

**Jäämeriradan argumentaatioanalyysiä
mielipiteen ilmaisun teksteistä**

**Maisterintutkielma
Marika Pirttikangas
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos,
Jyväskylän yliopisto 2019**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Marika Pirttikangas	
Työn nimi – Title Jäämeriradan argumentaatioanalyysiä mielipiteen ilmaisun teksteistä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Elokuu 2019	Sivumäärä – Number of pages 118
Tiivistelmä – Abstract Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Jäämeren radan herättämää yhteiskunnallista keskustelua. Jäämeren rata on liikenne- ja viestintäministeriön vuonna 2017 käynnistämä selvityshanke, jossa tarkastellaan raideliikenteen kehittämismahdollisuutta Jäämerelle. Jäämeriratahanke pyrki edistämään Suomen logistista saavutettavuutta ja taloudellista kilpailukykyä. Suositeltu Rovaniemeltä Norjan Kirkkoniemeen johtava ratalinjaus on tuottanut vilkasta keskustelua ja mielipidekirjoittelua hankkeen puolesta ja hanketta vastaan. Tutkimukseni tarkastelee hanketta eri näkökulmia painottavien mielipiteiden kautta diskurssintutkimuksen ja argumentaatioteorian viitekehyksessä. Tällöin kieltä tarkastellaan funktionaalisen valintojen resurssina, jolla merkityksellistetään ilmiötä sekä pyritään vaikuttamaan mielipiteisiin. Analysoin Jäämeren radasta tuotettuja mielipiteen ilmaisun tekstejä Perelmanin argumentaatioanalyysin keinoin. Argumenttien erittelyn kautta tarkkailen kielen käyttöä lähtökohtaisesti esisopimuksellisen vaikuttamisen keinona. Esisopimuksellisuus tarkoittaa kielen käytön näkemistä kulttuurillisia arvoja ja asenteita heijastelevana kielen käyttönä. Tarkkailen mielipiteen ilmaisuja myös tyypillisinä poliittista aihetta käsittelevinä kirjoituksina. Tällöin oma mielipide tuotetaan usein omaa argumentaatiopositiota (Billig) yksipuolisesti puolustaen sekä omaa kantaa vahvistavin kielenpiirtein. Oma argumentointia vahvistetaan mm. ääri-ilmaisuin (Pomerantz) sekä vastustajan kantaa heikentävin argumentein. Aineistossani Jäämerirataa merkityksellistetään syvien vastakkainasettelujen kautta. Jäämerirataa puoltavat mielipiteet argumentoivat ratahanke yksipuolisesti talouskehitystä edistävin perustein. Ratahanke nähdään koko Suomen kilpailukykyä ja arktisen alueen taloudellista kehittymistä lisäävänä investointina. Taustalla vaikuttaa hyvinvoinnin takaaminen kansantalouden kasvaessa. Radalle kaavailun alueen luonnontilaisuudesta riippuvaiset saamelaiset ja arktisen luonnon elinvoimaisuudesta huolestuneet tahot merkityksellistävät arktisen luonnon itseisarvoisesti arvoa saavana kohteena. Korvaamaton alkuperäiskulttuuri ja korvaamaton arktinen luonto nähdään luonnon monimuotoisuuden varjelijana sekä ilmastonmuutosta ehkäisevänä erityisenä suojelukohteena. Tässä kontekstissa talouskehityksen keinot uhkaavat luonnon, ympäristön ja ihmisen hyvinvointia. Jäämeriratahanke edustaa alueen alkuperäiselle väestölle myös kulttuurin itsemääräämisoikeuden vähättelyä. Talouskasvun tavoittelu tuottaa syviä vastakkainasetteluja kansanlaieskustelun tasolla, kun talouskasvun tavoittelua edistävä hanke pyrki levittäytymään alueelle, jossa alkuperäisväestö on pitkään harjoittanut perinteisiä luontosuhteeseen perustuvia elinkeinoja. Saamelaisille ja luonnon elintilan puolustajille jää vastustajan rooli. Tällöin omaa positiota puolustetaan myös yksipuolisesti omaa kantaa tukevin sekä vastustajan kantaa väheksyvin argumentein.	
Asiasanat – Keywords diskurssintutkimus, argumentaatioteoria, argumentaatioanalyysi, ympäristötalous, taloustieteet, kestävä kehitys, saamelaiset	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, suomen kielen oppiaine	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	JÄÄMERIRADAN ARGUMENTAATIOKONTEKSTISTA	5
2.1	Jäämeren rata	5
2.2	Arktinen alue	8
2.3	Suomen saamelaisista	9
2.3.1	Saamelaisten oikeudellinen asema Suomessa	9
2.3.2	Saamelaiset alkuperäiskansana ja perinteiden vaalijana	11
2.4	Taloukasvusta	12
2.4.1	Jatkuvan taloukasvun tavoittelun perusteita	12
2.4.2	Jatkuvan taloukasvun tavoittelun kritiikistä	14
2.5	Kestävä kehitys	17
2.5.1	Kestävä taloukasvu	17
2.5.2	Kestävä kehitys, vakaan tilan yhteiskunta ja kasvun rajoittaminen	19
2.5.3	Sosiaalinen ja kulttuurin kestävä kehitys	21
2.6	Pariisin ilmastopimus	22
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	24
3.1	Diskurssintutkimus viitekehyksenä	24
3.2	Argumentaatioteoria viitekehyksenä	30
4	MENETELMÄT	36
4.1	Kielellisiä keinoja vahvistaa ja korostaa omaa mielipidettä	39
4.2	Esisopimukset	41
4.3	Kvasiloogiset argumentit	43
4.4	Todellisuuden rakennetta kuvaavat argumentit	47
4.5	Todellisuuden rakennetta luovat argumentit	50
4.6	Käsite-erottelut	53
5	TUTKIMUSAINEISTO	55
6	ERI ARGUMENTAATIOPOSITIOISTA TUOTETUT NÄKÖKULMAT JÄÄMERIRATAHANKKEESEEN	58
6.1	Talouden edistämisen argumentaatiopositio	58
6.1.1	Jäämerirata kestävä talouskehityksen ja ilmastonmuutoksen huomioivana investointihankkeena	58
6.1.2	Luonnon resurssit Suomen elinkeinoelämän hyödyksi Jäämeriradan myötä	63
6.1.3	Jäämerirata mahdollistaa Lapin ja arktisen alueen kehittymisen	66

6.2	Jäämerirata luonnonsuojelun argumentaatioposiosta	71
6.2.1	Jäämeriratahanke ei ole kestävää kehitystä eikä ilmastonmuutokseen varautumista	72
6.2.2	Jäämerirata loukkaa arktisen luonnon itseisarvoa	78
6.2.3	Jäämerirata ei edistä Suomen kansantalouden kasvua	83
6.3	Argumentaatiopositiona saamelaisten oikeudet	85
6.3.1	Jäämeriratalinjaus uhkaa saamelaisten kestäväen kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja tätä kautta hyvinvointia	85
6.3.2	Valittu linjaus Jäämeriradalle edustaa saamelaisille alkuperäiskansojen ja saavutetun neuvotteluvälvoitteen vähättelyä	90
6.3.3	Jäämerirata heikentää matkailun vetovoimaa	93
6.4	Argumentaatiopositiona turvallisuus ja uhat	95
6.4.1	Jäämerirata turvaa poikkeustilanteiden huoltokuljetukset	96
6.4.2	Jäämerirata luo poliittista epävakautta	97
6.4.3	Jäämerirata uhkaa arktista luontoa ja saameleisten kulttuurin edellytysten jatkuvuutta	99
7	PÄÄTÄNTÖ	100
7.1	Yhteenveto	100
7.2	Oman työn arviointia	110
LÄHTEET		113

1 JOHDANTO

Yhteiskunnallinen keskustelu talouskasvuun tähtäävien toimien ympärillä on vilkasta. Samaan aikaa luonnon kantokyvyn tilasta ja alkuperäisväestöjen elintilasta käydään neuvottelua. Nämä keskustelut yhtyvät liikenne- ja viestintäministeriön Jäämeriradan kartoitushanketta arvioivissa mielipidekirjoituksissa. Vuonna 2017 liikenne- ja viestintäministeriö asetti hankkeelle konsulttitoimeksiannon, jossa selviteltiin Suomesta Jäämerelle vievän mahdollisen uuden radan linjauksia, käytön tarvetta sekä radan mukanaan tuomia mahdollisuuksia sekä haittoja. Konsultointitoimeksiannosta tehty ensimmäinen selvitystyö valmistui maaliskuussa 2018. Viidestä eri linjausvaihtoehdosta raportti suositteli Suomen Rovaniemeltä Norjan Kirkkoniemeen menevää vaihtoehtoa. Rataa perusteltiin Suomen logistisen aseman parannuksena globaalissa maailmassa. Raportin mukaan nykyisillä kuljetuskustannuksilla tavara- tai luonnonvaraliikenne Suomen kautta Eurooppaan ei tällä hetkellä olisi kuitenkaan taloudellisesti kannattavaa. Olemassa olevat laivareittivaihtoehdot Aasian ja Euroopan välillä ovat kilpailukykyisempi vaihtoehto kuin Jäämeren Koillisväylän kautta Kirkkoniemen satamaan jatkokuljetusta vaativa konttiliikenne. Junarata aiheuttaisi myös negatiivisia vaikutuksia junaradan lähialueen ympäristölle, poronhoidolle sekä saamelaiden perinnekulttuurille. (Liikennevirasto 2018.) Junaradan hypoteettinen kannattavuus perustuu olettamukselle, että ilmasto jatkaa lämpenemistään. Koillisväylä tulee kannattavammaksi vaihtoehdoksi kansainvälisille merikuljetuksille, jos jäätön jäänmurtokalustoa edellyttämätön kuljetuskausi laajenee nykyisestä syys-lokakuun ajasta. (Liikennevirasto 2018: 17.) Samaan aikaan EU maat ovat sitoutuneet maapallon keskimääräisen pintalämpötilan nousun rajoittamiseen kasvihuonokaasupitoisuuksien hillitsemistoimin. (Euroopan ympäristökeskus 2017.) Junaradan kuljetuskapasiteetistä hyötyvä kaivostoiminta ja matkailuala ovat Lapin alueen työllistävimpiä toimialoja (Tilastokeskus 2017: 5). Lapin ja saamelaiden kotiseutualueelle suunniteltu junarata halkoisi kuitenkin toteutuessaan kuuden paliskunnan eli poronhoitoalueen maat. Erityisesti saamelaiset ovat ilmaisseet kesä- ja talvilaitumia halkovan junaradan koituvan paimentavalle poronhoitotavalle erityisen uhkaavaksi. (Yle Uutiset 2018a.) Tutkimukseni konteksti heijastelee yhteiskunnallisen keskustelun ilmapiiriä, jossa talouskasvun retoriikka törmää yhä globalistuvammassa maailmassa luonnon elinvoimaisena säilymisen sekä yhä ahtaammalle käyvien alkuperäiskansojen elintilan vaatimuksiin. Työssäni tarkastellaan sitä, minkälaisilla perusteilla ja arvoväittämillä Jäämerirataa puolustetaan ja

vastustetaan erilaisissa mielipidekirjoituksissa jatkuvaa talouskasvua merkityksellistävässä maailmassa.

Retorisen puheen ja argumentoinnin tutkimusta tuotetaan taajaan eri tieteenaloilla. Suomessa erityisesti talouden ja politiikan retoriikka ovat retorisen tutkimuksen kentällä saaneet huomiota. Riikka Kuusisto (1996) kirjoittaa sodan politisoinnin retoriikasta Perelmanin teorian käsitteitä hyödyntäen. Kuusisto (1996: 270) tarkkailee retoriikan luonnetta ja kertomusten yhteyttä sotapuheeseen. Maailman ilmiöt toteutuvat peräkkäisinä tapahtumaketjuina. Kun näitä tapahtumaketjuja tuotetaan juonelliseksi tarinoiksi, astutaan retoriikan maailmaan. Retoriikan luonteelle ominainen valinta ja pois sulkeminen näyttäytyvät juonellisten tarinoiden esittämistä järjestyksenä, syy- ja seuraussuhteiden konstruointina, loogisesti etenevien tapahtumakulkujen aukkojen täyttämisenä. Näin tarinan lopputulos saadaan näyttämään luonnollistuman kaltaiselta säännönmukaisuudelta, jossa vain yksi vaihtoehtoinen tarina esitetään ”totuutena”. Näin sosiaalisesti luodut selitykset osallistuvat maailman merkitysten rakentamiseen. (Kuusisto 1996: 270–271.) Seija Tuulentie (2001) perehtyy omassa väitöstutkimuksessaan valtaväestön retoriikkaan saamelaiskysymyksissä. Myös hän hyödyntää Perelmanin teorian käsitteistöä. Sosiologian alan väitöstutkimuksena hän ei kiinnitä ensisijaisesti huomiota argumentoinnin kielellisiin rakenteisiin, vaan pohtii Perelmanin käsitteillä valtaväestön tapaa merkityksellistää saamelaisuutta, kun kyseessä on kiistakysymys valtionmaan omistuksesta ja päätäntävallasta. Erilaisuus ja samuus valtaväestön ja saamelaisten välillä tuottaa määritelmiä, vastakkainasetteluja ja itsen suhteuttamista toiseuteen. (Tuulentie 2001: 15–16.) Talouspolitiikan retoriikkaa ovat tutkineet Visa Heinonen, Juri Mykkänen, Mika Pantzar sekä Seppo Roponen (1996). He pureutuvat finanssipolitiikasta tuotettuun argumentointiin. Budjettiesitystä tarkastellaan vaihtoehtoisten talousteoreettisten lähestymismallien avulla. Näiden lähestymismallien valossa budjettiesityksen vaihtoehtottomuus saadaan näyttämään vaihtoehtoiselta valinnalta toimintasuhteineen ja erialisine arvovalintoineen. Erilaiset esisopimukselliset arvovalinnat johtavat erilaiseen puheeseen valtiojohtoisen taloudenpidon tavassa. Keynesiläinen politiikka sallii markkinatalouden kulutuskysyntään puuttumisen verojen ja budjettimäärärahalisäysten avulla. Monetarismien mukaan sen sijaan valtiojohtoisen markkinatalouteen puuttumisesta pitäydytään. Se talousteoreettinen linja, jota valtaapitävät kannattavat tuottaa näin vaihtoehtoista finanssipolitiikkaa. (ks. Heinonen, Mykkänen, Pantzar & Roponen 1996; Heinonen & Kakkuri-Knuuttila 2002: 273–275.) Minna Sääskilahden (2006) kielitieteellinen väitöstutkimus käsittelee tekstilajia, jolloin Perelmanin teoriaa käytetään tekstilajille ominaisten argumentaatiotekniikoiden todentamiseen. Tekniikoiden avulla myös analysoidaan tekstien sisällöllistä sanomaa.

Ilmiönä oma tutkimukseni voidaan ajatella heijastelevan talouden, ympäristötalouden sekä ympäristöfilosofian vaihtoehtoisia näkökulmia paikallisesti kohdentuvana investointihankkeena. Vaihtoehtopuhe ei niinkään heijastele taloustieteen erilaisia koulukuntanäkemyksiä, vaan talouskasvun tavoittelusta johtuvia paikallisesti kohdentuvia näkökulmapainotuksia. Näitä vaihtoehtoja tarjoavat näkemykset, jotka arvottavat investointiprojekteja talouden edistämisen, luonnonsuojelun ja saamelaisten oikeudelliseen aseman näkökulmista. Tutkimukseni liittyy myös poliittisen puheen retoriikkaan, sillä Jäämerirataa ajettiin julkisin varoin suunniteltuna kansantaloutta edistävänä hankkeena (Liikennevirasto 2018: 22; 26; ks. KS s.v. politiikka). Oma tutkimukseni tuottaa tietoa eri ryhmittymien tavasta arvottaa ja merkityksellistää investointiprojektia, jossa taloudellisen hyvinvoinnin tavoittelun perusteet törmäävät paikallisen hyvinvoinnin edellytyksiin sekä ympäristönsuojellisiin näkökulmiin. Tutkimusaineistona tietoa tuotetaan julkisista mielipiteen ilmaisista.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojaa Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentaatioteoriaan (1971, 1996) sekä diskurssintutkimukseen. Diskurssintutkimus ohjaa tarkkailemaan kielenkäyttöä sosiaalisena, yhteiskunnallisesti, kulttuurillisesti ja historiallisesti määrittävänä toimintana. Se on viitekehys, joka nojaa konstruktivismiin ajatuksiin selittäessään kielenkäytön merkityksellistämisen prosessien luonnetta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12.) Konstruktivismiin ajatusten mukaan maailman ilmiöiden selittämisen ja merkityksellistämistavoilla ohjataan toimintaa, ja siksi sillä on väliä, miten maailman hahmotamme. (Burr 2003: 3–5.) Diskurssintutkimus ohjaa näkemään kielenkäytön sosiaalisina tieto- ja merkitysjärjestelminä. Tällaisena merkityksiä jäsentävänä teoreettisena terminä voidaan pitää argumentaatiokontekstin ja argumentaatioposition käsitteitä. Argumentaatiokonteksti määrittää sitä tutkimuksellista kontekstia, jonka puitteissa argumentin merkitys reaalistuu. Argumentaatiopositio määrittää argumentaatiokontekstin sisällä asemoitumista tietyn näkökulman puolustamiseen tai kiistämiseen. Poliittiset ja moraalisiin vetoavat ilmiöt tuottavat usein eniten vastakkainasettelua. (Billig 1991: 17, 43; Jokinen 2004: 191; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 25.) Argumentaatioteoria ohjaa tarkkailemaan kieltä yleisölle suunnattuna sosiaalisena ja esisopimuksellisena vaikuttamisen keinona. Vaikuttamisella pyritään vahvistamaan tai muuttamaan mielipiteitä sekä ohjaamaan ajatuksia toiminta-alttiuden luomiseksi. (Perelman 1996: 16, 19, 30.) Perehdytän lukijaa teoreettiseen viitekehukseen pääluvussa 3.

Diskurssintutkimuksen viitekehyksessä argumentaatioanalyysi voidaan jakaa karkeasti merkitystenvallintaan sekä merkitysten tuottamisen tapoihin. Merkitysten valinnassa kiinnitetään huomiota sisällön tuottamisen valintoihin eli niihin ilmiöihin ja arvovalintoihin, jotka liitetään argumentoinnin kohteeseen. Merkitysten tuottamisen tapojen valinnassa keskitytään taas

enemmän siihen, miten tätä omaa mielipidettä kielellisesti tuotetaan ja vahvistetaan. (Jokinen & Juhila 2002: 66.) Tutkimukseni kielenkäytön merkitysten valinta ja merkitysten tuottamisen tapojen analyysi perustuu Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971,1996) argumentaatioteorian tarjoamiin tekstitaso erittelyn keinoihin (argumentti, esisopimukset, argumentointitekniikat). Teoria ohjaa myös puhtaasti kielentämisen tason analyysiin kiinnittäessään huomiota sanavalintoihin, metaforiin sekä kielioppitaso valintoihin. Perelman & Olbrechts-Tyteca (1971: 158, 160) tosin tähdentävät, että monet kielioppitaso retoriset merkitykset ovat kielikohtaisia, jolloin niiden retorisen vaikuttavuuden erittelyssä tukeudun Isoon suomen kielioppiin (ISK, VISK). Argumentaatioanalyysin avulla tuotan merkitysten valinnan analyysiä sekä kielellisten piirteiden erottelua. Pyrkimyksenä on ymmärtää ja kuvata niitä arvopäätelmien taakse kytkeytyviä yhteiskunnallisia käytänteitä ja kulttuurillisia arvoja, jotka vaikuttavat kunkin mielipiteen taustaoletuksissa (ks. Summa 1996: 64). Esittelen analyysimenetelmät pääluvussa 4. Analyysimenetelmillä pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaiseksi Jäämeriratahanke argumentoituu eri argumentaatiopositiota puolustavissa kannanotoissa?
2. Minkälaisia vastakkainasetteluja muodostuu Jäämerirataa puolustavien ja vastustavien argumenttien myötä?
3. Miten omaa positiota kielellisesti tuotetaan, puolustetaan ja vahvistetaan?

Tutkimukseni on aineistolähtöinen. Sosiaalisen todellisuuden merkityksellistämisen tapoja erittelen mielipidekirjoituksista, jotka valikoituivat työhöni ilmiön kartoitusprosessin tuloksena. Kukin mielipidekirjoitus edustaa ja heijastelee Jäämeriradan argumentaatiokontekstia. Mielipidekirjoituksia tutkimalla oletan puhekulttuurin olevan moninaista ja paljastavan laajasti ilmiöiden taustavaikuttimia ja kulttuurillisia merkitysneuvotteluja. Aineiston esittelen pääluvussa 5.

Analyysiluvussa 6 sekä päätäntöluvussa 7 pyrin kuvaamaan sitä yhteiskunnallisesti muotoutuvaa merkityksellistämisen tapaa Jäämeriradasta, joita eri argumentaatiopositiosta ratakkeeseen liitetään. Analyysini tuottaa laadullisen kuvauksen Jäämeriradan mielipideilmastosta yhdentoista eri mielipidekirjoituksen äänellä. Täten aineistoni ei heijastele kaikkien suomalaisten mielipidettä radasta. Tutkimukseni on suuntaa antava esitys siitä, minkälaisia merkitysneuvotteluja talouden edistämisen ratakanke tuottaa kohdistuessaan saamelaisien vanhas-taan asuttamille ja luonnonsuojelualueistaan tunnetulle alueelle suomalaisessa yhteiskunnallisessa mielipideilmastossa.

2 JÄÄMERIRADAN ARGUMENTAATIOKONTEKSTISTA

Argumentaatio on sosiaalista yleisölle suunnattua toimintaa, jossa pyritään saamaan kannatusta esitetyille väitteille. Väitteiden lähtökohdat tulee olla yleisön hyväksymiä, jotta esitetyt mielipiteet saavat kannatusta. Nämä lähtökohdat ovat kulttuurin jäsenten yhteisesti solmimia esisopimuksia totuuksista ja arvoista. (Perelman 1996: 16, 28, 30.) Toisaalta vapaisissa yhteiskunnissa sosiaalista todellisuutta jäsentää monia, jopa vastakkaisia, kulttuurisia itsestäänselvyyksiä, joista käydään kiistaa (Billigin 1991: 20; Jokinen 2004: 193.) Argumentaatiokontekstin käsitteellä kuvataan niitä sosiaalisesti rakentuneita sosiaalisia merkityksenantotapoja ja totuuksia, jotka ovat muotoutuneet sosiaalisen kanssakäymisen tuloksena. Ne ovat kulttuurin sisään historiallisesti muotoutuneita tapoja hahmottaa ja arvottaa asioita. (Billig 1991: 17, 19; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 36.) Argumentaatiokontekstin sisällä tuotettu argumentti ymmärretään usein vain suhteessa vasta-argumentteihin ja yhteiskunnalliseen keskustelukulttuuriin. Historialliset tapahtumaketjut antavat argumenteille merkityksen. (Billig 1991: 17, 19.) Pyrin tässä luvussa kuvaamaan niitä taustaoletuksia ja kulttuurin sisäisiä merkitysneuvotteluja, jotka vaikuttavat aineistoni argumenttien taustaoletuksissa. Viittaan analyysiluvussa kyseiseen argumentaatiokontekstin alalukuun silloin, kun analyysiluvusta tulisi muuten liian pitkä.

2.1 Jäämeren rata

Jäämerirata on Suomen liikenne- ja viestintäministeriön sekä Norjan viranomaisten yhteistyönä käynnistämä selvityshanke Suomesta Jäämeren rannalle Norjaan rakennettavasta ratalinjasta. Jäämeriratahankkeessa on selvitelty mahdollisen uuden radan linjauksia, käytön tarvetta sekä radan mukanaan tuomia mahdollisuuksia sekä haittoja. Nykyinen Väylävirasto (2018 asti Liikennevirasto) teetätti konsultointitoimeksiantona Jäämeriradan selvitystyön, joka raportoitiin maaliskuussa 2018. Selvitystyö toteaa realistisimmaksi ja kannatettavimmaksi linjausvaihtoehdoksi Rovaniemeltä tai Kemijärveltä Norjan Kirkkoniemeen suuntautuvan ratavaihtoehdon. (Liikennevirasto 2018: 3, 29.) Norjalaiset ovat esittäneet kiinnostusta nykyisen satamakapasiteetin lisäämiseen Kirkkoniemessä, mikäli Suomessa ollaan valmiita investoimaan radan rakentamiseen (Yle Uutiset 2015; Liikennevirasto 2018: 3, 11). Jäämeriratahanke sekä konsultointitoimeksiannoissa esiin nostetut ilmiön eri näkökulmat ovat herättäneet laajaa yhteiskunnallista keskustelua. Valtakunnallisissa lehdissä aiheesta on uutisoitu taajaan erilaisina uutiskirjoituksina. Hanke on herättänyt myös mielipidekirjoittelua eri näkökulmista ratahanketta arvioivilta

tahoilta. Saamelaiset ovat järjestäneet myös rataa vastustavan mielenilmauksen (Yle Areena 2018).

Konsultointitoimeksiannoissa radan tarpeellisuutta perusteellaan ensisijaisesti taloudellisilla, suomen kilpailukykyä parantavilla perusteilla. Suomen kaukainen sijainti sekä riippuvuus Itämeren kautta tulevista kuljetuksista muodostaa tilanteen, jossa Suomi ei ole logistisesti kiinnostava kohde. Jäämerirataa perustellaankin keskisen Euroopan ruuhkaisten liikenneväylien vaihtoehdoksi. Rata visioidaan Suomen logistisen aseman parannukseksi yhä globaalistuvamassa maailmassa, jolloin Suomi voisi toimia radan myötä Pohjois-Euroopan tavara- ja henkilöliikenteen kauttakulkumaana. Kaupankäynnin voimistuessa Aasian ja Euroopan välillä houkuttelee Jäämeren Koillisväylän laivaliikenteen mahdollinen avautuminen ilmastonmuutoksen myötä lyhyempien kuljetusreittien hyödyntämiseen. Erityisesti Kiina on osoittanut kiinnostusta yhteyksien parantamiseen Eurooppaan. Rail Baltican ja Itämeren alittavan tunnelin myötä Suomi voisi tarjota kulkuyhteyden sekä matkustaja- että tavaraliikenteelle Etelä-Euroopan ja Aasiaan välille. Suomelle välittäjämaana ja logistisena keskuksena koituisi taloudellisia hyötyjä tavaroiden kuljetuskapasiteetin mahdollistajana. Jäämerirata toisi kulkuyhteyden myös arktiselle alueelle. Alueen luonnonvarojen rikkaus houkuttelee löytämään keinoja esiintymien äärelle sekä niiden kuljettamiseen jatkojalostuspaikoille. (Liikennevirasto 2018: 5–7.) Aluepoliittisen resurssijaon näkökulmasta katsottuna Lapin alueen yritystoiminnan ja työllisyyden arvioidaan hyötyvän junaradan kuljetuskapasiteetistä. Jäämeriradasta arvioidaan hyötyvän erityisesti kaivostoiminta ja matkailuala, jotka ovat Lapin alueen työllistävimpiä toimialoja (Tilastokeskus 2017: 5; Liikennevirasto 2018: 8.).

Rataa perustellaan myös huoltovarmuuden lisäämisellä. Kriisitilanteessa Itämeren kautta kulkevien kuljetusten ohjaaminen Jäämerelle varmistaisi tavara- ja energiakuljetusten jatkuvuuden raideliikenteen ulottuessa Kirkkoniemeen. Itämerellä tapahtuvan kriisitilanteen johdosta Norjan sataman kautta Suomi voisi kuljettaa huoltokuljetuksia keskeytyksettä. (Liikennevirasto 2018: 24, 27.)

Radan tarpeellisuutta perustellaan myös ympäristövaikutusten minimoimisella talouden kasvua edistävässä Suomessa. Ilmastonmuutoksen nimissä suositaan nykyään auto-, rekka- ja lentoliikenteen korvaamista raideliikenteellä. Jäämerirataa perustellaankin ilmastonmuutoksesta huolestuneiden matkailijoiden kulkumuodoksi, koska matkailijat hakevat nykypäivänä ympäristötietoisempia ratkaisuja globaaliin ilmastohuoleen. Näin matkailuliikennettä voidaan lisätä ympäristötietoisemmin. (Liikennevirasto 2018a: 11.) Suunnitelmissa sekaliikenteen mahdollisuus otetaan huomioon, vaikka radan nähdään palvelevan pääosin tavaraliikennettä toteutuessaan (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a: 39.) Myös tavaraliikenteen nähdään

suosivan valinnoissaan energiatehokkaampia ja sähköllä kulkevia kuljetusmuotoja (Liikennevirasto 2018: 11). Rata on suunniteltu sähköistetyksi koko osuudeltaan (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a: 39).

Junaradan taloudellinen hypoteettinen kannattavuus perustuu olettamukselle, että ilmasto jatkaa lämpenemistään. Koillisväylä tulee kannattavammaksi vaihtoehdoksi kansainvälisille merikuljetuksille, jos jäätön jäänmurtokalustoa edellyttämätön kuljetuskausi laajenee nykyisestä syys-lokakuun ajasta ilmaston lämmitessä. Tällä hetkellä Koillisväylä ei ole jäätön kokonaisuudessaan edes sulamiskauden lopulla, sillä myös syys- ja lokakuun ajan laivaliikennettä haittaa reitille kertyvät ahtojääkertymät. Kustannuksia nostavien jäänmurtajien avustuksella reittiliikennettä voidaan kuitenkin käyttää jo nyt kesäkuun loppupuolelta marraskuun loppuun. (Liikennevirasto 2018a: 17.) Samaan aikaan EU maat ovat sitoutuneet maapallon keskimääräisen pintalämpötilan nousun rajoittamiseen kasvihuonokaasupitoisuuksien hillitsemiseksi (Euroopan ympäristökeskus 2017).

Jäämeren investointikustannusten rahoituksen kattamisen arvioidaan edellyttävän Suomen valtion, kuntien sekä EU:n rahoitusta. Ratahankkeen kokonaiskustannuksiksi arvioidaan noin 2,85 miljardia euroa, joista Suomen puolelle kohdentuisi n. 2 miljardia euroa. (Liikennevirasto 2018: 26.)

Jäämeren rataselvityksen laskelmien mukaan Jäämerirata ei ole yhteiskuntataloudellisesti eikä kuljetustaloudellisesti kannattava. Nykyisillä kuljetuskustannuksilla olemassa olevat laivareittivaihtoehdot Aasian ja Euroopan välillä ovat kilpailukykyisempi vaihtoehto. Myös Barentsinmeren luonnonvarojen kuljetus sekä Suomeen että Eurooppaan tuotetaan edullisemmin suorina alus- tai säiliöautokuljetuksina. Junarata aiheuttaisi myös negatiivisia vaikutuksia junaradan lähialueen ympäristölle, poronhoidolle sekä saamelaisten perinnekulttuurille. (Liikennevirasto 2018: 11, 16–18, 22–23.) Lapin ja saamelaisten kotiseutualueelle suunniteltu junarata halkoisi toteutuessaan kuuden paliskunnan eli poronhoitoalueen maat. Erityisesti saamelaiset ovat ilmaisseet kesä- ja talvilaitumia halkovan junaradan koituvan paimentavalle poronhoitotavalle erityisen uhkaavaksi. (Yle Uutiset 2018a.)

Junaradan selvittelytyö jatkui liikenne- ja viestintäministeriön toimesta vuoden 2018 loppuun. Liikenne- ja viestintäministeriö julkaisi 11.2.2019 Jäämeren radan loppuraportin, jossa todetaan, että varsinaista radan toteuttamista tai lopullista ratalinjausta ei ole tehty. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a: 8.) Jäämeriratahankkeen käsittelyä on jatkettu Pohjois-Lapin maakuntakaavatasolla. Lapin liiton hallitus päätti merkitä Jäämeren radan vuoden 2040 maakuntakaavaan vaihtoehtoisena reittinä Rovaniemeltä tai Kemijärveltä Kirkkoniemeen. (Lapin liitto 2019.)

2.2 Arktinen alue

Jäämerirataa suunnitellaan harvaan asutulle arktiselle alueelle (Arktinen keskus 2019c). Suomessa arktinen alue määritellään maantieteellisesti pohjoisen napapiirin (66° 33'N) pohjoispuoleisiksi alueiksi. Suomessa raja kulkee Rovaniemen pohjoispuolella. (Arktinen keskus 2019a.)

Arktisen alueen luonnon sekä luonnonvaraisten elinkeinojen katsotaan olevan herkkää muutoksille, sillä hajotustoimista ja uudistuminen alueella on hidasta. Erityisesti kaivostoiminnan jäänteet ovat jääneet luontoon pitkäaikaisiksi ihmisen toiminnan muistomerkeiksi. Ihmisen toiminnan seurauksena myös puiden uusiutuminen äärialueilla on ollut hidasta. Ilmaston lämpenemisen seurauksena Arktisen alueen jään ja ikiroudan sulamisen pelätään lisäävän ilmaston hiilidioksidikuormaa, sillä Arktisen alueen ikiroutaan on sitoutunut paljon hiilidioksidia. Arktisen jään sulaminen vahvistaa ilmaston lämpenemisen negatiivisia vaikutuksia. Pohjoisnapaa ympäröivän Pohjoisen jäämeren paksuus vaihtelee vuodenaikojen mukaan. Euroopan ja Venäjän puoleisilla alueilla merijää on osin vain yhden talven aikana kertynyttä. Tällä on kuitenkin merkittävä rooli ilmaston lämpösäätelyssä. Jää ja lumi toimivat lämmöneristeenä, jolloin jään peittämällä alueilla ilma saattaa olla jopa 40 astetta kylmempää kuin vapaan meren alueilla. Jää myös heijastaa auringon lämpöenergiaa takaisin avaruuteen. Avomerialueilla lämpöenergia imeytyy mereen. Jäämeri on jäätön Norjan rannikolta aina Huippuvuorille asti luonnollisen Golf-virran ansiosta. Tästä eteenpäin Atlantilta Tyyneenmereen eli ns. Koillisväylällä meri on jään peitossa suurimman osan vuodesta, vaikka jääpeite onkin jo merkittävästi alkanut ohentua Arktisilla alueilla ilmastonmuutoksen seurauksena. Ilmastonmuutoksen pelätään vähentävän karuun ilmastoon sopeutuneiden kasvilajien määrää, sillä ilmaston lämpenemisen myötä niiden elinalueet kutistuvat. Karuista elinolosuhteista huolimatta alueen luonto on hyvin monimuotoista. Erityisesti kesän lisääntymiskaudella luonto tarjoaa runsaasti ravintoa laajoille ympäri maailman saapuville lintupopulaatioille. Pohjois-Lapin eli Utsjoen, Inarin ja Sodankylän kuntien pinta-alasta suojeltuja Natura-luontokohteita on yli 50 %. Natura-alueet ovat kohteita, jotka luokitellaan ja tunnustetaan erityistä suojelua vaativiksi luontokohteiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. (Liikennevirasto 2018a: 11, 17; Lapin liitto 2018: 79; Arktinen keskus 2019b; SYKE, Aalto-yliopisto & Ilmatieteen laitos 2019 c+d; Ympäristöministeriö 2019.)

Alueen asukkaiden työllisyyden ja alueen elinvoimaisuuden näkökulmasta arktiselle alueelle toivotaan lisääntyvää taloudellista toimintaa. Suomessa erityisesti turismi katsotaan alueen ekologista ja kulttuurillista kestävyyttä edistäväksi, sillä turismia voidaan ohjata vain pistemäisesti luontoa rasittaville alueille, jolloin muut luontokohteet saavat mahdollisuuden kuokista. (Arktinen keskus 2019b.)

Arktinen alue on kaupallisesti hyödynnettävien luonnonvarojen esiintymisalueena rikas. Arktiselta alueelta saadaan tällä hetkellä noin 10 prosenttia kaikesta maailman öljyvarannoista sekä 25 prosenttia kaasuvarannoista. Arvioiden mukaan öljy- ja kaasuvarantoja on arktisella alueella vielä runsaasti löytämättä. Alueelle arvioidaan kätkeytyvän myös paljon muita mineraaleja kuten nikkeliä, kultaa, uraania ja kivihiiltä. Jäiden sulaminen houkuttelee näiden varantojen lähteille. (The Arctic 2019.) Taloudellisesti hyödynnettävien luonnonvarojen runsaus on yksi keskeisimmistä Jäämerirataa puoltavista perusteista (Liikennevirasto 2018: 5–7.)

Arktinen neuvosto on arktiselle alueelle sijoittuvien maiden yhteinen foorumi, joka perustettiin vuonna 1996 arktisen alueen ympäristön suojelemiseksi. Neuvoston erityiseksi tehtäväksi on muodostunut alueen kestävän kehityksen edistäminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi se ottaa jäsenvaltioiden (Pohjoismaat, Kanada, Yhdysvallat, Venäjä) alkuperäiskansat mukaan alueen kehittämisen suunnitteluun ja kehittämiseen. Koska arktinen alue on monien alkuperäiskansojen elin- ja kotiseutualuetta, ovat arktiset alkuperäiskansajärjestöt neuvoston pysyviä jäseniä. Kestävää talouskehitystä alueella pyrkii edistämään erityinen arktinen talousneuvosto (AEC), jonka yhtenä pääteemana on edistää infrastruktuurihankkeita alueen toimijoiden kesken. Myös talouskysymyksissä alkuperäiskansajärjestöjen näkökulma tuodaan esiin, sillä kuudesta eri alkuperäiskansajärjestöstä valitut jäsenet pyrkivät edistämään alueen talouskehitystä alueen alkuperäiskansojen elinkeinojen näkökulmista. (Ulkoministeriö 2019.)

2.3 Suomen saamelaisista

2.3.1 Saamelaisten oikeudellinen asema Suomessa

Saamelaisille turvataan oikeus alkuperäiskansan asemaan Suomessa. Tämän johdosta saamelaisilla on oma määritelty kotiseutualue arktisella Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueelle. Myös Lapin paliskunta Sodankylässä kuuluu alueeseen. (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974 § 4; Suomen perustuslaki 1999/731 § 17.) Niin ikään perustuslaissa säädettiin vuonna 1996, että saamelaisilla on kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto omalla kotiseutualueellaan. Itsehallintoa hoitaa vaaleilla valittu Saamelaiskäräjät. (Suomen perustuslaki 1999/731 § 121; Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019.)

Saamen kieli on yksi saamelaisuutta määrittävä peruste. Saamelaiseksi voidaan lukea sellainen henkilö, joka on oppinut ensimmäisenä kielenään saamen kielen tai hän on ensimmäisenä kielenään oppineen saamenkielisen lapsi tai lapsenlapsi (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974 § 3.)

Saamen kielet ovat uhanalaisia vähemmistökieliä. Vähemmistökielten elpymistä ja säilymistä on pyritty määrätietoisesti vahvistamaan. Vuonna 2014 valtioneuvosto hyväksyi toimenpideohjelman koltansaamen, inarinsaamen ja pohjoisaamen kielen elvyttämiseksi (Kotimaisten kielten keskus 2019).

Saamelaisten omistusoikeudet niihin valtionmaihin, joilla saamelaiset vanhastaan ovat asuneet ja harjoittaneet elinkeinojaan, on Suomessa kiistan kohteena. Vuonna 1990 tehty lakiehdotus saamelaisten oikeuksista asuttamiensa maiden päätösvaltaan kohtasi viranomaisten vastustusta eikä edennyt eduskunnan päätettäväksi. (Tuulentie 2001: 15.) Niin ikään kansainvälisen työjärjestö ILO:n alkuperäis- ja heimokansoja suojeleva yleissopimus nro 169 allekirjoitettiin, mutta ei ratifioitu, koska Suomen perustuslain ei katsottu vastaavan yleissopimuksen edellytyksiä luonnonvarojen sekä maan- ja vesienkäyttöoikeuksiin. Sopimuksella pyritään takaamaan alkuperäiskansojen kulttuurisille, uskonnolle ja muille henkisille arvoille tunnustus ja suojeluelvoite. (HE306/1990 vp: 1–2; PeVM 13/2014 vp – HE 264/2014 vp: 2–4; Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2014a.) Suomi on kuitenkin johdonmukaisesti pyrkinyt edistämään saamelaisten oikeutta vaikuttaa omaa kotiseutualuettaan koskeviin merkittäviin päätöksiin. Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteossa, joka asettaa linjauksia Suomen perus- ja ihmisoikeustoiminnalle, todetaan, että Suomen hallituksen tavoitteena on ratifioida ILO:n yleissopimus nro 169. (Ulkoministeriö 2014: 7, 24; PeVM 13/2014 vp – HE 264/2014 vp: 4; Heinämäki 2017: 23.) Saamelaiskäräjälakiin on myös kirjattu viranomaisille neuvotteluelvoite saamelaiskäräjien kanssa heidän kotiseutualuettaan ja asemaansa alkuperäisväestönä koskevissa päätöksissä. Laissa mainitaan kuusi erityistä neuvotteluelvoitteen alaista kohtaa. Mm. kotiseutualueelle kohdistetut toimet, jotka liittyvät yhdyskuntasuunnitteluun sekä saamelaisten kotiseutualueen maankäytön suunnitteluun (valtionmaa, suojelualueet, erämaa-alueet), ovat neuvotteluelvoitteen piirissä. (Laki Saamelaiskäräjistä 1995/974 § 9.)

Vaikka ILO:n alkuperäiskansajulistusta ei Suomessa ole ratifioitu, tulkitsee Saamelaisten oikeuksien toteutumista tutkineet Heinämäki, Allard & Kirchner (2017), että jo nykyisellään kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva YK:n artikla 27 takaa saamelaisten kulttuurin merkittävää haittaamista estävän kiellon. Tämä koskee myös merkittäviä muutoksia kulttuurin olennaiseen elementtiin eli maankäyttöön liittyvissä päätöksenteoissa. Kansainvälisessä oikeudessa hyväksytty YK:n alkuperäiskansaoikeuksien mukainen ennakkosuostumuksen periaate (FPIC), joka määrittää alkuperäiskansojen osallistumisoikeutta heidän perinteisesti asuttamiensa alueiden päätöksiä koskeviin asioihin, ohjeistaa viranomaisia hankkimaan ennakkosuostumuksen alkuperäiskansoja merkittävästi koskevissa kysymyksissä. Valtioneuvoston kanslian raportti suosittaakin tämän jo olemassa olevan periaatteen nojalla uudistamaan

saamelaiskäräjälakia niin, että Saamelaiskäräjälakia laajennetaan neuvotteluelvoitteesta yhteistoimintavelvoitteeksi, koska ennakkosuostumuksen periaatteen noudattaminen takaisi tasarvoisemman neuvotteluaseman. He tulkitsevat ennakkosuostumusperiaatteen noudattamisen ennen kaikkea pyrkimyksenä molemminpuoliseen kompromissien ja kunnioittavan yhteisymmärryksen hakemiseen. Nykyisellään neuvotteluelvoite voidaan tulkita vain periaatteelliseksi tai muodolliseksi vaikutusmahdollisuudeksi vailla todellista osallistumista päätöksentekoon. Neuvottelukäytännöt vaihtelevat nykyisellään paljon. Jo lausunnonantomahdollisuuden varaa-minen katsotaan neuvotteluelvollisuuden noudattamiseksi. (Heinämäki 2017: 32, 36; Heinämäki, Allard & Kirchner 2017: 509–510; PeVL 32/2010 vp: 10.)

2.3.2 Saamelaiset alkuperäiskansana ja perinteiden vaalijana

Saamelaiset mieltävät itsensä niiksi jälkeläisiksi, jotka asuttivat Pohjois-Fennoskandian 10 000 vuotta sitten (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019). Ajanlaskumme alun tienoilla asuttivat saamelaiset lounais- ja etelärannikko lukuun ottamatta koko Suomea. 1500-luvulta lähtien Pohjoismaat alkoivat hallinnoida saamelaisten asuttamia alueita ja uudisasutus on siirtänyt saamelaisten asuttamia alueita yhä pohjoisemmaksi. (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2015; Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019.) Verotukseen saamelaiset ovat osallistuneet perimätiedon mukaan jo 1100-luvulta lähtien (lapinvero) (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2014b). Perinteinen elinkeino, täyspaimentolainen poronhoito, levisi saamelaisten keskuuteen asteittain 1600–1700-luvuilla (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2015).

Alkuperäiskansa-aseman saavuttamisen edellytyksenä on, että kulttuuria ylläpitäviä institutionaalisia rakenteita on pystytty säilyttämään. Nämä rakenteet ylläpitävät yhtenäisiä historiallisesti muodostuneita sosiaalisia käytänteitä ja maailmankatsomuksellisia tapoja. Alkuperäiskansojen arvostus nykyaikana perustuu osaltaan näihin tärkeisiin historiallisesti muotoutuneisiin perinteisiin. (Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019.) Saamelaisille perinteet ja niiden yhteys luontoon muodostavat tärkeän kulttuuri-identiteettiä määrittävän perustan. Elinvoimainen luonto on perustana saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kuten poronhoidon, kalastuksen sekä käsitöiden harjoittamisessa. Luontosuhde määrittää myös muuta elämisen tapaan ja suhdetta ympäristöön. Tämä identiteetti ei rajoitu ainoastaan kotiseutualueella asuviin saamelaisiin, vaan se säilyy myös kotiseutualueiltaan poismuuttaneiden keskeisenä kulttuuri-identiteettiä määrittävänä osatekijänä. Saamen kielten säilymisen kannalta mm. poronhoidolla on vahva kieltä ylläpitävä tehtävä, sillä sitä käytetään edelleen poronhoitajien keskuudessa työkielenä.

Tukemalla perinteisiä elinkeinoja tuetaan koko kulttuurin säilymistä, vaikka vain osa saamelaisista saa elinkeinonsa perinteisistä elinkeinoista. (Heinämäki 2017: 24; Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019.) Virallinen kansainvälinen kanta saamelaisten oikeuksien laajentamiseen on suosiollinen (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2014a). YK:n ihmisoikeuskomitean kannanotossa vuonna 2013 huomautettiin Suomea siitä, että viranomaisten ymmärrys saamelaisten elämätavan eri ulottuvuuksiin alkuperäiskansana ei ole viranomaisten tarpeellisen suojelun kohteena, koska ymmärrys tähän erityiseen luontosuhteeseen saattaa olla puutteellista. Suomen viranomaisia kehoitettiin parantamaan saamelaisten oikeutta osallistua omaa aluettaan ja kulttuuriaan koskeviin merkittäviin päätöksiin, kuten maankäyttöön ja vesistöihin liittyviin päätöksiin. (United Nations 2013: 24; Heinämäki 2017: 24.)

2.4 Talouskasvusta

Jatkuvan talouskasvun tematiikka on yksi yhä enemmän keskustelua tuottava ilmiö nyky-yhteiskunnissa. Jatkuvan talouskasvun hidastuminen tai jopa pysähtyminen tuottaa huolta hyvinvoinnin rapautumisesta. Kasvavan ja ikääntyvän väestön elintason pitäminen ennallaan vaatii jatkuvaa talouden tuottavuuden nousua. Korkea elintaso tuottaa hyvinvointia, mutta myös jatkuvan pitkän tähtäimen talouskasvun tavoittelua. (Hyytinen & Rouvinen 2005: 15.) Toisaalta jatkuvaa talouskasvun pakkoa on myös alettu kritisoida ilmastonmuutoksen myötä. Erityisesti huoli luonnon kantokyvystä tuottaa perusteluita jatkuvan talouskasvun tavoittelua vastaan. Bruttokansantuotteella (bkt) mitattavaa hyvinvointia kritisoidaan luonnon kantokyvyn tosi-seikan sivuuttamisesta. (Daly 2011: 10.) Jäämeriradan kontekstissa jatkuvan talouskasvun tavoittelun keinot tuottavat vahvaa paikallista vastustusta, kun talouskasvua tavoitteleva hanke pyrkii levittäytymään harvaan asutulle arktiselle alueelle uhaten alkuperäiskansojen elinalueita. Seuraavassa kuvaan jatkuvan talouskasvun ympärillä vaikuttavaa keskustelua, joka tuottaa esisopimuksellisia ristiriitoja Jäämeriradan argumenttien lähtökohtaisiin oletuksiin ja arvoihin.

2.4.1 Jatkuvan talouskasvun tavoittelun perusteita

Yksi merkittävimmistä talouskasvun perusteista on historiallinen kehitys. Aineellinen elintaso on noussut maailmassa viimeisen 200 vuoden ajan. Elintason nousu on lisännyt ihmiskunnan hyvinvointia, sillä viimeisen 200 vuoden ajan ihmisten keskimääräinen paino sekä

elinajanodote ovat lisääntyneet puolella. Myös väkiluku on lisääntynyt, sillä 1700-luvun puolivälin jälkeen maapallon väkiluku on yli kymmenkertaistunut. Määrät ovat selitettävissä sillä, että aineellisen elintason nousu on poistanut köyhyyttä, parantanut hygieniaa sekä terveydenhoitoa ja lisännyt erityisesti taloudellisesta kasvusta hyötyneiden länsimaiden kansalaisten kouluttautumismahdollisuutta eli ns. henkistä pääomaa. Talouskasvu tasoittaa myös elintasoeroja. Talouskasvu on tärkeä tasa-arvoa lisäävä tekijä erityisesti silloin, kun lähtökohtana on alhaisen elintason maat. Tutkimusten mukaan yksittäisen valtion bruttokansantuotteen nousu indikoi erityisesti köyhydessä elävän väestönosan parantunutta elintaso, jolloin se väestönosa, joka kamppailee pelkkien perustarpeiden, kuten ruoan ja veden hankkimisen parissa, pienenee. Erytyisesti Kiina ja Intia ovat tästä hyvä osoitus. Maiden aineellisen elintason nousu on tasoittanut kansalaisten tuloeroja ja kaventanut näin myös elintasoeroja. Bruttokansantuotteesta (bkt) onkin tullut merkittävä elintason indeksi. Sillä mitataan kansantalouden tuotannossa tapahtuvia muutoksia kansalaista kohden. Tällöin mitataan tavaroiden ja palveluiden määrän sekä niiden ostovoiman kehitystä. Bkt:n noustessa yksittäisen kansalaisen mitattavissa oleva ostovoima keskimäärin kasvaa palveluiden ja aineellisten hyödykkeiden hankkimista varten. Tämä tarkoittaa myös sitä, että yhteiskunnilla on tarjota monipuolisempia ja kehittyneempiä palveluita kulutettavaksi. Talouskasvu indikoi siis aineellisen elintason noususta seuraavaa hyvinvoinnin lisääntymistä. (Ollikainen & Pohjola 2013: 6–8.)

Länsimaisissa yhteiskunnissa, joissa totaalinen köyhyys ei ole enää talouskasvun tavoittelun lähtökohta, perustellaan jatkuvan talouskasvun vaatimusta saavutetun hyvinvoinnin säilyttämisellä. Suomalainen tekee töitä työtunneissa mitattuna vähemmän kuin sata vuotta sitten, mutta bkt asukasta kohden laskettuna on 12 kertaa suurempi. Tällöin hyvinvointi on syntynyt siitä, että työn tuottavuus on kasvanut. Työstä saatu korvaus on lisääntynyt mm. parantuneen teknologian myötä. Jos työn tuottavuuden nousu ei jatku, voidaan palkkoja tai muiden jaettavien etuuksien määrää nostaa vain, jos tulotasoa lasketaan. Väestön kasvaessa ja ikääntyessä tämä vaade kasvaa, ellei tuottavuuden kasvusta huolehdita. Talouskasvua perustellaan siis myös palkkatason nousuna, hyvinvointiyhteiskunnan mahdollistamina tulonsiirtoina, kuten eläkkeinä ja muina sosiaalisina tulonsiirtoina sekä julkisen palvelusektorin toiminnan takaamisella. (Hyytinen & Rouvinen 2005: 30; Pohjola 2005: 276; 279–280, 282.)

Talouden tuottavuus syntyy ideoimalla raaka-aineista eli luonnonvaroista ihmisten tarpeita vastaavia lopputuotteita, jotka ovat arvokkaampia kuin puhtaat raaka-aineet. Teknologia on sekä idea että tuotteen valmistusväline, jolla tuotteita valmistetaan halvemmalli ja/tai ekologisemmin. Uusien ideoiden perustellaan olevan jatkuvan talouskasvun mahdollistava voimavara, sillä ne myös synnyttävät uusia tarpeita kuluttaa. Jatkuvan talouskasvun edellytys on

historiallisesti katsoen suhteellisen uusi näkökulma, sillä tuotantokustannusten merkittävä vähentyminen on teknologisen kehityksen myötä mahdollistunut ilmiö. Ensimmäinen ja toinen teollinen vallankumous sai alkunsa höyry- ja sähkövoiman keksimisestä. Näiden myötä myös elintaso alkoi merkittävästi kasvaa. Nyt vallalla olevasta tieto- ja viestintäteknologiasta toivotaan ratkaisua myös niille maille, jotka eivät vielä ole päässeet osalliseksi talouskasvun aineellisen hyvinvoinnin lisääntymisestä. Taloustieteissä teknologinen kehitys nähdään elintason kasvun tärkeimpänä resurssina, sillä teknologian hallinta ja kehitys kannustaa ihmisiä koulutuksen eli henkisen pääoman hankkimisen pariin sekä kannustaa hankkimaan investointien kautta uusia laitteita tuotteiden ja palvelujen tuottamiseen. Maailma tuottaa jatkuvasti uutta tietoa, joka tulee omaksua, jotta pysyy kasvuvauhdin mukana. (Ollikainen & Pohjola 2013: 16–18.)

Julkisen sektorin yhtenä keskeisenä tehtävänä talouskasvun kannalta pidetään koulutuksen ja perusterveydenhuollon järjestämistä sekä infrastruktuurin mahdollistamista taloudelliselle kehitykselle suosiolliseksi. Julkisen sektorin tukemana yksityisen sektorin parempi kannattavuus voi heijastua kansantalouden tuottavuuden kasvuun. Suomessa talouden säätelyn purkamisen on johtanut yksityisen sektorin kasvuun. Kansainvälistyminen taas on johtanut kasvaneeseen kilpailuun globaalien yritysten investoinneista. Investoinnit tuovat mm. lisääntyneitä työpaikkoja. Tällöin julkisen sektorin investointipäätöksiä ohjaa vahvasti yksityisen sektorin tarpeet. Yritysten toimintaympäristön parantaminen ja sitä kautta Suomen houkuttavuuden parantaminen ulkomaisen pääoman sijoituksille on yksi tärkeimmistä taloustieteen perusteista julkisille investoinneille. Kun koko Suomea hyödyttäviä julkisia investointeja pohditaan aluepoliittisesta ja resurssien jaon näkökulmasta, toteaa Kiander (2005) Fujitaa, Krugmania ja Venablesta (1999) lainaten, että on tärkeämpää edistää jo olemassa olevien kasvukeskusten infrastruktuurin toimivuutta kansakunnan kilpailukyvyyn säilyttämiseksi, sillä kasvukeskuksissa tuottavuuden ja innovaatioihin johtavien toimien on todettu olevan suurempaa kuin syrjäisillä seuduilla. Verovaroin tuotettujen investointien kokonaistuottavuutta arvioitaessa jakoperusta on näin tärkeässä roolissa. (Kiander 2005: 260; 267–268.)

2.4.2 Jatkuvan talouskasvun tavoittelun kritiikistä

Jatkuvan talouskasvun tavoittelu on kohdannut ilmastonmuutoksen sekä luonnon resurssien rajallisuudesta huolestuneiden kritiikin. Esimerkiksi Tim Jackson (2011) perustelee lukuisiin tutkimuksiin vedoten jatkuvan talouskasvun vaatimuksen olevan kestävän hyvinvoinnin vastaista. Hänen mukaansa jatkuva talouskasvu taloustieteellisenä teoriana aiheuttaa mm. luonnon

resurssien liikkakäyttöä sekä ilmastonmuutosta, jolloin materiaalsen maailman rajat tulevat ennen pitkää talouskasvun ideaalia vastaan. Tällöin taantuma on välttämätön. (Jackson 2011: 24, 28, 37.) Jatkuvan talouskasvun tavoittelun hän näkee vastuuttomuutena ja lyhytnäköisyytenä. Tästä esimerkkinä hän mainitsee pakonomaisen talouskasvun tavoittelun velkarahalla, joka johti vuoden 2008 pankkikriisiin. (Jackson 2011: 39-43.) Herman E. Daly kyseenalaistaa kasvupakon tavoittelun vetoamalla siihen, että kasvun tavoittelua perustellaan hyvinvoinnin lisääntymisenä, mutta hyvinvoinnin mittarina käytetty bkt eli bruttokansantuote mittaa vain kaupankäynnin lopputuotteiden ja palveluiden kasvua. Talousteorioiden mittaristo ei ota huomioon kokonaistuotosta, jota hän kutsuu ympäristön *aineenvaihdunnaksi*. Hänen mukaansa tämä raaka-aineiden eli luonnonvajojen tuotteistaminen ja tästä prosessista ulos tuleva ekosysteemin vakauden kannalta tärkeä aineenvaihdunnan lopputuotos (saasteet, jäte) kasvaa liikaa jatkuvaan talouskasvuun pyrittäessä. Tämä johtaa ennen pitkää kestäättömään ja talouden tuottavuutta syövään tilanteeseen. Kasvava vauraus ei enää monessa maassa riitä korvaamaan talouskasvusta aiheutuvia haittoja. (Herman E. Daly 2011: 11.) Pavan Sukhdevin puolestaan nimittää vallalla olevaa talousjärjestelmäämme epäonnistuneeksi malliksi, koska jatkuvasti kasvavan ihmiskokoon ruokkiminen kasvattaa peltokapasiteettiä metsävarantojen kustannuksella. Tämä johtaa metsäkatoon ja hiilidioksidin varastoitumiskyvyn vähenemiseen. Hänen mukaansa jatkuvasta talouskasvusta pidetään kiinni edelleen, koska ilmastonmuutoksen haitoista ja luonnon resurssikadosta kärsivät vähiten juuri ne maat, jotka talouskasvusta eniten hyötyvät. (Sukhdev 2011: 18–19.)

Talouskasvun olettamuksellinen yhteys hyvinvointiin länsimaisissa vauraissa yhteiskunnissa myös kyseenalaistetaan vetoamalla tutkimuksiin, joissa talouskasvun ja kulutuksen lisäämisen ei enää katsota edistävän hyvinvointia tietyn materiaalsen tason saavuttamisen jälkeen. Hahnelin (2013) mukaan esimerkiksi Zolatas (1981) sekä Easterlin (1974, 2005) ovat tutkimuksissaan osoittaneet tulotason kasvun tuovan enää vähäistä hyvinvoinnin kasvua yksilötasolla. Tuloerojen kasvu sen sijaan tuottaa enemmän tyytymättömyyttä omaan sosiaaliseen asemaan yhteiskunnassa. Hahnel tulkitsee tutkimusten osoittavan, että kilpailu sosiaalisesta statuksesta materiaalisia hyödykkeitä haalimalla on materiaalisesti hyvinvoivan väestönosan keskeisempi tavoite ja vääränlaisen tyytyväisyyden etsimisen lähtökohta. Markkinatalous hyväksikäyttää tätä sosiaalista lähtökohtaa ja pyrkii tuottamaan tavaraa markkinoille talouskasvun nimissä luonnon kantokyvyn vaarantuessa. Tällaisen kulutuksen kautta saavutetun hyvinvoinnin tavoittelun hän nimeää sosiaalisen aseman kilpajuoksuksi. (Easterlin 1974, 2005; Zolatas 1981; Hahnel 2013: 24–26.) Hyvinvointia käsittelevät lisääntyneet tutkimukset ovat lisänneet puhetta ja vaateita hyvinvoinnin laajempaan ymmärtämiseen. Hyvinvoinnin eri määritelmiä ja

tulkintatapoja on lukuisia. Kotaja (2008) esittää näistä tutkimuksista väitöstutkimuksessa laaja-alaisen yhteenvedon. Kotaja toteaa esimerkiksi Johanssonia (2001) mukaillen, että hyvinvointia määrittävät taloudellisten resurssien lisäksi mm. työolosuhteet, terveys, sosiaaliset suhteet, kulttuuri, turvallisuuden tunne sekä vaikutusmahdollisuudet omaa elämää ja elinympäristöä koskeviin päätöksiin. (Johansson 2001; Kotaja 2008: 97–116.) Jäämeriratakeskustelussa erityisesti saamelaiskulttuurin jatkuvuus sekä oman elinympäristön päätöksiin vaikuttaminen nousevat keskustelun kohteeksi.

Matti Pohjola (2005) toteaa, että talouskasvu teoreettisena ideaalina ei ole vastuuton. Vastuuttomuuden kokemus syntyy sen sijaan talouskasvusta saatujen hyötyjen poliittisten kohdentamistoimien johtaessa epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiin. Talouskasvu ilmentyy välillisesti hyvinvointia rakentavana. Esimerkiksi laajat rakennemuutokset, kuten tieto- ja viestintäteknologinen murros, vähentää joillakin aloilla työpaikkoja, mutta luo niitä pitkällä tähtäimellä toisaalle. Yksittäinen ihminen kokee tämän vastuuttomuutena henkilökohtaisen työpaikan menettämisen myötä. Talouskasvu teoreettisena ideaalina ei niinkään kiinnitä huomiota yksittäisiin ilmiöihin tai ihmisiin, vaan keskittyy laajempiin teoreettisiin kuvioihin. Pohjola tähdentää myös, että talouskasvu kohdentuu vapaaseen pääomaan perustuvassa talouspolitiikassa myös niihin ihmisiin, jotka joutuvat tekemään kasvun tavoittelun seurauksena uhrauksia, kun taas hyötyjätahot ovat toisaalla, kuten pääomasijoittajina ulkomailla. Toisin sanoen talouskasvu tuottaa teoreettisesti koko ihmiskunnalle hyvinvointia. Poliittisen päätöksenteon tehtävä on taata talouskasvun seurauksien tasainen ja oikeudenmukainen jakautuminen. (Pohjola 2005: 275–277.) Pohjola jatkaa Ollikaisen (2013) kanssa, että vapaa markkinatalous pyrkii aina voiton maksimointiin. Taloustieteen tehtävänä sen sijaan on laskea taloustoiminnan kustannukset, hinnoitella luonnonvarat sekä asettaa saastuttamiselle hinta, jolloin talusteorioiden tehtävänä on tuoda tietoa hinnoittelun pohjaksi. Luonnonvaroja käytetään voiton tavoitteluun ja päästöjä lasketaan luontoon liikaa, mikäli se on ilmaista. Heidän mukaansa talouskasvuun tähtäävien teorioiden tehtävänä onkin hinnoitella luonnonpääoma ja saastuttaminen, joka taloustieteen termin tarkoittaa ulkoisvaikutusta. Tämän vaikutuksen kohdentaminen markkinoille on poliittisten päättäjien tehtävä. (Ollikainen & Pohjola 2013: 25.)

2.5 Kestävä kehitys

Jäämeriratakeskustelussa kestävän kehityksen tematiikka nousee eri näkökulmia painottavissa argmenteissa esiin. Kestävää kehitystä vaaditaan ja merkityksellistetään, mutta painotuserot vaihtelevat. Pyrin seuraavassa kuvaamaan sitä, mitkä eri asiat vaikuttavat kestävän kehityksen käsitteen taustaoletuksissa ja minkälaisia eri painotuseroja termiin sisältyy.

Käsite kestävä kehitys sai alkunsa YK:n alaisen vuoden 1987 Brundlandin komission mietinnöistä, joiden tarkoituksena oli saattaa ympäristön tila ja taloudellinen kasvu sopusointuun keskenään niin, että taloudellisella toiminnalla olisi tulevaisuudessa kestävä ympäristöstrateginen pohja. Sittenkin kestävän kehityksen periaatteisiin on liitetty myös yhteiskuntapoliittisia painotuksia. (Ollikainen 1991: 1–2; Ympäristöministeriö 2017a.) Kestävän kehityksen linjauksia ja näkökulmia pohditaan mm. taloustieteen sekä ympäristötaloustieteen aloilla. Molemmat tieteenalat ovat ns. monoliittisiä tieteitä, jolloin näkökulmat ja korostukset vaihtelevat suurestikin pyrittäessä määrittämään kestävän kehityksen sisältöjä. Keskeiset painotuserot liittyvät jatkuvan talouskasvun oletukseen hyvinvoinnin mahdollistajana sekä eettiseen suhtautumiseen luontoon. (Ollikainen 1991: 8; Hahnel 2013: 6; Ollikainen & Pohjola 2013: 28–31.) Sosiaalisen ja kulttuurillisen kestävyuden painottaminen ja tutkiminen lisääntyi 2000-luvulle tultaessa (Särkelä & Pohjola 2011: 10).

2.5.1 Kestävä talouskasvu

Talousteoreettinen lähestymistapa kestäväan kehitykseen pohtii kestävyyttä hyvinvoinnin siirtymisellä tuleville sukupolville viiden eri pääomakannan yhteisvaikutuksena. Kehitys on kestävä, jos pystytään takaamaan tulevien sukupolvien tarpeet yhtäläisinä kuin ne nykysukupolven käytössä ovat. Kansantalouden arvo tulee kyetä siirtämään tuleville sukupolville muuttumattomana niin, että kokonaispääoma säilyy vakiona. Talouskasvua kestävästi kehitettäessä koostuu kokonaispääoma pääomakannoista, joihin on lisätty luonnonvarat sekä ympäristön tila. Kestävää kehitystä on siten sellainen kehitys, jossa otetaan huomioon teknologian, henkisen pääoman (esim. koulutus, kulttuuri), aineellisen pääoman, luonnonvarojen sekä ympäristön tilan siirtyminen hyvinvointia tuottavina yksikköinä tuleville sukupolville muuttumattomana. Ollikaisen & Pohjolan mukaan (2013: 28) Stiglitz, Sen & Fitoussi (2010) ovat pyrkineet esittämään kestävyuden kriteereille myös laskennallisen mallin, jossa kunkin pääomakannan hyvinvointia tuottava arvo voidaan laskennallisesti pyrkiä määrittämään. Arvojakaumista ei olla

yksimielisiä. (Stiglitz, Sen & Fitoussi 2010; Ollikainen & Pohjola 2013: 28; Pohjola 2015: 171–172.) Ollikainen ja Pohjola korostavat, että kestävyiden luonteesta vallitsee erilaisia tulkintoja myös tiedeyhteisön sisällä, mikä johtaa kiistoihin oikeiden indikaattoreiden valinnasta. Stiglitz-raporttiin (2010) nojautuen Ollikainen & Pohjola tuovat esiin, että riittävän tarkkojen laskentahintojen luominen esimerkiksi luonnonvaroille sekä ympäristön tilalle on vaativaa ja kiistelyn kohteena. (Ollikainen & Pohjola 2013: 28–30; Stiglitz, Sen & Fitoussi 2010.)

Kestävän kehityksen tulkinnassa merkittävää on se tapa, miten ja missä suhteessa näitä eri pääomakantoja ylläpidetään ja siirretään tulevaisuuteen. Talousteorioiden arvopohjaa on kritisoitu siitä, että luonnon kantokykyyn ei suhtauduta riittävällä vakavuudella. Luonnon kantokykyä pyritään lähestymään kahden kestävyiden kriteerin mukaan. Vahvan kestävyiden katsontakannan mukaan kaikki viisi pääomakantaa tulee siirtää arvoltaan alentumattomana jälkipolville. Tällöin esimerkiksi luonnonpääomakanta tulkitaan vakiona, joka tulee siirtää samanarvoisena jälkipolville. Pääomakantoja tarkastellaan pääomakantojen sisällä korvattavina yksiköinä, jolloin mm. uusiutumattomat luonnonvarat voidaan kuluttaa loppuun, jos luonnonpääomavarannon sisällä löytyy riittävästi korvaavia varantoja (uusiutuvaa luonnonvaraa) hyvinvoinnin takaamiseen. Heikon kestävyiden arviointiperusteiden talouden resurssivarannot eli edellä esitetyt viisi pääomakantaa voidaan korvata myös toisillaan, mikäli hyvinvoinnin katsotaan siirtyvän arvoltaan vakiona. Tällöin luontopääoma voidaan elämisen jatkuvuuden edellytykset huomioiden korvata esimerkiksi aineellisella pääomalla tai teknologialla, jos tulevaisuudessa eettinen ilmapiiri muuttuu luontoa hyvinvoinnin perusteena väheksyväksi. (Ollikainen & Pohjola 2013: 28–30.)

Kestävän talouskasvun saavuttamisen yhtenä merkittävimmästä keinoista nähdään teknologian kehittämistä. Teknologiset luontoa vähemmän saastuttavat innovaatiot nähdään sekä köyhyydestä johtuvien luontoa turmelevien tuotantoprosessien korvaajiksi että länsimaisen talouskasvun mahdollistajaksi. Kestävän kehityksen määritelmä taloustieteellisesti tarkasteltuna edellyttää taloudellista kasvua, mutta edellä esitetyllä tavalla teknologista kehitystä painottaen ja luonnonvarojen tehokasta käyttöä korostaen. Näillä keinoilla jatkuva talouskasvu tuottaa varallisuutta köyhyyden vähentämiseen, köyhyydestä johtuvan saastuttavan talouden 'vihertämiseen' sekä kehittyneiden maiden ympäristön tilasta huolehtimiseen. Taloudellisen toiminnan taantuma, jolloin ympäristöä saastuttavia laitteita ei pystytä kehittämään ympäristöä huomioivaksi, katsotaan ympäristön tilaa vahingoittavaksi kehityskuluksi. Jatkuvan talouskasvun uusi ympäristön ja luonnon huomioiva käsite on siis kestävä kehitys. (Ollikainen & Pohjola 2013: 15; Ollikainen 1991: 1, 5.) Mm. taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD korostaa 'vihreän' teknologian kehittämisen tärkeyttä talouskasvuun pyrittäessä. Yhtenä tärkeänä

talouskasvun ja luonnon yhteensovittamisen keinona korostetaan liikenteen kehittämistä teknologisesti vähemmän saastuttavaksi. (OECD 2011a: 14.)

Kasvun tavoitteluun tähtääviä määritelmiä kestäväälle kehitykselle voidaan pitää luontosuhteen eettisyyttä arvioiden ns. länsimaisen etiikan mukaisena. Luonnolla on ihmiselle väli-neellinen arvo eli luonnon on määrä toimia ihmistä palvelevana hyvinvoinnin lähteenä. Luonnon arvostamisessa ääriä noudattaa näkemys, jossa ihminen saa käyttää luontoa täysin vapaasti omiin päämääriinsä soveltuviksi, vaikka se vahingoittaisi ja kuluttaisi luonnonvarat loppuun. Edellä esitetyn heikon kestävyuden kriteerin mukaan luonto voidaan tuhota, jos hyvinvointi tai elämän edellytykset muuten olisivat saavutettavissa. Lähtökohta ei ole siis luonnon-suojelullinen vaan luonto arvotetaan resurssina taloudellisen toiminnan lähteeksi. Länsimaisen etiikan sisällä luontoon suhtautuminenkin toki vaihtelee. Luontoa hoivaavan humanistisen etiikan näkemyksen mukaan ihmisen vastuulla on huolehtia luonnon hyvinvoinnista, jotta sen hyvinvointivaikutukset ihmiselle eivät vähenisi. (Taylor 1986: 280; Ollikainen 1991: 6, 10; Ollikainen & Pohjola 2013: 29.)

2.5.2 Kestävä kehitys, vakaan tilan yhteiskunta ja kasvun rajoittaminen

Kestävän talouskasvun ja kehityksen rinnalla elää myös kriittisempi näkemys kestäväen talouskasvun tavoittelun kriteereistä. Ns. degrowth-ajatus peräänkuuluttaa vaatimusta kasvun rajoittamisesta luonnon kantokyvyn säilyttämiseksi. (Ollikainen & Pohjola 2013: 31.) Tämä ympäristöekologisesti painottuvan näkemyksen sisällä erityisen paljon huomiota ovat saaneet Herman E. Dalyn ajatukset kasvun rajoittamisen välttämättömyydestä. (Ollikainen 1991: 15–16; Ollikainen & Pohjola 2013: 15, 31.) Herman E. Dalyn ajatukset pohjautuvat sekä 1800-luvulta alkunsa saaneeseen vakaan tilan yhteiskunnan idealiin sekä Dalyn oppi-isän Nicholas Georgescu-Roegenin huomioihin termodynamiikan lainalaisuuksien noudattamisesta luontoa kunnioittavan taloustoiminnan saavuttamiseksi (Ollikainen 1991: 8–9; Honkasalo 1999: 5). Näitä näkökulmia yhdistellen Daly kehitti fysiikan lainalaisuuksiin perustuvan talousnäemyksensä ensimmäiset kirjoitukset jo vuonna 1973. Vakaan tilan yhteiskunta kritisoi klassisen taloustieteen näkemyksiä bruttokansantuotteesta mitattavasta talouskasvusta. Jatkuva talouskasvu nähdään mahdottomuutena fyysisen maailman rajallisessa todellisuudessa. Talous ja sitä kuluttava ihmispopulaatio ei voi kasvaa rajattomasti, koska talouden arvonnousu on riippuvainen fyysisestä maailmasta, joka on rajallinen. Siksi materiaalityöntö tulee keskittyä jo käytetyn materiaalin kierrätykseen, mutta myös kulutuksen materiaalityöntön vähentämiseen.

Talouden tuotannon materiaalikiertoa sekä kuluttavaa populaatiota tulee rajoittaa, jotta materiaalikierron lopputulemana luontoon palautuvan jätteen määrä minimoituu eikä vahingoita luonnon ekologisia prosesseja ja kantokykyä. Termodynamiikan lakiin perustuen hän korostaa, että vaikka materian kierrätys saataisiin korkealle asteelle, on taloustuotantoon käytetyn energian kierrättäminen kuitenkin mahdotonta. Energia sitoutuu käyttökelvottomaan muotoon palautessaan lämpönä ympäristöön (mm. meriin), jossa se aiheuttaa pitkällä aikavälillä ekosysteemien toimintaa säätelevää lämpösaastetta. Ekosysteemien toimivuuden kannalta jatkuvan talouspakon vaatimukset aiheuttavat pitkällä aikavälillä sekä luonnonvarojen ehtymistä että ekosysteemien tuhoa. Kaikki energia tulee lopulta muuttumaan käyttökelvottomaan sitoutuneeseen muotoon. Ihmisten tehtävänä on hidastaa tätä prosessia. (Daly 1973: 7–16; ks. Georgescu-Roegen 1973; 37–49.). Vakaan tilan yhteiskunta -ajatusta on kritisoitu tuomiopäivämalliksi (Ollikainen & Pohjola 2013: 15).

Ollikainen (1991) tulkitsee, että Dalyn vakaan tilan yhteiskunta perustuu voimistuneeseen eettiseen käsitykseen luonnon olemassaolon itseisarvosta. Tämän Paul W. Taylorin (1985) esittämän ns. naturalistisen etiikkakäsityksen mukaan luonnolla on myös ihmisen tarpeista riippumatonta arvoa ja huomio on siirtymässä ihmisen tarpeista luonnon tarpeisiin tulevaisuuden ympäristöpoliittisia päätöksiä tehtäessä. Luontoa ei siis nähdä enää vain resurssina ihmisen hyvinvoinnin tarpeiden tyydyttäjänä vaan sillä nähdään itseisarvo. (Taylor 1985; Ollikainen 1991: 6, 15.) Taylorin (1985) mukaan **naturalistinen etiikka** kääntää katseen luonnon yhtäläisiin tarpeisiin, sillä ihminen nähdään vain yhtenä osana luontoa. Ihmistä ei nähdä pelkästään luonnon hoivaajana eli toimijana, joka päättää, mitkä kohteet tulisi suojella ja mitkä kohteet alistaa ihmisen läsnäolon ja toiminnan seurauksille. Moraalisesti vastuullisena toimijana on ihmisen tehtävä löytää ratkaisu tilanteisiin, joissa yhtäläiset oikeudet omaavat ekosysteemin osat joutuvat reviiiriritakiistoihin. Luonnolla on vastaavat moraaliset oikeudet olemassaoloon kuin ihmiselläkin. Luonnonympäristöihin tulisi suhtautua erityisesti kokonaisuus huomioiden, sillä ihmisen toimet tuhoavat luonnon ekosysteemien toimivuutta ja seuraukset saattavat olla myös ihmiselle katastrofaalisia, jos ekosysteemin osien riippuvuussuhteita ei huomioida. Se, minkälaisia päätöksiä kestävän kehityksen nimissä tehdään, riippuu paljon siitä, minkälainen rooli ihmisellä nähdään suhteessa luontoon. (Taylor 1986: 41–47; 116–117; 158; Ollikainen 1991: 6.) Tämä tulee havainnolliseksi minimivahingon periaatteen myötä. Perinteinen länsimainen luontoetiikka, joka tarkastelee luontoa vain ihmisen tarpeiden kautta sekä humaani etiikka, joka hoivaa osaa luontokappaleista, sallii ihmisen tavoitella perustarpeidensa ylittäviä tarpeita silloinkin, kun se vahingoittaa muiden lajien perustarpeiden tyydytystä. Humaanin etiikan mukainen maailmankatsomus tuomitsee vain toista ihmistä vahingoittavat taloudelliset toimet.

Luonnon huomioiva naturalistinen eettinen moraalikäsitys tarkastelee investointihankkeita niin, että ekosysteemien prosessien toimivuudesta huolehditaan. (Taylor 1986: 280; Ollikainen 1991: 6.) Täten myös vakaan tilan yhteiskunnan ajatusta toisintavissa kestävyysnäkemyksissä joudutaan kompromisseihin luonnon ekosysteemejä huomioitaessa. Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö sallitaan näissäkin teorioissa ihmisen energiansaannin lähteenä, mikäli uusiutuvaa korviketta pyritään määrätietoisesti tuottamaan tilalle. (Meadows, Randers & Meadows 2005: 78).

2.5.3 Sosiaalinen ja kulttuurin kestävä kehitys

Sosiaalinen ja kulttuurillinen kestävyys laajentaa kestävä kehityksen käsitteen koskemaan talouden ja luonnon yhteensovittamisen lisäksi myös yhteiskuntapoliittisia päämääriä (Ollikainen 1991: 2). Käsitteen moniulotteisuus ja laajuus korostuu sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden myötä. Suomen ympäristöministeriö määrittelee kestävä kehityksen periaatteet seuraavasti:

Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä tarkoittaa myös, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon päätöksenteossa ja toiminnassa. (Ympäristöministeriö 2017a.)

Tämä määritelmä perustuu Pentti Malaskan työryhmän mietintöihin kestävä kehityksen linjauksesta. Pohjalla määritelmän laatimisessa on käytetty kansainvälisissä yhteyksissä linjattuja periaatteita. (Ks. Ympäristöministeriö 1994). Taloudellisen kehittymisen ja luonnon kantokyvyn yhteensovittamisen lisäksi myös kulttuurillinen ja sosiaalinen näkökulma kestävyteen korostuu. Tämä tulee havainnolliseksi ympäristöministeriön yksityiskohtaisemmassa linjauksessa. (Ympäristöministeriö 1994; Ympäristöministeriö 2017a.) Tuleville sukupolville pyritään takaamaan luonnon monimuotoisuuden lisäksi myös sosiaalinen hyvinvointi. Sosiaalisen kestävyden arvoiksi nimetään koulutukseen, terveydenhuoltoon, kulttuurin ylläpitämiseen sekä sukupuoleen kohdistuva tasa-arvo. Yhteiskunnallisesti hyväksyttävien kestävyttä edistävien toimien tulee perustua taloudelliseen, sosiaaliseen sekä ympäristöä huomioivaan näkökulmaan, jotta kansalaisten perushyvinvointi tasa-arvoisesti toteutuu. (Ympäristöministeriö 2017a.) Koska kestävä kehitys on lähtökohtaisesti taloustermi, on sosiaalisen kestävyden taustalla taloudelliset vaikuttimet. Sosiaalisen pääoman merkityksen tutkimuksissa tuotetaan tietoa niistä yhteiskunnallisista rakenteista ja käytänteistä, joilla pystytään liittämään sosiaalinen hyvinvointi taloudelliseen kehitykseen. Erityisesti paikallistason hankkeita suunniteltaessa pyritään

saamaan kansalais- ja vapaaehtoisjärjestöjä mukaan paikallistason taloudellista kehitystä edistäviin hankkeisiin. Maailmanpankin tutkimuksissa on todettu, että laajassa mielessä tulkittu sosiaalinen pääoma tuottaa taloushyötyjä, jos kolmannen sektorin eli kansalaisjärjestöjen toiminta saadaan tiiviimmin osaksi hallintoportaiden sekä oikeusjärjestelmän toimintaa. Innovaatio- ja kehitystoiminta lähtee tällöin paikallistasolta päin ja tuottaa osallistuvampaa toimintaa. (Loranca-Garcia 2000: 71–73.)

Paikallistason hankkeita pohdittaessa kestävyuden eri osa-alueiden tasapuolinen huomiointi katsotaan ympäristöministeriön kestävä kehityksen määritelmässä tärkeäksi. Talouden edistäminen on kehittämässä lähtökohtana. Biologinen monimuotoisuus tulee taata ns. varovaisuusperiaatetta noudattamalla. Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka vankkaa tieteellistä näyttöä ei olisikaan tarjolla ekosysteemien prosesseja arvioitaessa ja suhteutettaessa taloudellisten toimien kehittämiseen, ei tiedon puute voi olla peruste muodostuvan uhkaavan tilanteen sivuuttamiselle. Ekologista toimivuutta ja sosiaalista tasa-arvoa arvioitaessa tulee aina selvittää riskit, niiden mahdollinen ennalta ehkäiseminen ja riskien suhde taloudelliseen kannattavuuteen. (Ympäristöministeriö 2017a.) Tällöin yksittäisten hankkeiden pohjalla vaikuttavia päätöksiä ohjaa pitkälle se, miten kuhunkin osa-alueeseen tai taloustermeihin ilmaistuna pääomakantaa suhtaudutaan. Arvokeskustelu, merkityksellistämisen tavat sekä valtasuhteet asian ympärillä määrittävät pitkälti sen, missä suhteessa kutakin pääomakantaa siirretään tuleville sukupolville. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 62; Ollikainen & Pohjola 2013: 28–29.)

2.6 Pariisin ilmastopimus

Pariisin ilmastopimus on YK:n ilmastokokouksessa Pariisissa 12. joulukuuta 2015 solmittu sopimus, joka velvoittaa allekirjoittaneet 197 maata ilmastonmuutosta ehkäiseviin toimiin. Sopimuksen tarkoituksena on saada kasvihuonekaasujen päästöjen huippu laskujohteiseksi mahdollisimman pian. Kasvihuonekaasupäästöt ja hiilinielut eli merten ja orgaanisten aineiden muodostamat hiiltä varastoivat alueet, kuten metsät, pyritään saamaan tasapainoon vuoden 2050 jälkeiselle puoliskolle tullessa. Kasvihuonekaasut lisääntyvän ihmisen toimien seurauksena ja lämmittävät maapallon pintalämpötilaa niin, että ilmaston lämpeneminen aiheuttaa merkittäviä muutoksia elinolosuhteisiin ja heikentää elämän edellytyksiä ja laatua. Merkittävimpiä päästöjä aiheutuu energiantuotannosta ja liikenteestä. Pariisin ilmastopimuksen yksi konkreettisimmista sopimustavoitteista on pyrkiä hillitsemään maapallon lämpeneminen alle 1,5 asteeseen erilaisten kasvihuonekaasupäästöjen rajoittamistoimin. Vesihöyry on luonnollinen,

mutta yksi voimakkaimmista ja ilmakehän lämpenemistä yli puolella säätelevistä kasvihuonekaasuista. Ilman lämmetessä meristä vapautuvan vesihöyryn määrä kasvaa. Hiilidioksidi on toiseksi merkittävin ilmaston lämpenemistä edistävä luonnollinen, mutta ihmisen toiminnasta merkittävästi lisääntyvä kasvihuonekaasu. (Tieteen termipankki 2014a; Ollikainen 2017: 43; Ympäristöministeriö 2018a; SYKE, Aalto-yliopisto & Ilmatieteen laitos 2019a+b.)

Ilmastopimus edellyttää sopijamailta toimia päästöjen vähentämiseksi, ilmastoystävällisen teknologian kehittämiseksi, ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi sekä ilmastoystävällisen raportoinnin lisäämiseksi. Pariisin ilmastopimuksen tavoitteet määrittävät EU:n ja Suomen ilmastopoliittikkaa. Suomen ilmastolainsäädäntöön on kirjattu, että Euroopan ilmastopoliittikka ja Pariisin ilmastopimuksen päästövähennystavoitteet määrittävät Suomen ilmastolainsäädännön ja poliittisten toimien suunnan. Suomi on täten sitoutunut lainsäädännöllisellä tasolla noudattamaan Pariisin ilmastopimuksen päästövähennystavoitteita sekä Euroopan unionin ilmastoratkaisuja. Tällä hetkellä Suomen ilmastopoliittikka määrittää kolmen keskeisen sektorin mukaan. Päästöoikeuskaupasektorilla, joka kattaa energiantuotannon sekä keskeisimmän prosessiteollisuuden päästöt, Suomi on sitoutunut EU:n jäsenvaltioiden kesken vähentämään 43 % päästöistä vuoteen 2030 mennessä vuoden 2005 tasoon verrattuna. Päästöoikeuskaupan piiriin kuuluvat päästöt muodostavat arviolta n. 40 % koko EU:n kasvihuonekaasupäästöistä. Toinen keskeinen toiminta-ala on taakanjakosektori, jossa päästöjä pohditaan mm. liikenteen päästövähennysten kautta. Tällä sektorilla kukin jäsenmaa määrittää omat itselleen parhaiten soveltuvat keinot määrättyjen päästötavoitteiden saavuttamiseksi. Vuoteen 2030 mennessä vähennystarve on 38 %. Kolmas keskeinen osa-alue muodostuu maankäytöstä, jonka piirissä säädetään hiilinielutavoitteet. (Ollikainen 2017: 46–47.) Suomi on sitoutunut noudattamaan EU-komission määrittämiä vertailutasoja, jotta esimerkiksi metsien pitkän aikavälin hakkuut säilyvät maltillisina (Luonnonvarakeskus 2019).

Suomessa vuoteen 2020 mennessä pyritään vähentämään päästöjä erityisesti liikenteessä. Sipilän hallituksen (2015–2018) määrittämät konkreettiset toimet ovat mm. irtaantuminen kivihielestä, öljyn kotimaisen kulutuksen puolittaminen vuoteen 2030 mennessä ja uusiutuvan energian kasvattaminen 30 prosentilla. (Ollikainen 2017: 47–48; Ympäristöministeriö 2018b.)

Valtioiden välinen Pariisin sopimus astui oikeudellisesti voimaan 4.11.2016 sen jälkeen, kun riittävä määrä eli yli 55 prosenttia maailman päästöjä aiheuttavista valtioista oli sen ratifioinut. Se on sopijamaita kansainvälisoikeudellisesti sitova, mutta perustuu vapaaehtoiseen jäsenyyteen. Tämä tuli konkreettisesti ilmi vuonna 2017, kun Yhdysvallat presidentti Donald Trumpin johdolla ilmoitti vetäytyvänsä sopimuksesta. (Aamulehti 2017a; Ympäristöministeriö 2018a.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Diskurssintutkimus viitekehystenä

Tässä kappaleessa tarkastellaan tutkimuksen viitekehysellistä perustaa eli diskurssintutkimuksen peruslähtökohtia. Tarkastelun lähtökohtana on valottaa sitä, kuinka diskurssintutkimus ohjaa tarkastelemaan kieltä sosiaalisena merkitysjärjestelmänä ja kielenkäyttöä sosiaalisena toimintana. Tarkastelun kohteena on myös diskurssintutkimus tutkimusta ohjaavana viitekehystenä sekä argumentaatioanalyysin viitekehystenä.

Diskurssintutkimus lähestyy yhteiskunnallisia ilmiöitä kielenkäytön analyysin kautta. Kielen erilaisten lainalaisuuksien ja järjestymisen tautalla nähdään sosiaalinen järjestyminen. (Pietikäinen 2000: 192–193.) Kielen ja sosiaalisen todellisuuden lainalaisuuksien tutkimisessa aineistolähtöinen ja laadullinen lähestymistapa on tutkimuksen peruseräpäätteitä. Aineistosta nousevat ilmiöt toimivat lähtökohtina yhteiskunnallisen kontekstin ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen. Tällöin teoreettista tietoa sosiaalisesta todellisuudesta tuotetaan analyysistä nousevien ilmiöiden selittämiseksi eikä päinvastoin. (Jokinen 2002a: 39; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 139.) Diskurssintutkimuksen viitekehyksessä ilmiöiden tarkastelulähtökohta voi vaihdella tiukan kriittisestä avoimen analyttiseen. Kriittisesti orientoituneessa tutkimuksessa pyritään valottamaan alkuolettamien pohjalta alisteisia suhteita, valta-aseman konkretisoitumia ja näiden ilmenemistä kielenkäytön eri tasoilla. Analyttinen lähtökohta tutkimukselle on avoin aineistosta nouseville valtasuhteille ja merkityksellistämisen tavoille. Sosiaalisen todellisuuden ilmentäminen ja erittely toimii analyttisen diskurssintutkimuksen lähtökohtana, jolloin lähtökohta-asetelma voi ja tuleekin muuttua kriittiseksi, mikäli aineiston analyysi tuottaa tietoa sellaisista kielenkäytön reaalitumista, joilla ylläpidetään alisteisia valtasuhteita tai oikeutetaan tällaisten suhteiden olemassaoloa. (Jokinen & Juhila 2002: 85–87.) Kriittinen diskurssintutkimus osallistuu lähtökohtaisesti alisteisten valtasuhteiden vastustamiseen ja tätä kautta sosiaaliseen muutokseen, sillä tiede vakavasti otettavana todellisuuden rakentajana muovaa maailmankuvaa. (Jokinen & Juhila 2002: 86; Pietikäinen 2016: 264.) Kriittisyys on itsekin muovautuva konsepti, sillä valtasuhteet elävät ja muovautuvat sekä muuttuvat monitulkintaisiksi. Mitä enemmän ääniä maailmaan mahtuu, sitä moninaisemmiksi valtasuhteiden määrittäminen muodostuu. (Pietikäinen 2016: 264–265.) Luokittelun oman tutkimukseni lähtökohdiltaan analyttiseksi, sillä Jäämerirata projektina kiinnostaa minua yhteiskunnallisia merkitysneuvotteluja risteilevänä projektina. Esiin nousevat toisaalta globaalin ilmastopolitiikan ja paikallisen luonnonsuojelun ristiriidat. Toisaalta taloudellisen hyvinvoinnin ja paikallisen alueellisen

kehittämisen teemat, jotka joutuvat ristiriitaan alkuperäiskansojen oikeuksien ja kulttuurillisen jatkuvuuden näkökulmien kanssa. Pyrin lähestymään Jäämerirataa ilmiönä kielitieteellisen analyttisesti pohtien argumentaatioteorian tarjoamin analyysivälinein aineistosta nousevien merkitysneuvottelujen luonnetta, laatua sekä todellisuuden jäsentelytapoja. Nostan myös esiin kriittisiä huomioita aineiston äänellä, sillä Jäämeriradan vastustus on ollut vahvaa. Se, minkälaisia valta-asetelmia projekti herättelee, nousee esiin aineiston mielipidekirjoittajilta.

Diskurssintutkimuksen taustalla vaikuttaa sosiaalisen konstruktivismin ajatukset sosiaalisen todellisuuden muotoutumisesta kielenkäytön kautta ja avulla. Tämä on teoreettinen lähestymistapa ymmärtää kielenkäyttö yhteisöllisesti merkityksiä ja lainalaisuuksia rakentavana resurssina. Se on viitekehys, jonka puitteissa kieli ymmärretään historiallisten tapahtumaprosessien, kulttuurillisten merkitysneuvottelujen ja yhteiskunnallisesti määrittyvien tulkintojen kautta rakentuvaksi merkitysjärjestelmäksi. Kielenkäyttöä tutkimalla tutkitaan samalla yhteiskunnassa vallitsevia normeja ja arvoja. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13.) Kielen käyttö ei rakenna vain sitä kulloinkin kyseessä olevaa vuorovaikutustilannetta, jossa kieltä käytetään, vaan laajemmin koko sosiaalisesti määrittyvää todellisuutta (Luukka 2000: 151). Sosiaalinen konstruktivismi haastaa kyseenalaistamaan kategorioiden ja käsitteiden taustalla vaikuttavia yksitulkintaisia olettamia maailman tilasta. Se tulkitsee maailmaa historiallisten tapahtumaketjujen valossa ja selittää maailman lainalaisuuksien kulttuurillisesti määrittyviä perusteita. Sosiaalinen todellisuus nähdään monien vaihtoehtoisten todellisuuksien mahdollisuutena. Kun riittävän moni uskoo samaan todellisuuden versioon, muotoutuu yhteinen todellisuutemme vallalla olevien uskomusten mukaiseksi. Sosiaalinen konstruktivismi suuntaa ymmärryksen myös siihen, että maailman ilmiöiden suhtautumis- ja selittämistavat ohjaavat toimintaamme. Ne suuntaavat ja ohjaavat käytöstämme sekä päätöksiämme. (Burr 2003: 3–5.) Suomen uhkakuvien muotoutumista tutkinut Limnell (2009: 28–29) tulkitsee konstruktivismin perusajatuksia osuvasti todetessaan, että uhkakuvat ja tieto eivät ole objektiivisia uhkakuvia tai tietoa maailman tilasta, vaan sosiaalisesti rakentuneita tulkintoja yhteiskunnallisesti kiistanalaisesta todellisuudesta, jossa eri toimijoiden kesken vallitsee eri näkemyksiä. Poliittiset mielikuvat muotoutuvat eri todellisuuden tulkintojen neuvotteluprosessien tuloksena. Tämä kuvaa hyvin diskurssintutkimuksen perusajatuksen pohjalla vaikuttavaa viitekehysellistä lähtökohtaa. Kielen merkitykset ovat samalla tavalla yhteiskunnallisten merkitysneuvottelujen seurauksena muotoutuneita. Diskurssintutkimus pyrkii kieleen sitoutuvien merkitysten tutkimuksen avulla ymmärtämään sitä, kuinka erilaisia tulkittuja todellisuuksia kielenkäytön avulla tuotetaan. Konstruktivistisen käänteen myötä kielentutkimuksessa huomio siirtyi puhtaasti lingvististen kielen rakenteiden

tarkastelusta kielenkäytön sosiaalisten tilanteiden tarkasteluun. Kieli alettiin ymmärtää lingvistisen järjestelmän lisäksi sosiaalisesti järjestelmäksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13.)

Katseen kohdistuessa todellisiin kielenkäyttötilanteisiin, muotoutui kielikäsitteet funktionaaliseksi. Kieli alettiin nähdä muotojen ja rakenteiden lisäksi sosiaalisten tekojen välineenä. Fonologisilla, kieliopillisilla ja semanttisilla rakenteilla on merkityksiä ja kulttuurisessa kontekstissa määrittäviä tehtäviä. Kieli ei ainoastaan nimeä tarkoitteita, vaan se on valintoja tarjoava järjestelmä, jolla ilmiötä on mahdollista kuvata usealla tapaa. Kielenkäyttäjät toimivat kielen avulla sosiaalisissa tilanteissa neuvotellen, merkityksellistään ja järjestään sosiaalista todellisuutta. Tiedon ja uskomusten maailma rakentuu osaltaan valintojen ja kielellisten resursien käytön seurauksena. (Luukka 2000: 137; Pietikäinen & Mäntynen: 2009: 14–17.) Kielitieteellisesti määrittynyt tutkimuskohde laajeni koskemaan laajempaa sosiaalisesti määrittyä merkitystodellisuutta, jota kuvataan kielijärjestelmän mahdollistavilla merkeillä ja järjestelmän sallimilla diskursiivisen tason ilmentymillä. Kieli itsessään on vahva valinnan mahdollisuuksia, mutta myös rajoitteita täynnä oleva ilmaisesurssi. Valinnat kielenkäytön tason ilmiönä alettiin hahmottaa teoiksi ja valintojen kautta muodostuvaksi merkitysten jäsentelyksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14–15.) Kielitieteen tehtäväksi tuli tuottaa tietoa siitä, minkälaisen prosessien kautta kielelliset valinnat muodostuvat ja miten näiden valintojen kautta erilaisia merkitysjärjestelmiä muodostetaan (Luukka 2000: 138–139). Tällöin tutkimuskohteeksi muodostui diskurssi eli kontekstuaalisesti määrittävä kielenkäytön kokonaisuus. Diskurssi (engl. discourse) laajana ja yleisenä terminä kielitieteellisen diskurssitutkimuksen yhteydessä ilmentää näkökantamuutosta, jolloin kielenkäyttöä tarkastellaan sosiaalisena toimintana. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 24, 27.) Tällöin merkityksellistämistä tuli keskeinen käsite. Sillä tarkoitetaan, että maailman ilmiötä nimitään ja kuvaillaan vallalla olevien käsitysten ja tapojen kautta. Vuorovaikutustilanteissa merkitysneuvotteluja käydään koko ajan, jolloin kieleen tallentuu historiallisia ja kulttuurillisesti määrittyneitä tapoja nähdä maailman ilmiöt tietyllä tapaa. Ilmiöiden painoarvot ja suhtautumistavat vaihtelevat eri aikoina ja tämä vaikuttaa kielen käytön erilaiseen järjestymiseen. Kieli heijastelee merkityksellistämisen prosessien taustalla vaikuttavaa sosiaalista todellisuutta ja samalla nimitessään maailman ilmiötä myös luo todellisuutta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–13, 27.) Merkitysneuvotteluissa on kyse kielen käsitteiden vaikiinnuttamisesta, jotta sosiaalinen toiminta olisi helpompaa. Toisaalta kyse on uusien merkitysten luomisesta sekä merkitsemistapojen muuntumisesta. (Jokinen 2002a: 39.) Diskurssianalyysi on kiinnostunut kieleen sosiaalisesti muotoutuneista kulttuurillisista merkityksistä. Diskurssianalyysi on kiinnostunut niistä prosesseista, jotka vaikuttavat merkitysten rakentumisen pohjalla tai ylläpitävät niitä. (Jokinen & Juhila 2002: 54.)

Diskurssintutkimus on myös tutkimuksen toteutusta ohjaava viitekehys. Diskurssintutkija kiinnostaa kieleen liittyvät ilmiöt todellisissa käyttötilanteissa, sillä kieli merkitysjärjestelmänä toimii tilannesidonnaisesti. **Kontekstin käsite** on yksi diskurssintutkimuksen keskeinen tutkimusta ohjaava käsite. Merkitysten muodostuminen ja tulkinta ovat riippuvaisia kontekstista, sillä merkitykset saavat lopullisen tulkintansa vasta siinä käyttöyhteydessä, jossa ilmaus reaalistuu. Samalla ilmauksella voidaan ilmaista kahden eri näkökulman vastakkaisuus tulkintakontekstin mukaan. Ilmausten kuvausvoima piilee osaltaan tässä ilmausten kyvyssä muokautua käyttökontekstiin sopiviksi ja tilannesidonnaisesti tulkittaviksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–29.) Tutkimuskäyttöön konteksti tulee rajata, vaikka todellisuudessa rajaus on aina keinotekoisia. Tilannekonteksti on se tutkimuksellinen mikrotason konteksti, johon tutkimus konkreettisesti kielenkäytön tasolla kohdistuu. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 29–32.) Mikrotason analyysissä huomio kohdistuu sanaston ja kielen erilaisten rakenteiden (esim. argumentointitekniikat) tasolla tehtäviin valintoihin. Näihin tutkija pureutuu tilannekontekstin havainnoinnin kautta, joka tarjoaa tutkijalle seisautetun hetken kielenkäytön konkreettisiin ilmentymiin. Havainnoitavia asioita ovat kielellinen toiminta sosiaalisen tilanteen ilmentymänä, fyysinen rajoittaja tai mahdollistava ympäristö (esim. mielipidekirjoitus) sekä toimijoiden roolit (mm. puoltaja, vastustaja). Tilannekonteksti määrittää tarkasteltavan toiminnan reunaehdot. Makrotaso sen sijaan ilmentää kulttuuriympäristön ja yhteiskunnallisen ilmiötodellisuuden järjestymistä sosiaalisesti. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 30–33, 35–36.) Retorisessa tutkimuksessa puhutaan usein argumentaatiokontekstista, jolla tarkoitetaan historiallisesti ja kulttuurillisesti määrittyvää mielipideilmastoa, joka määrittää ja asemoi lausutun mielipiteen merkitystä. Yksilö tuottaa mielipiteitä, jotka kumpuavat hänen henkilökohtaisesta asemastaan, kulttuuristaan tai historiallisesta ajanjaksosta määrittyvien näkökulmien mukaiseksi. Vaikka näkökulma on henkilökohtainen, asemoi argumentoija samalla itsensä usein johonkin ryhmään, jonka jäsenenä hän merkityksellistää omaa kantaansa maailman ilmiöihin. Tällöin hän puhuu jonkin tietyn argumentaatiokontekstin sisällä tietystä positiosta käsin, joka määrittyy suhteessa koko ilmiön ympärillä käytyyn keskusteluun. Henkilökohtaisilla mielipiteillä on myös sosiaalinen merkitys, sillä mielipide asemoidaan usein vastamielipiteeseen, joiden tiedostaminen auttaa ymmärtämään lausutun mielipiteen laajempaa yhteiskunnallista ja historiallisesti sävytynyttä merkitystä. (Billig 1991: 17, 19, 43; Jokinen 2004: 189–191.) Argumentaatiokontekstin voidaan ajatella ilmentävän diskurssintutkimuksellista yhteiskunnallista todellisuutta ilmentävää makrotason kontekstia. Argumentaatiopositio taas heijastelee ns. diskursiivisesti järjestynyttä tapaa hahmottaa oma mielipide suhteessa muihin ilmiön merkityksellistämisen tapoihin. Järjestämällä ja analysoimalla mikrotason kielen ilmentymiä (sana- ja kielioppivalintoja,

argumenttien näkökulmavalintoja) voidaan tuottaa jäseneltyä tietoa siitä, minkälaisia merkityksiä argumentointikontekstin sisällä tuotetaan. Minkälaisia yleisiä sosiaalisesti määrittyneitä merkitysneuvotteluja käydään tarkastellun ilmiön ympärillä. Diskurssintutkija ei ole kiinnostunut yksilön mielipiteestä sinänsä, vaan siitä mitä yksilön mielipide heijastelee sosiaalisen tason ilmentymistä ja sopimuksen alaisista merkityksistä. Omassa tutkimuksessani tällaista toimintaa tarkastellaan argumentoinnin rakentumisena ja argumentoinnin välittämien merkitysten kautta muodostuvina sosiaalisina merkityksinä. Juuri merkityksiin liittyvistä sopimusneuvotteluista tutkija on kiinnostunut, sillä ne heijastelevat sosiaalisen toimintaympäristön järjestymistä. (Billig 1991: 17, 19, 43; Jokinen 2004: 189–191; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12–16, 27–36, 39.) Pysin pääluvussa 2 kuvaamaan aineiston analyysin tuloksena esiin nousseita yhteiskunnallisessa keskustelussa vallalla olevia esisopimuksellisia käsityksiä totuudesta, jotka vaikuttavat Jäämeriradan argumentaatiokontekstia muokkaavina perusteina sekä eri kantojen taustaoletuksina. Pysin analyysissä selvittämään, minkälaisia erilaisia julkisia argumentaatiopositioita tuotetaan Jäämeriradan argumentaatiokontekstin sisällä. Tällöin, kuten Jokinen (2004) huomauttaa, ei tarkastella yksilön mielipidettä henkilökohtaisella tasolla, vaan pohditaan sitä, minkälaiseen julkiseen keskusteluun mielipiteellä halutaan vaikuttaa tai minkälaista mielipidepositiota ilmiö painottaa. (Billig 1991: 43, 143; Perelman 1996: 28–40; Jokinen 2004: 191, 194.)

Diskursiiviset käytännöt ilmentävät diskurssintutkimuksessa sitä mikro- ja makrotasojen yhtymäkohtaa, jossa yksittäiset kielen elementit järjestyvät diskursiivisiksi käytänteiksi (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35). Diskursiivisten käytänteiden teoriaa on kehittänyt erityisesti filosofi Michel Foucault. Hän puhuu ihmisten välisessä kanssakäymisessä reaalistuvista historiallisesti määrittyvistä sosiaalisista järjestelmistä tai sääntökokonaisuuksista. Nämä sääntökokonaisuudet muodostavat toimintaehtoja, jotka määrittyvät yhteiskunnallisesti ja joita noudatetaan kieltä käytettäessä. Niiden muotoutumisen taustalla vaikuttavat kieli, ajattelu, historialliset tapahtumat, ideaaliset arvostukset sekä muotoutumista rajoittavat ehdot. (Foucault 2005: 102, 155.) Diskurssintutkimuksen kentässä tällaisia diskursiivisen toiminnan järjestäytyneitä muotoja on pyritty valottamaan tutkimalla ja analysoimalla erilaisia tutkimustarkoitukseen kehitettyjä käsitteitä mallintamalla. Tällaisia ovat mm. genret ja argumentaatiopositio. (Jokinen 2004: 189–194; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 16, 27.)

Argumentointiin ja retoriseen vaikuttavuuteen suuntautuneessa diskurssintutkimuksessa sosiaalisen todellisuuden jäsentymistä tarkkaillaan **argumentaatiopositio** käsitteellä. Argumentaatiopositio jäsentää argumentaatiokontekstin sisällä mielipiteitä erilaisten näkökulmien ryhmiin. Mm. Jokinen pohtii retorisesti suuntautuneessa tutkimuksessaan mielipiteitä ja asenteita asemoitumisena yhteiskunnalliseen aihetta käsittelevään keskusteluun. Hän pohtii

asemoitumista Billigiltä lainatulla argumentaatioposition käsitteellä. (Billig 1991: 43, 143–144; Jokinen 2004: 191.) Michael Billigin (1991) argumentaatioposition käsite on yhteiskunnallinen näkökulma mielipiteen ilmaisuun, sillä mielipiteitä voidaan tarkkailla sekä yksilön henkilökohtaisista lähtökohdista määrittävinä että sosiaalisesti muodostuvina mielipiteinä. Ilmaistessamme näkökulmapositiomme jostakin julkisessa keskustelussa käytävästä ilmiöstä asetumme usein puolustamaan tai vastustamaan jotakin kantaa. Tämä kanta tulee nähdä laajemmassa sosiaalisesti rakentuneessa mielessä. Usein mielipiteet saavat merkityksensä vasta tarkkailtaessa niitä suhteessa koko argumentaatiokontekstiin, sillä ne voivat olla myös implisiittisiä vastaargumentteja vastaposition näkökulmiin. (Billig 1991: 43, 143–144.) Billig (1991: 20, 72) tarkkailee argumentaatiopositioiden välillä ristiriitaa aiheuttavia näkökulmia kulttuurin sisäisiä ilmeisiä oletettavia sisältävällä ’common sense’ -käsitteellä. Jokinen tulkitsee tämän Billigin esittämän käsitteen kulttuurin sisäisistä jäsenystavoista vastaavan Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teorian esisopimuksen käsitettä (ks. Perelman 1996: 28–40; Jokinen 2004: 193). Jokinen (2004) toteaa, että tällaiset diskursiivisella tasolla ilmenevät kulttuuriset itsestäänselvydet ovat argumentaation taustalla vaikuttavia arvoja tai kulttuurisia näkemyksiä todellisuuden tilasta, jotka vaikuttavat lukijaa ja kuulijaa sitovina lähtökohtina argumentin rakentamisen taustalla. Ne ovat sopimuksia, jota ei tarvitse erikseen selittää tai eksplisiittisesti tuoda julki, sillä niiden olemassaolo oletetaan tietyn kulttuurin sisällä tunnetuksi. Toisaalta ne ovat myös kulttuurin sisällä vaikuttavia näkökulmaeroja, jotka synnyttävät keskustelua eri positioista argumentoitvien sosiaalisten ryhmittymien välille. Eri alakulttuurien sisällä erilaiset tavat hahmottaa maailmaa vaihtelevat, jolloin syntyy ristiriitaisuuksia. Nämä taustalla vaikuttavat lähtökohtaiset maailman hahmottamisen tavat yhtyvät Perelmanin argumentaatioteorian viitekehyksessä esiteltyihin esisopimukseen sekä yleisökäsitykseen. (Billig 1991: 20–21, 72; Perelman 1996: 16–27, 28–40; Jokinen 2004: 193.) Perelman tosin pohtii argumentointia ennemminkin argumentoinnin vakuuttavuuden näkökulmasta kuin yhteiskunnallisena valta-asetelmia tuottavana tai niistä neuvottelevana puheena. Jokisen näkemyksen mukaan kulttuurin sisälle syntyy valasta neuvottelevien diskurssien vaikutuksesta ristiriitaisuuksia, joita syntyy mielipiteen ilmaisuiltaan vapaissa länsimaisissa yhteiskunnissa, joissa eri toimijat merkityksellistävät ilmiöitä eri lähtökohdista. Koska yhteiskunnalliset toimijat nojaavat erilaisiin esisopimukseen, syntyy ristiriitaisuuksia, joiden kesken syntyy valtaneuvotteluja. (Billig 1991: 20, 72; ks. myös Perelman 1996: 51; Jokinen 2004: 193.) Diskursiivisilla käytänteillä eli kielen ja sosiaalisen elämän yhteen kietoutumisella on vaikutusta ryhmien välisten suhteiden muotoutumiseen, maailmasta vallitseviin tietoihin ja uskomuksiin sekä tätä kautta myös yksilön identiteetin muodostumiseen osana yhteiskunnan jäsenyyttä. (Fairclough 1992: 64.) Argumentaatioposition sekä sen sisällä

vaikuttavien Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teorian esisopimusten hahmottaminen diskursiivisia käytänteitä selittäviksi taustaoletuksiksi auttaa ymmärtämään eri näkökulmista lausuttujen näkökulmien tuottamaa tietoa diskursiivisen tason *tietorakennelmiksi*. *Tietokäsitykset ja -rakennelmat* kuvaavat sitä tutkimuksellista lähtökohtaa, jolla kielenkäytön tutkija pyrkii selittämään ilmiöiden pohjalla vaikuttavia arvo- ja tietoperusteita. Arvo- ja tietoperusteiden valinta merkitsee aina valintaa, jolla on merkitystä siihen, minkälainen maailmankuva välittyy. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53–54.) Kun itsestään selviä tietokäsityksiä ja -rakennelmia kyseenalaistetaan, puhutaan vastakkainasettelusta, joka tarkoittaa vallalla olevien näkemysten kyseenalaistamista. Tällöin yhteiskunnassa vallitsee joidenkin ryhmien osalta pyrkimys muutokseen. Tällaisten muutospyrkimysten taustojen ja syiden selvittämisessä diskurssintutkimus nojaa muihin tieteenaloihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 21, 62.) Työni teoreettisena sekä analyttisenä käsitteenä pitäydyn Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971) esisopimuksen käsitteessä. Esisopimuksen yksityiskohtaisen teoreettisen perustan esittelen argumentaatioteorian yhteydessä alaluvussa 3.2 sekä analyysimenetelmien yhteydessä alaluvussa 4.2.

3.2 Argumentaatioteoria viitekehystenä

Tässä luvussa tarkastellaan Chaim Perelmanin argumentaatioteorian peruslähtökohtia diskurssintutkimuksen viitekehysten rinnalla tutkimusta ohjaavana teoreettisena lähtökohtana. Chaim Perelmania kutsutaan yhdeksi uuden retoriikan kauden argumentoinnin tutkimuksen käynnistäjäksi (Palonen & Summa 1996: 10). Hän julkaisi vuonna 1958 yhdessä L. Olbrechts-Tytecan kanssa alun perin ranskaksi ilmestyneen teoksen *La Nouvelle Rhétorique: Traité de l'Argumentation*. Myöhemmin Perelman julkaisi omalla nimellään tähän alkuperäisteokseen perustuvan tiivistelmän ja joitakin lisähuomioita sisältävän *L'Empire rhétorique: rhétorique et argumentation* teoksen. (Arnold 1982: viii.) Tutkielmani pohjaa näiden kahden teoksen käännösversioihin: *The new rhetoric* (1971) sekä *Retoriikan valtakunta* (1996).

Antiikin Kreikasta alkanut puhetaidolla vaikuttamisen perinne laajeni uuden retoriikan kaudella argumentin taakse kytkeytyvien yhteiskunnallisten arvojen ja vaikutuskeinojen analyysiksi. Tämä kehityskulku johtui pitkälti kaikenlaisen viestinnän yleistymisestä sekä kansainvälistymisestä, mikä tuotti tarpeen ja mahdollisti laajemman kontekstuaalisen ymmärryksen nähdä erilaisten vaikutuspyrkimysten motiivien taakse. Erityisesti piilomainonta sekä poliittisen puheen motivaatiot vaikuttivat haluun pilkkoa vaikuttamaan pyrkiviä viestejä osiin ja analysoida vaikuttavuuden eri kielellisiä osatekijöitä. Lisääntynyt tekstimaailma toi puheen

tutkimuksen rinnalle myös laajat kirjalliset aineistot. (Puro 2005: 108–110.) Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentaatioteoria kunnioittaa Antiikin kreikasta alkanutta perinnettä ja pohjaa argumentaatioteoriansa perusteet Aristoteleen pohdintoihin analyttisen ja dialektisen päättelyn eroihin. Aristoteleen (*Topiikka, Ensimmäinen ja Toinen analytiikka*) pohdintoja muokaten Perelman johdattelee lukijan argumentaatioteorian perusteisiin. Perelmanin mukaan argumentointia ei tule nähdä loogisena muodollisten osatekijöidensä kautta määrittävänä johtopäätelynä, jossa päätellään, onko lauseke tosi vai epätosi. Tällaisiin analyttisiin päätelmiin nojaa moderni logiikka (mm. matematiikka). Argumentaatio perustuu sen sijaan dialektisiin päätelmiin, joissa lähtökohtana on yleisiä selviöitä tai yleisen mielipiteen alaisia vallitsevia totuuksia, joista johdetaan erilaisia argumentaation tekniikoita apuna käyttäen johtopäätöksiä. Nämä johtopäätökset muodostetaan luonnollisella kielellä, joiden käsitteet eivät ole muodollisen logiikan tavoin yksitulkintaisia. Myös johdetut johtopäätökset voivat olla kiistanalaisia, sillä ne voivat perustua eri näkökulmien painottamiseen. Tällöin kyse ei ole totuuden päättelystä muodollisen logiikan tapaan, vaan kiistanalaisten väitteiden perustelusta erilaisia näkökulmia painottamalla. Luukka (2000: 137) toteaaakin, että jo retoriikan varhaisimmat pohdinnat painottavat funktionaalisen kielitieteen peruseräitä eli kielen eri variaatioiden merkitystä kielen käyttöä tutkittaessa. Argumentaation tekniikat osoittavat sen, miten eri näkökulmista muodostetut johtopäätökset syntyvät. Eri näkökulmien taustalla vallitsevat käsitykset asioiden totuudesta sekä yhteiskunnallisesti ja kulttuurillisesti määrittävistä arvoista voivat vaihdella, jolloin puhutaan mielipiteiden johtopäätöksistä eikä yhden ainoan mahdollisen muodollisesti määrittävän totuuden päättelystä. Uusi retoriikka analysoi argumentteja, jotka ovat näkökulmiin perustuvia ja tilanteisesti määrittäviä järjellisen päättelyn ilmaisumuotoja. (Perelman 1996: 7–16.)

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentaatioteorian yksi keskeisimmistä käsitteistä on **yleisö**. Yleisön käsite tähdentää sitä, että puhujan tai kirjoittajan esityksillä on kohde, jolle argumentaatio suunnataan. Argumentaation kohde pyritään saamaan vakuuttuneeksi argumentoinnin johtopäätöksistä. Argumentaatio on siten neuvottelua ja yhteisymmärrykseen pyrkimistä kuulijoiden kanssa. Tämä ajatus tulee ilmeiseksi, kun argumentointia verrataan voiman käyttöön. Argumentoija, joka pyrkii taivuttelemaan kuulijat puolelleen, pyrkii yhteisymmärrykseen kuulijoidensa kanssa, jolloin lähtökohtana on antaa arvo kuulijoiden mielipiteille, uskomuksille ja vakaumuksille sekä tiedoille. Voimaa eli diktatuuria käytettäessä kuulijan vakaumuksilla ei ole väliä. Argumentointia kutsutaankin myös suostutteluksi ja neuvottelutaidoksi, jossa argumentoija, yleisön ominaisuudet huomioiden, pyrkii valintoja tehden vaikuttamaan kuulijoihinsa. Vaikuttamisella pyritään vahvistamaan tai muuttamaan mielipiteitä sekä ohjaamaan ajatuksia toiminta-aktiivisuuden luomiseksi. (Perelman 1996: 16–21.) Tämä näkökulma

yleisöön suhtautumisesta esittää argumentoinnin ideaalina yhteistoimintaan pyrkivänä toimintana. Aina argumentoinnilla ei kuitenkaan pyritä yhteisymmärrykseen. Teoriaa kritisoidaankin usein siitä, että argumentointi monessa erityisesti poliittisessa kontekstissa on usein kaikkea muuta kuin yhteisymmärrykseen pyrkivää. (Summa 1996: 72.) Sosiaalipsykologisesti suuntautunut retoriikantutkija Michael Billig toteaa, että mielipiteiden julkituomisessa on aina enemmän tai vähemmän kyse itsensä asemoimisesta yhteiskunnalliseen mielipideilmastoon. Tällöin esimerkiksi mielipidekirjoituksilla usein nimenomaan puolustetaan, vastustetaan tai oikeutetaan omaa mielipidettä suhteessa vastustavaan kantaan. Oma mielipide muodostetaan nimenomaan tietynlaisessa yhteiskunnallisesti määrittävässä argumentaatiokontekstissa, ja se suhteutetaan ja merkityksellistetään usein vastustavaan kantaan. (Billig 1991: 17, 19.)

Yleisökäsitteellä Perelman pyrki selittämään argumentoinnin universaalia vaikuttavuutta, joka ei näin ota kantaa todellisiin argumentaatiokonteksteihin. Perelman kehittikin universaaliyleisön käsitteen argumentoinnin hyvyuden tai vakuuttavuuden arvioinnin välineeksi. Vakuuttavuus taas on sidoksissa johtopäätösten universaaleihin arvoihin. Vedottaessa mahdollisimman universaaleihin arvoihin, on johtopäätös yleisesti hyväksytty ja johtaa siten vakuuttavaan argumenttiin. Universaaliyleisön käsitettä on kritisoitu juuri siitä, että sillä pyritään todentamaan vakuuttavuutta universaaleihin arvoihin nojaavien päätelmien kautta. Argumentti on vakuuttava, mikäli yleisön käsitykset vakuuttavuuden kriteereistä täyttyvät. Se, vakuuttaako argumentti vastaanottajan, on kuitenkin todennettava tutkimalla kulttuurien sisäisiä arvoja. Näin vakuuttavuuden kriteerinä universaaliyleisön käsitettä pidetään vain teoreettisesti hyödyllisenä lähtökohta-ajatuksena, mutta analyysivälineenä riittämättömänä. (Summa 1996: 68–69.) Yleisökäsite tuo teoriaan kuitenkin ymmärryksen eri yleisöjen näkemyseroista. Se kuvitteellinen joukko ihmisiä, joille argumentointi suunnataan ja joiden hyväksyntä esitetuille väitteille pyritään saavuttamaan, luokitellaan Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan argumentaatioteoriassa universaali- tai erityisyleisöksi. Universaaliyleisöllä tarkoitetaan sitä periaatteellista joukkoa, jonka voidaan olettaa ymmärtävän maailmaa terveellä järjellä ja kannattavan samoja vakiintuneita universaaleja tosiasioita sekä arvoja. Universaaliyleisölle kohdennetut väittämät sisältävät tosiseikkoja ja arvoja, jotka ovat riippumattomia ajallisesta tai historiallisesta kontekstista, jolloin universaaliyleisöön tähtäävä argumentointi nojaa koko ihmiskunnan hyväksyntään arvoihin. Järkeen, intuition tai yleiseen mielipiteeseen vetoamisella pyritään usein vakuuttamaan asian olevan niin laajasti hyväksytty, että vain 'järjetön' voi vakuuttaa muuta. Toisaalta Perelman tähdentää, että universaaliyleisön hyväksymät objektiiviset arvot ja totuudet määrittyvät kunkin argumentoijan oman henkilökohtaisen taustan sekä kulttuuritaustan vaikutuksesta. (Perelman & Olbrecht-Tyteca 1971: 32–33; Perelman 1996: 21, 24–25.) Tällöin Summan (1996:

68) tulkinta on hyvin osuva, kun hän tulkitsee universaaliyleisön käsitteen tarkoittavan eräänlaista argumentoijan mielessään luomaa käsitettä siitä, minkälaisiin yleisiin totuuksiin tai kulttuurin sisäisiin hyväksytyihin arvoihin argumentoija voi vedota pyrkiessään vakuuttamaan esitykseen. Hän tulkitsee tämän tarkoittavan moraaliin vetoamista tai oman mielipiteen arvotaustan oikeuttamista kulttuurin sisällä laajasti hyväksytyillä arvoilla. Hänen mielestään yleisön käsite analyysivälineenä soveltuu ennen kaikkea teoreettiseksi lähtökohdaksi pohdintoihin siitä, kuinka laajan yleisön argumentoija omilla arvoväittämillään pystyy vakuuttamaan. (Summa 1996: 68.) Tämä ajatus toistaa Billigin huomiota yhteiskunnallisen argumentaatiokontekstin huomioimisesta. Universaaleja yhteisöjä voi olla vaikea konkreettisesti saavuttaa. (Billig 1991: 17; ks. Summa 1996: 72.) Myös Sääskilahti pitää universaaliyleisön käsitettä liian laajana tai liian teoreettisena käytännön analyysiin. Sääskilahti toteaa, että hänen tutkimansa alkoholivaltustekstit kohdennetaan jollakin tapaa aina rajatulle yleisölle. (Sääskilahti 2006: 130–131.) Tällaista rajattua yleisöä kutsutaan erityisyleisöksi. Erityisyleisölle suunnattu viestintä nojaakin samoihin periaatteisiin tietynlaisiin arvoihin nojautuvasta konstruoidusta ihmisjoukosta, mutta argumentoinnissa voidaan vedota tarkennetumpaan argumentointiin, sillä erityisyleisö on joukkoa spesifisempi. Erityisyleisön (mm. asiantuntijayleisö, uskonnollinen yleisö) tiedot, taidot, mielipiteet ja uskomukset ovat kirjoittajan tiedossa tai selvitettävissä, jolloin argumentoinnin voi suunnata kohdennetummin ja arvotaustaltaan rajatummin. (Perelman 1996: 21–24; Summa 1996: 68.)

Omassa työssäni yleisökäsite toimii lähinnä teoreettisena ymmärryksenä argumentoinnin sosiaalisesta rakentumisesta. En pyri todentamaan, onko argumentti vakuuttava yleisön mielestä. En myöskään analysoi systemaattisesti, minkälaisille yleisöille argumentit on suunnattu. Näkökulmani on kirjoittajassa eli siinä, minkälaisin keinoin kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan ja tuomaan omaa kantaansa kulttuurin jäsenenä esiin. Kirjoittajan välittämä kulttuurillisesti omaksuttu arvomaailma on täten tutkimukseni kohteena. Yleisön käsite tuo Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan teoriaan sosiaalisen näkökulman. Erityisesti diskurssintutkimuksen viitekehityksessä tarkastellaan argumentointia sosiaalisena käytänteenä, sillä luodessaan omaan näkemykseensä perustuvaa argumenttia maailman lainalaisuuksista kirjoittaja samalla asemoi itsensä laajemmin ilmiöstä käytyyn sosiaaliseen keskusteluun. Kantaa ottamalla argumentoija asemoituu sosiaaliseen katsontakantaan, jonka hän on omaksunut kulttuurinsa jäsenenä. Tämä liittyy Perelmanin ajatukseen siitä, että argumentointi ei tapahdu tyhjiössä. Me muodostamme aina yhtäältä rationaalisia järkeilyyn liittyviä argumentteja, jotka toisaalta liittyvät tapaamme olla osa sosiaalista todellisuutta, joka myös muovaa järkeilyämme. (Billig 1991: 43–44; Perelman 1996: 16; Jokinen 2002b: 127.) Diskurssintutkimuksen näkemyksillä merkitysten sosiaalinen

rakentuminen tulee ymmärrettävämmäksi. Totuudet, merkitykset sekä arvot ja asenteet vaihtelevat yleisöjen kesken, jolloin sosiaalisesti rakentuvat merkitykset muovautuvat uudelleen. Eri-tyisyleisöjen kannat asettuvat usein myös vastakkain eri alakulttuurien kesken, jolloin ilmiöiden nimeäminen eli ilmiöiden keskinäinen merkityksellistäminen ajautuu ristiriitaan. Ristiriitojen sovittelun kautta luodaan uusia merkityksiä sekä uusia sosiaalisia käytänteitä. (Billig 1991: 44; Jokinen 2002a: 39; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12, 62.)

Argumentaatioteorian toisena peruslähtökohtana on premissin käsite eli ne **esisopimukset**, jotka jaetaan yleisön kanssa. Käsitteellä viitataan johtopäätösten muodostamisen alkuoletamiin, joiden viitekehyksessä argumentoijan esittämät väitteet muodostavat merkityksensä. Premissit on suomennettu kirjallisuudessa taustaoletuksiksi, alkuolettamiksi ja esisopimuksiksi. Esisopimus kuvastaa premissin käsitteessä sitä yhteiskunnallista ja sosiaalista näkökantaa, että sanoista muodostuvat merkitykset ovat sopimukseen perustuvia, yhteistoiminnan tuloksena ja historiallisesti kehittyneitä. Esisopimukset ovat argumentaation pohjakäsityksiä, jotka ilmenevät teksteissä/puheessa sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti. Kun premissi suomennetaan alkuolettamaksi, korostuu premissin käsitteen olettamuksellinen luonne. Sanojen ja rakenteiden merkitysten sopimuksellisuus, joka voidaan laajentaa koskemaan myös yhteiskunnassa vallitsevia ilmiöitä ja toimintatapoja, oletetaan tiedetyksi. Kaikkea ei tarvitse erikseen määrittää tai mainita tekstiä rakennettaessa. Tällöin premissit ovat julkilausumattomia taustaolettamia yhteisymmärryksestä tai yhteisestä tietämyksestä, mitä puheena oleva asia koskee. Ratkaisevaa argumentoinnin kannalta on se, että tekstin ja yksittäisen väitteen esisopimuksilla on yleisön riittävä kannatus, sillä argumentoinnissa esisopimusten kannatus siirretään perustelujen avulla koskemaan myös johtopäätelmiä. Vähäisen kannatuksen alaisia premissejä voi myös pyrkiä ensin vahvistamaan. Argumentaatiossa pyritään esisopimusten hyväksynnän siirtämiseen johtopäätöksille erilaisilla argumentaation tekniikoilla. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 65; Perelman 1996: 28; Tuulentie 2001: 47; Kakkuri-Knuutila 2002: 248; Kakkuri-Knuutila & Halonen 2002: 68.)

Argumentaatioteoria käsittelee totuutta, arvoja sekä näitä muovaavia sääntöjä aina yleisen hyväksynnän eli sosiaalisesti muotoutuneiden totuuksien näkökulmasta. Se, mitä ihmiset pitävät kunakin aikana ja kunkin kulttuurin jäsenenä hyväksytyinä esisopimuksina, vaihtelee. Siksi esisopimukset eivät ole puhtaita objektiivisesti määrittyviä totuuksia, vaan yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti muodostuneina käsityksiä sopimuksen alaisista arvoista. Esisopimukset voivat vaihdella myös tilanteisesti tai niitä korostetaan eri näkökulmia painottaen. Ne voivat osoittautua paremman tiedon valossa myös epätotuuksiksi. (Perelman 1996: 30–31.) Käsittelemisen esisopimusten yksittäisiä elementtejä lähemmin analyysivälineenä alaluvussa 4.2.

Argumentaatio merkitsee aina **valintaa**. Argumenttia muodostettaessa valitaan ne ulkomaailman ilmiöt, joista lausutaan jotakin. Ulkomaailman ilmiöt voivat olla ihmisestä riippumattomia totuuksia tai tapahtumia ja siten ilmiönä valinnan ulkopuolella, mutta se tapa, jolla ilmiöitä kuvataan, merkitsee aina valintojen tekemistä esitettävän ilmiötodellisuuden luonteesta ja tulkitusta laadusta. Valitsemme esitettäviä ja korostettavia tosiseikkoja, arvoja ja kuvaustapoja. Tähän liittyy keskeisesti **läsnäolon** luominen. Esiin nostetut asia tuodaan läsnäolon piiriin, jolloin ne tuodaan aistiemme huomion kohteeksi eli tietoisuuteemme. Tietoisuuteen tuodut asiat korostuvat ja muut rajautuvat huomion ulkopuolelle. Tietoisuuteen tuotuja asioita korostetaan argumentaation tekniikoilla sekä kielellisillä valinnoilla, joilla läsnäoloa saadaan vahvistettua. Tällöin korostuvat erilaiset näkökulmat esitettävään asiaan. Argumentaatio ei ole vain tekniikoiden käyttöä vaan syvempää valintojen tekoa ilmiötodellisuuden, arvojen ja kuvaustapojen moninaisesta resurssivalikoimasta. (Perelman 1996: 41–45; 50–51.)

4 MENETELMÄT

Perlemanin ja Olbrechts-Tytecan argumentaatioteoria antaa välineitä tutkittavien tekstien kiel-
len mikrotason argumenttien analysointiin. Se tarjoaa käsitteistön, joilla voidaan eritellä niitä
kielellisiä keinoja, joilla argumentoija pyrkii vahvistamaan omaa näkökulmaansa puheena ole-
vassa asiassa sekä sen, minkälaisiin yhteiskunnallisesti omaksuttuihin todellisuuksiin ja arvo-
ihin argumentoija tekstissään nojaa. Tällainen lingvistinen tekstitason analysointi johdattelee
kokoamaan yhteen eri teksteissä esiinnousseet arvoihin ja maailmankuviin liittyvät teemat,
jotka vaikuttavat puolesta ja vastaan argumentoinnin pohjalla. Täten analyysi tuottaa konteks-
tisidonnaista yhteiskunnallista (makrotason) tietoa tekstien kielenkäytön tavoista. (ks. Perelman
1996; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–36.)

Erittelemällä argumentin kielellisen *ilmiasun* osiin tarkastelen argumenttien asiasisältöjä
sekä kielenpiirteittäisiä asiasisällöllisiä vaikutuskeinoja. Asiasisällöt kohdentavat huomion nii-
hin tulkittuihin tai painotettuihin todellisuuksiin, joihin argumentoija vetoaa tuottaessaan mie-
lipidettä Jäämeriradan puolesta ja vastaan. (Kakkuri-Knuutila 2002: 233–234.) Samalla hän
asemoituu johonkin argumentaatiokontekstin sisäiseen argumentaatiopositioon, josta hän tuot-
taa mielipidettä Jäämerirasta. (Billig 1991: 43, 72.) Tarkastelen kielellisen ilmiasun erittelyn
kautta niitä sisällöllisiä sekä kielellisiä vaikuttamisen keinoja, joilla argumentoija pyrkii va-
kuuttamaan oman näkökulmansa ensisijaisuutta. Kielellisillä valinnoilla argumentin esittäjä
vahvistaa omaa asiasisällöllistä näkökulmaansa (ks. Kakkuri-Knuutila 2002: 234.)

Tässä luvussa esitettävillä analyysimenetelmillä pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysy-
myksiin:

1. Millaiseksi Jäämeriratahanke argumentoituu eri argumentaatiopositiota puolustavissa kan-
nannoissa.
2. Minkälaisia vastakkainasetteluja muodostuu Jäämerirataa puolustavien ja vastustavien argu-
menttien myötä?
3. Miten omaa positiota kielellisesti tuotetaan, puolustetaan ja vahvistetaan?

Ensimmäinen tutkimuskysymys pyrkii tuottamaan jäsenneltyä tietoa siitä, millaisia argumen-
taatiopositiota teksteihin muodostuu puolustettaessa tai vastustettaessa Jäämerirataa. Tämä ky-
symys ohjaa myös tarkkailemaan sitä, minkälaiseen ilmiötodellisuuteen Jäämerirata liitetään.
Toinen kysymys kohdistaa huomion siihen, minkälaisia vastakkainasetteluja syntyy eri näke-
myksellisten todellisuuksien välille tuotettaessa perusteluja Jäämeriradan puolesta tai vastaan.

Tähän tutkimuskysymykseen minua ohjaa Billigin (1991: 21) huomioiden eri argumentaatiopositioiden vastakkainasettelua tuottavasta luonteesta sekä Perelmanin (1996: 41–45, 50–51) huomioiden argumentaation valintaa ja läsnäoloa korostavasta luonteesta. Kolmas tutkimuskysymys ohjaa tarkkailemaan tuotettua argumentointia kielellisesti. Alkuhypooteesina oletan, että tuotettu kieli omaa piirteitä poliittisesta argumentoinnista ilmiön poliittisen luonteen vuoksi. Summa toteaa Billigiä (1987) ja Palosta (1992) mukaillen, että poliittinen argumentointi tuotetaan omaa näkemystä yksipuolisesti puolustaen. Samalla tuotetaan vasta-argumentointia pyrkimyksenä kumota vastustajan argumentointi. Poliittisen argumentoinnin kieli on intensiteetiltään värikkästä ja sanavalinnat tarkoitushakuisia. Puolesta ja vastaan argumentointi tuottaa esisopimuksellisia merkitysneuvotteluja. (Ks. Billig 1987; Palonen 1992; Summa 2004: 192.)

Jäämerirataa käsitteleviä kirjallisia mielipiteitä analysoidessani erottelen teksteistä Jäämerirataa perustelevat argumentit. Teoreettisesti ja analyttisesti **argumentti** määritellään tekstijaksoksi, joka koostuu väitteestä ja yhdestä tai useammasta siihen liittyvästä perustelusta sekä esisopimuksesta. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 60.) Silloin, kun väite jää implisiittiseksi, muodostaa argumentin näkyvän osan vain sen perustelu (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 61). Perelman (1996: 11, 28) tähdentää argumentin analyysissä johtopäätöksiä, jotka syntyvät väitettä tukevista perusteluista erilaisten esisopimusten pohjalta. Esisopimukset liittyvät väitteiden taustaoletuksiin. Väite on se, mikä lukijalle tai kuulijalle pyritään esittämään uskottavana. Jos väitettä ei ole perusteltu millään tavalla, se ei yksinään muodosta argumenttia. Väite sekä perustelu voidaan muodostaa väite-, kehotus- tai kysymyslauseella, jolloin argumentti voi koostua peräkkäisistä lauseista, joita ei ole liitetty toisiinsa millään argumentin kielellisellä osoittimella. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 61). Argumentin kielellisiä osoittimia kutsutaan myös argumentin indikaattoreiksi. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 66; Säaskilahti 2006: 145.) Nämä ovat kielellisiä keinoja osoittaa argumentin väitteen ja perustelun välinen indikoiva suhde. Tällaisia ovat mm. konjunktiot (koska, kun, joten), verbit, substantiivit (syy, esimerkki) ja välimerkit (kaksoispiste). Myös nollaliitos katsotaan liitokseksi. Tällöin kahden perättäisen lauseen suhteuttaminen toisiinsa samaa argumenttia ilmentäväksi jäseniksi on tulkitajan subjektiiviseen kokemukseen sekä tekstin semanttisiin suhteisiin liittyvää. Tunnistamiskriteerinä on usein juuri vankka semanttinen tekstiyhteys, jolloin kielellisen konnektorin (esim. konjunktion) lisääminen tuottaa todennettavan koheesiivisen yhteyden. Indikaattoritomat argumentit sen sijaan suhteutuvat toisiinsa pelkästään semanttisen yhteyden valossa. Tällaisiksi Säaskilahti nimeää väitteen ja perustelun liitokset, joita tekstitasolla täytyy muuttaa, jotta koheesiivinen yhteys voidaan osoittaa. (Säaskilahti 2006: 145–166.) Koheesiolla tarkoitetaan tekstin sidosteisuutta, joka voidaan määritellä muodostuvan myös pelkän merkityksen

välityksellä. (Halliday & Hasan 1976: 11–13; Sääskilahti 2006: 145.) Omassa aineistossani esiintyy usein tapauksia, joissa Jäämeriradasta ilmaistu väite esitetään vain mielipidetekstin otsikossa tai tekstin johdantokappaleessa. Tekstin loppuosan perusteluita esitettyyn väitteeseen sitoo siis usein vain semanttinen yhteys. Voidakseni esittää kokonaisargumentin olen liittänyt väitteen ja perustelun usein tekstinosien välille, joita ei sido mikään kielellinen indikaattori. Semanttisen yhteyden tulkinta on tosin ollut helppoa ja kiistatontakin, sillä kaikki tekstini tuottavat perusteluja Jäämeriradasta puolesta tai vastaan.

Analyysin esimerkkien havainnointikeinona keskityn Jäämeriradasta esitetyn väitteen ja väitteelle annettujen perustelujen havainnointiin. Tällöin keskityn merkitysten sisällölliseen valintaan. Analyysin tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, minkälaiseen ilmiötodellisuuteen Jäämerirata liitetään. (Ks. Jokinen & Juhila 2002: 66.) Argumentin ilmiöiden erittelyn havainnointikeinona käytän Minna Sääskilahden (2006: 163) väitöstutkimuksessa esitettyä tapaa eritellä argumentin väitettä ja perusteluja hakasulkein []. Erittelen esimerkkien asiasisällöt eri perusteiksi [perustelu 1], [perustelu 2], mikäli argumentti tuottaa useampia näkökulmia ja mikäli eri perustelut ovat olennaisia tarkastellun asiasisällön kannalta. Saman asiasisällön perustelut merkitse samaa perustetta jatkavaksi lisäperusteluksi [lisäperustelu]. (Ks. Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 60; Sääskilahti 2006: 163.) Tarkoitukseni on havainnollistaa Jäämerirataan liitettyjä perusteita, jolloin esittämäni esimerkit ovat tekstistä rekonstruoituja kokonaisuuksia, josta voidaan lukea väite, perustelu tai perustelut ja lähimmät taustaoletukset. (Ks. Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 69). Usein teksteissä käytetään argumentoivan kielenkäytön lisäksi myös muunlaista kieltä, kuten kuvailevaa ja selittävää tekstilajia, joita en ole karsinut pois, koska perustelujen lisäksi tekstit kertovat kirjoittajan asennoitumisesta tekstin ilmaisemaan ilmiöön (ks. Kakkuri-Knuuttila & Halonen 2002: 65). Tällöin merkitysten tuottamisen tavat eli kielelliset keinot tuottaa merkityksiä kulkevat analyysiesimerkin mukana (ks. Jokinen & Juhila 2002: 66).

Usein samaa perustetta tuetaan usealla eri argumentointitekniikalla. Esitän analyysin kannalta relevanttien tekniikoiden käytön analyysitekstissä vahvennettuna. Koska Perelman ja Olbrechts-Tyteca esittelevät teoksessaan kaiken kaikkiaan yli 100 erilaista tekniikkaa argumentin ilmentämiseen (Summa 1996: 71), esittelen tässä analyysiluvussa vain ne tekniikat, jotka esiintyvät aineistossa. Tutkimusmenetelmäni on laadullinen eli ilmiötodellisuutta kuvaavaa ja selittävää. Tällöin en tuota määrällistä tietoa eri argumentointitekniikoiden käytöstä, vaan käytän tekniikoita analyysivälineinä kuvauksen apuna. (Ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 140.)

4.1 Kielellisiä keinoja vahvistaa ja korostaa omaa mielipidettä

Perelman tähdentää, että argumentaatiossa on kyse ulkomaailman ilmiöiden tulkitsemisen tavoista. Tulkittua todellisuutta kuvataan luonnollisella kielellä, joka on monimerkityksistä, kontekstuaalisesti tulkittavissa ja käyttöyhteydessään määrittelemätöntä. Toisaalta kielellä ei vain tehdä valintaa olemassa olevasta valikoimasta ja kuvaustavoista, vaan luodaan sosiaalisessa vuoropuheessa uusia käsitteitä ja muokataan merkityksiä. Leksikaaliset ja kieliopilliset valinnat ovat tärkeitä ilmaisuja värittäviä, arvottavia ja muokkaavia vaikuttamisen keinoja. Jo yksittäinen sanavalinta saattaa sisältää omaa näkemystä painottavaa arvomaailmaa. Esimerkiksi metsää voidaan kutsua hiilinieluksi, jos halutaan herätellä kestävään kehitykseen liittyvää arvokeskustelua. Rinnastuskonjunktioilla voidaan kategorisoida tai lähentää ilmiöitä samalle vertailtavalle tasolla tai samaan luokkaan. Esimerkiksi *ja*-konjunktioilla voidaan liittää ilmiöitä saman säännön alle järjestyviksi ilmiöiksi. Myöntö ja kieltö ovat myös keskeisiä retorisen vaikuttamisen keinoja. Käytettäessä kieltöä ilmaisun esitystapana nostetaan läsnäolon piiriin jonkun muun esittämä myöntö. Tämä on tehokas vasta-argumentti, sillä silloin voidaan osoittaa vastakkaisen mielipiteen taustalla vaikuttavan myönnön arvopohjalle kritiikkiä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 155; Perelman 1996: 50–56.)

Koska kielellisiä keinoja oman ilmaisutavan valintaan ja värittämiseen on lukuisia, korostan aineiston analyysissä erityisesti niitä keinoja, joilla oman mielipiteen ehdottomuutta ja yksitulkintaisuutta tuodaan esiin. Ehdottomuus tai oman mielipiteen esiintuonti ainoana vaihtoehtona liittyy aineistoni luonteeseen erilaisia argumentaatiopositiota puolustavana kielenkäyttönä. Kirjoitukset omaavat kielellisiä piirteitä poliittisesta argumentoinnista. Jokinen (2004: 189–226) on havainnut omassa valtuutettujen retorista puhetta tarkkailevassa tutkimuksessaan poliittisen puheen ilmentävän neuvottelemattomuutta, yksipuolisuutta sekä ehdottomuutta. Jokinen (2004: 192) todentaa Billigiä (1987) ja Palosta (1992) lainaten, että poliittinen puhe tuotetaan ehdottomana oman argumentaatioposition puolustamisena. Tällöin vastapuolen argumentteja pyritään myös heikentämään. Tuotettu kieli esittää oman position varmana, jolloin eri näkökulmia ei punnita tai pohdita. (Billig 1987; Jokinen 2004: 192.) Diskurssintutkimuksessa ja argumentaatioanalyysissä erilaiset vastakkainasettelut ja vastustajan kannan heikentämispyrkimykset ovat erittelyn huomion kohteena, sillä vastakkainasettelut johdattelevat tarkkailemaan valta-asetelmien muutoksia tai tyytymättömyyttä vallitsevaan tapaan tuottaa maailman merkityksiä. Vastakkainasetteluja muodostuu sanavalintojen, sisällöllisten painotusten sekä erilaisten taustaoletusten valossa. Kielellisesti vastakkainasetteluja muodostetaan mm. vastakohtien korostamisen kautta. (Ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 242; Perelman

1996: 50; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 62). Lähestyn omaa aineistoani samasta lähtökoh-
taoletuksesta ja tarkkailen käytettyjen argumenttien kieltä vasta-argumentointina sekä oman
näkökulman ilmaisun vahvistamisen keinoina. Tällaisia keinoja ovat sanavalintojen ja edellä
esitettyjen kieliopillisten korostuskeinojen lisäksi ääri-ilmaisut sekä modaalisuuden ilmaisuta-
vat.

Leksikaalisista valinnoista erityisesti **ääri-ilmaisuja** on havaittu käytettävän oman näke-
myksen perusteluun, oikeuttamiseen tai puolustamiseen. Anita Pomerantz (1986) toteaa, että
omaa perustelua tuetaan ja väritetään usein ilmauksilla, jotka korostavat ilmauksen laadun tai
tavan määrää ja astetta. Ääri-ilmauksina toimivat mm. tehostavat yhdysadjektiivit (upouusi)
(VISK § 607), adjektiivin tai adverbien astemääritteet (täysin viaton) (VISK § 615; § 664), ti-
lanteen kestoja ilmaisevat affektiivisen merkityksen saavat adverbit (ikuisesti, loputtomasti, tun-
tikaupalla) (VISK § 652) ja kvanttoripronomini (joka ikinen), jonka merkityksessä korostuu
lisäksi affektiivisuus eli tunteellinen asenne puhuteltavaa kohtaan (VISK § 753). (Pomerantz
1986: 119–220.)

Argumentatiivisena voidaan pitää myös modaalisuuden ilmaisua (Perelman 1996:
56). Modaalisuus kieliopillisena terminä viittaa puhujan ilmaiseman asiointilan todenmukai-
suuden tai toteutumismahdollisuuden arvioimiseen (VISK § 1551). Kun puhuja esittää päätel-
miä esittämänsä tiedon varmuusasteesta puhutaan **episteemisestä modaalisuudesta**. Puhujan
tai kirjoittajan esittämä tieto voidaan ilmaista erilaisin kieliopillisin keinoin mahdottomana,
epätodennäköisenä, epävarmana, mahdollisena, todennäköisenä tai varmana. Varmuusasteen
tulkinta on usein kontekstisidonnainen eikä kielellisestä muodosta itsestään suoraan pääteltä-
vissä. Toteutumattomia tulevaisuuden tapahtumia kuvattaessa sisältyy ilmauksiin aina jonkin-
laisen varmuusasteen ilmaus. Puhujan usko tai päätelmä tiedon varmuusasteesta ilmaistaan ver-
bin modusmuodoilla (indikatiivi, konditionaali, potentiaali), modaalisilla adverbeilla ja partik-
keilla (taatusti, selvästi, tuskin) sekä modaaliverbeillä (voi, täytyy). (Tieteen termipankki
2015; VISK § 1556; 1601.) Tunnuksettomaan indikatiiviin liitetään tiedon varmana esittämisen
piirre. Koska indikatiivin katsotaan esittävän väitteen ilman tunnuksellista epävarmuutta, tulki-
taan se tiedon episteemisen varmuuden ääripään kieliopillisena ilmentäjänä. Indikatiivimuotoi-
nen väite ei epäröi vaan esittää asiointilan varmana. Tällöin sillä on oman mielipiteen esiintuon-
nissa suuri merkitys, kun pyritään vakuuttamaan oman asian totuudenmukaisuudesta tai tapah-
tumavarmuudesta. Verbin modusmuodoista konditionaalin sekä potentiaalin tunnukseseen liittyy
selvimmin episteemistä epävarmuutta. Potentiaalin presens ilmaisee puhehetken tai tulevan
tapahtuman todennäköisyyttä ja potentiaalin perfekti taas arvioi mennyttä tapahtumaa (vaikut-
tane, lienee vaikuttanut). Konditionaali esittää asiat suunnitteilla sekä kuvitelmissa oleviksi,

vielä toteutumattomiksi. Konditionaalilla ilmaistaan myös epäuskoisuutta. (VISK § 1558; 1590, 1592, 1597.)

Deonttista modaalisuutta voidaan pitää retorisenä kielellä vaikuttamisen keinona, sillä sillä puhuja ilmaisee oman tahtonsa esillä olevan asian tai ilmiön suhtautumisen tapaan. Läsnä on puhujan pyrkimys vaikuttaa yleisön moraaliseen tahtoon ja motivaatioon toimia tietyllä tavalla. Suhtautumisen tapa on velvoittavaa tai luvan antavaa, jolloin taustalla vaikuttaa usein puhujan tulkinta siitä, kuinka puhujayhteisön tulisi suhtautua yhteiskunnallisiin normeihin ja velvoitteisiin. Normit ja velvoitteet sisältävät yhteiskunnallisesti määrittyneitä esisopimuksia. Kielellisinä ilmaisukeinoina käytetään mm. deonttista mahdollisuutta tai lupaa ilmaisevaa verbiä *saada* ja deonttista välttämättömyyttä ilmaisevia verbejä *pitää* ja *tulee*. Myös nessessiivi-verbisä ja nessessiivirakenteet ilmaisevat velvollisuutta tai välttämättömyyttä toimia puhujan ilmaisevan moraalisiin vetoavan tahdon mukaan (täytyä, on tehtävä). (VISK § 1554, 1558; Tieteen termipankki 2014c.)

4.2 Esisopimukset

Analyttisesti esisopimukset auttavat hahmottamaan sitä, mitä pidetään sovittuna ja oletettuna sosiaalisessa kommunikoinnissa. Ne ovat ilmaisuihin liittyviä sopimuksia, jotka kielellisesti ilmaistaan joko suoraan tai epäsuoraan. Ne ovat argumentin rakentamisen pohjaoletuksia, joiden hyväksynnän argumentoija pyrkii siirtämään perustelujen kautta myös väitettään kannatteleviksi sopimuksiksi. Ne ovat todellisuuden ilmiöitä kuvaavia totuuksia ja oletettavia tosiseikoita sekä kontekstuaalisesti eli kulttuurillisesti ja historiallisesti määrittyviä sopimuksia arvoista sekä hierarkia- ja päättelysäännöistä. Esisopimuksia analysoimalla voidaan päätellä kulttuurimme perustavanlaatuisia periaatteita, joita ei tarvitse erikseen mainita, kun oletetaan kuulijoiden jo tietävän mistä on kyse. Tätä voidaan analysoida pohtimalla, mitä tekstissä sanotaan suoraan ja erityisesti, mitä jätetään esisopimuksellisesti taustaoletuksiin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 65–66; Perelman 1996: 28; Tuulentie 2001: 47; Kakkuri-Knuutila & Halonen 2002: 68, Kakkuri-Knuutila 2002: 248.) Jäämeriradan kontekstissa esisopimukset vaihtelevat eri näkökulmaa painottavissa argumenteissa. Esisopimusten taustalla vaikuttaa erilainen arvo- ja asenneilmapiiri.

Tosiseikoilla ja totuuksilla viitataan universaalisti määrittyneisiin näkemyksiin totuudesta. Universaalit totuudet ovat tosin kyseenalaistettavissa, sillä argumentaatioteoriassa juuri totuus on kiistelyn kohteena tai eri näkökulmien painotusten alainen. Argumentoinnin

lähtökohtana tosiseikoilla tulee olla ensisijaisesti riittävä kannatus. (Perelman 1996: 30–31.) **Olettamukset** liittyvät kaikkeen ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Niiden tarkoituksena on helpottaa yhteisymmärrykseen pääsemistä. Kanssakäymistä helpottavat yleiset olettamat kuten se, että keskustelukumppanin ilmaisut perustuvat totuuteen, keskustelukumppani toimii ilmaisuja muodostaessaan järkevästi ja ristiriidattomasti sekä tuo tietoomme vain mielenkiintoista tietoa. Näillä esisopimukseen perustuvilla olettamilla vältymme kommunikaatiotilanteessa ilmaisujen jatkuvan totuus pohjan arvioinnilta. Muodostamme luonnollisen olettaman perusteella ilmaisuista koherentteja sekä sisällöltään relevantteja ilmaisuja. Oletamme argumentoijan pyrkivän johonkin. Päättelemme myös usein henkilön laadun olevan yhteydessä henkilön tekoihin. Normaaliuden käsite syntyy myös luonnollisista olettamista, sillä mm. ihmistä arvotettaessa pidetään normaalina sitä, mikä on universaalisti tai kulttuurillisesti yleisintä. Yleisyydestä poikkeava saa helposti epänormaalin leiman. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 70–71.)

Totuuteen liittyvät olettamat koskevat ulkopuolista maailmaa ilmaisevia väittämiä. Sen sijaan arvot, hierarkiat ja päättelysäännöt liittyvät suotavuuteen ja mieltymyksiin. Niiden hyväksyntä on kapeamman kohderyhmän hyväksynnän kohteena. (Perelman 1996: 33.) **Arvoihin** liitetyt esisopimukset voidaan jakaa abstrakteihin ja konkreettisiin arvoihin. Abstraktit arvot liittyvät perustavanlaatuisiin arvokäsityksiimme kuten hyvyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Konkreettiset arvot taas määrittyvät kulttuurillisesti. Ne ovat ainutlaatuisia kohteita kuten olioita (ihminen, eläin), ryhmiä (saamelaiset) tai instituutioita (kirkko, valtio), joiden arvossa korostuu ainutkertaisuuden kautta korvaamattomuus. Argumentoinnissa nojataan usein konkreettisiin arvoihin silloin, kun ei tahdota muutosta vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen ja kulttuurillisesti muodostuneisiin perinteisiin. Abstrakteja arvoja argumentoinnin esisopimuksina suosivat usein liberaalit, muutosta haluavat ryhmittymät, sillä yleisiä arvoja voidaan käyttää erityisryhmien väliseen epätasa-arvoon vedottaessa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 77–79; Perelman 1996: 33–36.) **Hierarkioilla** argumentoinnin perustana olevat konkreettiset ilmiöt tai taustalla vaikuttavat arvot asetetaan arvojärjestykseen. Tämä antaa oikeutuksen tehdä valintoja argumentoinnissa. Tällöin usein ilmiön syy asetetaan korkeampaan asemaan kuin ilmiön seuraus tai ihminen arvotetaan ylemmäksi eläimiin nähden. **Päättelysäännöt** liittyvät myös asioiden arvottamiseen. Päättelyssä nojataan yleisesti hyväksytyihin sääntöihin tai kriteereihin, joiden nojalla toinen asetetaan toista arvokkaammaksi. Näin arvojärjestyksiä voidaan painottaa erilaisin kriteerein. Määrään liittyvissä säännöissä mm. laajempaa joukkoa koskeva voidaan argumentoida hyödyttävän useampia. Laadullisessa arvottamisessa suunta on päinvastainen, jolloin ainutlaatuisuus, yksilöllisyys ja määriteltävyys on arvokkaampaa korvaamattomuutensa nojalla. Määrittelemätön suuruus voidaan näin asettaa vastakohtaisesti vähemmän arvokkaaksi.

Syntyy arvottavia vastakkainasetteluja kuten eliitti/massat ja poikkeuksellinen/normaali. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 77–83; Perelman 1996: 33–38.)

4.3 Kvasiloogiset argumentit

Kvasilogiikka mallintaa loogista päättelyä. Loogisessa päättelyssä esisopimuksista johdetaan johtopäätöksiä, jolloin johtopäätös on tosi, jos esisopimukset ovat tosia. Päättelyn pätevyys on riippuvainen lausuman totuudesta, ja totuus arvioidaan päättelyketjun todistettavissa olevien osien summaksi. Dialektiset päätelmät eli argumentit taas johdetaan esisopimuksista, jotka perustuvat yleiseen tai kannatusta saaviin mielipiteisiin, jolloin niistä johdetut johtopäätökset ovat mielipiteitä. Johtopäätöksen totuus ei ole ehdoton totuus vaan johtopäätös, joka voi olla kiistanlainen. Totuuden todistamisen sijaan dialektinen päättely tavoittelee kannatusta esitetylle mielipiteelle. (Perelman 1996: 7–9.) Kvasilogiikka pyrkii kuitenkin mallintamaan loogisen päättelyn aukotonta matemaattisen johdonmukaista päättelyä. Näennäisloogisuus ja argumentoinnin luonne todelliseen loogiseen päättelyyn verrattuna tulee esiin siinä, että sekä premissit että väitteet voivat olla ei-muodollisia. Johtopäätökset voivat siis olla rakenneltu termeistä, joita ei ole asiayhteydessä määritelty ja joiden merkitys perustuu yleiseen esisopimukseen. Tämä johtaa monitulkintaisuuden mahdollisuuteen. Argumentin asettaminen toiseen kontekstiin muuttaa usein argumentin tulkintaa toiseksi. Inhimillinen termien tulkinta, tunteet ja tilanteinen vaihtelu tekevät johtopäätöksistä tulkinnanvaraisia. Kvasilogiikalla pyritään kuitenkin vaihtoehdottomuuden vaikutelmaan, kilpailevien näkökulmien häivyttämiseen sekä ympäristön vaikutuksen poissulkemiseen. (Perelman 1996: 62; Kuusisto 1996: 280; Puro 2006: 131.) Puro (2006: 131) toteaa, että kvasilogiikka soveltuu hyvin harhaan johtamisen välineeksi. Puro jatkaa Perelmanin pyrkineen osoittamaan, että pelkkä loogisuuteen pyrkivä päättely ei johda hyvään tai vakuuttavaan argumentointiin, sillä silloin tulkinnallisuuden mahdollisuuden osoittaminen ja vastaväitteiden kannatus jää argumentoiljalta huomiotta. Vastaväitteiden huomioimisella saavutetaan vakuuttavampaa argumentointia kuin pelkästään tilanteen yksitulkintaisuuden toteamisella. Koska argumentointi perustuu vahvasti arvoihin, myöntääkin vakuuttava argumentoija tilanteiden monitulkintaisuuden ja moninaiset arvot. Muita argumentointikeinoja kvasiloogisten rinnalla käyttämällä saadaan kokonaisargumentoinnista keskustelelevampi. (Puro 2006: 131.) Kaavamaiseen loogiseen päättelyyn verrattuna argumentoinnin, myös näennäisloogisten argumenttien väitteiden perusteluja arvioidaan vahva tai heikko asteikolla, ei oikein tai väärin asteikolla (Perelman 1996: 62). Esittelen seuraavassa lihavoimilla korostaen yksittäisten tekniikoiden vaikutuskeinoja sekä niiden esisopimuksia valottavaa luonnetta.

Yhteensopimattomuus argumentatiivisena keinona liittyy sääntöön, väitteeseen tai asenteeseen, jolla on laajan yleisön hyväksyntä, ja joka joutuu ristiriitaan toisen laajasti hyväksytyin säännön, väitteen tai asenteen vallitessa. Tämä on tehokas keino osoittaa vastustajan argumentointi ristiriitaiseksi vallitsevissa tilanteissa. Luonnollisella kielellä tuotetut mielipiteisiin perustuvat argumentit tuotetaan määrittelemättömin termein ja tulkitaan tilanteisesti. Kielijärjestelmämme vahvuus on, että kaikkia käsitteitä ei tarvitse lähtökohtaisesti määritellä, vaan voimme olettaa kuulijoiden ymmärtävän käytetyt käsitteet samoin. Kielellisiä sisältöjä tuottessamme järkevyyden ja totuuden olettama on myös läsnä. Oletamme vastapuolen pysyvän totuudessa sekä järkevän sisällön tuottamisessa. Tällöin ristiriitainen argumentti tulkitaan usein tilanteiden monitulkintaisuudesta johtuvaksi tai eri näkökulmien huomioimattomuudeksi. Yhteensopimattomuusargumentin loogisuuteen pyrkivä luonne tulee näin havainnolliseksi. Vastargumentoija vetoaa niihin vastustajan argumentin lähtöoletuksiin, joiden vallitessa argumentin väitteiden ja perustelujen johtopäätös ei päde. Yhteensopimattomuusargumentti pyrkii siis loogista ajattelua mallintaen osoittamaan vastustavan kannan argumentointi virheelliseksi. Ristiriidan osoittaminen vastustajan argumentoinnissa saattaa vastustajan väitteet kyseenalaisiksi ja myös naurunalaisiksi. Jos pystytään osoittamaan tilanteiden välille yhteensopimattomuus, tarjoaa tilanne lisäksi perusteet valinnan tekemiselle. Arvokkaamman säännön, väitteen tai asenteen valintaa korostetaan, jotta saadaan perusteltua kyseenalaisemmasta vaihtoehdosta luopumisen pakottavuus. Tarkoituksena onkin usein yhteensopimattomuuteen ajautuneen tilanteen esiintuomisen kautta kirjoittajan arvottaman huonomman säännön poistaminen tai rajoittaminen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 70–71; Perelman 1996: 63–65.)

Määritelmä yhdistää termin ja termin määritelmän vastaavuussuhteeseen. Vastaavuussuhteella jäljitellään loogista johdonmukaista päättelyä. Määrittely voi olla normatiivista eli selittävää, deskriptiivistä eli käyttöä kuvailevaa, tiivistettyä eli olennaisia tekijöitä korostavaa tai eri määritelmiä yhdistävää. Argumentaatiossa määritelmä arvottaa kohdettaan määritelmän avulla, jolloin vaikuttavuus liittyy siihen, millaiseksi kohde määritellään. Määrittelyn kohteena on keskustelun alaisia luonnollisen kielen termejä, joille argumentoija antaa sisällöllisesti oman näkemyksensä mukaisen määritelmän, termin esisopimuksia kunnioittaen. Erityisesti tiivistetyllä määritelmällä voidaan ohjailta määritelmää haluttuun suuntaan korostamalla haluttuja puolia ja himmentämällä puolia, jotka eivät tue omaa perustelua. (Perelman 1996: 70–71.)

Kun määritellään laajasti vakiintuneita tieteellisten konventioiden mukaisia termejä, käytetään normatiivista eli termiä selittävää määritelmää. Tieteellisille kiistattomille termeille, väitämille ja menetelmille osoitettu tiedeyhteisöjen hyväksyntä kuuluu vahvojen esisopimusten piiriin, jolloin argumentointi ei tavoittele vakuuttavuutta termin määrittelyyn liitettyjen

merkitysten kautta. Termi ei voi perustua vakiintuneesta käytöstä poikkeaville määritelmille. Yleisen hyväksynnän alaisten termien määrittely vastoin tieteen konventioita ei päde ja johtaa ennemminkin oman pätemättömyyden paljastamiseen ja vankkojen tieteellisten uskomusten uhmaamiseen. Kiistattomien termien kumoamista toki tapahtuu, mutta vain pitkällisen tieteellisen väittelyn tuloksena. Vakiintuneiden termien määritelmät toimivat argumentoinnin tukena läsnäolon ja tiedottamisen kautta. (Perelman 1996: 11, 23, 71.) Argumentin indikaattorina käytetään tällöin usein *eli*-konjunktiota. Kielitoimiston ohjepankin mukaan ”*eli*-sanana tehtävänä on osoittaa rinnastettujen samamerkityksisyyttä tai muuta vastaavuutta”. (Ks. Kotimaisten kielten keskus 2015.)

Argumentatiivisen **analyysin** vaikuttavuus liittyy analyysivaiheiden läpikäynnin ajatuksia ohjaavaan kykyyn. Analyysillä voidaan syrjäyttää vaihtoehtoisia johtopäätöksiä, sillä analyysi pilkkoo sisällön yksityiskohtia tarkentaviin osiin. Osien erittely johdattelee käsittelemään vaihtoehtoisia tulkintoja halutulla tavalla, jolloin kokonaisjohtopäätös perustuu samaa linjaa noudattaville perustelluille yksityiskohdille. (Perelman 1996: 72–73.)

Vastavuoroisuus kvasiloogisena tekniikkana perustuu olioiden yhdenmukaiseen kohteluun jossakin annetussa tilanteessa. Yhdenmukaisen kohtelun perusteena on olioiden rinnastaminen olennaisilta osilta. Käyttäytymissääntöjen pohjalla vaikuttaa vastavuoroisuuden periaate. Tällöin rinnastetaan tilanteita, joihin joutuneilta olennoilta vaaditaan yhdenmukaista käytöstä. Myös oikeudenmukaisuussäännöt ovat vastavuoroisuuteen liittyvää päättelyä. Tällöin rinnastetaan olioita, joita samanvertaisuuteen vedoten tulee kohdella yhdenmukaisesti. Oikeudenmukaisuussääntöön vedotaan usein silloin, kun erilaisia ryhmiä kohdellaan yhteiskunnallisia sääntöjä sovellettaessa epäjohdonmukaisesti. (Perelman 1996: 75–77.)

Lukuargumentit Perelman tulkitsee neutraaleiksi perusteluiksi. Tällä hän viittaa luvun välittämään tietoon ja tiedon tosiasialuonteeseen. (Perelman 1996: 87; Sääskilahti 2006, 172.) Sääskilahti (2006) ja Kalliokoski (1996) sen sijaan pohtivat lukuja asiasisältöä laajemmin ja tuovat luvut retorisen vaikuttamisen piiriin. Kalliokoski on osoittanut lukuargumenttien liittyvän uutisgenressä valtasuhteisiin. Uutisgenressä oletetaan käytettävän uusimpia ja kaikkia ilmiön puolia kuvaavia lukuja. Todellisuudessa tämä uutisgenreen liitetty alkuolettama voi johtaa harhaan asioiden yksitulkintaisuudesta, sillä uutistekstit tuotetaan kiireellä ja lyhyinä. Luvuilla voidaan laskea monia asioita ja esittää laskennallisia ”totuuksia” monesta eri näkökulmasta. Myös kokonaiskuvaa selittäviä lukuja voidaan tiedostaen tai tiedostamatta jättää esittämättä. Jos tämä unohdetaan, sorrutaan helposti pelkistämään asioita. (Kalliokoski 1996: 84–85; Sääskilahti 2006: 172.) Kalliokosken huomioidut uutisgenren luvuilla vaikuttamisesta saavat tukea Kakkuri-Knuutilan (2002) argumentaation oppikirjassa. Hän toteaa, että luvut ovat hyviä

perusteita päätöksenteon tueksi, koska luvut ovat täsmällistä tietoa. Tällöin kuitenkin unohdetaan, että täsmällisyys ei aina riitä, vaan kriteerinä tulisi vaatia myös kattavuutta sekä relevanttiutta eli sitä, mitä lukuja esitetään päätöksenteon tueksi ja mitä lukuja ei. (Kakkuri-Knuuttila 2002: 267.)

Lukujen ja kvantitatiivisen tutkimustiedon korostettu arvostus voi johtaa kulttuurin sisällä arvostusten yksioikoiseen korostamiseen. Matematiikkaa ja matemaattisia menetelmiä soveltava tutkimus on arvossaan, koska matemaattista mittaamista ja laskemista pidetään täsmällisenä menetelmänä ja lukuja täsmällisenä tietona. Täsmällisyyden arvostus juontaa juurensa fyysiikan teorian sekä käytännöllisten menetelmien menestyksellisestä soveltamisesta, jolloin matemaattista analyysiä hyödyntävä fysiikka nousi tieteellisen tiedon ihanteeksi. Usein myös kvalitatiivisiin menetelmiin perustuva tiede pyrkii lisäämään uskottavuuttaan täsmällisiä laskennallisia menetelmiä lisäämällä. Kakkuri-Knuuttila (2002) tähdentää kuitenkin, että vaikka matemaattisiin operaatioihin perustuva tieto olisi toteutettu matemaattisesti täsmällisesti eli matemaattisten konventioiden mukaan, on eri asia soveltaa näin saatuja tutkimustuloksia empiiriseen todellisuuteen. Empiiriseen todellisuuteen sovelletaan usein matemaattisten menetelmien avulla saatuja tutkimustuloksia, joilla pyritään selittämään todellisuutta. Monimerkityksisessä ja kontekstiltään muuttuvassa todellisuudessa lukujen välittämä tieto on kuitenkin kontekstista riippuvaista. Kakkuri-Knuuttilan omenakori esimerkki havainnollistaa tilannetta. Kun koriin on lisätty kaksi omenaa, voidaan väittää korissa olevan kaksi omenaa vain, jos ympäröivä konteksti ei ole vaikuttanut tilanteeseen. Liian pitkä tarkastelujakso tekee omenoista kuivia mustia käppänöitä, joita ei voida kutsua enää omenoiksi. Jokin muu tilannemuuttuja taas voi osoittautua esimerkiksi varkaaksi, joka vie toisen omenan mennessään. Matemaattisten lukujen soveltaminen empiiriseen todellisuuteen on siis viime kädessä laadullisin arvioin tapahtuvaa tutkimusta ja täsmällistä vain, jos tieto pitää paikkansa huomioitujen muuttujien vallitessa. (Kakkuri-Knuuttila 2002: 265–267.)

Vertailua käytetään kvasiloogisen argumentoinnin keinona silloin, kun halutaan liittää kaksi eri ilmiötä toisiaan vertailevaan asemaan korostamalla jotakin vertailuun käytettyä mitattavaa määrää. Vertailuun ei käytetä todellisia paino- tai mittajärjestelmiä, sillä argumentin teho perustuu enemmänkin siihen, että sama mitattavissa oleva määrä vain värittää kohdettaan eikä välitä niinkään määrän informaatiota. Argumentin teho perustuu yhtäältä siihen, että vertauksen perusta on periaatteellisesti tarkistettavissa. Toisaalta argumentin teho perustuu siihen, että kohdetta ei määritellä kokonaisuutena, jolloin vain haluttujen puolien painottaminen tehostaa haluttua vertailuvaikutusta. Vertailu voi pyrkiä ilmiöiden tai olioiden eri osien samaistamiseen tai erottamiseen. Vertailtaessa arvioidaan vertailukohdetta vertailuun käytettävän ilmiön jollakin

ominaisuudella, jolloin vertailukohde arvottaa vertailtavaansa. Vertailu tehdään usein vasta-kohtia korostamalla, jolloin vastakohtaisuus määrittyy kontekstuaalisesti. Vertailun funktio argumentaatiossa liittyy vaikutuksen tekemiseen erilaisten mielikuvien herättämisen kautta. Mielikuvat taas herättävät tunteita ja toimivat vakuuttamisen apuna. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 242; Perelman 1996: 86–89.) Mikkonen on havainnut, että vertailussa käytetään usein intensiteetin ilmaisuja, sillä ne vahvistavat vertailuvaikutusta (Mikkonen 2010: 124).

Todennäköisyyksiin perustuvilla argumenteilla esitetään ei-laskettavia todennäköisyyksiä. Tällöin tavoiteltu päämäärä argumentoidaan saavutettavaksi todennäköisyysteoriaa mallintamalla johtopäätelyllä. Esisopimukseksi muodostuu jokin yleisen kannatuksen alainen todennäköisyys, kuten ajatus siitä, että vaihtoehtojen runsaus takaa paremman valinnan ja kaikki ihmiset ovat kykeneviä päteviin valintoihin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 255–257.)

4.4 Todellisuuden rakennetta kuvaavat argumentit

Perelmanin argumenttien kategorisoinnin taustalla vaikuttaa filosofinen maailmankatsomus. Argumentteja jaotellaan sen mukaan, kuinka ihmiset hahmottavat ja jäsentävät maailman ilmiöitä ja minkälaisin teknisin keinoin tätä maailman järjestymistä voidaan kielellisesti tuottaa. Todellisuuden rakennetta kuvaavat argumentit perustuvat maailman rakenteiden näkemiseen sidosmuotoisina. Tätä sidosmuotoisuutta havainnollistaa Kuusiston (1996: 270) tulkinta kertomusmaailmoja tutkineen Youngin (1987) havainnoista. Hän toteaa, että todellisuudessa tapahtumat seuraavat toisiaan ajallisesti peräkkäisinä ihmisen ajatuksista irrallisina tapahtumina. Kielen avulla tapahtumia järjesteltäessä hahmottelee ihminen tapahtumien välille mm. syy-seuraussuhteita. Näin ihminen kategorisoi ja antaa selityksiä tapahtumien kululle. Tämä havainnollistaa myös todellisuuden hahmottamisen retorista luonnetta. Lineaaristen tapahtumien välille luodaan valintoja tehden sidoksia, jolloin ilmiöille annetaan syitä ja sille seurauksia. (Young 1987; Kuusisto 1996: 270; Perelman 1996: 58, takakansi.)

Perelman toteaa todellisuuden rakenteita hyödyntävän argumentoinnin hahmottuvan peräkkäisyysuhteita ilmentävinä syy-seuraus- ja keino-tavoite-suhteina. Ilmiöiden väliset suhteet ovat argumentoinnin lähtökohtia, joilla selitetään todellisuutta sekä laaditaan oletettavia havaittujen vastaavuussuhteiden pohjalta. Kun havaitaan luonnonlain kaltaisia säännönmukaisuuksia tai todetaan samojen syiden johtavan samoihin seurauksiin, voidaan argumentointia rakentaa tällaisten yleisesti hyväksytyjen periaatteiden varaan. Näiden lainalaisuuksien pohjalta argumentoija kehittää argumentin, jossa alkuolettamina toimivat nämä yleisen hyväksynnän alaiset lainalaisuudet. Tällaiset lainalaisuudet siirretään argumentointitekniikoiden sidoksia

suhteita ilmentävillä keinoilla koskemaan myös johtopäätöksiä. Perelman havainnollistaa tätä peliesimerkillä. Jos joku voittaa arpapelissä epänormaalin usein, voidaan onnistumisen osu-
 tiheyttä perustella huijauksella, sillä maailmasta havaitsemiemme todennäköisyyksien valossa on epänormaalia saada osumatulos, joka johtaa voittoon kerta toisensa jälkeen. Kuten kaikessa argumentaatiossa tässäkin on kyse onnistuneista tilannesidonnaisista valinnoista ja painotuk-
 sista, kun havaituista suhteista johdetaan argumentointia. Tärkeintä argumentaation onnistumi-
 sen kannalta on ennakkokäsitysten kausaalisuhteiden yleinen hyväksyntä. (Perelman 1996: 58, 93–94, 100.)

Syyargumentti pohtii argumentoitavaa todellisuuden ilmiötä syiden valossa. **Seurausar-
 gumentti** selostaa ilmiön seurauksia. **Pragmaattisessa argumentissa** todellisuuden ilmiötä
 pohditaan arvioiden sitä suhteessa seurauksiin. Ilmiön arvon määrittää sen toiminnan seurauk-
 set. Perelman tähdentää, että seurausargumentti puhtaasti todentaa pohdittavan ilmiön seurauk-
 sia. Pragmaattinen argumentti taas pohtii arvoja ja argumentoi arvojen puolesta. Tällöin prag-
 maattisella argumentilla voidaan määrittää kirjoittajan omasta näkökulmastaan arvioima seu-
 raus ja antaa koko ilmiölle arvo juuri vain arvioitujen seurausten valossa. Perelman toteaa myös,
 että seurauksia voidaan todentamisen lisäksi ennakoida ja olettaa. Omassa aineistossani toteu-
 tan tulkintaa, jossa pragmaattinen argumentti arvottaa todellisuuden ilmiötä jo tapahtuneiden
 tai vasta ennakoitavien seurauksien valossa. Aineistoni ilmiötä eli Jäämerirataa pohditaan ar-
 vottaen nimenomaan oletettujen seurausten valossa. Kun seuraukset ovat ilmiön arvottamisen
 lähtökohdat, voidaan arvoja pohtia niiden seurausten valossa, joita Jäämerirata tulisi aiheutta-
 maan. Pragmaattisen argumentin peräkkäisyysuhteita voidaan tarkkailla myös **keino-pää-
 määrä näkökulmasta**. Tällöin argumentoinnin perustana on keinoja, joilla pyritään johonkin
 tavoitteeseen. Keinot arvottuvat suhteessa niiden arvioituihin päämääriin. Argumentoinnissa
 päämäärän asettamisella usein oikeutetaan tavoitteluun käytettyä keinoa. Keinon määrittämi-
 sellä on myös päämäärää konkretisoiva merkitys, sillä ilman keinoa päämäärä jää puhtaaksi
 toiveeksi. **Utilitaristinen kalkyyli** on luotu tilanteita varten, jossa toiminnasta aiheutuvat mo-
 ninaiset ja usein ristiriitaisetkin seuraukset arvotetaan positiiviseksi tai negatiiviseksi kokonais-
 summaksi. (Perelman 1996: 94–97, 100.) Peräkkäisyysuhteita pohtivassa retoriikassa paino-
 tetaan sitä, että erilaisissa kulttuureissa arvotetaan erilaisia seurauksia tai päämääriä toisia kor-
 keammalle, jolloin maailmaa myös selitetään erilaisin syin tai keinoin tällaisten seurausten ta-
 voittamiseen. Retoriikka on siis vahvasti myös kulttuurin ja alakulttuurien ilmentämistä. (Kuu-
 sisto 1996: 270–271; Kakkuri-Knuutila 2002: 264.)

Maailman hahmottaminen peräkkäisinä toisiinsa liittyvinä suhteina todentaa todellisuuden ilmiöiden liittämistä toisiinsa saman tasoisina ilmiöinä. Toinen tapa hahmottaa maailman ilmiöitä on nähdä yhteys eri tason ilmiöiden välillä. Tällöin toisiinsa liitetään olemus ja olemuksen ilmentymä. Malliesimerkkinä tällaisesta maailman rakenteiden jäsennyksestä voidaan pitää henkilöä ja hänen ilmentymäänsä. Henkilö taas ilmentyy tekojensa, ilmaustensa, ajatustensa ja aikaansaannostensa kautta. Henkilön assosiaatio perustuu kaikkeen siihen, miten hän rakentaa kuvaa itsestään. Henkilöstä rakentuvaa kuvaa muovaa kulttuurillisesti määrittäneet arvostukset sekä yhteiskunnalliset käytännöt. Henkilön ilmentymä on näin sosiaalisesti ja kulttuurillisesti arvottava ilmiö. Argumentoinnin vastaanottajan näkökulmasta henkilöstä rakentuva mielikuva määrittää myös sitä, kuinka tulkitsemme henkilön argumentaatiota. Kuulijoiden tulkinta viestin sisällöstä ja tarkoitusperistä vaihtelee puhujan/kirjoittajan tulkittujen intentioiden ja motiivien mukaan. Hyvä tai huono maine määrittää tulkintojen suuntaa. (Perelman 1996: 102–107.)

Argumentointikeinona henkilöön tai ryhmään sitoutunutta henkilökohtaista, kulttuurillista ja yhteiskunnallista arvostusta käytetään **auktoriteettiin vetoavassa argumentissa**. Näin henkilö tai ryhmä, joka nauttii korkeaa arvostusta, tulee usein mainituksi väitteiden tukena sekä oikeuttajana. Kiistelyn alaiset, ”totuudesta” neuvottelevat näkökulmat houkuttelevat helposti auktoriteetin käyttöön, sillä omien näkökulmien esittäminen on vakuuttavampaa arvovaltaisella tuella. Auktoriteettitahona voivat toimia arvostettujen henkilöiden lisäksi ammattiryhmät, instituutiot, uskonnot, oppialat sekä yleinen mielipide. Yleinen mielipide on vahva argumentti, sillä laajuutensa vuoksi se on todennäköisin katsontakanta. Yleiseen mielipiteeseen voidaan vedota, jos enemmistö tai arvostetuimpien enemmistö sen hyväksyy. Sen synonyymina käytetään usein myös järkeä. (Perelman 1996: 8, 24, 107–109.) Henkilön ja hänen tekonsa käyttäminen argumentoinnissa tuo auktoriteetin teot ja tekojen yhteiskunnallisesti saamat arvostukset oman perustelun tueksi. Näin yhteiskunnallisesti rakentuneet arvot kuten oppineisuus saadaan liitettyä oman argumentoinnin arvomaailmaan. (Mäntynen 2003: 104.) Mäntynen toteaa omassa väitöstitkimyksessään, että oman alansa asiantuntijat rakentavat omaa uskottavuuttaan eli eetostaan muihin alan auktoriteetteihin vetoamalla, sillä tämä on merkki perehtyneisyydestä. Oppineisuus, perehtyneisyys ja asiantuntijuus ovat kulttuurillisesti arvolatautuneita arvoja. (Mäntynen 2003: 121, 123.) Eetoksen merkitys suostuttelevaa tekstiä luotaessa on yksi jo Aristoteleen esiin nostama käsite. Ilman argumentoijan uskottavuutta eli henkilöön sitoutunutta arvostusta ei teksti onnistu vakuuttamaan kohdeyleisöään. (Perelman 1996: 111.) Jokinen pohtii omakohtaisen kokemuksen eli oman kokemusasiantuntijuuden esilletuonnin hyödyn olevan siinä, että subjektiivisia kokemuksia on vaikea kiistää, jolloin kuka tahansa meistä voi ilmoittaa auktoriteetiksi omien kokemustensa kautta. (Jokinen 2002b: 134–135.)

Auktoriteettiin vedotaan erityisesti silloin, kun ilmiöiden välillä vallitsee kiista ja näkökulmaerot ilmiöiden tulkinnan välillä vaihtelevat. Kahden eri näkökulman välisen kiistan ratkaisijaksi tarjotaan usein erilaisia auktoriteetteihin liitettyjä erottelukriteereitä. Liittämällä perusteluun omaa näkemystä tukevan auktoriteetin pätevyyttä, universaaliuutta tai perinteitä korostavia asioita pyritään usein ratkaisemaan kiistan kohteen yhteiskunnallisesti määrittynyt arvopohja ja samalla väheksymään vastustajan argumenttiin liitettyjä auktoriteetteja. (Perelman 1996: 108–109.)

Symbolinen side argumentoinnin keinona ilmentää usein abstrakteja symboliin sidottuja arvostuksia. Symbolin avulla ilmennetään jotakin taustalla vaikuttavaa suurempaa, laajempaa merkitystä tai historiallisesti ja kulttuurillisesti muodostuneita arvostuksia. Symboli antaa sen kohteelle konkreettisen ilmentymän, jolloin abstraktiin kohteeseen on helpompi kohdistaa tunteita. Symboli edustaa arvostamaansa kohdetta. (Perelman 1996: 114–115.)

4.5 Todellisuuden rakennetta luovat argumentit

Kun todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit ilmentävät todellisuuden eri puolien välisiä suhteita, joita ihmiset havainnoivat ympäröivästä todellisuudesta, perustuu esimerkkien, havainnoinnin ja mallien avulla perustelu Perelmanin mukaan todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin. Tuntematonta todellisuutta hahmotellaan havainnoimalla, jäsentämällä tai kantaa ottamalla. (Perelman 1996: 60–61, 93.) Jaottelu todellisuutta luoviin tekniikoihin voidaan nähdä kuitenkin ongelmallisena. Sääskilahti huomauttaa, että kriittisen lingvistiikan valossa on keinotekoista jakaa vain yhdet tekniikat todellisuuden rakenteita luoviin, sillä kriittinen lingvistiikka ymmärtää kaiken kielenkäytön merkitysjärjestelmiä ja -rakenteita muovaavaksi. Todellisuutta luodaan aina kun kieltä käytetään. Sääskilahti toteaa kuitenkin, että Perelmanin luokittelu voidaan nähdä kielentämisen näkökulmasta. Todellisuuden rakennetta luovissa argumentointitekniikoissa merkittävää on tuoda eksplisiittisesti esiin muodostettavien rakenteiden pyrkimys. Tällöin voidaan tulkita, että kvasiloogisten ja todellisuuden rakenteeseen perustuvien tekniikoiden kohdalla maailman merkityksellistäminen ja rakenteiden luominen on läsnä implisiittisemmällä tasolla, väitteen pohjaoletuksissa. Todellisuuden rakennetta luovissa tekniikoissa tuntemattomasta todellisuutta jäsennetään eksplisiittisemmin (Sääskilahti 2006: 49.)

Esimerkkien avulla argumentoitaessa on perustelun pohjalla johtopäätös, jossa yksittäistapauksesta siirrytään yleistyksen. Tällöin puhutaan induktiivisesta päättelystä, joka perustuu havaintoihin, joilla maailman ilmiöistä pyritään päättelemään todennettavia

säännönmukaisuuksia. Klassiseksi esimerkiksi tarjotaan usein havaintoja tietyn eläinlajin yksilöiden yhdenmukaisesta värityksestä. Jos useampi havaittu laulujoutsen on valkoinen, voidaan päätellä kaikkien laulujoutsenien olevan valkoisia. Päättely perustuu todennäköisyyteen. Tieteellisessä argumentoinnissa tällaisen päättelyn kautta esitetään usein lainalaisuuksia empiiristen havaintojen pohjalta. Argumentoinnissa näin havaittuja säännönmukaisuuksia käytetään oman kehiteltävän argumentoinnin pohjalla. Esimerkin tehtävänä on perustella ja luoda yleistettävä sääntö, johtaa yksittäistapauksesta yleistettävä ”totuus”. Esimerkin voima argumentoinnissa perustuu siihen, että esimerkki yhdistää esimerkin ja sille luodun säännön yhteen. Ihmismieli hyväksyy helpommin toisiinsa kielellisin käsittein yhdistetyt ilmiöt. Yhteen liitettyjä ilmiöitä, esimerkiksi syy- ja seuraussuhtein, toisistaan eroteltaessa vaatii ihmismieli paljon enemmän perusteluja erottelun tueksi. (Perelman 1996: 120–123; Säaskilahti 1996: 185; Tieteen termipankki 2016, 2017.)

Havainnollistuksessa on kyse yleistyksistä tai säännöistä, jota havainnollistetaan oman päättelyn tueksi. Sääntö itsessään ei ole kiistelystä tai rakentelun kohteena, sillä sen argumentoija arvioi olevan yleisesti hyväksytty olemassa oleva sääntö. Havainnollistuksen tehtävä on ennemminkin havainnollistaa jotakin jo olemassa olevaa sääntöä, josta luodaan pohja oman ilmiön rakenteen samankaltaisuuden todentamisen merkiksi. Suomen kielessä käytetään usein sanaa *esimerkki* havainnollistuksen merkiksi. (Perelman 1996: 60, 122; Kakkuri-Knuuttila 2002: 251.) Perelman tähdentää, että havainnollistuksella tuodaan läsnäolon piiriin sääntö, jota halutaan käyttää oman argumentoinnin tukena. Oman argumentin tukena pelkkä säännön mainitseminen ei retorisesti riitä, sillä pelkkä maininta ei ole yhtä vakuuttavaa kuin havainnollistava esitys. Näin säännön konkretisointi myös selkeyttää sitä sääntöä, jota oman argumentoinnin pohjalla käytetään. Tarkoituksena on ennemminkin säännön tai käsitteen tuominen tietoisuuteen, joka liitetään omaan argumentointiin. (Perelman 1996: 122–124.)

Havainnollistuksen ja esimerkin rooli konkreettisissa argumentointitilanteissa ei ole aina kovin selvärajainen. Epäselvyyttä voidaan käyttää myös retorisena keinona tarkoituksellisesti. Esimerkki voidaan tahallisesti valita niin, että sillä vain näennäisesti kuvataan ilmiön tyypillisyyttä. Hyvin havainnollistettu esimerkki ohjaa ajatukset yksittäistapaukseen, jolloin se saadaan vaikuttamaan säännön tyypillisimmältä edustajalta. (Kakkuri-Knuuttila 2002: 251.)

Malli edustaa argumentoinnissa säännön, arvon, idealisoinnin tai esikuvan jäljittelevää toimintaa. Malliin liitetään vahva yhteiskunnallinen ja kulttuurillinen arvostus, jota argumentoinnissa käytetään argumentoinnin lähtökohtaletuksena. Perelmanin omat esimerkit perustuvat oikeuskäytännön piiriin sekä arvostettuihin henkilöihin. Oikeuden antamisissa päätöksissä ja niiden käyttämisessä malleina oman argumentoinnin tukena on kyse pätevyysargumentin

jäljittelystä, sillä oikeuslaitoksen päätöksille on länsimaisissa yhteiskunnissa annettu lainsäädännöllinen asema, ja se on sitova peruste. Mallina toimii näin ennakkotapaus. Ihmisen toimiessa mallin asemassa on kyse auktoriteettiasemassa olevan henkilön jäljittelystä. Mallin käyttö argumentaatiossa on siitä hyödyllistä, että vain mallin halutut puolet voidaan nostaa esiin ja sovittaa itselle sopivimmalla tavalla oman argumentoinnin tueksi. (Perelman 1996: 109, 125, 128.)

Analogia on keino osoittaa kahden suhteen samankaltaisuus. Samankaltaisuus koskee mallin tavoin vain jotakin suhteen osaa, jossa ilmiöiden samankaltaisuus konkretisoituu. Kyse ei ole täydellisestä yhtäläisyydestä muodollisen päättelyn tavoin, vaan samankaltaisuudesta, joka konkretisoituu jossakin ilmiön osa-alueessa. Perelman kuvaa analogisen kuvion suhdetta *teeman* ja *perustan* käsitteillä. *Teema* kuvaa käsiteltyä ilmiötä, jolle esitetään samankaltaisuutta *perustalla* eli toisen ilmiön ominaisuuksista esiin nostetulla säännöllä. Tämä sääntö on peruste teeman esittämisen näkökulmalle. Koska kyse on eri ilmiöiden teemasta ja perustasta, ei niiden välillä vallitse täydellistä yhtäläisyyttä. Analogian käyttö tarjoaakin mahdollisuuden korostaa argumentoinnin kannalta oleellisia ilmiön ominaisuuksia ja sulkea toisia pois. Perelman havainnollistaa analogian argumentatiivista tehtävää esimerkillä:

– – taistelun kuvaaminen shakkipelin käsitteillä merkitsee sodan moninaisten kauhujen sivuuttamista (Perelman 1996: 134).

Esimerkki osoittaa kuinka varsinaista sotateemaa perustellaan ja valotetaan toisen ilmiön perustalla eli shakkipelin käsitteillä. Valittu näkökulma korostaa sodan strategista luonnetta sodanjohdon näkökulmasta, sivuuttaen sodan kauhut ja traagisen luonteen siviilien ja rintamalla taistelevien sotilaiden näkökulmasta. Perustana käytetyn analogiasuhteen yleinen hyväksyntä on tärkeää kokonaisargumentin uskottavuuden kannalta. (Perelman 1996: 129–134.)

Analogiasuhteita on helppo vasta-argumentoida. Tarkka argumentoiija löytää analogisin suhtein yhdistettyjen ilmiöiden välillä yhteensopimattomuutta, jolloin suhteiden yhteenliittyminen voidaan helposti kyseenalaistaa. Vasta-argumentoiija voi myös korvata käytetyn analogian omaan ajatus- tai arvomaailmaan paremmin sopivaksi. Tällöin käsittelyn näkökulma voi muuttua. Erottelun lähtökohtana analogisen vastaavuussuhteen kritisointi on hedelmällistä. (Perelman 1996: 134–135.)

Metafora eli kielikuva on tiivistynyt analogia. Metaforassa analogisella sidoksella toisiinsa yhdistetyt ilmiöt sulautuvat yhteen muodostaen käsitteen, jolla viitataan sekä analogisen suhteen teemaan että perustaan. (Perelman 1996: 136.) Monimerkityksinen kuvailmaus syntyy, kun sanan tai lauseen vakiintunut merkitys siirretään uuteen kontekstiin. (Tieteen termipankki 2014b.) Kun Jäämeriradasta käytetään nimitystä käärme (ks. aineistolähde, teksti 7), kuvataan

teemaa eli juna perustaan eli käärmeeseen liitetyillä ominaisuuksilla. Näin juna liitetään analogisesti samankaltaiseen pitkänomaiseen objektiin, joka saa käärmeeseen kulttuurillisesti liitettyjä lisämerkityksiä. Metaforilla on vahva retorinen vaikutus, sillä kielikuvan perustana käytetään usein tunteisiin vetoavaa termiä (Tieteen termipankki 2014b).

Metafora voidaan ilmaista kielen eri tason ilmauksin. Metaforaa ilmaistaan yksittäisillä sanoilla mm. substantiivilla (*kettu* 'viekas ihminen'), verbillä (ajatukset *ammutaan* alas), adjektiivilla (*kultainen* keskitie), genetiiviattribuutilla (*elämän* kevät). Sulautuneet merkitykset voivat sisältyä myös lausekkeisiin tai kokonaiseen lauseeseen (aika *on* rahaa). (Perelman 1996: 137.) Metafora on ilman *kuin*-sanaa ilmaistu tiivistynyt vertaus (Tieteen termipankki 2014b).

Analogiat ja metaforat ovat Perelmanin mukaan yksi keskeisimmistä maailman hahmottamisen ja rakenteiden luomisen keinoista (Perelman 1996: 141). Metaforilla tehdään abstrakteista asioista ymmärrettävämpiä. Niillä luodaan abstraktien ja konkreettisten ilmiöiden välille suhteita, selvennetään maailman rakenteiden monimutkaisuutta liittämällä abstraktit ilmiöt tuttuihin konkreettisiin ilmiöihin. Samalla metaforat ohjaavat lukijaa hahmottamaan todellisuutta luotujen ja usein väritettyjen yhteyksien kautta. (Rovasalo 1994.)

4.6 Käsite-erottelut

Käsite-erottelun pohjalla on huomio kahden toisiinsa liitetyn ilmiön ristiriitaisuudesta tai yhteensopimattomuudesta. Kun yhteensopimattomuuden pelkän toteamisen sijaan kuitenkin pyritään ratkaisemaan ristiriita, tehdään se käsitteitä toisistaan erottelemalla. Tällöin kahden ilmiön tai käsitteen yhteensopimattomuuden havaitsemisen pohjalta argumentoija pyrkii erottelemaan niitä tekijöitä, jotka eivät vastaa todellisuutta tai sitä arvomaailmaa, jota argumentoijan näkemyksen mukaan käsitteeseen tai ilmiöön laajemmin sisältyy. Perelman kuvaa käsite-erottelun olevan havainnollinen tapa erotella toisiinsa liitettyjen käsitteiden ja niiden todellisuuden ilmentymien taustalla piileviä arvoja. Se on myös järjestelmällisyyteen pyrkivän argumentoinnin kritiikin ja analyysin väline. Termi I kuvaa käsite-erottelussa sitä lähtökohtaista ilmiötodellisuutta sellaisena kuin yleinen ennakkokäsitys tai vasta-argumentoija ilmiön pyrkii esittämään. Termi I kielellisenä indikaattorina esiintyy usein jokin ristiriitaisuutta tai epätodellisuutta kuvaava ilmaus. Termi II sen sijaan asettaa säännön tai yleisesti hyväksytyn normin, jonka nojalla termi I:stä voidaan erottaa ne tekijät, jotka vastaavat tai eivät vastaa esitettyä todellisuutta tai niitä arvovalintoja, joita termiin yleisesti liitetään. Tällöin käytetään usein perusteena sitä, että teoria ja käytäntö tai keino ja argumentoitu päämäärä eivät vastaa toisiaan. Teoreettiselle

ilmiölle johdettu arvopohja ei vastaa käytännön soveltamista, keino ei johda arvokkaiisiin päämääriin tai johtaa arvopohjaltaan valheellisesti esitettyihin päämääriin. (Perelman 1996: 70, 142–143, 146, 149.) Käsite-erottelu pyrkii usein vakiintuneiden ennakkokäsitysten tai kielen toisiinsa sitomien osatekijöiden purkamiseen toisistaan kiinnittämällä huomiota niihin seikkoihin, jotka argumentoijan mielestä eivät vastaa annettua todellisuutta. (Perelman 1996: 58.)

Termit tai toimintatavat, joita pidetään tieteenalojen kiistattomina totuuksina ja keskeisinä uskomuksina eivät useinkaan ole arkikeskustelun käsite-erottelun lähtökohtia, sillä tieteellisten yhteisöjen keskuudessa kiistattomien ja kyseenalaistamattomien termien kieltämisellä argumentoija osoittaa vain omaa tietämättömyyttään (Perelman 1996: 23). Sen sijaan esimerkiksi kestävän kehityksen määritelmät ovat niin väljiä, että termin perusteet käytäntöön sovellettaessa ovat hyvin monitulkintaisia. (Ollikainen 1991: 1–2). Tällöin mielipiteisiin perustuva keskustelu aiheesta voi käydä vilkkaana.

5 TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimukseni kohteena on määrittää puhujan tai kirjoittajan lähtökohdiksi valitsemat perusväittämät, jotka se katsoo yleisönsä hyväksymiksi todellisuutta rakentaviksi lähtökohdiksi (ks. Perelman 1996: 41.) Näihin lähtökohtiin pääsen kiinni tarkkailemalla erilaisia Jäämeriradasta kirjoitettuja mielipiteen ilmaisuja. Mielipiteen ilmaisuja eli argumentteja tuotetaan erilaisissa konteksteissa. Näistä konteksteista tutkimuskohteekseni valikoitui mielipiteen ilmaisun tekstejä, joita etsin yliopiston ePress-palvelun avulla kartoittamalla mahdollisimman laajasti Jäämeriradan ympärillä käytyä kirjoittelua. ePress-palvelun avulla pääsen kartoittamaan valtakunnallisissa sanomalehdissä julkaistuja tallennettuja mielipidekirjoituksia. Tutustuin asiasta kirjoitettuihin uutisartikkeleihin kartoittaakseni kokonaisilmion ympärillä käytyä keskustelua. Pyrin kokoamaan aineistoni niin, että se kuvaa olennaisimmilta osiltaan sitä yhteiskunnallista ilmapiiriä, jota Jäämerirata ilmiönä herättää. Tarkoitukseni pyrkii kuvaamaan sitä yhteiskunnallista ja kulttuurillista argumentaatiokontekstia, joka vaikuttaa tuotettujen argumenttien taustaoletuksissa. Tutkimusaineistoni on yhteiskunnallinen mielipidevaikuttaminen. Tutkimuskohteenani ovat mielipiteet eli argumentit. Argumentteja tuotetaan kuitenkin monenlaisissa ympäristöissä ja niiden tuottamista rajoittavat diskursiiviset käytänteet.

Diskursiivista käytäntöä mallintavana käsitteenä **genre** voidaan ajatella eräänlaiseksi lajikonkstekstiksi, joka määrittää minkälaisesta sosiaalisesti määrittyneestä toiminnan muodosta on kyse. Genressä yhdistyvät kielelliset tavat toimia sosiaalisesti ja kulttuurillisesti määrittyneellä tavalla. Esimerkiksi mielipidekirjoitus muodostetaan rakenteeltaan, ulkoasultaan sekä kielellisiltä ominaisuuksiltaan tunnistettavaksi. Se myös esiintyy tietynlaisessa kontekstissa, kuten sanomalehtien mielipideosastoilla ja sen tuottamiseen voi osallistua sosiaaliset käytänteet tunteva henkilö. Genren säännönmukaisuutta määrittää yhteiskunnallisesti muotoutuneet normit toimia tietyllä tapaa. Genreillä on myös niille määrittynyt tehtävällinen tavoite. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35; 79–83.) Normatiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna genret ovat tunnistettavia ja tyypillisiä toiminnan muotoja. Tällä viitataan usein rakenteellisiin ja kielellisiin piirteisiin. Sisällöllisesti tarkasteluna normeilla voidaan kuitenkin viitata myös odotuksien mukaisiin hyväksytyihin tapoihin keskustella jostakin ilmiöstä. (Solin 2012: 352.) Perelmanin (1996: 28) mukaan mielipiteen esittäjän tulee ottaa yleisönsä tiedot, taidot ja mielipiteet huomioon argumenttia muodostettaessa, jotta hänen ilmaisuillaan on vaikutusta. Mielipiteiden muodostamisen taustalla vaikuttavat esisopimukselliset arvot ja asenteet tulee olla hyväksytyjä, sillä muuten argumentin muodostus nojaa väittämiin, joihin yleisö ei voi sitoutua. (Perelman 1996: 28.) Täten normit koskevan myös kuulijoiden vakaumuksia sekä uskomuksia. Esimerkiksi yleisiä

arvoja loukkaavat mielipiteet eivät tavoita laajaa yleisöä, sillä liian poikkeavat arvokäsitykset poikkeavat totutuista konventioista. Täten myös taidoilla ja kyvyllä vakuuttaa, genren yhteiskunnalliset normit huomioiden, on vaikutusta siihen, miten yksittäinen kansalainen tai ryhmittymä saa äänensä kuuluviin yhteiskunnassa. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 80–83.) Eri genretyypeillä on eroja vaikuttavuuden ja institutionaalisen merkittävyyden asteissa. Eri genrejen kautta voidaan vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin. (Fairclough 1992: 79.) Opinnäytetyöni aineisto koostuu mielipidekirjoituksista, joiden kieli on tekstityypiltään ennen kaikkea argumentoivaa eli mielipiteiden väitteitä perustelevaa. Mielipiteen ilmaisujen funktiona nähdäänkin usein asioiden merkityksistä neuvottelu. Tällä pyritään usein jonkin tietyn asian ajamiseen itseä hyödyttäväksi. (ks. Shore & Mäntynen 2006: 36–37; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 102.) Esimerkiksi sanomalehdissä kirjoitetut mielipiteen ilmaukset ovat laajalevikkisiä kannanottoja, joiden pyrkimyksenä on tuoda omia mielipiteitä julki. Tätä kautta vaikutetaan myös päätösten taustalla vaikuttaviin todellisuuden tulkintoihin. Mielipiteen ilmaisujen kautta pääsen käsiksi suhteellisen laajaan yhteiskunnalliseen mielipideilmastoon, sillä mielipidekirjoitukset sallitaan kaikille institutionaalaisesta asemasta riippumatta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 82).

Määrittelen aineistoni lajikonkstin mielipiteenilmaisugenreksi. Tekstit ovat siinä mielessä avoimia, että niiden yleisönä voi olla suomen kieltä ymmärtävä henkilö. Ne ovat avoimia myös siinä mielessä, että kuka tahansa voi tuottaa mielipiteen lehden sivuille. Tutkimukseeni valikoitui kuitenkin myös yksi teksti, johon on pyydetty erikseen lausunto valikoiduilta yhteiskunnallisilta vaikuttajilta. Yksi teksti on avoin kirje liikenne- ja viestintäministeriölle, joka on tarkoitettu vapaasti luettavaksi tai julkaistavaksi mediassa (ks. aineistolähde, teksti 10). Tämä teksti valikoitui, sillä aiheen kartoituksen yhteydessä saamelaisnäkökulmasta esiin tuodut ilmiöt olisivat jääneet Jäämeriradan herättämän keskustelun valossa vajavaisiksi. Lähtökohtaisesti tutkimukseeni olen etsinyt mielipiteen ilmaisuja, joiden tuottamiseen ja lukemiseen on oikeus osallistua vapaasti.

Aineistoni koostuu yhdestätoista tekstistä. Ne on tuotettu vuosina 2017 ja 2018. Tekstien ajankohta ilmentää sitä mielipideilmastoa, joka vallitsi ennen ja jälkeen ensimmäisen liikenne- ja viestintäministeriön Jäämeren rataselvityksen julkaisua 9.3.2018 (ks. Liikennevirasto 2018). Tällöin asian käsittely sanomalehdissä oli vilkasta. Teksteistä kuusi asettuu vastustamaan ja neljä tekstiä puoltavat Jäämerirataa. Lisäksi yhdessä tekstissä mielipiteitä esittää yhteensä viisi eri henkilöä sanomalehti Kalevan kokoamassa Lauantaikärajät-raadin artikkelissa. Tässä artikkelissa Jäämerirataa puolustaa neljä henkilöä ja yksi vastustaa. Täten otokseni pyrkii tuottamaan eri näkökulmia tasapuolisesti. Yksikään teksti ei asettunut selkeästi neuvottelevalle kanalle tuottaen puolesta ja vastaan argumentointia. Tekstejä ovat tuottaneet sekä yksityishenkilöt

että järjestöjen, poliittisten puolueiden tai erilaisten taloudellisten toimialojen edustajat. Tutkimukseen valikoituneet tekstit on kirjoitettu sanomalehtiin Kaleva (3), Koti-Lappi (2), Lapin kansa (4) ja Aamulehti (1). Avoin kirje on luettavissa Saamelaiskäräjien verkkosivuilla. Aineistolähteet ilmoitetaan tutkielman lopussa.

6 ERI ARGUMENTAATIOPOSITIOISTA TUOTETUT NÄKÖKULMAT JÄÄMERIRATAHANKKEESEEN

Analysoidut argumentit jakautuvat neljään eri argumentaatiopositioon. Jakoperusteena on argumentin ensisijainen näkökulma Jäämeriratahankkeeseen, tällöin ratkaisevana jakokriteerinä on mm. se tarkkaillaanko luontoa saamelaiskulttuurin sisältä vai ulkoa. Turvallisuus ja uhat -positiossa huomioin sen, mistä positioista käsin turvallisuutta tai uhkaa tuotetaan ja millä perustein.

6.1 Talouden edistämisen argumentaatiopositio

Investointiprojektina Jäämerirata houkuttelee taloudellista näkökulmaa korostavia kannanottoja. Aineisto heijastelee hyvinvoinnin saavutettavuutta taloudellista kilpailukykyä edistämällä. Ratahankkeen argumentoidaan lisäävän saavutettavuutta, investointihankkeita ja työpaikkoja. Näkökulmat korostavat sekä paikallistalouden hyötyä että kansantalouden etua. Investointihankkeet tuovat arktiselle alueelle kaivattua kehitystä ja modernisoitumista. Ilmastonmuutoksen myötä Jäämerirata edistää arktisen alueen luonnonvarojen ja luonnonolosuhteiden hyödyntämistä talouden edistämisen käyttöön. Toisaalta Jäämeriradalla myös varaudutaan ilmastonmuutoksen maailmanlaajuisiin talkoisiin korvaamalla maantie- ja lentoliikennettä sähköenergialla kulkevalla raideliikenteellä. Tällöin lähtökohtana on tarkkailla ympäristön tilaa talouden kehitystä edistävänä toimena, sillä ratahankkeella pyritään liikennemäärien ja taloudellisen toiminnan lisäämiseen.

6.1.1 Jäämerirata kestävä talouskehityksen ja ilmastonmuutoksen huomioivana investointihankkeena

Jäämeriratahanketta puolustavissa näkökulmissa ratahanke argumentoidaan investointiprojektiksi, jossa yhdistyvät taloudellinen kehittyminen ja ilmastonmuutoksen huomioiminen. Ilmastonmuutoksen ja kestävä kehityksen perusteet perustuvat näkemykselle hiilineutraalimman liikennekapasiteetin kehittämistä. Sähköä energiamuotona käyttävä juna argumentoidaan tulevaisuuden henkilö- ja tavarankuljetusmuodoksi. Raideliikennettä edistetään, koska talouden kehittämisen ja liikennemäärien kasvun toivotaan lisääntyvän. Raideliikenne argumentoidaan keinona vähentää taloudellisen toiminnan myötä lisääntyviä ympäristövaikutuksia. Vaade hiilineutraalimpien kuljetusmuotojen kehittämiseen perustuu Pariisin ilmastopimuksen

puitteissa sovittuun tavoitteeseen vähentää kasvihuonekaasupäästöjä (ks. alaluku 2.6). Esimerkeissä tuodaan esiin arktista aluetta kohtaan suunnattu kiinnostus taloudellisen kasvun potentiaalina, jolloin kuljetuskaluston ja uusien kuljetusreittien ja kapasiteetin tarve lisääntyy. Lähtökohtana ympäristövastuullisuudessa on talouden tuottavuuden jatkuvuuden takaaminen. Jäämerirata vastaa tähän haasteeseen nykyistä hiilineutraalimmin. Ympäristölähtöisyys on ilmaston tilaan eli hiilidioksidipäästöihin keskittyvää, ei paikallisia luontokohteita huomioivaa. Kestävä kehitys määrittyy tässä kontekstissa lähtökohtaisesti kansantalouden arvoa edistävänä käsitteenä, jossa ympäristö huomioidaan ympäristöystävällisempää teknologiaa kehittämällä (ks. alaluku 2.5.1). Seuraavissa neljässä aineistoesimerkissä Jäämerelle rakennettavan radan tarpeellisuutta perustellaan taloudellista kasvua edistävien arvojen ensisijaisuutta korostaen. Pietikäinen & Mäntynen (2009: 54–55) toteavat, että suomen valtaväestön kulttuuri määrittää luonnon taloudellisen edun kautta. Tämä tukee aineistoni havaintoja.

- (1) [väite:] Jäämeren rata on otettava keskeiseksi selvityskohteeksi EU:n arktisia infrastruktuurihankkeita nimettäessä. – – Huomio maailmanlaajuisesti ja eurooppalaisittain on kohdistunut yhä voimakkaammin arktisiin ja pohjoisiin alueisiin. Mahdolliset uudet kuljetusreitit esimerkiksi Aasiaan, [perustelu:] **kestävän kaivos- ja metsäteollisuuden potentiaali**, nopeasti kasvava turismi sekä kalastuksen ja maataloustuotannon painopisteen siirtyminen pohjoiseen ovat nostaneet alueen kiinnostavuutta. (Teksti 2)

Esimerkistä (1) voidaan implisiittisesti tulkita väite ja perustelu: *Jäämeren rata on kannatettava infrastruktuurihanke, koska se mahdollistaa kestävän kaivos- ja metsäteollisuuden*. Liittämällä substantiivilausekkeeseen *kaivos- ja metsäteollisuuden potentiaali* genetiivimääritteen *kestävän*, tuotetaan arvokeskustelua **pragmaattisella keinona tavoiteltuun päämäärään** argumentilla. Arvokeskustelun ulkopuolelle suljetaan muut kestävän kehityksen osa-alueet. Kaivos- ja metsäteollisuuden kestävyyskriteerien mahdollistumisen periaatteet Jäämeriradan myötä jätetään implisiittisiksi, joten tulkitsen kulttuuriseen tietoon perustuen, että junaratayhteydellä argumentoidaan muodostettavan hiilineutraalimpi kuljetusmuoto raaka-aineiden kuljettamiseen louhinta- tai hakkuualueilta jatkojalostuspaikkoihin. Samaan aikaan Jäämerirata argumentoidaan kasvavan kuljetuskysynnän tarpeeksi, sillä Jäämeriradan tarve argumentoidaan erilaisten kasvavien taloustoimien edellytykseksi arktisella ja pohjoisella alueella (*nopeasti kasvava turismi, maataloustuotannon painopisteen siirtyminen pohjoiseen, uudet kuljetusreitit Aasiaan*). Ns. nollavaihtoehto eli radan toteutumattomuus (ks. Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a) ei ilmenny vaihtoehtoksi, sillä Jäämerirataan investoimisen välttämättömyys argumentoidaan kielellisesti deonttista modaalisuutta ilmentävällä nessessiivirakenteella (*Jäämeren rata on*

otettava keskeiseksi selvityskohteeksi). (VISK § 1554.) Tätä mielikuvaa tuetaan arktista aluetta kohtaan ilmaistulla kasvavalla huomiolla, jota korostetaan komparatiiviseen adjektiiviin liitettyllä partikkelilla (*yhä voimakkaammin*), jolloin huomion voimakkuus korostuu jatkuvasti kasvavana (VISK § 640.) Syntyy mielikuva moraalisesta velvoitteesta panostaa investointihankkeeseen, joka mahdollistaa Suomen taloudellisen kehittymisen ja laajentumisen arktiselle alueelle. Moraalisuuden voidaan implisiittisesti olettaa liittyvän esisopimukselliseen jatkuvan talouskehityksen mahdollistamiseen. (ks. alaluku 2.4.1).

Jäämeriratahankkeen tarpeellisuutta perustellaan myös seuraavissa esimerkeissä arvoilla, jotka korostavat ympäristöarvojen huomioimista investointikohteita suunniteltaessa. Molemmat esimerkit ovat toimittajan kirjoittamia epäsuoria lainauksia, joten argumentin sanamuodot alkuperäisen esittäjän muodoista ovat voineet muuttua.

- (2) Merja Kyllönen (vas.) Suomussalmelta [väite+perustelu:] kannattaa raideyhteyttä Jäämerelle, mikäli se kyetään linkittämään Rail Baltican jatkoksi osana eurooppalaista liikenneverkkoa. – – [perustelu:] Rata voisi olla esimerkiksi Hyperloop-mallin (huippunopea putkiyhteys) edistäminen ja edelleen kehittäminen olemassa olevan raideverkoston jatkeena, **perustuen liikenteen päästöjen vähentämiseen ja multimodaalisen liikennejärjestelmän kehittämiseen**. (Teksti 1)

Esimerkissä (2) perustellaan Jäämerirataa **pragmaattisella keinona** liikenteen päästöjen vähentämiseen argumentilla. Pragmaattinen argumentti arvottaa Jäämeriradan ratahankkeena, joka tulee korvaamaan tie- ja lentoliikennettä, joita pidetään merkittävimpinä hiilidioksidipäästöjä aiheuttavina liikennemuotoina (SYKE ym. 2019b). Vaikka sähköenergian tuottamiseen edelleen käytetään fossiilisia polttoaineita, pidetään raideliikennettä vähäpäästöisempänä kuljetusmuotona mm. joukkoliikenneominaisuutensa vuoksi (SYKE ym. 2019b). Jäämerirataan suhtautumisen tapaa indikoidaan *mikäli*-konjunktioilla, jolloin arvottamiselle asetetaan ehto (VISK § 1134). Vaade Jäämeriradan liittymisestä osaksi eurooppalaista liikenneverkkoa asettaa olemassa olevan liikenteen korvaamisen raideliikenteen edistämisen ehdoksi. Substantiivilausekkeet *liikenteen päästöjen vähentäminen* ja *multimodaalinen liikennejärjestelmän kehittäminen* liitetään toisiinsa *ja*-rinnastuskonjunktioilla, jolloin ne helposti mieltäytyvät yhteisten sääntöjen alle järjestyviksi lausekkeiksi. Sääntönä korostuu mielikuva teknologisten innovaatioiden ympäristöystävällisyydestä. Argumentti vakuuttaa sitä yleisöä, jonka esisopimuksellisena katsontakantana maailman ilmiöihin on jatkuvan talouskasvun oletus, sillä taloudellisen toiminnan pysähtyneisyys nähdään taantumuksellisuudeksi käytettäessä sellaista tekniikkaa, joka olisi

korvattavissa vähemmän ympäristöä kuormittavalla tekniikalla (ks. alaluku 2.5.1). Hyperloop-mallilla viitataan maanalaiseen henkilöliikenteeseen, jota visioidaan tulevaisuuden henkilöliikenteen liikkumismuodoksi (ks. IS 2018). Tämä korostaa olemassa olevan liikenteen teknologista edistämistä. Oma visiota tulevaisuuden liikkumismuodosta vahvistetaan korostamalla rataominaisuuden nopeutta substantiivilausekkeella *Hyperloop-mallin (huippunopea putkiyhteys) edistäminen*. Lausekkeen prefiksi *Hyper-* 'ylin' sekä yhdyssanaa määrittävä adjektiivi *huippu-* ovat molemmat ääri-ilmauksia, joilla korostetaan ilmiön laadun astetta ääreistämällä sitä ominaisuutta, jota halutaan korostaa. Ääri-ilmauksia käytetään usein ilmiöiden perusteluun ja oikeuttamiseen. (Pomerantz 1986: 219–220). Tällöin korostuu teknologisen kehityksen huippu sekä nykyajan aikaa korostavassa maailmassa ajan säästyminen. Kun liikenteen päästöt huomioidaan argumentin perusteissa, on ekologisesti kestävä kehitys argumentin lähtökoh- taletuksena. Luontoa ei kuitenkaan tarkkailla arktisen alueen paikallistason hankkeena vaan talouskehitystä mahdollistavan hankkeena. Argumentti keskittyy arvottamaan Jäämerirataa henkilöliikenteen korvaajana teknistä edistyskäsitystä korostavana hankkeena.

- (3) [väite:] Jäämeren ratahanke voi tukea niin EU:n kuin Suomenkin tavoitteita [perustelu 1:] lisätä kasvua [perustelu 2:] ja työllisyyttä [perustelu 3:] sekä **varautua ilmastonmuutokseen**. (Teksti 2)

Esimerkki (3) on tulkittavissa **pragmaattiseksi argumentiksi**, jossa Jäämerirata nähdään **keinona** tiettyyn päämäärään. Päämääränä on ilmastonmuutoksen torjunta [perustelu 3]. Tämä syy-yhteyssuhde ilmaistaan implisiittisesti luottaen siihen, että lukijat osaavat yhdistää ratahankeen yhteyden ilmastonmuutoksen ehkäisyyn. Tulkitseen argumentin keinona päämäärään ilmastonmuutokseen varauduttaessa, sillä argumentti on kielelliseltä muodoltaan enemmän varautumiskeinoja tarjoava kuin vahvoja olettamuksellisia seurauksia korostava. Pragmaattisena argumenttina argumentti ei ilmennä puhdasta vakuuttavuutta, sillä se luodaan modaaliapuverbillä *voi (tukea)*, joka tässä yhteydessä ilmentää vain episteemistä mahdollisuutta (VISK § 1551). Kirjoittaja korostaa kestävä kehityksen kahta yleistä päätavoitetta (*kasvu ja työllisyys* sekä *ilmastonmuutokseen varautuminen*), jolloin Jäämerirata sidotaan kasvua korostavaan kestäväan kehitykseen. Argumentin ympäristöystävällisyys perustuu kasvun tavoittelun mahdollistamiseen teknologiaa kehittämällä.

- (4) – [perustelu:] Etelä-Suomeen on rakennettu moottoriteitä henkilöliikenteen takia. Rahtiliikenne voidaan jo siirtää rautateille. Viimeinen toteutettu hanke on Helsinki-Lahti, jonka pituus on 70 kilometriä. Se tarvitsi 88 siltaa. Kustannukset olivat 236 miljoonaa euroa eli moottoritie maksoi 3,37 miljoonaa euroa/kilometri. [väite:] Investoinnilla saatiin henkilöautoliikenne moninkertaistumaan ja **saasteet lisääntyivät samassa suhteessa**. (Teksti 4)

Esimerkissä (4) Jäämeren radan tarpeellisuutta perustellaan **argumentilla, jossa käytetään määrään liittyvää vertailua** ilmentämään raideliikenteen ja henkilöautoliikenteen saastuttavuuden välistä suhdetta. Kun argumentin kehittämissä käytetään vertailukohteena Etelä-Suomen vilkasliikenteistä moottoritiehanketta, jolla kulkee *saastuttavaa henkilöautoliikennettä*, saadaan asetettua vertailukohteeksi investointihanke, johon verrattuna Jäämerirata sähköä kuljetusvoimana käyttävänä kuljetuskalustona korostuu ympäristöystävällisenä investointina. Sähkön ympäristövastuullisuus voidaan tulkita argumentin implisiittiseksi vallitsevan todellisuuden tosiseikkaa kuvaavaksi esisopimukseksi. Näin luonto otetaan investointihanketta arvioitaessa esiin ja humanistisen etiikan mukainen suhtautuminen luontoon eli luonnon huomioiminen ihmisen tarpeista käsin korostuu. Ilmastoa huomioivien argumenttien vakuuttava luonne perustuu osaltaan juuri tähän arvokeskusteluun, sillä argumentti tavoittelee myös niistä lukijoita, joille luonnosta huolehtiminen investointihankkeiden yhteydessä on tärkeä arvokysymys.

Kuten Perelman (1996: 87) toteaa, perustuu vertailuargumentin teho siihen, että argumentin perusteluna käytetty määrällinen väite voidaan tarkistaa. Näin argumentti todentaa ja korostaa tarkistettavissa olevaa nykyhetken näkemystä eri kuljetusmuotojen ympäristöystävällisyydestä (fossiilisia polttoaineita käyttävä henkilöautoliikenne – sähköllä kulkeva juna). Toisaalta vertailuargumentin vakuuttavuus perustuu siihen, että vertailun läsnäolon piiriin eivät nouse kokonaisilmion kannalta vertailuun liittyvät muut erot kuten alueelliset asukas- ja henkilöautomäärissä mitatut erot Helsinki-Lahti osuudella sekä Jäämeren radan liikennöintiosuudella. Myöskään kuljetuslaadun tarve (henkilö-, vai tavaraliikenne) ei nouse keskusteluun. Nämä liittyvät kokonaisilmion kannalta mm. kuljetusinvestoinnin kannattavuuteen sekä saastuttavuuden määrään. Tässä piilee läsnäolon luomisen merkityksellinen voima suostuttelevaa argumentointia rakennettaessa. Se nostaa tiettyjä ilmiöitä keskustelun keskiöön ja häivyttää toisia taustalle. Ihmisellä on taipumus pitää tärkeänä läsnäolon piiriin nostettuja asioita, taustalle häivyttetyt ilmiöt eivät nouse merkityksellisiksi. Ratahankkeen ympäristöystävällisyys perustellaan raideliikenteen sähköenergiaan perustuvaksi. (Perelman 1996: 43, 44, 86–87.)

6.1.2 Luonnon resurssit Suomen elinkeinoelämän hyödyksi Jäämeriradan myötä

Mielipidekirjoituksissa Jäämerirata nähdään mahdollisuutena koko Suomen tai Suomen elinkeinoelämän kilpailukyvyille. Kilpailukyvyn mahdollistaa luonnonympäristössä tapahtuva ilmastonmuutos, jonka seurauksena arktisen alueen jääpeite sulaa. Taustalla on ajatus Aasian maiden, lähinnä Kiinan kiinnostuksesta kuljettaa kauppatarvike koillisväylää pitkin Eurooppaan. Esimerkit edustavat näkemystä, jossa luonnonympäristössä tapahtuvat muutokset argumentoidaan hyödynnettäväksi ja kilpailukykyä parantavaksi resurssiksi. Myös Barentsinmeren öljy- ja kaasuvaramat houkuttelevat kulkuyhteyden muodostamiseen Jäämerelle. Suomen rooli argumentoidaan luonnonvarojen sekä kauppatarvikoiden kuljetuksen kauttakulkumaaksi. Nämä esimerkit toisintavat Pietikäisen ja Mäntynen havaintoja siitä, että pääväestön luontosuhde perustuu luonnon jatkuvalla täyttämiseen investointihankkein (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55).

Esimerkki (5) on epäsuora lainaus Jäämerirataa puolustavan henkilön haastattelusta toimittajan referoimana sanomalehtiartikkeliin. Näin kommentin esittäneen henkilön alkuperäiset sanavalinnat ovat saattaneet muuttua alkuperäisestä.

- (5) [perustelu 1:] Se [Jäämerirata] avaa pääsyn jäättömään syväsatamaan ja [perustelu 2:] **mahdollistaa uusien merireittien hyödyntämisen**. Merikuljetukset itään ja länteen lyhenevät ja halpenevat. [väite:] Elinkeinoelämän kilpailukyky ja huoltovarmuus paranevat. Norjalaisille avautuu Suomen kautta yhteys Venäjän rataverkkoon ja Kiinan silkkitiehen. Syntyy uusia vielä ennakoimattomia kehitysmahdollisuuksia, jotka tuovat maahamme investointeja ja työpaikkoja. (Teksti 1)
- (6) [väite:] Jäämeren rata on otettava keskeiseksi selvityskohteeksi EU:n arktisia infrastruktuurihankkeita nimettäessä. – – [perustelu:] **Arktisen merijään sulamisen odotettua nopeammin** on johtanut muun muassa siihen, että Norjalla on halu rakentaa suuri Barentsinmeren satama Kirkkoniemeen. – – Suomella olisi nyt erinomainen hetki laatia [lisäperustelu:] Norjan ja muiden Pohjoismaiden tapaan myös kansallinen, yli hallituskausien ulottuva liikenneinfrastruktuurin kehittämissuunnitelma. Tämän avulla voidaan parantaa Suomen kilpailukykyä ja luoda niitä edellytyksiä, joita muuttuvassa toimintaympäristössä vääjäämättä tarvitaan. (Teksti 2)

Esimerkeissä (5) ja (6) Jäämeriratahanketta arvotetaan **pragmaattisella keinolla** Suomen elinkeinoelämän kilpailukyvyn parantamiseen. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. elinkeino) mukaan elinkeinolla tarkoitetaan 'toimeentulon hankkimiseen tähtäävää toimintaa'. Tällöin Jäämerirataa arvotetaan talouden tuottavuutta edistävästä näkökulmasta ja esisopimuksena taustalla vaikuttaa talousteoreettinen näkemys bkt:n kasvun hyödyistä (ks. alaluku 2.4.1). Koska Jäämeriradan rahoitus pohjaksi suunnitellaan sekä valtion että alueiden julkista rahoitusta

(Liikennevirasto 2018: 26), on lähtökohtaisena oletuksena, että ratahanke hyödyttää kaikkia suomalaisia yhteiskuntataloudellisesti. Esimerkissä (5) tämä tuodaan eksplisiittisesti esiin luomalla mielikuvaa hankkeesta, joka hyödyttää sekä työnantajapuolta (*investoinnit*) että palkan-saajia (*lisääntyvät työpaikat*). Esimerkin (5) viittaus *elinkeinoelämään* saattaisi yksinään herättää mielikuvia työntekijä- ja työnantajapuolen välisestä vastakkainasettelusta, sillä elinkeinoelämä helposti liitetään mm. Elinkeinoelämän keskusjärjestöön, joka edustaa ja edistää toiminnallaan yksityisiä toimialoja ja yrityksiä eli työnantajapuolta (ks. Elinkeinoelämän keskusliitto 2019). Esimerkissä (6) hyötyjätahoksi nimetään *Suomen kilpailukyky*, jolloin kuka tahansa voi tuntea kuuluvansa argumentoituun hyötyjäryhmään. Abstraktina talousterminä kilpailukyky tavoittelee tosin ensisijaisesti yleisöä, joka näkee parantuneen kilpailutilanteen itsestään selvänä hyvinvoinnin lähteenä. Heinonen ja Kakkuri-Knuutila (2002: 290) toteavat, että liian yleisiksi jäävät perustelut saattavat kadottaa yhteyden varsinaiseen väitteeseen ja luoda liian ylimalkaisen vaikutelman. Tämä argumentti voidaan toki tulkita myös niin, että se on suunnattu suoraan samamieliselle yleisölle talousposition sisällä.

Samalla argumenteissa korostuu luonnon rooli taloutta edistävänä ja mahdollistavana resurssina, sillä saavutettavuutta painottavissa esimerkeissä korostetaan sanavalintoja, jotka arvottavat luonnonolosuhteita taloudellista kantaa painottavilla määreillä. Jäämeriradan saavutettavuuden kohteeksi nimetään *jääton syväsatama*. Jäämeren laivareitin sataman määrittäminen jäättömäksi ohjaa ajatuksia pois siitä nykyhetken todellisuudesta, että esimerkiksi Jäämeriliikenteen Koillisväylä kokonaisuudessaan on jääton nykyisissä ilmasto-olosuhteissa vain syys- ja lokakuun ajan. (Liikennevirasto 2018: 17.) Näin jäättömyyden mainitsemisella saadaan korostettua vaikutelmaa jäättömistä olosuhteista ainakin osalla Jäämeren reittiliikenteen väylää (ks. alaluku 2.2). Lisäksi Jäämeriradan mahdollistama kohde ilmaistaan yhdyssanalla *syväsatama*, jossa jälkiosaa eli nominia *satama* on valittu lisävärittämään adjektiivialkuinen määriteosa *syvä-*. Määriteosa kertoo yhdyssanan ominaispiirteistä jotakin oleellista. (ISK § 408.) Syntyy vaikutelma, että meriallas määrittelemättömän sataman ympäristössä on luonnollisilta ominaisuuksiltaan laivaliikenteelle soveltuva, jolloin Kirkkoniemien satama-alueen laajennus mielletty otolliseksi laivaliikenteen edistämiseksi. Luonnon resurssiajatusta lisää se, että kilpailukyvyn parantumisen mahdollistavina tekijöinä nähdään sekä argumentissa (5) että (6) luonnonolosuhteissa tapahtuvat muutokset (*Jäämerirata mahdollistaa uusien merireittien hyödyntämisen, merijään sulaminen odotettua nopeammin*). Tällöin ilmastonmuutos nähdään **keinona** hyvinvoinnin lisääntymiseen. Syntyy vastakkainasettelu Jäämerirataa vastustavien argumenttien tapaan arvottaa ilmastonmuutosta. Esimerkeissä (5) ja (6) argumentti sivuuttaa ilmaston lämpenemisen seuraukselliset uhat ja pohtii luonnonympäristössä tapahtuvia muutoksia

myönteisinä, taloutta edistävinä ja mahdollistavina keinoina. Esimerkissä (6) hyvinvointia heikentäväksi uhaksi argumentoidaan ennemminkin *muuttuvan toimintaympäristön* luoman uuden kilpailutilanteen hyödyntämättömyys. Jäämeriradan kehittämisen suunnittelu vastaa tähän kilpailutilanteen ennakoimattomuuden uhkaan (*– –liikenneinfrastruktuurin kehittämissuunnitelma. Tämän avulla voidaan parantaa Suomen kilpailukykyä ja luoda niitä edellytyksiä, joita muuttuvassa toimintaympäristössä vääjäämättä tarvitaan*). Muuttuvan toimintaympäristön edellyttämiä toimia taloudellisen kilpailukyvyn saavuttamiseksi vahvistetaan ehdottomuutta ilmaisevalla adverbilla *vääjäämättä*, jolla Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. vääjäämättä) mukaan on myös 'peruuttamattomasti, väistämättä' merkitys. Tällöin syntyy vaikutelma, että reagoimattomuus ei voi olla vaihtoehto. *Norjan ja muiden Pohjoismaiden tapaan* [lisäperustelu] ilmentää **mallin** käyttöä oman argumentoinnin tukena. Vakuuttavuus liittyy Norjan ja muiden Pohjoismaiden hyvään maineeseen Suomessa, joita argumentoijan mukaan tulee käyttää hyvänä mallina esimerkillisestä varautumisesta tulevaan ilmastolliseen muutokseen.

- (7) [väite:] Jäämeren rata on otettava keskeiseksi selvityskohteeksi EU:n arktisia infrastruktuurihankkeita nimettäessä. Yksi keskusteluareena on EU:n korkean tason arktinen tapahtuma, joka pidetään Oulussa 15.–16. kesäkuuta. [perustelu 1:] Huomio maailmanlaajuisesti ja eurooppalaisittain on kohdistunut yhä voimakkaammin arktisiin ja pohjoisiin alueisiin. [perustelu 2:] – – Lisäksi Norjan öljyvirasto julkisti huhtikuun lopulla arvion, jonka mukaan Barentsinmeren **öljy- ja kaasuvarannot** ovat kaksi kertaa luultua suuremmat. (Teksti 2)

Esimerkissä (7) [perustelu 2:] ilmastonmuutoksen hyötyihin lisätään öljy- ja kaasuvarannot. Argumentissa tämä tieto nostetaan tärkeänä rataa perustelevana ilmiönä läsnäolon piiriin, sillä Suomen rooli luonnonvarojen kuljetuskapasiteetin mahdollistajana halutaan hyödyntää. Argumentointitekniikkana voidaan pitää **keinoa** taloudellisen kasvun tavoitteluun. Arktisen merijään sulamisen myötä argumentit myös muiden luonnonvarojen lähteille pääsystä ovat lisääntyneet (The Arctic 2019). Jackson (2011: 28–32) toteaa, että öljy- ja mineraalivarantojen hiipumisen uhka aiheuttaa levottomuutta markkinoilla ja huolta talousromahduksen vaarasta. Jo pelkkä öljyn tuotannon hiipumisen pelko lisää hintojen nousua, globaalin talousromahduksen vaaraa ja tätä kautta teollisuuden sekä työpaikkojen menettämistä. Öljyvarantojen löytyminen mahdollistaa nykyjärjestelmien puitteissa jatkuvan talouskasvun tavoittelun. Täten talouskasvua tavoittelun argumenttina perusteet ovat vahvat. Kielellisesti omaa argumenttia vahvistetaan korostamalla *maailmanlaajuisista* huomiota, joka voidaan tulkita ääri-ilmaukseksi, koska huomio ei voisi olla maailmanlaajuisista laajempaa. Ääri-ilmauksilla vahvistetaan ja oikeutetaan

omaa mielipidettä. (Ks. alaluku 4.1.) Norjan öljyvirasto mainitaan tutkimustietoa välittävänä **auktoriteettina**.

6.1.3 Jäämerirata mahdollistaa Lapin ja arktisen alueen kehittymisen

Jäämerirata nähdään myös aluepoliittisena hankkeena. Sillä argumentoidaan olevan Lapin ja arktisen alueen kehitykselle positiivinen vaikutus, jolloin alueen houkuttavuus lisääntyy. Esisopimuksellisena oletuksena argumenteissa vaikuttaa ajatus alueen arvon noususta taloudellisen kehityksen myötä. Lapin syrjäinen sijainti liitetään kehittymättömyyteen ja jyrkimmillään sivistymättömyyteen. Investointiprojekti arvotetaan tätä kehittymättömyyden taustaoletusta vasten hankkeena, joka tuo alueelle mukanaan vaurastumista sekä toimeentulon lisääntymistä. Jäämeriradan myötä alueen matkailijamäärien ja taloustoiminnan tuottavuuden argumentoidaan lisääntyvän. Hyötyjiksi argumentoidaan elinkeinoelämä sekä alueen yritystoiminta. Koska hyvinvoinnin lisääntymistä ei yksilötasolla eksplisiittisesti eritellä, on argumenteissa oletuksena taloudellisen toiminnan välillinen hyvinvointia lisäävä esisopimus (ks. alaluku 2.4.1).

- (8) Pohjois-Lapin alueyhteistyön kuntayhtymän kehittämispäällikkö Timo Lohi Sodankylästä sanoo, että [väite:] uusi rata yhdistäisi Suomen ja Euroopan nykyistä tiiviimmin **arktisen alueen kehitykseen**. – [perustelu:] Se [Jäämerirata] avaa pääsyn jäättömään syväsatamaan ja mahdollistaa uusien merireittien hyödyntämisen. Merikuljetukset itään ja länteen lyhenevät ja halpenevat. Elinkeinoelämän kilpailukyky ja huoltovarmuus paranevat. (Teksti 1)

Esimerkki (8) edusti edellisessä kappaleessa argumenttia, jolla perusteltiin Jäämeren radan hyödyttävän Suomen elinkeinoelämän kilpailukykyä. Argumenttia voidaan tarkastella myös itse arktisen alueen kehittymisen näkökulmasta. Väitteessä painotetaan sanavalinnoin *arktisen alueen kehitystä*, jolloin syntyy implisiittinen **esisopimuksellinen vertaus**, että arktinen alue nähdään kehitystä kaipaavana ja kehittymisen seurauksena arvonnousua saavana alueena. Kun alue argumentoidaan implisiittisellä väitteellä kehittymättömäksi, voidaan argumentin olettaa pitävän implisiittisenä taustaoletuksena bruttokansantuotteen nousun hyvinvointia lisäävää voimaa. Tämä on teoreettisesti tarkistettavissa, sillä talusteorioiden tarjoavat monia tutkimustuloksia hyvinvoinnin kasvusta taloudellisen tuottavuuden kasvun myötä (ks. alaluku 2.4.1.) Tällöin Jäämerirata argumentoidaan talouden tuottavuutta lisääväksi hankkeeksi taloudellisen toiminnan lisääntymisen myötä. Luontoarvojen näkökulmasta alueen kehitys liitetään vastakkaisiin arvoihin. Luonnolle itseisarvon antavat argumentoijat näkevät ihmisen investointihankkeet arktiselle alueelle luonnon herkkää tasapainoa horjuttavaksi muutokseksi. *Arktinen alue* määrittyy eri

konteksteissa joko Jäämeriradan myötä vahingoittuvaksi tai Jäämeren myötä kehittyväksi alueeksi.

- (9) [väite:] Radan rakentaminen kannattaa
 – – [perustelu:] Rata on lappilainen unelma, mikä toteutuessaan toisi Lapin, jos ei maailman, ainakin Euroopan kartalle. – – [lisäperustelu:] radan rakentaminen on
 – –Lapin elinkeinoelämää valtavasti rikastuttavaa. (Teksti 4)

Esimerkissä (9) Jäämeren radan rakentaminen arvotetaan investointihankkeena korkealle **pragmaattisella argumentilla**, jolla ennakoidaan arvottaen elinkeinoelämän hyötyvän. Jäämeriradan seuraukset esitetään indikatiivimuotoisella väitelauseella [perustelu 1:] radan rakentaminen on – – *Lapin elinkeinoelämää valtavasti rikastuttavaa*, jolloin ennakoitava, vasta selvittelykierröksellä olevan investointihankkeen aluetta rikastuttavat seuraamukset esitetään varmana tulevana kehityskulkuna (vrt. olisi) (VISK §1558, 1590). Perelman (1996: 95) toteaa, että pragmaattisen argumentin vakuuttavuus perustuu siihen, kuinka varmana ilmiön arvioituja vaikutuksia pidetään. Näin ilmiön seuraamuksellisia arvoja pohtiva argumentti, joka johtaisi ajatukseen epäonnistumisen mahdollisuudesta, johtaisi järjettömyyteen. Järjettömyys liittyy yhteen keskeisimmistä esisopimuksellisista olettamista. Ihmisen kaikilla toimilla oletetaan olevan järjkevä syy. Näin argumentin kielellinen tapahtumien kulun vääjäämättömyyden korostaminen indikatiivimuodon valinnalla selittyy vakuuttavuuteen pyrkimisensä. Jäämeriradan elinkeinoelämää rikastuttavan vaikutuksen epäonnistumisen mahdollisuus johtaisi ajatukseen hankkeen järjettömyydestä.

Jäämeriradan *rikastujaksi* ja täten hyötyjäksi argumentoidaan Lapin alueen *elinkeinoelämä*. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. elinkeino) mukaan elinkeinolla tarkoitetaan 'toimeentulon hankkimiseen tähtäävää toimintaa' ja rikastumisella (KS s.v. rikastua) mm. 'vaurastumista, monipuolistumista, lisääntymistä tai kehittymistä'. Näin investointiprojektin arvo määritellään sen mukaan, kuinka paljon toimeentuloon liittyvään vaurastumiseen tai alueen toimeentulon hankkimisen monipuolistumiseen ja kehittymiseen se vaikuttaa. Rikastumisen astetta korostetaan kvanttoriadverbilla *valtavasti*, jolla lisätään tarkoitteen intensiteettiä (VISK § 657). Implisiittisesti läsnä on taustaoletus, että Lapin alueen arvo kaipaa nousua. Jäämeren radan mukanaan tuomien hyötyjen myötä. Näitä hyötyjä ei eritellä, mutta elinkeinoelämään viittaamisella voidaan päätellä sen tarkoittavan taloudellista rikastumista tai alueen palvelu- tai työpaikkatarjonnan monipuolistumista. Tätä mielikuvaa tuetaan *rata toisi Lapin Euroopan kartalle -metaforalla*. Metafora tarkkailee Lappia Keski-Eurooppalaista katsontakantaa korostaen,

jolloin Lappi alueena sijaitsee Eurooppaan keskitetyssä karttakuvassa reunalla tai syrjässä. Esitettäessä Lapin sijaitsevan alueena Euroopan ulkopuolella syntyy samalla mielikuva kaukaisesta ja saavuttamattomasta paikasta. Näin junayhteyden rakentaminen vaikuttaa lähes välttämättömältä toimelta alueelle, jonka kehittyminen ja vaurastuminen on kiinni vain saavutettavuuden lisäämisestä junayhteydellä.

Argumentti ei erittele, ketkä elinkeinoelämän toimijoista Jäämeriradasta hyötävät. Näkökulma on Lapin alueen elinkeinoelämää korostava. Seuraavassa esimerkissä (10) toistuu ajatus alueellisen talouselämän hyötynäkökulmasta. Mahdollinen vastakkainasettelu työnantaja- ja työntekijäpuolen välillä vältetään, sillä Jäämeriradan hyötyjiksi nimetään määritelty alue (*Itä-Lappi*) elinkeinoelämän sijaan. Sana *elinkeinoelämä* voi saada korostuneesti elinkeinoelämän työnantajapuolta tarkoittavan merkityksen, sillä suomalaisessa kulttuurikontekstissa tätä nimitystä käyttää mm. Elinkeinoelämän keskusjärjestö, joka edustaa ja edistää toiminnallaan yksityisiä toimialoja ja yrityksiä eli työnantajapuolta (ks. Elinkeinoelämän keskusliitto 2019). Tämän tulkinnan saadessaan esimerkki (9) puhuttelee hyötynäkökulmaa painottaessaan niitä, jotka kokevat identifioituvansa työnantajatahoon.

- (10) [väite:] – Jäämeren rata tuo meidät kohti Euroopan ja lännen ydintä. Koko Itä-Lapin kehitys hypähtää uuteen kauteen.
 [perustelu 1:] Ajatelkaa mikä juttu on kun Sallatunturiin ja Suomulle tullaan Hollannista junalla ja Pyhäluostolle Pariisista.
 [lisäperustelu 2:] Kannattaako tämä kortti jättää käyttämättä. (Teksti 3)

Argumentin (10) hyötyjiksi nimetään koko Itä-Lappi. Perusteena käytetään argumentatiivista **havainnollistusta** konkretisoimaan sitä aluetason hyötynäkökulmaa, mikä edellisessä esimerkissä jätettiin lukijan oman mielikuvituksen ja implisiittisen tiedon varaan investointihankkeita arvioitaessa. Tässä esimerkissä implisiittisyys on vahvasti läsnä perustelun kielellisissä valinnoissa, sillä puhtaasti kielen tason ilmentymänä perustelu 1 koostuu passiivimuotoisesta lauseesta (*tullaan*), jossa toimijoita ei mainita, sekä paikkaa ilmaisevista adverbiallisista ilmauksista (*Sallatunturiin, Suomulle, Pyhäluostolle*). Lukija pystyy ymmärtämään tulijoiden tarkoituksen sekä Jäämeriradan hyötynäkökulman implisiittisen esisopimuksen varassa. Yhteiseksi nimittäjäksi muodostuu suomalaisessa keskustelukontekstissa matkailu, sillä passiivisesti ilmaistujen tulijoiden eli matkailijoiden määränpääksi nimetyt kohteet ovat suomalaisille tuttuja matkailukohteita. Havainnollistuksen väitettä ja perustelua yhdistävänä indikaattorina käytetään kehotusmuotoista *ajatelkaa*-verbiä. Kehotuksella kirjoittaja alleviivaa ja täten merkityksellistää havainnollistuksen sisällöllistä sanomaa. Esimerkkiä (9) ja (10) vertailemalla voi huomata, että havainnollistuksen perusteena oleva sääntö muodostuu retorisesti

vakuuttavammaksi, kun säännön mainitsemisen lisäksi käytetään konkretisoivaa havainnollistusta (Perelman 1996: 124). Näin myös investointihankkeita yleisesti vastustavat tahot saattavat hyväksyä säännön, joka tekstiyhteydestä voidaan päätellä implisiittisenä väitteenä: *liikenneinfrastruktuurihankkeet lisäävät alueen talouden kehitystä ja kannatusta, mikä tuottaa välillisesti hyvinvointia ja lisää alueen houkuttavuutta*. Talouskirjallisuus toteaa, että yksityinen sektori voi hyötyä merkittävästi julkisin varoin kohdennetusta yritysten toimintaympäristön tukemisesta, kuten infrastruktuurin kehittämisestä. Kiistan alaista on kuitenkin hyötyjen kokonaiskansantaloudelliset hyödyt, sillä infrahankkeisiin sisältyy paljon julkisten varojen kohdentamiskysymyksiä. (Ks. alaluku 2.4.1.) Perelman (1996: 122) jatkaa, että havainnollistusta käytettäessä argumentin pohjalla käytetty sääntö oletetaan hyväksytyksi eikä siitä enää käydä neuvottelua. Tästä voimme päätellä argumentin esittäjän kohdistavan argumentointinsa samamieliselle yleisölle, sillä hän kokee, ettei hänen tarvitse vahvistaa esitettyä sääntöä. Toinen tulkinta on, että infrastruktuurihankkeiden alueiden hyvinvointia ja alueen houkuttavuutta lisäävä vaikutus on niin itsestään selvää yhteiskunnallisessa keskustelussa, että sitä ei tarvitse erikseen mainita. Tällöin niitä voidaan nimittää vallitseviksi valtakuviksi, joita toistetaan taloudellisen kasvun hyvinvointia lisäävän oletusarvon mukaan, pohtimatta investointiprojektien vaikutuksia kontekstuaalisesti kohdennettuina. (Ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 62; Jackson 2011: 24–25.)

Argumentin vakuuttavuuteen pyrkimistä voidaan tarkastella myös kieliopillisten valintojen kautta. Argumentista syntyy mielikuva, että matkailijoiden tulo on lähes vääjäämätöntä, jos ratahanke toteutuu. Tätä mielikuvaa edistää indikaatiivimuotoinen väitelause (*kun Sallatunturiin ja Suomulle tullaan Hollannista junalla ja Pyhäluostolle Pariisista*), joka esittää puhujan uskon esittämänsä asiantilan varmuuteen totena ja varmana (VISK §1558, §1590). Lisäksi *kun*-konjunktion valinta vihjaa kausaalisuhteen eli syy-seuraussuhteen ilmentämiseen. *kun*-konjunktion merkitys voidaan tulkita tässä yhteydessä sekä temporaaliseksi *sitten kun* -konjunktion tapaan että kausaaliseksi eli syy-seuraussuhdetta ilmentäväksi. Tässä tekstiyhteydessä pelkän *kun*-konjunktion käyttö saa kausaalisen eli syy-seuraussuhteita ilmentävän sävyn, jolloin mielikuva junan lähtökohtaisen olemassaolon turistivirtoja vahvistavasta vaikutuksesta korostuu. (Ks. *kun*-konjunktion eri merkitykset Herlin 1998: 9.)

Kokonaisargumenttia vahvistetaan myös **retorisella kysymyksellä** [lisäperustelu 2], johon tekstissä on annettu jo valmis vastaus. Näin kysymyksen tarkoite on lähinnä samamielisyyttä kohdennetun yleisön kanssa todentava. (Perelman 1996: 47; VISK §1705.) Kysymyksessä käytetään korttipeliin viittaavaa **metaforaa**. Koska teksti pyrkii vakuuttamaan, voidaan päätellä, että kirjoittaja rinnastaa Jäämeriradan korttipelissä saamaansa korkea-arvoiseen korttiin, jota käyttämällä pelin voiton mahdollisuus lisääntyy. Verrattaessa Jäämerirataa korttipeliin

syntyy vaikutelma (kortein) jaetusta mahdollisuudesta, josta kieltäytyminen olisi hukkaan heitetty, pelin idean vastainen, mahdollisuus. Tällöin käytetään **analogiasuhdetta** eli korttipelin käsitteitä kuvaamaan valtion budjetin varojen aluepoliittista resurssienjaon kohdentumista Itä-Lappiin. Syntyy vaikutelma, että koko Itä-Lapin näkökulmasta ei ole mitään hävittävää tämän tarjoutuneen tilaisuuden käyttämisestä, vaikka lopullista voittopottia ei tulisikaan. (Ks. Perelman 1996: 134.) Saamelaiden näkökulmasta ilmiö näyttyy toisin (vrt. alaluku 6.3.1).

- (11)[väite+perustelu 3:] Lappi kuuluu vielä toistaiseksi Suomi-nimiseen valtioon, jossa millään osa-alueilla ei ole erityisoikeuksia. – – On selvää, että mahdollisesti toteutettava rata aiheuttaa haittaa poroelinkeinoille, mutta tämä jääne paimentolaiskulttuurista on jo muutenkin aikansa elänyt. Villissä lännessä rakennettiin rautatie halki koko Amerikan aikana, jolloin uudisasukkaat ja intiaanit olivat sotajalalla. Kovin häpeämättömästi intiaanit ajettiin pois kotiseuduiltaan ja siirrettiin reservaatteihin, mutta toisaalta [väite+perustelu 1:] **rautatie toi sivistyksen ja hyvinvoinnin koko mantereelle**. Ikävä kyllä sen mukana tuli paljon muutakin, mutta se ei kuulu tähän. Meidän ei tarvitse perustaa saamelaisia varten omaa reservaatia, mutta **kansalaisten kuuluisi toimia** [esisopimus:] **yhteisen edun mukaisesti**. [väite 2:] Toisaalta koko Lappia on alettu muovata luonnonsuojelualueeksi, mitä vastaan me kaikki lappilaiset voisimme puhaltaa yhteen hiileen. (Teksti 5)

Esimerkissä (11) Jäämerirata arvotetaan **pragmaattisella** argumentilla **keinona** hyvinvointia ja sivistystä lisääväksi hankkeeksi [väite+perustelu]. Hyvinvoinnin lisääntymisen taustalla voidaan olettaa vaikuttavan talouden tuottavuuden lisääntymisen implisiittinen oletama, sillä kirjoittaja peräänkuuluttaa yhteisen edun tavoittelua [esisopimus] Jäämeriradan myötä. Tällöin nojaututaan talouskasvun yhteen vankimmista perusteista eli historialliseen kehitykseen (ks. alaluku 2.4.1). Historialliseen kehityksen ilmentämä hyvinvoinnin ja sivistyksen implisiittinen oletama jää kuitenkin ristiriitaiseksi, sillä radan myötä argumentoidaan *paljon muutakin* seuraamuksia, joita ei eritellä ja jotka viittaavat kontekstissaan negatiivisiin seuraamuksiin. *me lappilaiset* -ilmaus ilmentää Lapin alueen näkökulmaa.

Tämä kannanotto on ensi sijassa vasta-argumentointia Jäämerirataa vastustaville argumentaatioposition näkemyksillä. Intiaanien ja näihin esimerkissä **vertautuvien** saamelaiden sivistymättömyys-väitteen **syy-yhteyttä** perustellaan paimentolaiskulttuurin harjoittamisella. Tämä mielipide on aineistossani marginaalinen ja yksityishenkilönä kirjoitettu näkemys, mutta edustaa valtaväestön keskuudessa esiintyvää näkemyksellistä suhtautumista alkuperäisväestöjen perinteitä vaalivaan kulttuuriin. Mielipide heijastelee traditiot vastaan kehitys -vastakkainasettelua. Tuulentie (2001) havaitsi väitöstutkimuksessaan, että traditioihin liitetään ”juuttumisen” leima, joka ei sovellu modernin yhteiskunnan käytänteisiin. Toiseuteen liitetyt traditiot

nähdään modernin yhteiskunnan vastapuoliksi, jotka ovat perinteinä arvokkaita, mutta argumentoidaan kiistatapauksissa usein moderniin yhteiskuntaan soveltumattomiksi. Tuulentien tutkimuksessa modernin hallintokielen asemaan soveltumattomaksi argumentoidaan saamelais-ten luontokäsitteitä painottava kieli. Hän todentaa, että tapauksissa, joissa itsellä ei ole osallisuutta perinteen harjoittamiseen, argumentoidaan traditiot *kehityksestä jälkeenjääneisyytenä*. Itselle saavutettavina instituutioina ne helposti argumentoituvat *arvokkaiksi, yhteisiksi perinteiksi*. (Tuulentie 2001: 90–93; 115–120.) Tässä esimerkissä kehityksen ja modernisaation tielle asettuu perinteinen porotalous ja perinteistään kiinnipitävät saamelaiset. Talouden edistämisen kantaa pyritään vahvistamaan tuottamalla vasta-argumentti luonnonsuojelua vaaliville kannanotoille [väite+perustelu 2] (vrt. esimerkki 16). Implisiittiseksi väitteeksi voidaan tulkita luonnonsuojelualueiden talouskehitystä estävä vaikutus. Kirjoittajan tulkintaa mielipiteen yleistettävyydestä korostetaan suurinta määrää korostavalla kvantifioivalla pronomiinilla (*me kaikki lappilaiset*) (VISK § 570). **Vastavuoroisuusargumentilla** tuotetaan vasta-argumentti saamelaispositiolla [väite+perustelu 3], jolla korostetaan yhdenmukaisia velvoittavia käytänteitä kaikille suomalaisille. Erityiskohtelua ei sallita, kun kyseessä on kansantalouden edistäminen (vrt. esimerkki 22).

6.2 Jäämerirata luonnonsuojelun argumentaatioposiosta

Kun Jäämerirataa tarkastellaan luonnon näkökulmasta, ovat kannanotot kriittisiä sekä Jäämeriratahankkeeseen torjuvasti suhtautuvia. Kannanotot ovat enimmäkseen edellisiin kirjoituksiin tai ilmiön ympärillä käytyyn keskusteluun reagoimista vastakannanotoin, joissa kyseenalaistetaan Jäämeriradan hankkeeseen liitettyjä arvokäsityksiä. Kestävän kehityksen periaatteista korostetaan ensisijaisesti luonnonympäristön ja kulttuurin kestävyttä korostavia kannanottoja, jolloin talouspositiosta Jäämerirataan liitettyjen kannanottojen kestävyden perusteet kyseenalaistetaan. Näin pyritään myös määrittämään kestävä kehitys -käsitteen arvopohjaa omaa argumentointia tukevaksi. Ilmastonmuutokseen varautumisen hankkeena Jäämerirata tuottaa eniten vasta-argumentointia.

6.2.1 Jäämeriratahanke ei ole kestävä kehitystä eikä ilmastonmuutokseen varautumista

Jäämeriratahanke argumentoidaan kestävän kehityksen periaatteiden vastaiseksi hankkeeksi. Tällöin argumentoidaan mm. niitä Jäämerirataa kannattavia näkemyksiä vastaan, joissa Jäämerirata liitetään kestävä kehitystä tai ilmaston muutosta edistäviin ilmiöihin (ks. analyysiluku 6.1.1). Tällöin asemoidutaan kantaan, jossa investointihankkeita tarkkaillaan ensisijaisesti luonnon kantokykyä tarkkailevasta näkökulmasta. Argumentoinnilla tuotetaan myös omaa näkemystä kestävän kehityksen arvoperusteista. Luonnon ensisijaisuutta painottava kestävä kehitys esitetään yhteiskunnan normien mukaiseksi eettiseksi velvoitteeksi. Kestävä kehitys määrittyy termiksi, jossa luonnon varjelemista korostetaan paikallisesta näkökulmasta, jolloin katse kohdistetaan paikallisiin Jäämeriradasta koituviin luontoa uhkaaviin seuraamuksiin. Globaalin ilmastonmuutoksen edistäminen argumentoidaan paikallistason päätöksiksi, jolloin hiilinieluja ei hakata pois investointihankkeiden tieltä eikä investointihankkeita suunnitella fossiilisten polttoaineiden kuljetuskalustoksi. Luonnonympäristön, sosiaalisen ja vähemmistökuultuurien jatkuvuuden kunnioittamista korostetaan kestävän kehityksen kriteereinä. Hiilineutraaliuteen pyrkivän hankkeen luonnonsuojelullinen tai ilmastopoliittinen perusta kyseenalaistetaan vasta-argumentein. Syntyy vastakkainasettelu paikallisen luonnonsuojelun ja globaaliin ilmastopoliittikkaan vetoavan hankkeen välille, sillä tässä katsontakannassa luonto asetetaan investointihankeeseen edelle. Vasta-argumentointi kyseenalaistaa myös hankkeen talouden kestävyys edistämisen. Kielellisesti omaan näkökulmaan suhtaudutaan varmana ja myös muita velvoittavana. Argumentit ovat vasta-argumentteja talouspositiosta tuotetuille kannanotoille.

- (12) Vihreät nuoret vaativat hallitusta lopettamaan Jäämeren radan suunnittelun. [perustelu 1:] Ratahanke on liikenneministeriön oman arvion mukaan taloudellisesti kannattamaton ja uhkaa arktista luontoa sekä saamelaisten kulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja. – – [väite:] Jos hallitus haluaa panostaa raideliikenteeseen ja kehittää Suomen taloutta kestäväällä tavalla, [perustelu 2:] tulee ensiassa panostaa pääradan junayhteyksien nopeuttamiseen sekä Helsinki-Tallinna-tunneliin, joka toteutuessaan luo aidon vaihtoehdon lento-matkailulle Eurooppaan. (Teksti 6)

Vihreät nuoret ry:n puheenjohtaja (12) ottaa kantaa siihen, onko Jäämerirata kestävän kehityksen periaatteita noudattava investointiprojekti. Argumentointiteknisesti argumenttia voidaan tarkastella **käsite-erotteluna**. Argumentin lähtökohtaoletuksena on implisiittinen edellyttämä, että yhteiskunnalliset investointiprojektit tulee kehittää kestävästi. Verbi *vaatia* voidaan tulkita deonttista välttämättömyyttä ilmaisevaksi (*vaativat lopettamaan Jäämeren radan suunnittelun*), jolla luodaan velvoittava vaikutelma toimia yhteiskunnallisten normien edellyttämällä

tavalla. Termi I kuvasi Perelmanin teoriassa sitä käsite-erottelun lähtökohtaista ilmiötodellisuutta, jota halutaan kritisoida. Tällöin kootaan yhteen ne Jäämeriradan kestämyyden perusteet [perustelu 1], joihin nojaututaan, kun Jäämerirataa ilmiönä arvioidaan suhteessa kestävä kehityksen periaatteisiin. Kestävyyden minkään osa-alueen ei argumentoida toteutuvan, sillä uhatessaan *arktista luontoa, saamelaisten kulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja* sekä ollessaan *taloudellisesti kannattamaton*, joutuu hanke ristiriitaan kestävä kehityksen teoreettisten lähtökohtien kanssa. Hanke on vastoin luonnon kantokykyä tarkkailevaa kestävä talouskasvua sekä vastoin sosiaalista ja kulttuurin kestävä kehitystä. (Ks. alaluku 2.5.) Termi I:llä luodaan perusta ajatukselle, että Jäämerirataa ei voida pitää kestävä kehityksenä, sillä kontekstuaalisesti kohdentuvana hankkeena ympäristöystävällisempi teknologia ei tee yksinään hankkeesta kestävä. Jäämeriratahankkeen kestävä kehityksen periaatteiden kumoamisen jälkeen kirjoittaja tuo keskusteluun oman näkemyksensä kestämyyden periaatteista ratahankkeiden osalta. Perustelu 2 (termi II) ilmentää näitä kestämyyden periaatteita ja luo normin kirjoittajan hyväksymälle kestämyydelle. Termi II asettaa normin, jolla sallitaan olemassa olevien kulkuyhteyksien kehittäminen ympäristöystävällisemmäksi liikenteellisesti vilkkaammalla alueella sekä Itämeren alittava ratalinjaus, joka tarjoaa kirjoittajan näkemyksen mukaan lentomatokustukselle *aidon vaihtoehdon*. Adjektiivinen *aito* on vasta-argumentti, jolla argumentaatiokontekstin sisällä viitataan argumentteihin, joissa Jäämerirataa puolustetaan lentomatokailun korvaajaksi (ks. esim. Liikennevirasto 2018: 11). Argumentti voidaan tulkita myös neuvottelevaksi, sillä siinä luodaan vaihtoehto kansantalouden edistämiseen määrärahoja toisin kohdentamalla.

Kun *Helsinki-Tallinna-tunneliin investoiminen* sallitaan kestävä kehityksen investoinnin kohteena, mutta Jäämerirata arktista aluetta uhkaavana ei, asetetaan kaupungistunut Itämeren rannikkoseutu, ja jo saastuneen meren maineen saanut Itämeri vastakkain ihmisen investointiprojekteista kaukaisen arktisen luonnon kanssa. Kuvaamalla Jäämeriradan vaikutusta *arktiseen luontoon ja saamelaisten kulttuuriin uhata*-verbillä, jolla Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. uhata) mukaan tarkoitetaan mm. 'antaa aiheita pelkoon, saattaa vaaraan', korostuu mielikuva investointiprojektista, joka saattaa luonnon ja vähemmistökansan kulttuurin vaaraan. Nimeämällä luontoa paikkaa kategorisoivalla adjektiivilla (ISK § 585) *arktinen* ilmentyy luonto alueella lisäksi erityisyyttä edustavaksi ja siten ainutkertaisuuden kautta konkreettisen arvon saavaksi kohteeksi, joka ei-vaihdettavana uhkaa kadota kokonaan (Perelman 1996: 34–35; ks. alaluku 2.2). Näin uhka kohdistuu sekä erityiseen luontokohteeseen että pieneen vähemmistökansaan. Hiilineutraalimpaa energiaa käyttävä investointiprojekti ei saa tässä kontekstissa mielikuvaa ilmasto säästävästä toiminnasta vaan ainutkertaista uhkaavasta ratahankkeesta. Tämä yhtyy luonnonsuojelullisen aatemaailman lähtökohtiin. Koskematon luonto edustaa 1800-

luvulta lähtenyt romantiikan aatemaailmaa, jossa koskematon, kahlitsematon ja erityisesti ihmisen toimista vapaa luonto edustaa täydellistä ihanteellista vastakohtaa teollistuvalla ja kaupungistuvalla yhteiskunnalle. (Haila 2003: 294.) Käsite-erottelun vakuuttavuus perustuu siihen, että sillä voidaan osoittaa tehokkaasti käsitteellisen termin arvoperustan riittämättömyys. Käsite-erottelulla ilmiölle, käsitteille ja termeille myös rakennetaan oman näkemyksen mukaista todellisuutta havainnoimalla niitä todellisen elämän tilanteita, joissa jonkin termin käyttö reaalistuu.

Koska liikenneministeriö valmisteleesi asiakirjoja hallituksen päätösten tueksi (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019b), on sen alaisuudessa tehdyillä selvityksillä erityisen paljon painoarvoa yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä. Täten käsite-erottelussa tukeudutaan hallituksen alaiseen ministeriöön **auktoriteettiä** omaavana tahona todettaessa kestävämmyyden periaatteita [perustelu 1]. Samalla pyritään myös tuomaan esiin hallituksen omien toimien arvopohjan riittämättömyys sekä ristiriitaisuus nyky-yhteiskunnan kestäväää talouskasvua toisintavassa maailmassa. Kestävän kehityksen periaatteista neuvoteltaessa on pohjalla pääasiallisena esisopimuksellisena todellisuuskäsityksenä se, että ilmastonmuutos on totta. Talouden kehittäminen investointiprojektein hyväksytään kaupungistuneille alueille.

Kansainvälisen ympäristöjärjestö Greenpeacen edustaja nostaa läsnäolon piiriin teollisuuden ja elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajien kannanoton Jäämeriradasta, jossa he perustelevat radan tarpeellisuutta taloudellisilla kasvuodotuksilla, jotka saavutetaan öljyn ja kaasun poraamisen lisäämisellä. **Yhteensopimattomuutta todentavalla argumentilla** esitetään, että taloudellisen edun tavoittelu fossiilisia polttoaineita hyödyntävällä argumentoinnilla on täydellisessä ristiriidassa eettisesti luontoarvoja painottavan kestävään kehityksen näkemyksen kanssa. Luonnon edellytykset kukoistaa arvoitetaan ensisijaisiksi tavoitteiksi ja tässä kontekstissa talouskasvun tavoittelusta voidaan luopua. Naturalistisen etiikan arvot korostuvat. (Ks. alaluku 2.5.2). Tämäkin argumentti voitaisiin tulkita käsite-erotteluksi, jos Jäämerirataa pohdittaisiin kestäväyyden näkökulmasta käsin. Tässä argumentissa tärkeämpänä on kuitenkin painottaa vastustajan välinpitämättömyyttä kestäväyyden periaatteiden noudattamiseen, jolloin yhteensopimattomuuden ensisijaisena tarkoituksena on lähinnä vastustajan argumentin piittaamattomuuden osoittaminen eikä kestäväyyden periaatteista neuvottelu. Taustalla luontoarvoja tähdentävä kestävä kehitys on esisopimuksellisena lähtökohtana.

(13) Arktiksella on tehtävä valinta

[esisopimuksen vahvistus:] Ilmastonmuutoksen matematiikka on lopulta verrattain yksinkertaista: kun lämpeneminen halutaan rajoittaa tietylle tasolle, voidaan laskea, paljonko hiiltä, öljyä, turvetta ja kaasua voidaan käyttää. Pariisin sopimuksessa maailman maat asettivat tavoitteeksi pysäyttää lämpenemisen 1,5 asteeseen. Jo nyt käytössä olevilla öljy- ja kaasukentillä on enemmän polttoainetta kuin mitä tämän tavoitteen puitteissa voidaan käyttää.

– [perustelu 1:] Ilmasto ei kestä yhtään uutta öljykenttää. Arktista öljyä ei porata maailmassa, joka ratkaisee ilmastonmuutoksen. [perustelu 2:] Silti joukko teollisuuden ja elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajia perustelee Jäämeren ratayhteyden tarvetta muun muassa sillä, että Barentsinmeren öljy- ja kaasuvarat ovat luultua suuremmat (Kaleva 13.6./Lukijalta) – – [väite:] Tämä paljastaa Suomen ristiriitaisen suhteen arktiseen alueeseen. [väitettä tukeva lisäperustelu:] Kansainvälisillä areenoilla Suomi korostaa Pariisin ilmastopimuksen toimeenpanoa ja kestävä kehityksen tavoitteita, mutta kotimaassa elää yhä myytti satojen miljardien investointipotentialista. (Teksti 7)

Esimerkissä (13) yhdistyy useita eri argumentointitekniikoita. Pääargumenttina toimiva väite ja sitä tukevat perustelut ilmentävät **yhteensopimattomuutta**, joilla pyritään kumoamaan vastustajan argumentin perusteet. Argumentti on vasta-argumentti talouspositiosta tuotetulle kirjoitukselle, josta poimintoina esimerkit 6 ja 7. Vastustajan argumentoinnin yhteensopimattomuus piilee siinä, että Jäämeriradan perusteet eivät noudata Suomen virallista linjaa ilmastonmuutokseen varautumisessa. Perustelussa 1 mainitaan sääntö ympäristön kantokyvyn rajoista. Tämä sääntö joutuu ristiriitaan teollisuuden ja elinkeinoelämän edustajien Jäämeriradan argumentoinnin perusteiden kanssa. Katsontakantana ilmaston hyvinvointi asetetaan ensisijaiseksi.

Vastustajan perusteet [peruste 2] tuodaan esiin epäsuoraa referointia ilmaisevalla rakenteella, jossa johtolauseen *perustelee*-kommunikaatioverbi ilmentää referointia ja *että*-lause referoitua asiasisältöä (ISK § 483, 1460.) Referointia vahvistetaan lähdeviittauksella. Viittaus ristiriitaa sisältävään tekstiin personoi ja henkilöi referoidun tekstin kirjoittajat, jotka nimetään *teollisuuden ja elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajiksi*. Väitettä ja perusteluja indikoivina kielellisinä ilmaisuina käytetään *tämä*-pronominia sekä *paljastaa*-verbiä. Anaforisena eli taaksepäin viittaavana pronomininä *tämä* viittaa suoraan edellä olleeseen tilannekuvaukseen (ks. VISK §1430) ja toimii näin väitteen ja perustelun välille koheesiota luovana indikaattorina. *paljastaa*-verbiä voidaan pitää myös indikaattorina, sillä pelkkä *tämä*-pronomini ei yksinään osoita koheesiivista yhteyttä väitteen ja perustelujen välillä. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. *paljastaa*) mukaan *paljastaa*-verbi 'saattaa (joksalainen asia tms.) ilmi, julkisuuteen, päivänvaloon'. Näin valituilla indikaattoreilla korostetaan argumentoijan näkemystä ristiriitaisuuden paljastamisen tärkeydestä laajalle yleisölle. Paljastukseen viittaamalla korostetaan

toimintaa, joka ei kestä tarkempaa tarkastelua ilman toiminnan paheksuttavuuden paljastumista. Esimerkiksi *ilmentää*-verbi toimisi neutraalimpana tilannekuvauksena. Kun Jäämeren rataa perustellaan öljy- ja kaasuvarantojen kuljettamisesta koituvan taloudellisen edun tavoitteluna (perustelu 2), joutuu kannanotto ristiriitaan Pariisin ilmastopimuksen edellyttämien toimien kanssa. Myös ilmaston kuormittumisen painokkuutta korostetaan kielellisillä valinnoilla. Perustelussa 1: *Ilmasto ei kestä yhtään uutta öljykenttää* vahvistetaan kieltoa määrän adverbilla *yhtään* (§ VISK 1636). Tällaisella ääri-ilmauksella korostetaan ilmaistun sanoman painokkuutta (ks. Pomerantz 1986: 219–220). Koko artikkelin otsikko (*Arktiksella on tehtävä valinta*) muodostuu retoriseksi kuvioksi, jolla kirjoittaja pyrkii osoittamaan, että Arktiksella valintoja on käytännössä vain yksi. Jotta Pariisin ilmastopimuksen tavoitteita ja kestävästä kehitystä voidaan noudattaa, pitää öljy jättää poraamatta, jolloin myöskään junaradalle ei ole tarvetta. Kuten Perelman (1996: 64, 65) toteaa, pakottaa yhteensopimattomuus tekemään valinnan ja luopumaan toisesta ristiriitaan joutuneista säännöistä. Tässä tapauksessa talouden kasvun tavoittelusta luonnon arvojen vuoksi. Deonttista modaalista velvoitetta toimia moraalisesti oikein, eli luontoa säästämällä, ilmennetään nessesivirakenteella *on tehtävä (valinta)* (VISK § 1558).

Kansainvälisiä sitovia ja valtiiovallan toimesta solmimia sopimuksia painottamalla voidaan vedota oman näkemyksen pätevyYTEEN. **Pätevyysargumenttia** käytetään usein erottelukriteerinä kahden auktoriteetin välistä ristiriitaa ratkottaessa (Perelman 1996: 109). Tällöin argumentin **auktoriteettien** (*teollisuuden ja elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajat* ja luontoarvojen puolustajat) välille luodaan erottelukriteeriksi Pariisin ilmastopimus, joka määrittää Suomelle lainsäädännöllisellä tasolla noudatettavia päästövähennystavoitteita, joihin kuuluu mm. fossiilisten polttoaineiden käytön rajoittaminen (ks. alaluku 2.6). Määräävää asemaa ratkottaessa, luodaan vaikutelmaa vastapuolista, joista toinen noudattaa valtiiovallan toimesta solmittua *Pariisin ilmastopimusta* ja vastapuoli ei. Kun lisäksi *Pariisin ilmastopimuksen ja kestävän kehityksen tavoitteiden* kanssa vertailevaan (**vertailuargumentti**) asemaan nostetaan vastustajan argumentin perusteet (*öljy- ja kaasuvarannot – – myytti satojen miljardien investointipotentiaalista*), korostuu vaikutelma realistisesta ja ei realistisesta näkökulmasta. Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. myytti) mukaan myytti tarkoittaa 'tarunomainen asia, kuvitelma, uskomus'. Jäämeriradan puolestapuhujista, jotka tässä argumentissa nimetään teollisuuden ja elinkeinoelämän etujärjestöjen edustajiksi, synnytetään mielikuvaa uskomuksiin investoijista, jotka ajavat omia etujaan kestävän kehityksen periaatteista ja sovituisista sitoumuksista välittämättä. Junarataan investoimisen puolestapuhujien yksi vahvimmista investoinnin perusteista näyttäyty ristiriitaisuutensa vuoksi vastuuttomana ja ilmaston tilasta välinpitämättömänä kannanottona. Yhdeksi tekstin tarkoitukseksi näyttää tulevan teollisuuden ja elinkeinoelämän

vaikuttajien argumentin kumoaminen ja jopa naurunlaiseksi tekeminen. Näin argumentilla ei houkutella alkuperäisen tekstin kirjoittajien hyväksyntää eikä heidän kannattajajoukkojaan.

Ilmastonmuutosta aiheuttavien fossiilisten polttoaineiden vahingollisuutta korostetaan samuuteen perustuvaa **analyysiä** [esisopimuksen vahvistus] hyödyntämällä. Tämän merkitys on vahvistaa ilmastonmuutoksen esisopimusta argumentin perusteissa. Perelman (1996: 28) toteaa, että esisopimuksia, joilla ei ole yleisön riittävää hyväksyntää, tulee ensisijaisesti vahvistaa. Olettamus vastustajan ilmastokeskeisyydestä on siis läsnä. Analyysin erittelytapana hyödynnetään *matemaattista* johtopäätelyä ilmastonmuutosta mallinnettaessa. Tällöin matemaattisten tieteiden täsmällistä tietoa tuottavaa mainetta käytetään oman näkökulman esittämisen vakuuttavuutta lisäävänä keinona. Kvasiloogisena argumenttina laskukaavan perusteiden läpikäynti johtaa johtopäätökseen, jota on vaikea kiistää. Lukijaa ohjataan näkemään ilmastonmuutokseen varautumisen toimet laskennallisesti todennettavana prosessina, jossa vaihtoehtoisia johtopäätöksiä ei ole. Fossiilisten polttoaineiden lisäporaaminen vauhdittaa ilmaston lämpenemistä, sillä nykyiset varat riittävät pitkään. Perustelu voitaisiin esittää loogista päätelyä mallintavasti seuraavaan tapaan:

Nykyinen hiilen + öljyn + turpeen + kaasun käyttö > ilmaston 1,5 asteen lämpeneminen.

Perustelu tuntuu loogisuudessaan vääjäämättömältä ja vaihtoehdottomalta. Jäämeriratahankkeen osalta argumentti ei tue jatkuvan talouskasvun ajatusta ja asemoituu katsontakantaan, jossa luonnon hyvinvointi nostetaan ensisijaiseksi arvoksi.

- (14) [väite:] Jäämeren radan suunnittelu lopetettava
 – – [perustelu:] Ilmastonmuutoksen kiihdyttämisen ja luonnon monimuotoisuuden tuhoamisen sijaan meidän tulee pyrkiä hidastamaan haitallista kehitystä. Pohjoisen havumetsät ovat valtamerten jälkeen **maailman toiseksi suurin hiilivarasto**. Laajat hakkuut ja niiden lisääminen mittavien teollisuusinvestointien vuoksi on erittäin haitallista pohjoisille metsille, joiden uudistuminen on hidasta. (Teksti 6)

Esimerkki (14) korostaa Jäämerirataa kestävä kehityksen vastaisena hankkeena nostamalla läsnäolon piiriin ajatuksen siitä, että ratahankkeiden tieltä raivataan suuret määrät metsää. Niimmittämällä havumetsiä hiilivarastoksi saadaan kiinnitettyä huomiota yhteen keskeiseen ilmastopoliittiseen kestävä kehityksen ulottuvuuteen eli EU:n asettamiin Suomea sitoviin maankäyttösektorin ilmastotavoitteisiin, joilla määritellään erilaisten hiilidioksidia sitovien luonnonvarojen kuten metsien hakkuurajoitteet (ks. alaluku 2.6). Näin Jäämerirata arvotetaan **pragmaattisella syytä arvottavalla argumentilla** rakennusvaiheen hiilivarastoa pienentävien

hakkuiden kautta kestävästä kehitystä heikentäväksi hankkeeksi. Pohjoisen havumetsiä hiiltä sitovaa kapasiteettiä korostetaan **lukuargumentilla**, jossa korostuu maailmanlaajuinen merkittävyys. Kestävästä kehityksestä suhtaudutaan luonnonarvoja ensisijaisesti korostaen. Hiilivaraston pienenemisen vaikutusten uhkaa korostetaan painottamalla pohjoisten metsien uudistumisen hitautta. Pohjoisen alueen luonnonolosuhteita korostetaan tämän erityisen piirteen avulla. Erityisyyden kautta korostuu ainutlaatuisuus, joka menetettäessä ei ole korvattavissa. (Ks. alaluku 2.2; Perelman 1996: 34–35.) Hakkuiden haitallisuutta korostetaan intensiteettiä lisäävällä intensiteettipartikkelilla *erittäin* (VISK § 664), jolloin hakkuiden haitallisuuden aste korostuu. Argumentti kritisoi ratahankkeen suunnittelua ja kohdistaa kritiikin suoraan suunnittelevalle organisaatiolle vetoamalla yhteiskunnallisiin normeihin deonttista velvoitetta ilmaisevalla *nessäivirakenteella* (*Jäämeriradan suunnittelu on*) *lopetettava*. Nämä normit määrittyvät naturalistisen etiikan mukaisesti kieltämällä talouskasvun tavoittelun hankkeen, joka uhkaa ilmaston hyvinvointia ja luonnon monimuotoisuuden säilymistä.

6.2.2 Jäämerirata loukkaa arktisen luonnon itseisarvoa

Jäämerirataa vastustavissa kannanotoissa toistuu ajatus siitä, että Jäämerirata tuhoaa luontoa sekä suoraan luontoa häiritsevänä infrastruktuurihankkeiden jatkumona että välillisesti teollisuutta hyödyttävänä hankkeena. Tällöin tuotetaan vastakkainasettelua luonnonsuojelullisen aatteen sekä perinteisen talousnäkemyksen mukaiseen tapaan merkityksellistää luontoa resurssi-perusteisesti tai suojeluun keskittyvästi (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55). Argumentit johdattelevat keskustelun arktisen alueen luonnonsuojelulle pyhitettyihin alueisiin, luonnon resurssiajatteluun sekä luontoarvojen taloudellisen kannattavuuden määrittämiseen. Taustaoletuksena tässä positiossa arvokeskustelun keskiössä on naturalistisen etiikan mukainen suhtautuminen luontoon, jossa luonnolla nähdään ihmisestä riippumatonta itseisarvoa. Vastapositioksi asetetaan talouselämän pyrkimys muuttaa luonnon raaka-aineet taloudellisen voiton tavoittelun välineiksi. Sanana teollisuus merkityksellistetään tässä kontekstissa luontoa tuhoavaksi toimialaksi. Luontonäkökulmasta esiintuodut kannanotot ovat pääasiallisesti luonnonsuojelujärjestön sekä vihreisiin arvoihin profiloituneen puolueen edustajien kannanottoja. Nämä kannanotot ovat sikäli yhteiskunnallisesti merkityksellisiä, että vastaavanlaisten infrastruktuurihankkeiden tarpeellisuutta tai kohdentamista ei vielä 1960-luvulla kyseenalaistettu luontoarvojen näkökulmasta. Esimerkiksi Tampereen Pyyntikien harjulle suunniteltu moottoritie sai 1960-luvulla silloiselta luonnonsuojelujärjestöltä hyväksyvän vastaanoton, koska maisemointi hankkeen osalta oli otettu huomioon. Esimerkin esiin nostanut Haila toteaa, että yhteiskunnallinen ilmapiiri

luonnonsuojelujärjestöjen infrastruktuurihankkeisiin on muuttunut. (Haila 2003: 293.) Aineistoni ilmentää tältä osin pitkän aikavälin yhteiskunnallista muuttunutta mielipideilmastoa luonnonsuojelujärjestöjen reagoititapaan.

- (15) [väite:] Jäämeren radan suunnittelu lopetettava
 [perustelu 1:] Jäämeren radan ympäristöhaitat ovat moninkertaiset verrattuna radan hyötyyn tai tarpeellisuuteen. (Teksti 6)

Esimerkissä (15) talouselämän ja luonnon vastakkainasettelua tuotetaan luomalla läsnäoloa luonnonympäristön arvon määrittämiseksi. Markkinatalous on suhtautunut luonnonvaroihin ja luonnonympäristöön voiton tavoittelun välineinä, jolloin luonnonvarojen liikakäytön ja maise-
 man tuhoamiselle ei ole ollut hintalappua. Luonnonpääoman ylikulutuksen ja saastuttamisen ulkoisvaikutuksista on alettu puhua ilmastonmuutosta merkityksellistävässä yhteiskunnallisessa keskustelussa yhä enemmän. Ympäristölle hinnoitellaan arvo vasta saastuttamisen myötä. (Ks. alaluku 2.4.2.) Tähän saastuttamisen tai luonnonmaiseman tuhoutumisen ulkoisvaikutuksiin pyrkii esimerkki (15) luomaan läsnäoloa. Jäämeriradan hyödyn tavoittelun sivuvaikutukset pyritään tuomaan esiin epätarkkaan määrään perustuvalla **vertailuargumentilla**. Vertailua ilmaisevalla sanalla *moninkertaisesti* viitataan numeerisen eli tarkan vertailtavuuden mahdollisuuteen. Perelman (1996) tähdentääkin, että epätarkkoihin määriin perustuvan vertailun tarkoituksena on harvoin varsinaisesti ilmaista määrään liittyvää informaatiota. Vertailuargumentilla pyritään ennemminkin vaikutuksen tekemiseen vertailuun käytettävän kohteen ominaisuuksia hyödyntäen. Tässä argumentissa kaksi eri ilmiötä eli *ympäristöhaitat* ja *radan hyöty* asetetaan psykologisesti samalle vertailtavalle tasolle, jolloin ilmiöt liitetään keskenään samaan vertailevaan luokkaan. (Perelman 1996: 87–88.) Näin saadaan osoitettua lukijalle, että painotettaessa radan implisiittisesti taloudellisia hyötynäkökulmia, jotka määrittyvät hyödyiksi, jos tuloslaskelmat osoittavat positiivisia taloudellisia lukuja, saadaan asetettua ympäristön pilaantumisesta koituvat haitat kuvitteelliselle tuloslaskennalliselle tasolle hyötyjen kanssa. Näin keskenään vaikeasti verrattavat ilmiöt pyritään asettamaan samalle periaatteelliselle laskennalliselle tasolle. Jäämeriradan laskennallinen kannattavuus merkityksellistyy kokonaistuottavuudeksi, jossa ympäristöhaittojen hoitoon kohdentuvat menot syövät saavutetun laskennallisen tuoton.

Argumentti velvoittaa luonnon etusijalle. Velvoittavuus tulee esiin koko mielipidekirjoituksen otsikoksi muodostetusta väitteestä *Jäämeren radan suunnittelu lopetettava*. Taloudellisen hyödyn tavoitteluun tähtäävä investointiprojekti ei saa myönnytyksiä eikä sitä kannateta luontoa huomioivien kompromissiehdotusten kautta. Projekti vaaditaan argumentissa lopettamaan kokonaan. Kieliopillinen *nessessiivirakenne* (on) *lopetettava* voidaan tulkita

tekstiyhteydessään deonttisen modaalisuuden eli moraaliseen vastuullisuuteen vetoavaksi veloitteeksi, jossa taustaoletuksena luonto arvotetaan naturalistisen etiikan mukaisesti ihmisen tarpeiden rinnalle tasavertaiseksi. Luonto ei tässä kontekstissa ilmenny talousposition mukaisesti investointikohteiden mahdollistajana tai resurssiajatteluna (vrt. esimerkki 5 ja 7), vaan itseisarvon saavana kohteena. Jäämeriradasta ihmiselle koituva hyötynäkökulma vaiennetaan, jolloin naturalistisen etiikan mukainen arvomaailma korostuu. Tällaisessa arvokeskustelussa vastapuoliksi asetetaan luontoon suhtautuminen ihmisen tarpeiden tyydyttäjänä tai luonto suojelukohteena (ks. Haila 2003: 294–300).

Seuraavassa esimerkissä arktisen luonnon itseisarvoa korostetaan nostamalla luonnonsuojelualueet läsnäolon piiriin. Vastapuoleksi argumentoidaan Jäämeriradasta eniten hyötyvä teollisuus. Perinteisen luonnonsuojelu on pyrkinyt suojelemaan ja nimeämään ainutkertaisia luonnonkohteita ihmisen toiminnan seurauksilta (Haila 2003: 294).

(16)[väite+perustelu1:] Rata tulee väistämättä kulkemaan tärkeiden luonnonsuojelualueiden läpi. Lisääntynyt öljy-, metsä- ja kaivosteollisuus alueella kiihdyttää ilmastomuutosta ja tuhoaa herkkää arktista luontoa. [perustelu 2:] Alueelle tulisi radan myötä nousemaan myös muuta infrastruktuuria ja rakennustyömaita. (Teksti 6)

Esimerkki (16) on **pragmaattinen argumentti**, jolla Jäämerirataa arvotetaan sen negatiivisilla arvioituilla seurauksilla luonnonsuojelualueille. Esimerkki korostaa esisopimuksellista katsontakantaa, jossa teollisuuden lisääntyminen ei lisää hyvinvointia taloudellisen kasvun kautta, vaan korostaa erityisille luonnonkohteille aiheutuvia paikallisia haittoja. Substantiivilauseketta *arktista luontoa* määrittämään valittu adjektiivimäärite *herkkä* korostaa vaikutelmaa, että luonto alueella on erityisen haavoittuvaista pienillekin muutoksille, jolloin junarata itsessään sekä sen seurauksena kasvava *teollisuus* [perustelu 1] ja *muut infrastruktuurihankkeet* [perustelu 2] ovat erityisen vahingollisia juuri arktiselle luonnolle. Pohjois-Lapin alueella sijaitsee runsas määrä varsinaisia luonnonsuojelukohteita (ks. alaluku 2.2). Argumentti luo samalla läsnäoloa näiden kohteiden olemassaololle. Kielteisellä mAttA-rakenteella ilmaistaan, että kuvattu asia tulee tapahtumaan ilman, että tarkoituksena olisi häiritä luonnonsuojelualueita (*tulee väistämättä kulkemaan luonnonsuojelualueiden läpi*) (VISK § 515). Tällöin argumentti ottaa kantaa niitä kannanottoja vastaan, joissa todetaan ratalinjauksen kiertävän luonnonsuojelualueet (ks. Liikennevirasto 2018: 11). *Öljy-, metsä- ja kaivosteollisuus* asetetaan rinnastuskonjunktioilla *ja* toisiinsa rinnastuvaan asemaan, jolloin ne yhdistetään luontoa saastuttavina tahoina negatiivisesti rinnastuviksi toimijoiksi. Perelman tähdentää, että *ja*-konjunktioilla saadaan

korostettua rinnastettavia ilmiöitä ikään kuin luontaisesti samojen sääntöjen alle ryhmittävinä osina (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971: 156). Tällöin korostetaan vastakkainasettelua luonnon arvokohteiden ja näitä *tuhoavan* teollisuuden välillä. Päätepisteeseen johtavaa tekemistä korostava resultatiivinen *tuhota*-verbi rakentaa mielikuvaa teollisuuden toimien seurauksista luonnolle loppuun saattavaksi. (VISK § 1498; § 1511.) Perustelussa 2 luonnon ja teollisuuden vastakkainasetteluun lisätään Jäämeriradan vaikutuksen kautta myös muut ihmisen infrastruktuurihankkeet. Infrastruktuurihankkeet merkitsevät Hailan (2003) mukaan perinteisen luonnonsuojeluaatteen näkemyksissä luonnontilaisten kohteiden arvon alentumista. Luonnonsuojelijat ovat nähneet luonnontilaiselle luonnolle pyhitetyt luonnonsuojelukohteet symbolisena inhimillisen kulttuuriympäristön vaikutuksesta ulkopuolisina alueina, jonne moderni yhteiskunta ei ulotu. Luontokohteet menettävät ainutkertaisen arvonsa, kun ne menettävät luonnollisuutensa rautateiden ja asemakaavojen kautta. Haila jatkaa Grovea (1995) lainaten, että tämä näkemys juontaa juurensa ihmisen historiallisesta suhtautumisesta luontoon. Luonnon totaalisen alistamisen projektit ovat olleet pitkään määräävän luokan vallankäytön välineitä, joista on muodostunut vallan symboleita. Näin modernin kaupungistuvan yhteiskunnan vallankäytön vastapainona on alettu painottaa luonnonsuojelulle pyhitettyjä alueita, joiden alueille infrastruktuurihankkeiden pelkkä suunnittelu on kauhistus. (Haila 2003: 298–299; Grove 1995.) Tämä arvokeskustelu on laajennut luonnonsuojelualueiden ulkopuolisillekin alueille, sillä nykyaikaisen ns. naturalistisen etiikan arvomaailma korostaa luonnon kunnioittamista niin, että luonnon prosessit otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon, eikä suojella vain tiettyjä nimettyjä arvokohteita. Tämä tarkoittaa usein hienovaraista pitäytymistä luonnon kokonaisvaltaisten prosessien häirinnästä. (Haila 2003: 300; Ollikainen 1991: 6; Taylor 1985: 116–117.) Esimerkistä (16) syntyy luonnonsuojelualueiden varjelen ohella vaikutelma, että koko arktiselle luonnolle pyritään herkkyyttä painottamalla luomaan tällaista erityisyyden ja siten suojeltavan luontokohteen leimaa, jolloin ihmisen infrastruktuurihankkeiden leviäminen johtaa luontoprosesseja tuhoavaan kehitykseen. Jäämerirata esitetään sellaisen kehityksen alkusysäykseksi, josta ei ole paluuta. Näin myös aktisen alueen luonto rajattujen luonnonsuojelukohteiden ulkopuolella nähdään arvokkaana.

(17) [väite:] Jäämeren rata olisi turha

– – Olen vuodesta 1973 kulkenut autolla halki kuvitellun rataseudun Utsjoelle lohenpyyntiin ja havainnut Sodankylän alueen tekojärvien lisääntyneen koko ajan kuin hitaahkosti etenevä syöpäkasvusto. Ikäviä näkymiä olen surrut, koska niillehän en ole voinut muuta kuin painaa kuvat mieleeni. Tekovesistöt ja niiden jatkuva turvottaminen on saanut paikallisen väestön napolisemaan tätä kehitystä vastaan. [perustelu 1:] Kuviteltu Jäämeren rata kulkisi näiden tekovesistöjen vieritse kuin kruununa luonnon tunteettomalle tuhoamiselle. (Teksti 8)

Esimerkissä (17) **symbolista suhdetta** hyödyntävällä **vertauksella** perustellaan kirjoittajan näkemys Jäämeriradan luontoa tuhoavasta voimasta. Se, miten luonnon tuhoutuminen Jäämeriradan kautta tapahtuu, tulee esiin symbolisella viittauksella *kruunuun*, joka kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. kruunu) mukaan tarkoittaa 'pääkoristetta (vallan symbolina)' sekä kuvainnollisessa käytössä myös 'jnk huippua tai huipentumaa'. Tällöin syntyy vaikutelma, että perustelu tuhoutumiselle liittyy implisiittiseen esisopimukseen, joka on tullut esiin jo aikaisemmissa esimerkeissä. Taustalla vaikuttaa naturalistinen luonnonsuojelua painottava arvomaailma, joka kirjoittajalle on niin itsestään selvä, ettei sitä katsota tarpeelliseksi perustella tarkemmin. Perusteluna *tekovesistöt* sekä *jäämerirata* edustavat hallitsevan vallan luonnon valloittamisen symboleja. Tekovesistö on ihmisen muovaama keinotekoinen vesialue, johon implisiittisesti sisältyy ajatus vähempiarvoisuudesta keinotekoisuutensa vuoksi. Kun ne vielä on rakennettu harvaan asutuille erämaisille alueille, sisältävät ne luonnonsuojeluaatteen mukaisesti luonnon arvon vahingoittamisen leiman. (Haila 2003: 295.) Tekovesistöjen **vertaaminen** syöpäkasvustoon vahvistaa mielikuvaa. Kvantifioivalla nominilla *koko* vahvistetaan lisääntymisen jatkuvuuden kestoa (lisääntyneen *koko ajan*) (VISK § 751), jolloin surullisen kehityskulun vaikutelma korostuu. Argumentista välittyy mielikuva, että ihmisen muovaama luonnonympäristö saa jatkeen Jäämeriradasta, jolloin kehityskulku kohti rakennettua elinympäristöä vääjäämättä jatkuu. *Tunteettomuuteen* vetoamalla korostetaan ihmisen toimien vahingollisuutta, sillä tunteettomuus Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. tunteeton) mukaan liitetään myös 'välinpitämättömyyteen sekä julmuuteen'. Ihmisen investointihankkeet yhdistetään näin välinpitämättömyyteen luonnon kantokyvystä. Esisopimuksena voidaan pitää Lapin luonnontilaisen luonnon itseisarvoa taloudellisen kehityksen edelle.

(18) [väite:] Jäämeren radan suunnittelu lopetettava

[perustelu:] Lisääntynyt öljy-, metsä- ja kaivosteollisuus alueella kiihdyttää ilmastomuutosta ja tuhoaa arktista luontoa. – – Lapin luontoa **ei** tule nähdä **vain raaka-ainetarastona**. Jäämeren radasta hyötyy lähinnä luontoa tuhoava kaivosteollisuus. (Teksti 6)

Esimerkissä (18) luodaan läsnäoloa markkinatalouden luontoon suhtautumisen tapaan **negaa-**
tion kautta. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1971: 155) esittävät Bergsoniin (1944) nojautuen,
että negaation kautta voidaan esittää vasta-argumentti, sillä silloin voidaan luoda läsnäoloa sel-
laisille vastapuolen lausumille tai suhtautumiselle johonkin ilmiöön, jota vastaan halutaan kri-
tisoida. Tässä tapauksessa luonnosta puhuttaessa korostetaan sanaa *raaka-ainearasto*. Vasta-
argumentti tuottaa vastakkainasettelua luontoon suhtautumisen tapaan. Talouden kasvua pai-
nottavissa näkemyksissä luonnosta tuotettu kielenkäyttö tuottaa usein resurssiperusteista kie-
lenkäyttöä, jossa luonto esitetään raaka-aineina taloudellisen voiton tavoittelun kautta saavutet-
tavan hyvinvoinnin välineenä (ks. alaluku 2.4.1, 2.4.2). Luonnon itseisarvoa suojeleva näkemys
tuotetaan korosteisen positiiviseksi vastaposition vetoavan negaation kautta. Näin vastakkain-
asettelun vastapuoleksi herätellään naturalistisen etiikan mukaista ihmisen moraalista velvolli-
suutta suojella luontoa ja sen oikeutta olemassaoloon muutoinkin kuin talouden toimijoiden
taloudellisen hyödyntämisen kohteena (ks. alaluku 2.5.2).

6.2.3 Jäämerirata ei edistä Suomen kansantalouden kasvua

Argumentit ovat kannanottoja Jäämerirataa puolustavia kannanottoja vastaan. Tällöin nostetaan
esiin seikkoja, jotka korostavat investointiprojektin yhteiskuntataloudellista kannattamatto-
muutta. Mm. Jäämeren rataselvityksessä (2018) esiintuotua kuljetusmäärien arvioitua vähyyttä
ja tästä seuraavaa taloudellista kannattamattomuutta korostetaan (Liikennevirasto 2018: 22).
Hyötyjätahona argumentoidun teollisuuden luonnonvarojen käyttöä sekä ulkomaista omistus-
pohjaa korostetaan, jolloin tuotetaan Jäämeriradan kansantaloutta hyödyttäviä kyseenalaistavia
kannanottoja.

- (19) [perustelu:] – –Jäämeren radan toteuttamisen edellytyksiä on selvitetty viime
vuosina, mutta muun muassa liikenne- ja viestintäministeriön selvityksessä tode-
taan, ettei hankkeelle löydy valtion budjetista rahoja, ja sen järkevyys riippuu kul-
jetuskysynnästä. Näköpiirissä olevat kuljetusmäärät alueella jäävät kauas siitä
mitä tarvittaisiin, jotta [väite:] rata olisi kuljetustaloudellisesti järkevä. (Teksti 7)
- (20) [väite:] Jäämeren radan suunnittelu lopetettava – – [perustelu:] Liikenneministe-
riön teettämä konsulttiselvitys on paljastanut, että hanke on taloudellisesti kan-
nattamaton. [lisäperustelu:] Radan hinta Suomelle tulisi alustavan arvion mukaan
olemaan noin 3 miljardia euroa. (Teksti 6)

Aineistossa toistuu taloudellisen kannattamattomuuden esiintuonti. Esimerkeissä (19) ja (20)
edustavat näitä kannanottoja. Tällöin asemoidutaan vastustamaan ratahanketta taloudellisin ar-
gumentein. Nämä ovat sikäli vakuuttavia perusteita, että kyseenalaistettaessa

investointiprojektin taloudellinen kannattavuus, kyseenalaistetaan koko investointiprojektin taloudellisen hyvinvoinnin tavoittelun esisopimuksellinen pohja. Myös hankkeen rahoitukseen (*valtion budjetti, hinta tulisi olemaan noin 3 miljardia euroa*) kiinnitetään lukijan huomio. Nämä yhdessä kuljetuskysynnän kyseenalaistamisen kanssa todentavat taloudellisia perusteita luopua hankkeesta. Adverbi *kauas* voitaisiin jättää *jäädä*-verbin yhteydestä pois, jolloin sanavalinnalla lisätään kuljetustaloudellisuuden riittämättömyyden vaikuttavuuden määrää. Argumentti nojaa vaikutusvaltaiseen **auktoriteettiin**, sillä liikenneministeriö valmistelee asiakirjoja hallituksen päätöksen tueksi (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019b). Väite, jossa todennetaan kuljetustaloudellisen järkevyyden uupuminen, saa tukea itse suunnittelua edistäväältä taholta. Järkeen eli universaaliyleisöön vetoavassa argumentoinnissa oletetaan ilmiön esisopimuksen nojaavan kaikkien hyväksymiin perusväittämiin (Perelman 1996: 24). Argumentin taustalla vaikuttaviksi esisopimuksellisiksi väittämiksi voidaan päätellä investointiprojektien kannattavuuden ja tuottavuuden periaate, joka argumenteissa kyseenalaistetaan.

(21) [väite:] Jäämeren rata olisi turha

[perustelu 1:] Kuviteltu Jäämeren rata kulkisi näiden tekovesistöjen vieritse kuin kruununa luonnon tunteettomalle tuhoamiselle. [perustelu 2:] Jäämeren rata hyödyttäisi selvästi ainakin norjalaista Yara-yhtiötä, sen harjoittaessa käsittämättömän halpaan hintaan myytyjen maaperämme fosfaattivarojen siirtoa Norjan maaperälle. (Teksti 8)

Kaivosteollisuus esitetään hyötyjätahoksi sekä Jäämerirataa kannattavissa että vastustavissa kannanotoissa. Luontoa suojelevasta argumentaatiopositiosta käsin tarkasteltuna kaivosteollisuuden hyötyminen esitetään kansantalouden hyötynäkökulmasta katsottuna kyseenalaiseksi. Esimerkissä (21) ensisijaiseksi hyötyjäksi Jäämeriratahankkeesta argumentoidaan kaivosteollisuus. Tällöin kaivosteollisuutta hyödyttävällä toiminnalla ei korosteta kansantaloutta edistäviä vaikutuksia työllisyysvaikutusten ja verotulojen lisääntymisenä. Läsnäolon piiriin nostetaan sen sijaan ympäristölle paikallisesti talouskasvun tavoittelusta kohdentuvat ongelmat tai luonnon raaka-aineiden liian edullinen hinnoittelu. Nostamalla *norjalainen Yara-yhtiö* inklusiivisella fokusartikkelilla *ainakin* huomion kohteeksi, fokusoidutaan yhteen hyötyjätahoon sulkeamalla muita hyötyjätahoja taustalle. (VISK § 839.) Näin luodaan **esimerkillä** läsnäoloa siihen hyötyjää, jonka ulkomaista omistusta korostetaan. Ulkomaiseen yhtiöön esimerkinomaisesti viittaamalla herätellään keskustelua laajempaan talouskirjallisuudessa havaittuun säännönmukaisuuteen eli vapaaseen pääomatalouteen kohdistettuun kritiikkiin, jota herätellään usein silloin kun taloustoiminnasta nähdään paikallisesti kohdentuvia ongelmia. Nämä ongelmat

johtuvat usein mm. luonnonvarojen liian alhaisesta hinnoittelusta, sillä silloin luonnonvaroja käytetään liikaa. Esimerkki on samalla asemoitumista luontoa suojelemaan yhteiskunnalliseen argumentaatiopositioniin sekä kritiikkiä poliittisille päättäjille, joiden tehtävänä nähdään taloudellisen voitontavoittelun hillintä luonnon kustannuksella hinnoittelemalla luonnonpääoma korkeammalle. (Ks. alaluku 2.4.2.) Luonnonvarat louhitaan paikallisesti. Taloudellinen hyöty kohdentuu ulkomaisessa omistuksessa olevaan pääomaan. Esimerkillä luodaan läsnäoloa sille, että kotimaiset varat (luonnonvarat, investointiin käytetyt varat) hyödyttävät Jäämeriradan kautta muita kuin Suomen kansantalouden kasvua. (Ks. alaluku 2.4.2.) Muita hyötyjätahoja investointihankkeesta tai teollisuustoiminnasta ei kielletä, mutta ne saadaan häivytettyä taustalle marginaalisiksi ilmiöiksi. Argumenttia vahvistetaan kielellisesti *käsittämätön*-kieltopartiisiin lisäyksellä. Kieltopartiisiipit ilmaisevat partiisiipin kantaverbin ilmaiseman toiminnan mahdottomuutta (VISK § 293). Käsittää-verbin toiminta liitetään järkeilyyn, jolloin argumentissa vedotaan kaikkien järjellisten olentojen päättelykykyyn. Perelman (1996: 24) toteaa, että järkeen eli universaaliyleisöön vetoavassa argumentoinnissa oletetaan ilmiön esisopimuksen nojaavan kaikkien hyväksymiin perusväittämiin. Näin ajatus Jäämeriradasta luonnonvarojen halpamyyntiä tukevana hankkeena argumentoidaan järjettömäksi.

6.3 Argumentaatiopositiona saamelaisten oikeudet

6.3.1 Jäämeriratalinjaus uhkaa saamelaisten kestävän kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja tätä kautta hyvinvointia

Saamelaiset nostavat esiin Jäämerirataa argumentoivissa mielipidekirjoituksissa kulttuurin eri osa-alueita, joiden nähdään kärsivän investointihankkeen myötä. Kulttuuri ilmentyy kielenä sekä perinteisinä elinkeinoina, joiden arvoperustana korostetaan luonnon elinvoimaisuutta ja luonnontilaisuutta. Luonnontilaisuutta korostamalla ilmentyy investointihanke negatiivisesti arvottavana kehityskulkuna. Investointihanke ja teknologiset innovaatiot eivät tässä kontekstissa edusta kestävästä kehityksestä, vaan puhtaasti luonnontilaisuutta häiritsevää, uhkien kautta ilmentyvää kehitystä. Uhkaa aiheuttavat kemikaalikuljetukset, Jäämeriradan tukeman kaivosteollisuuden kemikaalivalumat, sataman perustamisesta johtuva luonnon tasapainon häirintä sekä Jäämeriradan häiriövaikutus luontaiskiertoon perustavalle poronhoidolle. Tämä kehityskulku nähdään luontaiskiertoon perustuvan kestävän poronhoitokulttuurin vastakohtaksi. Koska Jäämerirata uhkaa kulttuuriperinteen edellytysten jatkamista uhkaamalla luonnon kestävyttä, ei

hanke saa kannatusta. Taustalla esisopimuksellisena arvona vaikuttaa naturalistisesti painottuva eettinen tapa suhtautua luontoon. Toisaalta vedotaan myös humaaniin eettiseen maailmankatsomukseen, koska taloutta edistävänä hankkeena Jäämeriradan argumentoidaan aiheuttavan ongelmia nimenomaan ihmisen toimeentulolle. Näin luotetaan siihen, että ihminen on luonnonkappaleita universaalimpi argumentin rakennusaine. Kestävän kehityksen kriteerinä kansantalouden kasvu tai kehitys ei ole ensisijainen. Aineisto heijastelee Pietikäisen & Mäntysen huomioita saamelaisten luontosuhteen merkityksellistämisen tavassa. Luonto tuottaa ne edellytykset, jonka kiinteänä osana oma elinkeino ja kulttuuri voi jatkua. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55.)

- (22) [väite:] Nuorisoneuvosto ei voi kannattaa valitun Rovaniemi–Kirkkonielemi-junaratayhteyden rakentamista, [perustelu:] koska – – vaikutukset saamelaiskulttuuriin, saamelaiselinkeinoihin ja ympäristölle ovat valitussa linjauksessa Liikenneviraston teettämien selvitysten mukaan pahimmat. [lisäperustelu:] – – Nyt kaavailtu ratavaihtoehto halkoo kaikkien näiden kieliryhmien porosaamelaisten porolaitumia. Esimerkiksi erittäin uhanalainen koltansaame on säilynyt päivittäisenä työkielenä myös saamelaisnuorilla nimenomaan poronhoitajien keskuudessa, ja kieltä on pyritty elvyttämään ja levittämään myös muille kielidomeeneille. Jos kielen ydindomeeni poronhoito katoaa, katoaa kieleltä luonnollisen käyttöareenan lisäksi runsas poronhoitosanasto ja kulttuuriperintö perinteisine tietoineen, jotka ovat kulkeneet suvuissa vuosisadasta toiseen. Nuorilla saamelaisporonhoitajilla tulee olla myös tulevaisuudessa heille Suomen perustuslaissa (731/1999) 17 § myönnetty oikeus harjoittaa kieltään ja kulttuuriaan. (Teksti 10)

Tuulentie (2001: 90–93) toteaa, että saamelaisten ja suomalaisen valtaväestön välistä arvohierarkiaa argumentoinnin tueksi määriteltäessä asetetaan luontosuhde usein vastakkainasettelun lähtökohdaksi. Luontosuhde määrittyy tavoiteltujen päämäärien kautta joko positiiviseksi tai negatiiviseksi arvoksi. Usein asetelma arvottaa luonnonkansan vastakohtaksi länsimaiselle taloudellisen kehityksen kautta sivistyneelle kansalle. Esimerkissä (22) tämä asetelma on käännetty toisin päin. Jäämerirataa arvotetaan **pragmaattisen argumentin avulla** saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytyksille negatiiviseksi, koska rata uhkaa ainutkertaista, uhan alla olevaa kieltä. Kieli nostetaan kulttuurin varjelijaksi, jolloin uhottuna on myös toinen konkreettisen arvon saava ilmiö eli saamelaiskulttuuri ja perinteet. Näiden arvojen taustalla korostuu luontoarvot, jotka tuodaan läsnäolon piiriin korostamalla luontaistalouteen perustuvaa poronhoitosanastoa uhanalaisena tietovarastona, joka uhkaa kadota kokonaan. Tuulentie (2001: 117, 119) havaitsi väitöstutkimuksessaan, että suomalainen valtaväestö argumentoi saamelaisten kielen rajoittuvan liikaa luontaiselinkeinoihin. Tämän johdosta saamen kielen kelvollisuus argumentoitiin hallintokielen asemaan soveltumattomaksi. Jäämeriradan argumentaatiokontekstissa kieli nostetaan sen sijaan luontoarvoa kantavana elementtinä korkealle Jäämerirataa

vastustettaessa. Näin Jäämeriradan kontekstissa saamen kieli ja kielen harjoittajat näyttäytyvät luontokulttuurin varjelijoina ja Jäämeriradan edistäjät tämän vastakohtina. Kahden auktoriteetin välille, jotka haluavat päättää saamelaisalueen asioista asetetaan erottelukriteeriksi perinne. Argumentissa perinteisesti sivistymättömyyteen liitetyt mielikuvat argumentoituvat päinvas- taiseksi (ks. esimerkki 10). Mielipideilmaston muokkaajana vaikuttaa taustalla kasvava huoli biodiversiteettien uhanalaisuudesta jatkuvaa talouskasvua toisintavassa mielipideilmastossa (ks. alaluku 2.4.2.). Oma argumentointia vahvistetaan **auktoriteettiasemaa** omaavilla ta- hoilla. Liikenneviraston konsulttiselvityksellä [perustelu:] argumentoidut perusteet vahviste- taan. Perustuslakiin vetoamalla todennetaan mm. sitä, että yhteiskunnallisesti vankka mieli- pideilmasto on taannut ”luontokansalle” oikeuksia, joita suunniteltu hanke nyt uhkaa. Argumen- tin vaikuttavuuden taustalla yhtenä keskeisenä vaikuttavana voimana on lukijan eettinen suh- tautuminen luontoon.

Oman mielipiteen perustelun ja oikeuttamisen tukemiseen käytetään vahvuusasteel- taan vahvoja ääri-ilmauksia (Pomerantz 1986: 119–220). Jäämeriradan viidestä eri linjausvai- toehdoista Kirkkoniemeen suunniteltua reittiä kuvataan superlatiivimuotoisella adjektiivilla vertailujoukon muihin vaihtoehtoihin suhteuttaen (*vaikutukset saamelaiskulttuuriin – – ovat valitussa linjauksessa – – pahimmat*) (VISK § 642). Uhanalaista kieltä kuvataan uhanalaisuu- den määrää kohottavalla intensiteettisanalla (*erittäin uhanalainen koltansaame*) (VISK § 666). Perimätiedon ja poronhoitosanaston pitkäkestoisuutta korostetaan affektiivisen sävyn saavalla keston adverbirakenteella (*vuosisadasta toiseen*) (VISK § 652). Jäämeren radan uhkaa poron- hoidolle kuvataan lisäksi verbivalinnalla *kadota* (*Jos kielen ydindomeeni poronhoito katoaa*). Tällöin uhkaa ei ilmaista vain heikentäväksi, jolloin porotalouden oletettaisiin edellytyksiltään heikentyneenä jatkuvan. Päätepisteeseen johtavaa tekemistä korostava resultatiivinen *kadota*- verbi rakentaa mielikuvaa Jäämeriradan seurauksista porotaloudelle sekä poronhoitosanastolle loppuun saattavaksi. (VISK § 1498; § 1511.)

- (23) [väite:] Toisin kuin usein julkisuudessa esitetään, jo nykyiset rautatiet aiheuttavat vaikeuksia poronhoidolle ja toteutuessaan Jäämeren rata tulee toistamaan samaa kaavaa. Ongelmia ovat esimerkiksi seuraavat: [perustelu 1:] – – Aitaaminen ja sa- tunnaisten ylikulkujen rakentaminen eivät myöskään ratkaise ongelmaa poron- hoidon kannalta. [perustelu 2:] Pohjoisissa paliskunnissa, joita ratalinjaus selvi- tysten mukaan halkoisi pahiten laidunmaita, harjoitetaan laidunkiertoon perustu- vaa porotaloutta. Sen kannattavuus perustuu laidunalueiden luonnolliseen ja kes- tävään käyttöön, jossa poroja paimennetaan tietyillä kesä-, kevät-, talvi- ja syys- laitumilla, eivätkä porot ole samoilla laitumilla liian pitkää aikaa. Porot eivät vael- tele sinne tänne vapaasti paliskunnan alueella, vaan poronhoitajat paimentavat niitä paliskunnittain tai pienemmissä tokkakunnissa seuraten, missä laidun sen

kestää. Tilanne elää jopa vuosittain luonnonolosuhteista riippuen. Jos kesä- ja talvilaidunalueiden tai muiden laidunalueiden väliin tulee junarata, on laidunkierto pilalla. [lisäperustelu:] Poroja siirrettäessä laitumilta toisille ne on usein koottu suuremmiksi tokiksi, jolloin jopa monta tuhatta poroa voi olla samaan aikaan ”ylittämässä” rautatietä. (Teksti 10)

Esimerkki (23) edustaa näkemystä Jäämeriradan haittavaikutuksista poronhoidolle. Argumenttiteknisesti tarkasteltuna **esimerkeillä** [perustelu 1:] [perustelu 2:] perusteleva kannanotto luosääntöä radan haittavaikutuksista poronhoidolle. Sääntö esitetään väitteenä ja tätä tuetaan esimerkein. Perustelu [1] voidaan tulkita vasta-argumentiksi poronhoidon ja radan yhteensovittamista todentaville perusteluille (ks. Liikennevirasto 2018: 12), joihin tekstissä viitataan *julkisuudessa* esitettyihin perusteisiin viittaamalla. Argumentin taustaoletuksena vaikuttavaa naturalistista eettistä tapaa suhtautua luontoon ja ekosysteemien kestävyys vahvistetaan korostamalla luonnon uusiutumisen riippuvaista porotaloutta. Tätä esisopimusta vahvistetaan seikkaperäisellä kuvauksella laidunkierron periaatteista. Näin lisätään tietoa sekä luodaan läsnäoloa porotalouden luontosuhteelle. Minimivahingon periaatetta toteutetaan, sillä oman toimeentulon nähdään olevan riippuvainen luontaisesta uusiutumisesta. (Ks. alaluku 2.5.2). Kestävän kehityksen viittaukset saamelaispositiosta tuotetuissa argumenteissa eivät kuitenkaan ota huomioon kansantaloudellisia jatkuvan talouskasvun oletuksia. Argumentit määrittyvät paikallisen elinkeinon kestäväksi jatkuvuutena, jossa luonnon kestävyys, paikallinen sosiaalinen ja kulttuurin kestävyys korostuvat. **Lisäesimerkillä** [lisäperustelu:] luodaan tunteita herättävä mielikuva porojen ja radan turmiollisesta yhteisvaikutelmasta, jolla vahvistetaan radan haittavaikutusten säännönmukaisuutta.

Argumentointia tuetaan omaa näkemystä korostavilla kielellisillä valinnoilla. Argumentaatiokontekstissaan adverbivalinta *pilalla* (*laidunkierto pilalla*) viittaa äärimmäiseen laidunkierron vaikeutumiseen, jopa käyttökelvottomuuteen. Tämä voidaan näin tulkita ääri-ilmaukseksi. Radan ylittävän porotokan määrää korostetaan määrää korostavalla kvanttoripronominilla (*monta tuhatta poroa*).

(24) [väite:] Rata ei ole ongelma vain poronhoidolle vaan muodostaa suuren riskin myös saamelaisalueen monille elinkeinoille kuten matkailulle ja **kalastukselle**. [perustelu:] Kemikaalikuljetusten onnettomuudet ovat vain ajan kysymys ja niiden vaikutus vesistöille voi olla erittäin tuhoisa. (Teksti 11)

Porotalouden lisäksi Jäämeren nähdään uhkaavan perinteiseksi elinkeinoksi nimitettyä kalastusta. Kalastus ja vesistöjen puhtaus nostettiin aineistossa erityisen uhan alaisena kohteena

esiin. Esimerkissä (24) argumenttiteknisesti tarkasteltuna **esimerkillä** perusteleva kannanotto luo sääntöä radan haittavaikutuksista kalastuselinkeinolle. Sääntö, jolle halutaan luoda läsnäoloa, esitetään väitteenä. Tätä tuetaan esimerkillä [perustelu], jossa painotetaan saavutettavuuden myötä mahdollisia kemikaalionnettomuuksia. Jäämerirata uhkaa näin saavutettavuuden lisäämisellä elinkeinon perusteena olevia vesistöjä, jolloin myös toimeentulo on vaarassa. Argumentin esisopimuksena on saamelaisten luonnosta riippuvainen luontosuhde. Argumentointia tuetaan omaa näkemystä oikeuttavilla kielellisillä valinnoilla. Kemikaalikuljetusten onnettomuuksien uhka esitetään indikatiivin preesensillä, johon liitetään tiedon varmana pitämisen piirre (*onnettomuudet ovat vain ajan kysymys*). Tiedon episteemisen varmuuden ääripään kielipillisena ilmentäjänä indikatiivimuotoinen toteamus ei epäröi. (Ks. alaluku 4.1.) Kemikaalionnettomuuksien vaikutuksia vesistölle toisaalta lievennetään modaaliverbillä *voida*, joka esittää asiointilan mahdollisena. Toisaalta mielikuvaa vahvistetaan intensiteettimääritteellä *erittäin tuhoisa*. Argumentin vaikuttavuutta lisää esitettyä väitettä tukevat todelliset tapahtumat, joista uutisoidaan laajasti. Esimerkiksi Mäntyharjun kemikaalionnettomuus 7.4.2018 lisää argumentin sanoman vaikuttavuutta (ks. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2019).

- (25) [väite:] Radan rakentaminen vaikeuttaisi nuorten tulevaisuutta jatkaa poronhoidossa [perustelu:] jakamalla laidunmaat useassa paliskunnassa lisäten nuorten poronhoitajien psyykkistä kuormaa. [lisäperustelu:] Ruotsin puolen Saamenmaalla tämä on ollut havaittavissa lisääntyneinä itsemurhina. Nuorisoneuvosto ei halua joutua suremaan enää yhtäkään itsemurhan tehnyttä saamelaisnuorta ja toivoo valtion huomaavan radan rakentamisen tai jopa sen suunnittelun vaikutuksen psyykkisten ongelmien syntyyn. Assimilaatiopolitiikka on jo entuudestaan aiheuttanut ja aiheuttaa saamelaisnuorille psyykkisiä ongelmia, joita ei ole varaa ottaa lisää. (Teksti 10)

Tässä luvussa esitettyjen esimerkkien taustalla vaikuttaa implisiittisenä esisopimuksena hyvinvoinnin vähentymisen kokemus. Argumenteissa pääasiallisena viestinä ja argumentointiperusteena on tuoda esiin talouskasvuun pyrkivän Jäämeriratahankkeen hyvinvointia vähentävät tekijät. Implisiittisesti läsnä on kritiikki talouskasvun tavoittelun hyvinvointia lisäävää vaikutusta kohtaan, mikäli tavoittelu vähentää paikallistason hyvinvointia. Esimerkissä (25) hyvinvointi liitetään **pragmaattisella** Jäämeriradan seurauksia arvioivalla argumentilla poronhoidon vaikeutumisen kautta poronhoitajien psyykkisen terveyden vaarantumiseen. Arvioitujen seurauksien ”totuutta” vahvistetaan **havainnollistuksella** samanlaisen säännönmukaisuuden toistumisesta Ruotsin puolella. Pronomini *yhtäkään* toimii ääri-ilmauksena, jolla vahvistetaan kieltoa (VISK § 758). Argumentti herättelee keskustelua saamelaisten näkökulmasta sosiaalisen kestävän kehityksen tematiikkaan. Särkelä ja Pohjola (2011: 17) toteavat sosiaalista kestävää kehitystä käsittelevässä artikkelissaan, että yhteiskuntapolitiikan tulee pyrkiä korkeaan

työllisyyteen ja erityisesti nuorten syrjäytymisen estämiseen yhteiskunnasta. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää sosiaalisten kannustinten innovointia. Saamelaisten näkökulmasta Jäämerirata ei tuota sosiaalisesti kestävästä kehityksestä, sillä vaarantaessaan perinteisiä elinkeinoja, tuottaa Jäämerirata syrjäytymistä ja työnäkymien heikkenemistä sille osalle suomen kansasta, joka on jo sosiaaliset kannustimensa innovoineet. Argumentti pyrkii luomaan läsnäoloa myös hyvinvoinnin erilaisiin määritelmiin. Pelkkä bkt lukuina arvioitu hyvinvointi ei ota huomioon kulttuurin ja perinteiden kautta saavutettua hyvinvointia. (Ks. alaluku 2.4.2.)

6.3.2 Valittu linjaus Jäämeriradalle edustaa saamelaisille alkuperäiskansojen ja saavutetun neuvotteluelvoitteen vähättelyä

Jäämeriradan suunnitteluhanke tuottaa mielipiteitä, joissa hanke nähdään loukkauksena saavutettua alkuperäiskansastatuksen tunnustamista kohtaan. Ratahanketta vastustetaan, koska yhteistoiminta liikenne- ja viestintäministeriön ja saamelaisten välillä hankkeen suunnitteluvaiheessa nähdään riittämättömäksi. Saamelaiskulttuurin arvion uupuminen ratalinjauksen suunnitteluvaiheessa argumentoidaan vähättelyksi. Saamelaiset kokevat vaikutusmahdollisuutensa hankkeeseen riittämättömäksi. Tämä asetelma tuottaa mielipiteitä, joissa korostetaan vastakkainasettelua ratahanketta edistäviin näkemyksiin. Vastakkainasettelua muodostuu mm. lakiin kirjatun neuvotteluelvoitteen noudattamisen tulkinta. Koska neuvotteluelvoitteen noudattaminen koetaan lähinnä muodolliseksi hanketta edistävien tahojen toimesta, vetoavat saamelaiset kansainvälisöikeudelliseen asemaansa alkuperäiskansana. Samalla peräänkuulutetaan näkemystä, jossa implisiittisenä taustaoletuksena on hyvinvointi, joka syntyy vaikuttamismahdollisuudesta omaa elämää koskeviin päätöksiin (ks. alaluku 2.4.2). Argumentit keskittyvät oman näkökulman puolustamiseen.

- (26) [väite:] Nuorisoneuvosto ei voi kannattaa valitun Rovaniemi-Kirkkoniemi-junaratayhteyden rakentamista, [perustelu 1:] koska Saamelaiskäräjien kanssa ei ole asianmukaisesti neuvoteltu – –. Nuorisoneuvosto painottaa, että ei lähtökohtaisesti vastusta Jäämeren rataa vaan pitää liikenne- ja viestintäministeriön menettelytapaa radan valinnasta laittomana ja Rovaniemi-Kirkkoniemi-junaratayhteyttä huonoimpana mahdollisena vaihtoehtona. Suomen valtio on rikkonut lakia jättämällä huomioimatta [lisäperustelu] saamelaiskäräjälain (17.7.1995/974) neuvotteluelvoitteen (9 §) sekä hallintolain (434/2003, 2 §) hyvän hallinnon perusteet. (Teksti 10)

Esimerkki (26) on katkelma saamelaisten nuorisoneuvoston liikenne- ja viestintäministeriölle osoittamasta avoimesta kirjeestä. Katkelma edustaa aineiston saamelaisten näkemystä

neuvotteluelvoitteen asianmukaisesta noudattamattomuudesta. Tällöin syntyy vaikutelma, että Jäämeriratahanke **symboloi** saamelaisille menettelytavallaan ensisijaisesti väheksyntää saamelaisten alkuperäiskansana saavuttamia oikeuksia ja arvostusta kohtaan. Hanke liitetään vahvasti niihin oikeudellisiin periaatteisiin, jotka saamelaiset ovat alkuperäiskansana saavuttaneet eli saamelaiskäräjälakiin kirjattuun neuvotteluelvoitteeseen omaa aluettaan koskevissa päätöksissä (ks. alaluku 2.3.1). Kun tätä vastaan osoitetaan väheksyntää, osoitetaan väheksyntää saamelaisten osallistumisoikeutta ja neuvotteluhalukkuutta kohtaan. Kotaja esittää (2008: 103) Johanssonia (2001) lainaten, että vaikutusmahdollisuudet omaa elämää ja elinympäristöä koskeviin päätöksiin koetaan merkittävinä hyvinvointia tuottavina edellytyksinä. Näin ulkoapäin sa- neltu alueen kehittämisen tapa nähdään kulttuurin sisällön itsemääräämisoikeutta ja hyvinvointia vähentävänä. Sana *laiton* voidaan tulkita sisällöllisesti äärimmäistä väärää menettelytapaa ilmentäväksi. Rovaniemi–Kirkkonieni-junayhteyden huonoutta korostetaan surperlatiivin ja adjektiivin yhdistelmällä (*huonoimpana mahdollisena vaihtoehtona*), jolloin korostuu itselle ainutkertaisen alueen entisellään säilyttämisen halu. **Auktoriteettitahona** omaa näkemystä tukemaan nostetaan saamelaiskäräjälaki, joissa neuvotteluelvoite todennetaan. Näin erottelukriteeriksi saamelaisten asemaa tukemaan liitetään pätevyyttä kantava lain kirjain. Oma neuvotteluhalukkuutta korostetaan painottamalla, että kansantalouden edistämiseen tarkoitettua hanketta ei vastusteta *lähtökohtaisesti*. Tämä luo myönnyttävää ilmapiiriä kansantalouden edistämishankkeelle ja voidaan tulkita neuvottelevaksi argumentiksi.

(27) [väite + perustelu:] Kun Saamelaiskäräjien kanssa ei lisäksi neuvotella, seuraa kysymys alkuperäiskansan ja vähemmistön syrjimisestä. (Teksti 10)

Sanavalinnoilla luodaan mielikuvia ja korostetaan todellisuuden tulkintaa (Perelman 1996: 55). Heinämäki ja Kirchner (2017) toteaa, että kansainvälisessä oikeudessa on havaittavissa selvä muutos suhtautumisessa alkuperäisväestöön suojelun tarpeessa olevasta passiivisesta vähemmistöryhmästä omien oikeuksiensa puolesta aktiivisesti neuvottelevaksi alkuperäiskansaksi. Tähän sisältyy arvostuksen muutos, joka näkyy mm. siinä, että alkuperäisväestön oikeudellista asemaa käsiteltäessä ei keskitytä vain vähemmistöjen ihmisoikeuksien näkökulmaan. Vähemmistöt on otettu tasavertaiseksi neuvottelukumppaniksi omia asioitaan koskevissa asioissa. Heille myös suodaan auktoriteettiasemaa ihmisen kulttuuriympäristön ja luonnon tasapanoa painottavan erityisosaamisen kautta. Nykyajan biodiversiteettejä puolustavassa puheessa tämä näkökulma on noussut erityisesti esiin. (Heinämäki & Kirchner 2017: 224.) Alkuperäiskansat ovat mm. Arktisen neuvoston pysyviä jäseniä arktisen alueen kehitystoiminnassa (Ulkoministeriö 2019.) Esimerkissä (27) saamelaisten nuorisoneuvosto viittaa itseensä alkuperäiskansana,

jolloin korostuu vaikutelma alkuperäiskansojen saavutetusta arvovalta- ja neuvotteluppositiosta. Toisaalta vähemmistötarkoitteella korostetaan myös vähemmistöstatusta, joka syrjintää painottavassa kontekstissa korostaa kokemusta alisteisesta asemasta suhteessa vaikutusvaltaiseen rahanhanketta edistävään tahoon.

- (28) [väite:] Nuorisoneuvosto ei voi kannattaa valitun Rovaniemi-Kirkkoniemi-junayhteyden rakentamista – [perustelu 1:] Liikenne- ja viestintäministeriö on useaan otteeseen viitannut siihen, että Saamelaiskäräjien kanssa on käyty yksi saamelaiskäräjälain mukainen neuvottelu tammikuun lopussa ennen kuin Kirkkoniemeen menevä ratavaihtoehto maaliskuussa julkaistiin. [perustelu 2:] Kuitenkin YK:n alkuperäiskansaoikeuksien julistuksen sisältämä FPIC-periaate eli vapaa, tietoon perustuva ennakkosuostumus puuttuu. [perustelu 3:] Saamelaiskäräjät ei päässyt antamaan suostumustaan tai mielipidettään valituista ratavaihtoehdoista, sillä minkäänlaista saamelaiskulttuurin vaikutusarviota ei vielä tässä vaiheessa ole tehty. Kuinka vapaa, ennakkotietoon perustuva suostumus olisi täten voitu saada? (Teksti 10)
- (29) [perustelu vähättelylle:] Paliskunnille tilanne on ongelmallinen. Kuulemistilaisuuksiin kutsuminen on ajanhaaskuuta, mutta niihin kutsutaan vaikutusmahdollisuuksien toivossa. Järjestäjille paliskuntien osallistuminen on imagovoitto, joilla omaa vastuullisuutta korostetaan julkisuudessa. (Teksti 11)

Esimerkissä (28) Jäämeriradan neuvotteluprosessin koettuja epäkohtia korostetaan **lukuargumentilla**. Korostettaessa yhtä järjestettyä neuvottelutilaisuutta [perustelu 1:] (*on käyty yksi saamelaiskäräjälain mukainen neuvottelu*) ja ajankohtaa ennen Kirkkoniemeen menevän ratavaihtoehdon julkaisua, tuodaan läsnäolon piiriin neuvottelukäytänteisiin varattua ajallista resurssointia hanketta ajavan tahon puolelta. Tällä viitataan taustatietoon siitä, että saamelaiset ovat kokeneet lakiin kirjatun neuvotteluelvoitteen vain periaatteelliseksi tai muodolliseksi oikeudeksi omaa aluettaan koskevissa asioissa. Tässä argumentointikontekstissa yksi korostaa merkitystä 'vain yksi'. Esimerkissä (29) neuvottelutilaisuutta nimitetään *kuulemistilaisuudeksi, ajanhaaskaamiseksi* sekä *järjestäjien imagovoitoksi*, joilla viitataan vain muodollisen kuulemisen järjestämiseen ilman pyrkimystä todelliseen vastavuoroiseen yhteisymmärrykseen. (Ks. alaluku 2.3.1.). Argumenteilla luodaan läsnäoloa lakiin kirjatun neuvotteluelvoitteen puutteelliseen soveltamiseen käytännön tasolla käytännön hankkeita suunniteltaessa. Tätä taustaa vasten esimerkissä (28) omaa neuvotteluoikeutta pyritään vahvistamaan vetoamalla **auktoriteettitahona** kansainvälisoikeudelliseen lainsäädäntöön [perustelu 2:]. Hankkeen suunnitteluvaihe argumentoidaan menettelytavoiltaan alkuperäiskansojen oikeuksien vastaiseksi, koska YK:n määrittämä ennakkosuostumusperiaatetta (FPIC-periaate) ei ole noudatettu. YK:n

alkuperäiskansoja koskeville yleissopimuksille luodaan läsnäoloa ja niihin vedotaan oikeudellisesti velvoittavina. (Ks. alaluku 2.3.1.) Argumentilla lisätään informaatiota arvokeskustelun perusteiksi saamelaisten asemasta ja todellisista vaikuttamismahdollisuuksista omaa kotiseutu-alueettaan koskevissa asioissa.

Jäämeriradan ratavaihtoehtojen selvittelytyön puutteisiin vedotaan lisäksi argumentointiteknisesti ns. **utilitaristisen kalkkyyliin** vetoamalla [perustelu 3]. Kokonaisnäkemystä eri ratavaihtoehtoista ei sallita perustettavan tietoihin, jotka on muodostettu puutteelliseen kokonaisarvioon nojautuen. Argumentti luo läsnäoloa sille, että *saamelaiskulttuurin vaikutusarviota ei ole tehty*. Argumentissa viitataan Jäämeren rataselvitykseen (2018), jossa päädyttiin pitämään viidestä eri linjausvaihtoehdosta vaikutusten ja toteuttamisen edellytyksiltään realistisimpana vaihtoehtona Rovaniemeltä tai Kemijärveltä Kirkkoniemeen kulkevaa ratalinjaa. Tällöin on muodostettu positiivisin kokonaisarvio yhdestä vaihtoehdosta erilaisten seuraamusten arvioinnin ja arvottamisen valossa. Saamelaiskulttuurin vaikutusarvio argumentin mukaisesti on jätetty kuitenkin arvion ulkopuolelle. (Ks. Liikennevirasto 2018: 8, 23, 29.) Kun saamelaisten kulttuuriin merkittävimmin vaikuttavaan linjausvaihtoehtoon päädytään arvioimatta toiminnasta aiheutuvia seurauksia saamelaiskulttuurille, perustuu kokonaisarvio saamelaisten näkökulmasta riittämättömiin tietoihin, jolloin huomioimattomuus näyttäytyy väheksyntänä. Syntyy vaikutelma, että Jäämerirata **symboloituu** saamelaisille alkuperäiskulttuuria vähätteleväksi hankkeeksi.

6.3.3 Jäämerirata heikentää matkailun vetovoimaa

Saamelaispositio korostaa erityisesti myös matkailun vetovoiman menetystä. Matkailu on yksi saamelaisten tärkeä elinkeino. Matkailun kautta myös kaikilla suomalaisilla on pääsy arktiselle alueelle. Argumenteissa vedotaan erämaiseen luontokokemukseen matkailun valttina. Argumentit pyrkivät nostamaan esiin niitä ongelmia, joita Jäämerirata ja sen mukanaan tuomat talouden kehittämisen ilmiöt voivat arktisella alueella aiheuttaa. Arktisen luonnon nykyistä erityisyyttä korostetaan, jolloin investointihankkeiden mukana tulevat ilmiöt eivät takaa alueen arvon nousua, vaan laskevat sitä. Argumenteissa herätellään vastakkainasettelua, jossa Jäämerirata arktisella alueella esitetään esisopimuksellisesti arvostiriitaan joutuvana hankkeena matkailun nykyisten vetovoimatekijöiden kanssa. Näiden vetovoimatekijöiden arvopohjana nähdään luonto luonnontilaisena ja investointihankkeet tätä luonnontilaisuutta rikkovana kehityskulkuna. Saamelaisnuorten kanta heijastelee arvomaailmaa luonnosta luonnontilaisuutensa

kautta arvon saavana. Matkailun vetovoimaa käsittelevissä argumenteissa lähtökohtaoletuksena on alueelle saapuvat ulkopaikkakuntalaiset. Näin arktinen ei esittäydy vain itselle koettuna arvona. Vetovoima viittaa periaatteessa kenen tahansa mahdollisuuteen nauttia alueen luonnontilaisuudesta. Näin argumentti houkuttelee näkemystä, jossa arktinen alue leimaa koko Suomea. Argumentti houkuttelee laajan yleisön kannatusta esisopimuksellisena arvokeskusteluna, jossa vastakkain asetetaan luontokohteiden luonnontilaisuus ja talouden resurssinäkemys, joka liitetään jatkuvan talouskasvun pakon kritiikkiin (ks. alaluku 2.4.2). Tätä arvokeskustelua vastakohtien kautta heräteltiin poliittisessa vaalimainonnassa vuonna 2019. Poliittinen puolue Vihreät vetosivat äänestäjiin ’Resurssivarasto vai kansallisaarre?’ -iskulauseella. (Vihreät - De Gröna Facebookissa 2019.)

- (30) [väite:] Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio ei kannata Jäämeren rataa. [perustelu:] – Arktisen vetovoima vähenee ihmismäärän noustessa. (Teksti 1)
- (31) [väite:] Rata ei ole ongelma vain poronhoidolle vaan muodostaa suuren riskin myös saamelaisten monille elinkeinoille kuten **matkailulle** ja kalastukselle. [perustelu 1:] Kemikaalikuljetusten onnettomuudet ovat vain ajan kysymys ja niiden vaikutus vesistöille voi olla erittäin tuhoisa. [perustelu 2:] Erämaiseen luontokokemukseen painottava matkailu menettää tärkeimpiä valttejaan, koska levottomuus ja meteli kantautuu peninkulmien päähän. Inarijärvelläkin olisi todennäköisesti tuulettomalla ilmalla aina liikenteen taustajylinää, mikä ei kalastusmatkailijoitakaan houkuttaisi. (Teksti 11)

Esimerkissä (30) ja (31) Jäämerirata argumentoidaan uhaksi matkailuelinkeinolle, koska sen pelätään vähentävän arktisen vetovoimaa. Esimerkissä (30) sanavalintana vetovoima viittaa taloudelliseen toimintaan, joten tulkitseen argumentin tarkoittavan matkailijoiden kokemaa vetovoimaa. Tällöin asettaudutaan vastustamaan niitä kannanottoja, joiden mukaan arktisen alueen arvo nousee kehityksen myötä (ks. analyysikappale 6.1.3). Molemmissa perusteluissa luodaan arvokeskustelua arvioimalla riskejä **pragmaattisilla seurauksia arvioivilla argumenteilla**. Jäämeriradan seuraukset nähdään uhkina saamelaisten elinkeinoille. Kehittyminen tässä kontekstissa ei edistä taloutta, koska matkailutaloutta arvioidaan esisopimuksellisilla arvoilla, jotka painottavat kehittyneisyyden vastakohtaa. *Ihmismäärän nousun* vastakohtaksi voidaan tulkita implisiittisesti vähäinen ihmismäärä eli harvaan asuttu arktinen alue tai vähäinen turistien määrä. Rataliikenteen aiheuttaman *melun* ja *levottomuuden* vastakohtana mieltyy implisiittisesti luonnontilainen rauhallisuus ja hiljaisuus. *Erämaisen luontokokemuksen* vastakohtana voidaan mieltää taajamien infrastruktuuri sekä ihmispaljous. Saavutettavuuden lisäämisellä saavutetaan myös *kemikaalikuljetusten onnettomuuksien vaara*. Lisäksi mittaa ilmaiseva

genetiivitäydennys (*peninkulmien päähän*) (VISK § 706) sekä äärimmäistä kestoja ilmaiseva kvanttoriadverbi (VISK § 649) *aina* vahvistaa melun määrää. Vertailukohteeksi tulee vertailukohteen vähättely. Intensiteettiä lisäävällä ilmauksella (*tärkeimpiä* valtteja) arvotetaan syrjäisyys, vähäinen ihmismäärä, hiljaisuus, rauhallisuus ja luonnontilaisuus saamelais-ten näkökulmasta matkailun vetovoimatekijöiksi. Implisiittisesti arktinen alue saa arvonsa suhteessa alueisiin, jotka ovat nämä vetovoimatekijänsä menettäneet ja joiden vuoksi arktiselle alueelle hakeudutaan. *Arktinen* ilmentyy näiden yhä harvemmaksi käyvien ominaisuuksiensa valossa ainutkertaisena luontokohteena, jota kulkuyhteyksien lisääntyminen uhkaa. Tämä argumentti vetoaa niihin, joille arktinen symboloituu luonnontilaisuuden kautta arvon saavaksi kohteeksi. (Perelman 1996: 34–35; Haila 2003: 299.)

6.4 Argumentaatiopositiona turvallisuus ja uhat

Esittelen tässä luvussa argumentteja, joilla Jäämerirataa tarkkaillaan turvallisuutta tai uhkia lisäävänä hankkeena. Hanke tuottaa mielipiteitä sekä turvallisuuden että uhkien kannalta. Turvallisuuspositiosta tuotetut näkemykset Jäämerirataan ovat osittain päällekkäisiä jo esitettyjen näkemysten kanssa. Vain yksi aineistoni teksti voitiin ajatella ensisijaisesti turvallisuutta käsitteleväksi. Muut argumentit on tuotettu taloutta edistävien tai Jäämerirataan kriittisesti suhtautuvien positioiden yhteydessä. Turvallisuutta lisäävät argumentit liitetään taloudellista kantaa puoltavien argumenttien yhteyteen. Tällöin korostetaan huoltovarmuuden lisääntymistä radan myötä. Huoltovarmuuden uhka liitetään riippuvuuteen Itämeren kautta tuleviin merikuljetuksiin. Reitin Jäämerelle argumentoidaan lisäävän laivaliikenteen käytössä olevia kuljetusreittejä. Talouspositiosta lausuttu peruste Jäämeriradan kilpailukykyä ja talouden kasvua lisäävästä voimasta voidaan lukea myös uhkakuvaksi, mikäli Jäämerirataan ei tartuta uudessa ilmastonmuutoksen mahdollistamassa toimintaympäristössä. Tällöin uuden kilpailutilanteen parantamisen sivuuttaminen voidaan tulkita talouskehitystä uhkaavaksi argumentiksi (ks. aineistoesimerkit 1, 6 ja 11). En muodosta tästä näkökulmasta omaa kappaletta, sillä tulkitsen talousnäkökulman painottavan ensisijaisesti Jäämerirataa suurena mahdollisuutena talouskehitykseen sen sijaan, että painotettaisiin käyttämättömästä tai hyödyntämättömästä tilanteesta koituvaa uhkaa.

Jäämerirataa vastustavat kannat argumentoivat itse Jäämeriradan tuovan uhkia. Aineiston uhkakuvat liittyvät suurimmalta osin jo edellisissä analyysiluvuissa esiteltyihin uhkiin. Näitä ovat luonnonympäristölle koituvat uhat sekä kulttuurin jatkuvuuden edellytysten

heikkeneminen. Aineistossa vähäisenä ja muiden argumenttien tukena esiintyi lisäksi uhka, joka aiheutuu Jäämeriradan saavutettavuutta lisäävään vaikutukseen Venäjän rajanaapurissa. Suurvaltopoliittinen ulottuvuus liitettiin näin Jäämerirataan kielteisenä epävakautta tuovana ilmiönä.

6.4.1 Jäämerirata turvaa poikkeustilanteiden huoltokuljetukset

Jäämerirataa kannattavissa taloutta edistävissä kannanotoissa Jäämerirata argumentoidaan myös turvallisuutta lisääväksi hankkeeksi. Turvallisuus liittyy niiden yhteiskunnallisten toimintojen varmistamiseen, jotka säätelevät jokapäiväistä elämäämme. Jäämerelle ulottuvan radan argumentoidaan poistavan uhkaa, joka syntyy Itämerellä mahdollisesti tapahtuvaan huoltokatkoon. Uhka kohdistuu kaikkiin suomalaisiin, jolloin argumentilla pyritään puhuttelemaan periaatteellisen laajaa yleisöä. Molemmat esimerkit on tuotettu taloutta edistävien argumenttien yhteydessä.

- (32) [väite+perustelu:] ratayhteys Suomen Lapin kautta Kirkkoniemeeseen on Suomelle ainoa vaihtoehto ”huoltovarmuuden” varmistamiseksi junakuljetuksissa. (Teksti 1)
- (33) [väite:] Yhteydellä on laaja strateginen merkitys koko Euroopalle niin arktisen alueen logistisen ja taloudellisen kehityksen kuin [perustelu:] huoltovarmuuden kannalta. (Teksti 1)

Kielitoimiston sanakirjan (KS s.v. huoltovarmuus) mukaan huoltovarmuus merkitsee ’yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeiden toimintojen kykyä selviytyä poikkeustilanteissakin mahdollisimman vähin häiriöin’. Tällöin Jäämerirataa perustellaan poikkeusolosuhteisiin varautumisen **pragmaattiseksi keinoksi**. Poikkeustilannetta esimerkeissä (32) ja (33) ei eksplisiittisesti tuoda ilmi, jolloin konkreettinen uhka jää lukijalle epämääräiseksi. Huoltovarmuuskeskus pitää Suomen riippuvuutta merikuljetuksista yhtenä varautumiskeinovalikoimiin vaikuttavana kriteerinä (Huoltovarmuuskeskus 2019). Huoltovarmuuden peruste nostetaan esiin myös Liikenneviraston rataselvityksessä (2018), jossa kriisitilanne paikannetaan Itämerelle. Vienti- ja tuontikuljetusten keskittyneisyys yhdelle reitille argumentoidaan haavoittuvaisuutena (Liikennevirasto 2018: 24.) Rataselvityksen vastuuhenkilö Matti Lewomäki valottaa huoltovarmuusperusteen taustoja Ylen artikkelissa kertomalla, että Huoltovarmuuskeskuksen ja Puolustusvoimien turvaluokitellun lausunnon perusteella ”pääteltiin” Jäämeriradan parantavan Suomen huoltovarmuutta. Jäämerirata nähdään huoltovarmuutta parantavana hankkeena, jos

tuotekuljetukset esim. Tanskan salmien siltojen kautta estyvät. Sen sijaan sotilaallisen konfliktin aiheuttamaan huoltokatkoon Jäämerirata ei vastaa. (Yle Uutiset 2018b.) Suomen uhkakuva-politiikan rakentumista tutkinut Limnell toteaa, että virallisen uhkakuva-politiikan rakentuminen on aina valintaa sosiaalisesti rakennetuista uhkakuvista. Uhkakuvaselonteot rakentuvat erilaisten toimijoiden, sosiaalisten valtasuhteiden sekä intressiryhmien yhteistoimintana. Uhkakuvaselonteissa tuodaan esiin tällaisen toiminnan tuloksena valikoituja uhkakuvia monien joukosta. Uhkakuvat kantavat myös historiallista tietoa. (Limnell 2009: 29–30.) Näin muodostuvat myös taloudellisten päätösten perusteiden esiintuonti. Mieliopidekirjoituksissa samoja perusteita toistetaan, jolloin Jäämeriradan tarpeellisuutta korostetaan virallisista raporteista lainatuilla perusteilla, joita toistetaan tietyn argumentaatioposition sisällä. Näin toiston ja läsnäolon painottamisen kautta tuotettu peruste muuttuu muita perusteita oleellisemmaksi. Toistolla Perelman tarkoittaa lähinnä yksittäisen puheen tai tekstin sisällä tuotettua argumentointitekniistä asian toistoa. (Perelman 1996: 44, 46.) Toiston voidaan kuitenkin ajatella olevan myös sosiaalinen käytäntö. Läsnäolon vaikutus korostuu asian laajan käsittelyn kautta. Mm. mainoksissa toistoa käytetään vaikuttamisen välineenä. Huoltovarmuutta aiheuttavan uhan implisiittisyys tässä kontekstissa saattaa olla jopa vakuuttavampaa, sillä turvaluokitellut tiedot luovat mielikuvaa päättäjätahoista, jotka suojelevat kansalaisia erilaisilta uhilta.

6.4.2 Jäämerirata luo poliittista epävakautta

Jäämeriradan liittäminen poliittisen epävakauden luomiseen esiintyi kolmessa eri kannanotossa. Saamelaisnäkökulmasta lausuttuja argumentteja lähinnä tuettiin poliittista epävakautta perustelevilla kannanotoilla. Yhden tekstin tulkitsen turvallisuusnäkökulmasta ensisijaisesti lausutuksi, sillä suurin osa tekstistä käsitteli juuri Naton ja Jäämeriradan yhteyttä.

(34) [väite:] – – rata loisi epävakautta, [perustelu:] koska idässä ”tuskin katsotaan hyvällä Lapin halkaisevaa rataa”. (Teksti 1)

(35) Liikenneministeri Anne Berner jätti kertomatta Jäämeriradan todellisen luonteen. [väite+perustelu:] Kyse on Nato-radasta, jolla pyritään luomaan yhtenäinen, eurooppalainen ”huoltovarmuus” halki Suomen ja maamme kytkeminen sotilasliiton etuihin ja strategiaan. Mitään varsinaista vertailevaa tutkimusta eri vaihtoehtojen välillä ei tehty, vaan lopputulos oli jo ennakkoon päätetty. – – Presidentti Niinistön linja on kuristaa ja piirittää Venäjää. (Teksti 9)

Esimerkeissä (34) ja (35) Jäämerirataa vastustetaan turvallisuusnäkökulmiin vedoten. Kulkuyhteyksien parantaminen Lapissa itärajan naapurissa argumentoidaan Venäjän näkökulmasta levottomuutta aiheuttavaksi hankkeeksi. Tällöin Jäämeriratakeskusteluun liitetään turvallisuuspoliittinen arvokeskustelu **pragmaattisella argumentilla**. Tulkitsen esimerkillä (34) viitattavan Suomen rooliin Nato-jäsenyydestä keskusteltavana valtiona, jolloin saavutettavuuden ja liikenneyhteyksien parantaminen itärajan tuntumassa argumentoidaan turvallisuuspoliittista epävakautta lisääväksi. *Epä*-kieltoprefiksillä korostetaan vakauden vastakohtaa (VISK § 1630), jolloin Jäämeriradan saavutettavuuden lisäämisellä aiheutetaan negatiivisesti sävyttynyt uusi turvallisuuspoliittinen tilanne. Vastakohtaisesti taloutta edistävässä kontekstissa saavutettavuuden tai kulkuyhteyksien lisääminen Venäjälle argumentoidaan positiivissävytteisesti kaupallisen yhteistyön lisääntymisenä, ei uhkakuvana. (Ks. esimerkki 5.) Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) kansalaisille suunnatussa arvo- ja asennetutkimuksessa (2016) todetaan, että sotilaallisen uhan mahdollisuuden koetaan Suomessa viime vuosina kasvaneen. Puolet suomalaisista pitää Venäjää merkittävänä mahdollisena sotilaallisena uhkana Suomelle. (EVA 2016.) Kommentin kannatus ja syy-yhteyssuhde Jäämerirataan riippuu siitä esisopimuksellisesta katsontakannasta, kuinka lukija suhtautuu Venäjää kohtaan koettuun uhkakuvaan.

Esimerkissä (35) Nato-yhteys liitetään edellisen esimerkin tavoin Jäämeriratahankkeeseen. Pohjois-Atlantin liitto (Nato) luotiin kylmän sodan aikana Neuvostoliiton ja Varsovan liiton muodostamaa konkreettista sotilaallista uhkakuvaan varten. Naton perustamisen tarkoitus oli pelotevaikutuksen rakentaminen. (Limnell 2009: 175.) Näin Jäämeriradan edistämishanke liitetään Nato-jäsenyyden tavoitteluun sekä epävakauden ilmapiirin luomiseen. Suomessa Nato-jäsenyyteen suhtaudutaan epäröiden. Nato-jäsenyyden nykyistä vähäisempää puolustuspoliittista edistämistä kannatti 32 % vuoden 2016 mielipidetutkimukseen osallistujista. Vain 19 % edistäisi jäsenyyttä. (EVA 2016). Nato-jäsenyyden mukanaan tuoma epävakauden ilmapiirin esisopimuksellinen kannatus pyritään siirtämään **määritelmää** perusteena käyttäen varsinaisen väitteen kannatukseksi. **Tiivistetyllä** termin käyttötapaa määrittävällä **määritelmällä** (*Kyse on Nato-radasta, jolla pyritään luomaan yhtenäinen, eurooppalainen ”huoltovarmuus” halki Suomen ja maamme kytkeminen sotilasliiton etuihin ja strategiaan*) pyritään luomaan loogista päätelyä mallintava päätelyketju radan luonteesta ja käyttötarkoituksesta. Johtopäätöksenä voidaan tulkita implisiittinen väite: Nato-radalla pyritään hakemaan sotilaallista turvaa Venäjän uhkaa vastaan ja tuotetaan samalla suurvaltopoliittista uhkaa Suomeen. Esimerkki ei neuvottele, vaan esittää määritelmän ominaisuudet sekä Jäämeriradan käyttötarkoituksen varmana indikaatiivimuotoisella verbillä (*on*). Lainausmerkeillä esitetty ”huoltovarmuus” sekä implikoi tekstiin muualta tuoduksi lisäykseksi että osoittaa kirjoittajan suhtautumista lainauksen sisältöön.

Jäämeren rataselvityksessä huoltovarmuus esitetään yhtenä perusteena Jäämeriradan tarpeelle (Liikennevirasto 2018: 24). Syntyy vaikutelma, että esimerkin (35) kirjoittaja suhtautuu ristiriitaisesta huoltovarmuusperusteen todellisiin taustalla oleviin pyrkimyksiin. (VISK § 1460.)

6.4.3 Jäämerirata uhkaa arktista luontoa ja saameleisten kulttuurin edellytysten jatkuvuutta

Sekä luonnonsuojelullisesta että saamelaispositiosta kirjoitetut mielipidekirjoitukset korostavat Jäämeren aiheuttavan merkittävän uhan luonnolle, ympäristölle sekä saamelaiskulttuurin jatkuvuudelle. Uhka argumentoidaan paikallistason ympäristölle kohdentuvina muutoksina, jolloin uhka tuottavat Jäämeriradan myötä teollistumisen lisääntymisen, ympäristöhaitat, luonnonsuojelualueiden häirintä, kiihtyvä luonnon raaka-aineiden hyväksikäyttö sekä luonnon monimuotoisuuden kato. Paikallistason luonnon lisäksi uhka koetaan ilmastonmuutoksen voimistumisena. Arktinen määrittänyt luontoa suojelevasta positioista käsin luonnon ensisijaisuutta tarkastelevaksi kohteeksi, jolloin herkkä ei-vaihdeettavissa oleva luonto on uhattuna teollistumiskehityksen myötä. Luonnonsuojelupositio puolustaa myös saamelaisten oikeutta perinteisesti asuttamiensa alueiden itsemääräämisoikeuteen. Jäämeriradan myötä tämä on uhattuna.

Myös saamelaisposition uhkakuvat liittyvät luonnon ja ympäristön häirintään. Tällöin häiritään myös saamelaisten perinteisen kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja uhanalaisia kieliä. Menettelytavallaan ratahankkeen suunnittelu on tuottanut uhkaa itsemääräämisoikeutta omaa aluetta koskevia päätöksiä kohtaan. Saamelaisille tärkeän matkailuelinkeinon erämaiseen luontokokemukseen perustuva vetovoima on uhattuna. Hyvinvointia tuottavat tässä aineistossa luonto luonnonympäristönä, kulttuurin perinteet ja perinteiset elinkeinot. Perinteiden (kalastus, poronhoito, käsityöt) jatkamisen edellytyksinä olevalle puhtaalle luonnonympäristölle investointihankkeet ja niiden myötä metsähakkuut tai kemikaalionnettomuuksien vaarat argumentoidaan uhkina. Poronhoidon laidunkierto on uhattuna. En muodosta näistä omaa analyysilukua, sillä uhat liittyvät jo käsiteltyihin analyysikappaleisiin. Katso alaluvut 6.2.1 ja 6.2.2 sekä 6.3.1 ja 6.3.2.

7 PÄÄTÄNTÖ

7.1 Yhteenveto

Tutkimukseni on pyrkinyt kartoittamaan Jäämeriradan argumentointia ilmiön merkityksellistämisen sekä kielenpiirteiden analyysin kautta. Olen analysoinut Jäämerirataa yhteiskunnallisena sosiaalisen järjestymisen ilmiönä, joka tuottaa kielenkäytön tasolla erilaisia merkityksellistämisen tapoja tuottaessaan perusteluja investointihankkeen puolesta ja sitä vastaan. Olen pyrkinyt pureutumaan niihin yhteiskunnallisiin keskustelua tuottaviin taustaoletuksiin, jotka vaikuttavat kielenkäytön erilaisiin merkityksellistämistapoihin. Tutkimustani ohjaa diskurssitutkimus sekä argumentaatioteoria. Olen pyrkinyt osoittamaan teoriaan nojautuen, että sanojen ja käsitteiden merkitykset ovat esisopimuksellisia ja kontekstuaalisesti määrittäviä. Mielipiteen ilmaukset olen jakanut Billigin (1991) argumentaatioposition käsitteen avulla eri kantoja ilmentäviksi kannanotoiksi, jolloin minulla on ollut mahdollista vertailla puolesta ja vastaan perusteluja yhteiskunnallisena asemoitumisena Jäämeriradan julkiseen keskusteluun. (Ks. Billig 1991: 43, 143–144; Jokinen 2004: 191.) Tämä mahdollistaa sekä puolesta ja vastaan argumenttien erittelyn, mutta myös hanketta vastustavien kantojen jäsentämisen erilaisia näkökulmapainotuksia tuottaviksi kannoiksi. Olen tarkkaillut julkisia mielipidekirjoituksia yhteiskunnallisten toimijoiden tuottamina erilaisiin esisopimukseen nojaavina kannanottoina, joiden kesken syntyy ristiriitaisuuksia ja valtaneuvotteluja. (Billig 1991: 20, 72; Perelman 1996: 51; Jokinen 2004: 193.) Esisopimukselliset taustaoletukset tuottavat arvo- ja tietoperusteita, joita tuotetaan ja valitaan argumentoinnin lähtökohdiksi. Tällä on merkitystä siihen, minkälaista sosiaalisesti määrittävää maailmankuvaa välitetään. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53–54.) Kun itsestään selviä tietokäsityksiä ja -rakennelmia kyseenalaistetaan, puhutaan vastakkainasettelusta, joka tarkoittaa itsestään selvien näkemysten asettamista uudelleen arvioitavaksi. Samalla käydään valtaneuvottelua merkityksellistämisen tavoista ja tulevaisuuden valinnoista. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 21, 62.) Aineistoni heijastelee erilaisia merkityksellistämisen tapoja mm. erilaisten vastakkainasettelujen kautta. Nämä vastakkainasettelut tulee nähdä suhteessa toisiinsa ja tämän argumentaatiokontekstin sisäisinä neuvotteluina siitä, kuka määrittää tavan, jolla arktisen alueen tulevaisuus tulee määrittää. Analyysiluvussa erittelin argumentit ja analysoin kirjoituksia Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971, 1996) argumentaatioanalyysin keinoin.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen perusteella tarkkailin, millaiseksi Jäämeriratahanke argumentoituu eri argumentaatiopositiota puolustavissa kannanotoissa. Yhteiskunnallinen keskustelu mielipideteksteissä tuotettiin neljää eri kantaa merkityksellistävästä ja puolustavasta positiosta. Jäämerirata tuotettiin mielipidekirjoitusten valossa taloutta edistävästä, luonnon ja saamelaisien oikeuksia puolustavasta sekä turvallisuuspositiosta käsin.

Talosition sisällä aineistosta voitiin luokitella kannanottoja, joissa Jäämerirata nähdään koko Suomen elinkeinoelämän aseman parannuksena. Implisiittisenä taustaoletuksena vaikuttaa ajatus talouskehityksen hyvinvointia lisäävästä kehityskulusta. Lappi ja arktinen alue merkityksellistettiin taloudellisesti kehittymättömänä modernisoitumista kaipaavana kohteena, jolloin Jäämerirata argumentoitui tavoitelluksi kehityskuluksi. Arktisen luonnon luonnonvarat nähtiin talouskehitystä hyödyttävinä resursseina. Kestävää kehitystä tavoiteltiin taloudellista kilpailukykyä edistämällä ja vähemmän hiilidioksidipäästöjä tuottavalla teknologialla. Teknologian kehittämällä myös oikeutettiin jatkuvan talouskasvun vaatima levittäytyminen alueelle, joka tällä hetkellä on vielä harvaan asuttuja ja ilmasto-olosuhteiden johdosta taloudellisesti hyödyntämätöntä. Ilmastonmuutos nähtiin talouskehitystä edistävänä mahdollisuutena uusien merireittien myötä.

Luonnon oikeuksia puolustavasta positiosta käsin lausutut mielipiteet asettuivat vastustamaan näkemystä, jossa Jäämerirata esitetään kestävästä kehityksestä edistäväksi ja ilmastonmuutosta hidastavaksi hankkeeksi. Jäämerirata liitettiin sen sijaan ilmaston lämpenemistä lisääviin ilmiöihin, kuten hiilivarastojen hakuksiin. Jäämerirata nähtiin ensisijaisesti arktisen luonnon monimuotoisuutta turmelevana teollistumiskehityksenä sekä luonnonvarojen riistoa tukevana projektina. Vasta-argumentointina korostettiin myös näkökulmia, jotka todentavat Jäämeriradan yhteiskuntataloudellista kannattamattomuutta.

Saamelaisalueen läpi virkamiestyönä suunniteltu Jäämerirata herätti saamelaisissa vahvan vastustusreaktion. Saamelaiset argumentoivat oman luontosuhteeseen perustuvan kulttuurin ja elinkeinot sekä hyvinvoinnin heikentyvän teollistumiskehitystä tukevan Jäämeriradan myötä. Heille Jäämeriradalle valittu linjaus ja menettelytavat edustavat alkuperäiskansojen saavutetun aseman ja neuvotteluoikeuden vähättelyä. Muodollinen ja minimivaatimukset täyttävä lain kirjaimen noudattaminen koetaan oikeuksien polkemiseksi, joka vähentää hyvinvointia merkittäväällä tavalla. Talouden edistämisen nimissä suunniteltu hanke tuottaa paikallisesta näkökulmasta merkityksiä tuottavassa puheessa sekä henkistä että taloudellista taantumaa, sillä Jäämerirata häiritsee saamelaisten paikallisia elinkeinoja sekä kulttuurillista itsemääräämisoikeutta. Hanketta vastustavissa kannanotoissa jatkuvan talouskasvun pakkoa kansantalouden edistämisen kannalta ei kuitenkaan kyseenalaistettu. Hanketta vastustettiin vain paikallisesti

kohdentuvana investointi- ja teollistumiskehitystä tukevana hankkeena, joka nähdään sekä luonto- että kulttuuriarvoja turmelevana kehityskulkuna.

Neljäntenä argumentaatiopositiona aineistosta voitiin luokitella mielipiteitä, jotka käsitelivät ratahanketta turvallisuutta tuottavien tai turvallisuutta vähentävien uhkakuvien kautta. Talouspositiosta tuotettuja argumentteja tuettiin näkemyksellä, jossa Jäämerirata esitetään huoltokuljetuksia varmistavana hankkeena. Tällöin tuotettiin uhkaa huoltovarmuuden menettämiselle poikkeusolosuhteissa. Poikkeusolosuhteita ei kuitenkaan eksplikoitu.

Sekä luonnonsuojelullisesta että saamelaispositiosta kirjoitetut mielipidekirjoitukset korostavat Jäämeren aiheuttavan merkittävän uhan luonnolle, ympäristölle sekä saamelaiskulttuurin jatkuvuudelle. Uhkakuvina argumentoitiin paikallistason ympäristöhaitat ja ympäristökatastrofit, luonnon monimuotoisuuden kato, ilmastonmuutoksen kiihtyminen ja saamelaiskulttuurin edellytysten vaikeutuminen. Näitä aiheuttaa teollistumiskehitys. Näiden lisäksi Jäämerirataa merkityksellistettiin turvallisuuspoliittista epävakautta lisääväksi hankkeeksi, koska suunniteltu ratalinjaus Norjan Kirkkoniemeen kulkisi liian läheltä Venäjän rajaa. Kulkuyhteyksien parantaminen argumentoitiin Venäjällä levottomuutta aiheuttavaksi toimenpiteeksi valtiolta, joka pitää Nato-jäsenyyden tuomia etuja mahdollisuutena.

Tutkimuskysymys nro 2 johdatteli tarkkailemaan tekstejä erilaisten Jäämerirataa puolustavien ja vastustavien vastakkainasettelujen kautta. Kokoan pääasialliset vastakkainasettelut tässä luvussa havainnollisemmin yhteen. Billig toteaa, että argumentoitaessa kiistakysymyksissä vastapuolet esittävät asiansa tukeutuen äärimmäisiin kulttuurin sisäisiin totuus- ja arvotulkintoihin tuottaessaan puhetta argumentaatiopositionsa sisällä. Usein nämä tulkinnat ”totuudesta” tuottavat vasta-argumentointia. (Billig 1991: 21, 43–44.) Erilaisten kiistojen myötä maailman ilmiöiden yksioikoisen tulkinnallisuuden kiistanalaisuus tulee esiin, jolloin tietoa käsitteellistetään, merkityksellistetään ja rakennetaan eri näkökulmista eri tavoin. (Perleman 1996: 51; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53–54.) Omassa aineistossani Jäämeriradasta käytiin puolesta ja vastaan argumentointia erilaisilla totuus- ja arvotulkintoilla. Eri asteista vastakkainasettelua tuotettiin vahvistamaan omaa argumentointia, oikeuttamaan omaa näkemystä sekä kumoamaan vastapuolen argumentointia. Jossain toisessa kontekstissa mielipide olisi voinut olla lievempi tai neuvottelevampi tai pohjautua erilaisiin arvopohjiin. Aineistossa vastakkainasettelua synnyttivät tapa suhtautua 1. luontoon, 2. arktisen alueen kehittämiseen, 3. traditioihin 4. Jäämeriradan kansantaloudelliseen hyötyyn sekä 5. Jäämerirataan mahdollisuutena tai uhkana. Nämä kaikki liittyvät kiinteästi myös toisiinsa. Esittelen aineiston analyysin tuloksia seuraavassa eriasteisten vastakkainasettelujen kautta havainnollistaakseni erilaista tapaa jäsentää tietoa

oman argumentoinnin tueksi. Vastakkainasettelujen esisopimuksellisissa perusteissa tukeuduin aikaisempiin aihetta käsitelleisiin tutkimuksiin tai julkaisuihin.

1. Arktiseen luontoon suhtautumisen eettinen tapa voitiin arvioida perinteistä länsimaista eettistä näkemystä myötäileväksi resurssiperusteiseksi katsontakannaksi, jossa luonto nähdään ensisijaisesti ihmisen tarpeita tyydyttävänä varantona. Jäämerirataa puoltavissa kannanotoissa luonto tuotettiin talouselämää hyödyttävänä resurssina. Arktinen luonto argumentoidaan elinkeinoelämää ja kilpailukykyä hyödyttävänä öljy-, kaasu- ja mineraalivarantoina. Ilmastossa tapahtuva muutos argumentoidaan positiiviseksi mahdollisuudeksi talouselämän tarpeisiin (esim. *mahdollistaa uusien merireittien hyödyntämisen*) ja Kirkkoniemen sataman luonnonolosuhteet taloudellista kannattavuutta ilmentävin ilmaisin (*jäätön syväsatama*). Auktoriteettihakosi omaa argumentointia tukemaan nostetaan *Norja ja muut Pohjoismaat*, jotka tahoillaan ovat edistäneet liikenneinfrastruktuurin kehittämistä, jotta arktisen alueen luonnonolosuhteiden muutokseen voidaan varautua talouden tuottavuutta edistäen. *Norjan öljyvirasto* todentaa auktoriteettia omaavana talousalan toimijana öljy- ja kaasuarantojen löydöksiä. (Ks. alaluku 6.1.2.)

Jäämerirataa vastustavassa kontekstissa arktinen luonnontilainen luonto nostetaan perusteeksi vastustaa hanketta. Nämä kannanotot tulkitsin kohonneen naturalistisen eettisen katsontakannan ilmentymiksi. Luonnolle annetaan yhtäläinen oikeus olemassaoloon, sillä ihmistä hyödyttävä investointihanke tuomittiin luonnonprosesseja häiritseväksi ja ilmastonmuutosta edistäväksi. Kirjoituksissa tuotetaan argumentteja, joissa Jäämeriratahankkeen edistäminen nähdään ristiriitaisena, ilmastonmuutoksesta piittaamattomana toimintana, koska sen perusteena käytetään öljy- ja kaasuarantojen hyödyntämistä (esimerkki 13). Jäämerirata argumentoidaan ilmastonmuutoksen ja ekologisen kestävän kehityksen vastaiseksi hankkeeksi sekä luonnon itseisarvoa loukkaavaksi hankkeeksi. Saamelaisten elinkeinoja korostetaan luontosuhteeseen perustuvana, jolloin ne saavat kannatusta. Auktoriteettihakona vedotaan liikenneministeriön selvityksiin (Jäämeren rataselvitys 2018), joilla todennetaan Jäämeriratahankkeen virkamiesselvityksen todentamia uhkia arktiselle luonnolle. *Pariisin ilmastopöytäkirjaan vetoaminen* vahvistaa vasta-argumentointia, sillä fossiilisten polttoaineiden käyttö Jäämeriradan perusteina ilmennetään ristiriitaisena ilmastopoliittisena perusteena ilmaston lämpenemistä edistävien toimien kanssa. (Ks. alaluvut 6.2.1 ja 6.2.2.) Saamelaispositio ei tuomitse Jäämerirataa täysin koko arktista luontoa häiritsevänä, sillä suurin vastustus kohdistuu suositellun Rovaniemi–Kirkkoniemi-linjauksen valintaan. Jäämerirata argumentoidaan saamelaisten luontosuhteeseen perustuvan kulttuurin uhaksi saamelaisalueita halkovana investointihankkeena.

Kannanotoissa korostuu saamelaisten luontosuhde, johon kulttuurin harjoittamisen edellytykset ja perinteiset elinkeinot perustuvat. (Ks. alaluku 6.3.1.)

2. Vastakkainasettelu alueellisen kehittämisen ja kehittymättömyyden välille muodostuu argumentoinnin lähtökohdiksi. Arktinen alue argumentoituu implisiittisesti kehitystä kaipaavana ja syrjäisenä alueena silloin, kun tuotetaan talouspositiosta Jäämerirataa kannattavaa argumentointia. Tätä taustaa vasten Jäämerirata argumentoidaan positiiviseksi keinoksi alueen houkuttavuuden lisääntymiselle. Jäämerirata tuo alueelle lisää matkailijoita, investointeja ja työpaikkoja. Arktisen alueen kehityskulku laajamittaiseksi luonnonsuojelualueeksi nähdään talouskehitystä vaikeuttavana kehityskulkuna. Hyötyjätahoiksi argumentoidaan elinkeinoelämä sekä alueen yritystoiminta. Taustaoletuksellisena arvona on hyvinvoinnin saavuttaminen taloudellisen aktiivisuuden lisääntyessä. (Ks. alaluku 6.1.3.)

Luonnonsuojelullisesta positiosta tuotetut argumentit määrittävät arktisen alueen luonnontilaisen luonnon kautta arvoa saavana alueena. Ihmisen investointihankkeet tuottavat saastuttavaa teollistumiskehitystä, kiihdyttävät ilmastonmuutosta sekä luonnon monimuotoisuuden katoa. Keinotekoiset ihmisen infrastruktuurihankkeet tuottavat tätä taustaa vasten epätoivottua muutosta alueen luonnontilaisessa ympäristössä. Talousinvestointien kannattavuus asetetaan kyseenalaiseksi, koska herkän luonnonympäristön haitat nousevat suuremmaksi. Jäämerirata edistää luontoa alistavaa ja luonnon uusiutumista hidastavaa kehityskulkua. Ei-vaihdettavissa oleva ainutlaatuinen arktinen luonto asetetaan uhatuksi teollisen talouskehityksen johdosta. Arktinen alue ei kaipaa tässä kontekstissa kehitystä. (Ks. alaluku 6.2.1 ja 6.2.2.)

3. Jäämerirata liitetään aineistossani myös suomalaisen valtaväestön ja saamelaisten etujen väliseksi kiistaksi kehitystä ja traditioita arvottavalla argumentoinnilla. Saamelaisten traditiot liitetään talousnäkökulmaa painottavassa kontekstissa sivistymättömyydeksi, kun halutaan oikeuttaa talouskehitys saamelaisten asuttamalle kotiseudulle. Hanketta vastustaviin saamelaisiin liitetään sivistymättömyyden leima traditioiden harjoittamisen kautta. Näin Jäämerirataa tukevaksi perusteeksi voidaan liittää talouskasvun yksi vankimmista perusteista eli historiallinen talouskasvun myötä parantunut taloudellinen ja materiaallinen hyvinvointi. Tuulentie (2001: 116–117, 119) havaitsi väitöstutkimuksessaan traditiot vastaan kehitys -vastakkainasettelun pohjalta valtaväestön liittävän saamelaisten traditioihin ”juuttumisen” leiman. Traditiot arvotetaan arvokkaiksi silloin, kun ne liittyvät itselle arvokkaisiin perinteisiin, mutta toiseuteen liitettäessä ne eivät sovellu modernin yhteiskunnan käytänteisiin soveliaiksi. Omassa aineistossani modernisaation ja kehityksen tielle asettuu saamelaisten poronhoitoperinne, joka vaatii elintilaa ja jatkuvuutta. Tällöin Jäämerirata liitetään kehitykseen ja poronhoito traditioihin negatiivisten mielikuvien kautta. (Ks. esimerkki 11.) Traditiot vastaan kehitys ilmentyi aineistossa

myös hankkeen menettelytapaa ilmentävien seikkojen kautta. Saamelaiset tuovat läsnäolon piiriin traditioita kohtaan kokemansa vähättelyn. Talouskehityksen pyrkiessä levittäytymään saamelaisten perinteisesti asuttamille maille, tuottaa se uhkaa traditioiden harjoittamisen tavalle. Saamelaiset argumentoivat Jäämeriradan kehittämistyöryhmän toimet saamelaiskulttuuria syrjiväksi. Valittu linjausvaihtoehto esitetään *huonoimpana mahdollisena vaihtoehtona* uhanalaisille saamelaisperinteille. Radan valintaan johtanutta menettelytapaa kuvataan *laittomaksi*. Neuvotteluvaihtoehto argumentoidaan vain muodolliseksi lain kirjaimen noudattamiseksi ilman todellista pyrkimystä yhteistyöhön traditioistaan kiinnipitävien saamelaisten kanssa. Näin talouden kehittäminen esitetään kulttuuritraditioita väheksyväksi kehitykseksi. Auktoriteettitahona vedotaan Suomen perustuslakiin sekä saamelaiskäräjälakiin, joka takaa saamelaisille oikeuden omaan kulttuuriin ja kieleen sekä neuvotteluoikeuteen omia traditioita koskevissa asioissa. Lakiin kirjatun neuvotteluvaihtoehdon monitulkintaisuuden johdosta vedotaan vielä kansainvälioikeudelliseen auktoriteettitahoon eli YK:n määrittämään ennakkosuostumusperiaateeseen (FPIC-periaate). YK:n alkuperäiskansoja koskeville yleissopimuksille luodaan läsnäoloa ja niihin vedotaan oikeudellisesti velvoittavina. Argumentoinnilla lisätään informaatiota arvokeskustelun perusteiksi saamelaisten asemasta alkuperäiskansana. Talouskehitykseen pyrkivän hankkeen levittäytyminen saamelaisalueelle koetaan traditioiden harjoittamisen uhkana. (Ks. alaluvut 6.3.1 ja 6.3.2.)

Traditioiden arvoa talouskehityksen vastapainona myös tietoisesti vahvistetaan. Traditiot arvotetaan talouskehityksen edelle. Traditiot pitävät sisällään tärkeää tietoa ja ymmärrystä ekologisen kestävyuden perusteista. Kieltä ja kulttuuriperintöä korostetaan luontotuntemukseen perustuvana tietovarastona, joka uhkaa ainutkertaisena kadota kokonaan. Jäämeriradan vaikeuttaessa poronhoidon harjoittamista uhkaa ekosysteemien kestävyuden periaatteiden ymmärrys ja asenne myös kadota. Tässä kontekstissa kestävä kehitys määrittyy ihmisen ja luonnon saumattomaksi yhteisymmärrykseksi, jossa ihmisen elinkeino jatkuu vain luonnon uusiutumiskyvyn ehdoilla. Hiilineutraaliutta painottavan investointihankkeen ilmastopoliittinen tavoite ja kestävä kehityksen perusteet näyttävät lähinnä kyseenalaisilta. (Ks. alaluku 6.1.1 ja 6.3.1.)

4. Vastakkainasettelua herätellään vasta-argumentointina Jäämeriradan implisiittistä taustaoletusta kohtaan kansantaloutta hyödyntävänä hankkeena. Talouspositiosta Jäämerirata argumentoidaan implisiittisesti kansantaloutta edistäväksi hankkeeksi. Tämä tuotetaan esittämällä Jäämeriradan hyödyttävän koko Suomen kilpailukykyä, aluetaloutta sekä elinkeinoelämää. Jäämerirata edistää myös Lapin saavutettavuutta turismille, jolloin turismista hyötyvä elinkeino tuottaa kansantaloudellista etua. Auktoriteettitahoina vedotaan Norjaan sekä muihin

Pohjoismaihin, jotka ovat esimerkillisesti varautuneet kansantalouden edistämiseen huomioimalla ilmastonmuutoksen myötä arktisen alueen talouspotentiaalin. (Ks. alaluvut 6.1.2 ja 6.1.3.)

Jäämerirataa vastustavasta saamelais- sekä luonnonsuojelupolitiikasta lausutut kannanotot korostavat Jäämeriradan hyödyttävän ensisijaisesti teollisuutta. Jäämeriradan myötä hyötyvä öljy-, metsä- ja kaivosteollisuus ilmennetään hitaasti uusiutuvaa, herkkää arktista luontoa tuhoavaksi toimialaksi. Teollisuusyritysten ulkomaista omistuspohjaa korostetaan, jolloin hyötyjäksi argumentoidaan ensisijaisesti ulkomainen pääoma. Myös voitontavoittelun edellytyksiin eli Suomen luonnonvarojen alihinnoitteluun luodaan läsnäoloa. Koko hankkeen kansantaloudellinen kannattavuus kyseenalaistetaan. (Ks. alaluku 6.2.3.) Saamelaispolitiikka kiinnittää huomiota implisiittisesti kansantaloutta heikentäviin seikkoihin painottamalla omien perinteisten elinkeinojen heikentymisen vaikeutumista. Myös matkailuelinkeinon vaikeutuminen nostetaan esiin. (Ks. alaluvut 6.3.1 ja 6.3.3.)

5. Jäämerirataa puoltavien ja vastustavien kantojen esisopimuksellisena lähtökohtana on näkemys siitä, mahdollistaako uusi ratalinjaus hyvinvointia vai uhkaa sitä. Talouspolitiikasta tuotetut argumentit painottavat lisääntyviä mahdollisuuksia. Implisiittisenä taustaoletuksena on hyvinvoinnin lisääntyminen taloudellisen kannattavuuden lisääntymisen kautta. Hyvinvoinnin edistäminen tuotetaan talouskasvun jatkuvuutta korostavilla näkemyksillä. Jäämerirata *mahdollistaa uusien merireittien hyödyntämisen, syntyy ennakoimattomia kehittymismahdollisuuksia, voidaan parantaa Suomen kilpailukykyä, elinkeinoelämän kilpailukyky ja huoltovarmuus paranevat*. Tällöin tuotetaan myös uhkakuva huoltovarmuuden pettämisestä merikuljetuksissa. Tämä uhkakuva valitaan monista vaihtoehdoista ainoaksi esiin nostettavaksi tukemaan omaa Jäämeriradan tarpeellisuutta korostavaa kantaa. Hyötyjätehoksi argumentoidaan implisiittisesti koko Suomi painottamalla elinkeinoelämän mahdollisuuksia. Jatkuvan talouskasvun mahdollisuus perustellaan kestävästä kehityksestä ja ilmastonmuutosta ehkäisevin perustein. Tällöin Jäämeriradan ympäristöystävällisyys perustuu globaalin ilmastopolitiikan vaateisiin vähentää liikenteen päästöjä ja kehittää olemassa olevaa teknologiaa ympäristölle vähemmän kuormittavaksi. Taustalla on toive liikennemäärien kasvattamisesta arktisella alueella.

Luonnonsuojelullisesta politiikasta tuotetaan implisiittisesti uhkia hyvinvoinnin edellytyksille. Luonnonsuojelupolitiikka osallistuu yhteiskunnan voimistuneeseen keskusteluun jatkuvan talouskasvun keinoista. Tällöin taustaoletuksena on ihmisen hyvinvoinnin edellytyksenä oleva luonto konkreettisena kohteena arktisella alueella. Investointihankkeiden *vääjäämätön* leviäminen harvaanasutulle, erämaiselle alueelle tuottaa uhkaavaa kehitystä. Investointi- ja teollistumiskehitys uhkaa pohjoisia metsiä, luonnon monimuotoisuutta sekä ilmastonmuutoksen jatkuvaa kiihtymistä. Ilmastonmuutoksen voimistumisen uhkaa lisäävät uudet öljyesiintymät,

joita vastapuoli käyttää Jäämeren radan perusteena. Kestävä kehitys, jossa korostuu luonnon kestävyys, esitetään yhteiskunnallisesti velvoittavaksi periaatteeksi investointihankkeita kehitettäessä. Näin Jäämeriratahankkeen ympäristölähtöisyys kyseenalaistetaan mm. erottelemalla käsitteen osa-alueet erillistarkkailuun. Hankkeen ympäristöllinen, sosiaalinen, kulttuurillinen sekä taloudellinen kestävyys kyseenalaistetaan.

Jäämerirataa vastustava saamelaispositio tuottaa jäämeriradasta myös vain uhkakuvia. Uhkakuvien taustaoletuksissa on lähtökohtana hyvinvoinnin menettämisen uhka. Hyvinvointi tässä kontekstissa määrittyy luontosuhteen, arktisen alueen luonnontilaisuuden sekä kulttuurin harjoittamisen mahdollisuutena. Kun Jäämerirata uhkaa arktista luontoa ja saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, kohdistuu uhka paikallistason hyvinvoinnin edellytyksiin. Ylikoski (1998) toteaa, että laaja aihepiiri houkuttelee usein erottelemaan keskustelusta yksittäisiä puolia rajaten keskustelua esimerkiksi tosiasioita välittäväksi tai puhtaasti arvokeskusteluksi. Rajaaminen on oikeutettua silloin, kun esimerkiksi verotulojen lisääntymistä tai teknisiä ratkaisuja esitetään arvokeskustelun taustatiedoiksi. Aihetta rajaavat yksipuoliset tosiasiat perusteina ovat ongelmallisia arvokeskustelun pohjaksi tai päätösten tueksi, sillä tällöin arvokeskustelun tai päätösten ratkaisijaksi tuotetaan yksipuolista tosiasiatietoa. Ulkopuolelle jätetään tosiasioita, jotka rajautuvat keskustelun ulkopuolelle tai ulkopuolelle rajautuvaa tietoa ei saateta keskustelun alaiseksi. Arvokeskustelun päämääränä on mielipiteisiin vaikuttaminen, jolloin kyse on kielellä tuotetusta vaikuttamisesta itselle edullisella tavalla. (Ylikoski 1998: 167–168.) Tähän yksipuoliseen tosiasiatietojen tuottamiseen saamelaiset vetoavat argumentoidessaan Jäämeriradan hanketyöryhmän menettelytapoja vastaan. Saamelaiskulttuurin vaikutusarvion puuttuminen linjausvaihtoehtoja suositeltaessa tuodaan esiin viranomaisten väheksyvänä toimintatapana. (Ks. esimerkki 28.) Kuten Perelman (1996: 51) toteaa, muodostuu jostakin konkreettisesta kohteesta usein laajemman kokonaisuuden symboli. Täten Jäämerirata tuotetaan perusteluiden kautta symbolisena väheksyntänä, huomioimattomuutena ja sivuuttamisena. Jäämerirataa ei vastusteta vain porotalouden vuoksi, vaan oman arvontunteen ja hyvinvointia tuottavan itsemääräämisyksiköiden vuoksi (ks. esimerkki 26). Saamelaisille jää vastustajan rooli, jossa omaa positiota pyritään puolustamaan julkisina mielipidekirjoituksina. Kanta tuodaan julki mm. äärimmäisiin uhkaskenaarioihin tukeutuen (saamelaisnuorten itsemurhat, porotalouden laidunkierron ja uhanalaisen kielen tuhoutuminen, ks. esimerkit 22, 23 ja 25).

Perelman (1996: 13) toteaa Aristotelesta (Topiikka, 101 a ja b) lainaten, että kiistanalaisissa ”totuuksissa” (mm. investointihankkeiden mahdollisuudet ja uhat) turvaudutaan dialektiisiin päätelmiin eli argumentointiin. Tällöin kiistanalaisista ”totuuksista” käydään yhteiskunnallista arvoneuvottelua. Nämä sosiaaliset neuvottelut esimerkiksi julkisina mielipidekirjoituksina

osallistuvat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tällöin voidaan palata teoriaosuuden arvokeskustelua pohtiviin huomioihin. Kielen pintatason ilmiönä arvokeskustelu näkyy siinä tavassa, miten esimerkiksi investointihankkeita kuvataan ja nimetään. Arvokeskustelu ja selviöiksi muodostuvat merkityksellistämisen tavat vaikuttavat yleiseen mielipiteeseen, joka taas vaikuttaa päätöksiin. Yleisellä mielipiteellä vaikutetaan siihen, missä suhteessa kutakin pääomakantaa päädytään yksittäisten hankkeiden kohdalla arvottamaan ja miten erilaisia pääomakantoja tuleville sukupolville siirretään. (Ollikainen & Pohjola 2013: 28–29; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 62.) Heikon kestävyuden arviointiperusteiden talouden resurssivarannot voidaan korvata myös toisillaan, mikäli hyvinvoinnin katsotaan siirtyvän arvoltaan vakiona. Tällöin luontopääoma voidaan elämisen jatkuvuuden edellytykset huomioiden korvata esimerkiksi aineellisella pääomalla tai teknologialla, jos tulevaisuudessa eettinen ilmapiiri muuttuu luontoa tai kulttuuria hyvinvoinnin perusteena väheksyväksi. (Ollikainen & Pohjola 2013: 28–30.) Julkisella arvokeskustelulla vaikutetaan tulevaisuuden ratkaisuihin. Tällä hetkellä luonnon ja kulttuurin puolestapuhujia näyttää vielä riittävän.

Ministeriön edistämänä Jäämeriradan selvitystyöryhmän toimeksianto lopetettiin 14.12.2018. Perusteet hankkeen edistämisen lopettamiselle olivat taloudelliset. Ratahanke todetaan yhteiskuntataloudellisesti kannattamattomaksi. Raportissa todetaan hankkeen selvittelyn jatkuvan Rovaniemi–Kirkkonieni-linjauksen osalta kuitenkin Pohjois-Lapin maakuntakäytön osana. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a: 10, 34.)

Kolmas tutkimuskysymys johdatti kiinnittämään huomiota niihin kielellisiin erityispiirteisiin, joilla omaa mielipidettä tuetaan, puolustetaan ja oikeutetaan. Alkuhypoteesina oli, että Jäämeriradasta tuotetut mielipidekirjoitukset ilmentävät poliittisen puheen ominaispiirteitä aiheen poliittisen luonteen vuoksi. Tällöin Jäämerirataa puolustavat ja vastustavat mielipiteet tuotetaan oman argumentaatioposition sisällä ehdottomana omaa positiota puolustavana sekä vastapuolta kritisoivana kielenä. Tuotettu kieli ei ole eri näkökulmia punnitsevaa tai pohtivaa, eikä neuvotteluun pyritä. Mielipiteet tuotetaan vasta-argumentein vastustajan kantaa heikentävin perustein sekä omaa näkemystä vahvistavin ilmaisuin. (Billig 1987; Palonen 1992; Jokinen 2004: 192.) Perelmanin (1996) ja Pomerantzin (1986) huomiot kielen erityispiirteistä johdattelivat tarkkailemaan mm. intensiteettisanoja, ääri-ilmauksia sekä episteemistä ja deonttista modaalisuutta.

Aineistoni vahvistaa alkuhypoteesia. Kieli ei ollut neuvottelevaa, joskin muutama argumentti voidaan tulkita myös vastapuolen näkemyksistä neuvottelevaksi, mikäli jatkoselvitykseen suositellun linjauksen suunnittelu lopetetaan. Saamelaispositio korosti neuvotteluhalukkuutta muita linjausvaihtoehtoja kohtaan (26) ja luonnonsuojelupositio ehdotti olemassa

olevien liikennemuotojen kehittämistä (12). Tällöin kansantalouden edistämisen näkökulma otettiin kannanotoissa myös huomioon, mutta Rovaniemi-Kirkkonielemi-linjaus tyrmättiin myönnyttelyttä. Yksittäisen argumentin luonteelle ominaisesti oma kanta tuotiin esiin tukeutuen omaa kantaa tukeviin johtopäätöksiin ja esisopimuksellisiin lähtökohtiin. Esimerkiksi rai-delikenteen ympäristövastuullisuus perustui talousposition näkemyksissä yksipuolisesti raide-liikenteen hiilineutraaliutta korostaviin perusteluihin, jolloin korostui luonnon kantokyvyn painottaminen taloudellista kannattavuutta tukevana perusteluna (alaluku 6.1.1). Vastavuoroisesti luonnonsuojelupositio edellytti kaikkien kestävyuden osa-alueiden (taloudellinen, luonnon huomioiva, kulttuurillinen ja sosiaalinen) toteutumista investointihankkeita toteutettaessa (12), jotta ympäristövastuullisuus olisi yhteiskunnan edellytysten mukaista. Auktoriteettitahoina vedottiin omaa kantaa tukeviin auktoriteetteihin. Esimerkiksi talouspositio varmensi öljy- ja kaasu-siintymiä Jäämeriradan perusteiksi Norjan öljyviraston tutkimuslöydöksillä (esimerkki 7). Saamelaispositio korosti omaa oikeuttaan tulla asianmukaisesti kuulluksi saamelaiskäräjälakiin vetoamalla.

Vasta-argumentointia tuottivat eniten luonnonsuojelu- ja saamelaispositio. Tämä on keskustelun lähtökohtainen olettama, sillä nämä positiot vastustivat hanketta. Ilmeistä oli kuitenkin se, että vasta-argumentointi keskittyi pitkälti puoltavien kantojen perusteiden kumoamiseen. Tällöin tarkastelin argumentointikontekstia laajemmin ottaen huomioon mm. Jäämeriradan rataselvityksessä ilmaistut perusteet (2018). Tämä oli oleellista, sillä saamelaisnuorten avoin kirje oli suunnattu vuoden 2018 Jäämeren radan rataselvityksen hankkeesta vastuulliselle liikenne- ja viestintäministeriölle. Mm. tässä raportissa esitetään rataa tukevana perusteena rautatien aitaamista. Saamelaispositiosta aitaamisen ja ylikulkujen rakentamisen peruste argumentoidaan ongelmalliseksi erilaisin esimerkein (23). Talouspositio pyrki horjuttamaan vastapuolen perusteita väheksymällä saamelaisten perinteisen poroelinkeinon erityisasemaa. Luonnonsuojelualueiden talouskehitystä jarruttavaa kehitystä myös arvosteltiin (11).

Omaa näkemystä vahvistettiin mm. ääri-ilmaisuin. Tällaisia ääripäätä korostavia ilmaisuja aineistossa tuotettiin mm. superlatiivimuotoisella adjektiivilla (22) (*vaikutukset saamelaiskulttuuriin – – ovat valitussa linjauksessa – – pahimmat*, äärimmäistä kestoja ilmaisevalla kvanttoriadverbilla (31) (*Inarijärvelläkin olisi todennäköisesti tuulettomalla ilmalla aina liikenteen taustajylinää*), kieltoa vahvistavalla määrän adverbilla (13) (*Ilmasto ei kestä yhtään uutta öljykenttää*) sekä kvantifioivalla pronominilla (11) (*me kaikki lappilaiset*). Tulkitsin myös resultatiivisen verbin ääri-ilmaukseksi (22) (*Jos kielen ydindomeeni poronhoito katoaa*).

Erilaisia intensiteettiä lisääviä sanoja käytettiin myös oman näkemyksen puolustamiseen ja perusteluun mm. kvanttoriadverbilla (9) (*Lapin elinkeinoelämää valtavasti rikastuttavaa*),

komparatiivisen adjektiivin yhteyteen liitettyllä partikkelilla (1) (*Huomio maailmanlaajuisesti ja eurooppalaisittain on kohdistunut **yhä voimakkaammin** arktisiin ja pohjoisiin alueisiin*) sekä kvanttoripronominilla (23) (*monta tuhatta poroa voi olla samaan aikaan ”ylittämässä” rautatietä*). Intensiteettiä korostettiin myös mm. affektiivisen sävyn saavalla keston adverbirakenteella (22) (*– poronhoitosanasto ja kulttuuriperintö perinteisine tietoineen, jotka ovat kulkeutuneet suvuissa **vuosisadasta toiseen***).

Indikatiivin preesensillä ilmaistiin tiedon varmana pitämisen piirrettä (24) (*onnettomuudet **ovat** vain ajan kysymys*) ja deonttiseen moraaliseen velvoitteeseen toimia yhteiskunnan normien mukaisesti vedottiin nessessiivirakenteella (14) (*Jäämeriradan suunnittelu **on lopetettava***), (1) (*Jäämeren rata **on otettava** keskeiseksi selvityskohteeksi*).

7.2 Oman työn arviointia

Opinnäytetyöni on laadullinen yhteiskunnallista keskusteluilmapiiriä kartoittava tutkimus. Tutkittava aineisto on tällöin autenttista, jossa tutkittavien omat näkökulmat pääsevät esiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004: 155.) Olen koonnut aineistoni julkisista sanomalehdistä sekä avoimista verkkolähteistä autenttisten henkilöiden kirjoittamina. Olen myös kiinnittänyt erityistä huomiota useiden eri katsontakantojen valikoitumiseen aineistoa kartoittaessani. Lisäksi olen tutustunut aiheesta käytyyn lehtikirjoitteluun sekä liikenne- ja viestintäministeriön tuottamiin Jäämeren radan raportteihin (2018, 2019). Tämä lisää tutkimuksen toistettavuutta (Hirsjärvi ym. 2004: 216), vaikka aineisto olisikin valittu toisin. Tutkimukseni aineisto koostuu yhdestätoista mielipidetekstistä. Aineiston suppeus vähentää toistettavuutta. Johtopäätökset ovat suuntaa antavia, mutta eivät yleistettäviä koko Jäämerirataa koskevaa yhteiskunnallista keskustelua ilmentävänä. Jäämerirata on myös kontekstuaalisesti paikantuva ilmiö, jolloin muodostuneet mielipiteet ja argumentaatiopositiot voivat vaihdella merkittävästikin esimerkiksi alueellisesti toisaalle sijoittuvan investointihankkeen osalta. Tutkimukseni on kuvaus yhden ilmiön ympärillä käydyn argumentoinnin ja retoriikan luonteesta ja painotuksista. Erilaisten argumentaatiopositiodien sisällä samansuuntaisia eettisiä näkemyksellisiä eroja voitiin kuitenkin todentaa mm. luontoon, luonnontilaisiin alueisiin, kulttuurin traditioihin sekä talouskasvun tavoittelun keinoihin suhtautumisen tavoissa. Tarkastelukulmana on ollut tuottaa laadullista kuvausta siitä, kuinka yksittäistä hanketta voidaan kuvailla ja merkityksellistää eri tavalla. Yhden kirjoituksen sanamuotoihin on vaikuttanut toimittajan tulkinta, sillä tekstin mielipiteet ovat toimittajan kokoamia referointeja sanomalehti Kalevan Lauantaikärajät-raadissa lausutuista

mielipiteistä. Kun aineistoesimerkissä viitataan tähän mielipiteeseen, olen maininnut sen analyysin yhteydessä. Uskon artikkelin asiasisältöjen vastaavan alkuperäisiä lausuttuja mielipiteitä, vaikka käytetyt sanavalinnat ovat voineet muuttua.

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan (1971, 1996) argumentaatioteoria oli mielipidetekstien eri argumenttien yksityiskohtaisessa erittelyssä havainnollinen tapa eritellä argumenttien pohjalla vaikuttavia arvo- ja totuustaustoja. Erityisen hyödylliseksi arvoanalyysissä osoittautui esisopimuksen käsite, joka ohjasi tulkitsemaan argumentteja muodollisia kielellisiä piirteitä syvemmälle. Se antoi teoreettisen käsitteen irrottautua puhtaasti kielellisestä ilmiöstä. Billigin (1991), argumentaatioteorian yleisökäsitteen sekä diskurssintutkimuksen huomioiden kielen sosiaalisesta luonteesta auttoivat ymmärtämään kieltä yhteiskunnallisesti järjestyneenä merkityksellistämisen tapana. Kielenpiirteittäisen analyysin tueksi Iso suomen kielioppia sekä Anita Pomerantzin (1986) huomioiden ääri-ilmaisujen käytöstä auttoivat hahmottamaan oman ilmaisun värittämisen ja vakuuttelun kielellistä vahvistamisen tapaa osana oman argumentaatioposition yksipuolista esiintuontia.

En tuota kvantitatiivista tietoa käytettyjen argumentointitekniikoiden määrästä. Argumentointitekniikat ovat ensisijaisesti auttaneet ymmärtämään argumentoinnin luonnetta vastakainasettelua ja erilaisia painotuksia tuottavana kielenkäyttönä. Olen arvioinut argumentteja myötämielisesti kirjoittajan oletettua vaikuttamispyrkimystä huomioiden. Paikoitellen argumentit olisi voitu tulkita myös toisin. Esimerkiksi pragmaattinen keino talouden kasvuun -argumentti olisi voitu tulkita todennäköisyysteoriaa mallintavaksi argumentiksi silloin, kun Jäämerirataa arvioidaan kasvavan kulutuskysynnän välineenä. Tällöin kulkuyhteyksien lisäämisen oletetaan automaattisesti lisäävän myös matkailijamääriä. Tämä tulkinta todennäköisyysteoriaa mallintavasta argumentista olisi johtanut huomion todennäköisyyden kantavuuteen, jolloin analyysi olisi tuottanut ennemminkin argumentin taustaoletusten kyseenalaistamista. Tällainen virheargumentoinnin arviointi ei ole työni tarkoitus (Ks. virheargumentoinnista Ylikoski 2002.) Kulkuyhteyksien lisääminen ympäristöystävällisemmäksi ei välttämättä muuta kuluttajien kulutuskäyttäytymistä raideliikennettä suosivaksi. Pragmaattinen argumentti arvioi oletettuja seuraamuksia arvottaen, jolloin argumentin vaikuttavuus perustuu nimenomaan kirjoittajan itsensä arvottamiin seuraamuksiin. Arvo liittyy siihen taustalla olevaan esisopimukselliseen arvoon, jota argumentoija radan myötä tavoittelee. Tämä tulkinta tuottaa analyttisesti saman tuloksen esisopimuksellisesta arvosta argumentin taustalla, eikä muuta arvoanalyysiä toiseksi. Myös Sääskilähti (2006: 191) ja Mikkonen (2010: 188) ovat havainneet argumentointitekniikoiden monitulkintaisuuden mahdollisuuden.

Tutkimukseni tuottaa tietoa todellisuuden tulkinnallisuudesta ja vallalla olevista näkökulmista jatkuvaa talouskasvua toisintavassa yhteiskunnallisessa keskusteluilmapiirissa. Huoli luonnon tilasta sekä alkuperäiskansojen sopeutumisvaatimukset jatkuvaan muutokseen ja talouden kasvattamisen keinoihin aiheuttavat vastustusta. Työni on maisterintutkielman laajuinen kurkistus keskusteluilmapiiriin, jota hallitsee polarisoituminen vastakkaisiin esisopimuksellisiin kannanottoihin. Keskustelua ei käydyä niinkään Jäämeriradasta, vaan hyvinvoinnin lähteistä sekä hyvinvoinnin painotusarvoista. Keskusteluilmapiiriä hallitsee myös talouskasvun tavoittelun keinojen implisiittisyys kasvun hyödyistä. Taloudellista hyvinvointia lisäävät toimet pyritään tuottamaan itsestään selvinä koko kansakuntaa hyödyttävinä argumentteina pohtimatta taloustoimien vaikutuksia paikallisesti kohdentuvina hyvinvoinnin menetyksinä. Aineistoni ei vielä osoita merkkejä talouskasvua rajoittavasta puheesta, vaikka talousinvestointeja Jäämeriradan kontekstissa vastustetaankin. Perelmanin teoria ohjaa näkemään yksittäiset argumentit osatotuksina ja yhtä näkökulmaa painottavina tai häivyttävinä mielipiteinä. Mielipidekirjoitukset näyttävät tutkimuksessani samamielisiä erityisyleisöjä tavoittelevana argumentointina.

Jatkotutkimuksena mielenkiintoista olisi keskittää huomio tarkemmin kirjoitusten yleisösuhteeseen. Sääskilahti (2006: 130) tarkkailee omassa väitöstutkimuksessaan sitä, kenelle tekstit on pyritty suuntaamaan. Hän tarkkailee mm. yleisön suoraa puhuttelua, tekstiin kirjautuvia nimettyjä ryhmiä sekä tavoittavuuden kautta tavoiteltua yleisöä. Yksipuolisesti omaa positiota tukevien perusteiden ja tavoitellun yleisön samanaikainen analyysi tuottaisi tietoa siitä, ketä omilla argumenteilla pyritään vakuuttamaan. Minkälaisilla keinoilla voidaan houkutella niitä erityisyleisöjä, jotka eivät omaa jo valmiiksi samamielisiä taustaoletuksia?

LÄHTEET

- Aamulehti 2017: 10 kysymystä ja vastausta: Vaikutukset, joita USA:n vetäytymisellä ilmastopöytäkirjasta voi olla. *Aamulehti*. 2.6.2017. – <https://www.aamulehti.fi/a/200180836> 7.2.2019.
- The Arctic 2019: *Natural resources*. – <https://arctic.ru/resources/> 31.5.2019.
- Aristoteles: *Topiikka, 101 a ja b*. Helsinki: Gaudeamus cop. 2012.
- Arktinen keskus 2019a: *Arktisen alueen määritelmät*. – <https://www.arcticcentre.org/FI/arktinenalue/maaritelma> 26.6.2019.
- 2019b: *Muutos ja sopeutuminen*. – <https://www.arcticcentre.org/FI/arktinenalue/sopeutuminen> 26.6.2019.
- 2019c: *Perustietoja aktisesta alueesta*. – <https://www.arcticcentre.org/FI/arktinenalue> 2.7.2019.
- Arnold, Carroll C. 1982: Introduction. – *The realm of rhetoric* s. vii–xx. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Billig, Michael 1987: *Arguing and thinking. A Rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1991: *Ideology and opinions: Studies in rhetorical psychology*. London: Sage Publications Ltd.
- Bergson, Henri 1944: *Creative Evolution*. New York: Modern Library Inc.
- Burr, Vivien 2003: *Social constructionism*. East Sussex: Routledge.
- Daly, Herman E. 1973: Introduction. – Herman E. Daly (toim.), *Toward a steady-state economy* s. 1–36. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
- 2011: Herman E. Dalyn esipuhe. Teoksessa *Hyvinvointia ilman kasvua* s. 10–12. Helsinki: HS kirjat.
- Easterlin, Richart 1974: Does economic growth improve the human lot? – Paul A. David & Melwin W. Reder (toim.), *Nations and households in economic growth: Essays in honor of Moses Abramovitz* s. 89–125. New York: Academic Press.
- Elinkeinoelämän keskusliitto 2019: *Mikä on EK?* – <https://ek.fi/ek-ja-jasenliitot/> 13.8.2019.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2019: *Mäntyharjun kemikaalionnettomuuden tilanneseuranta*. – <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/mantyharju> 24.7.2019.
- Euroopan ympäristökeskus 2017: *Ilmastonmuutoksen hillitseminen*. – <https://www.eea.europa.eu/fi/themes/climate/intro> 27.11.2018.
- EVA 2016: *Terrorismi ja sotilaalliset uhat ovat nousseet kansan todellisiksi huoliksi*. – <https://www.eva.fi/blog/2016/03/10/terrorismi-ja-sotilaalliset-uhat-ovat-nousseet-kansan-todellisiksi-huoliksi/> 5.8.2019.
- Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, Michel 2005: *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- Georgescu-Roegen, Nicholas 1973: The entropy law and the economic problem. – Herman E. Daly (toim.), *Toward a steady-state economy* s. 37–49. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
- Grove, Richard H. 1995: *Green imperialism. Colonial expansion, tropical island edens and the origins of environmentalism, 1600–1860*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hahnel, Robin 2013: *Taloukasvusta*. Helsinki: Parecon Finland.
- Haila, Yrjö 2003: Maa- ja metsätalouden merkityksellinen järjestys ja luonto. – *Tiede ja edistys* 28 (4) s. 293–301.
- Halliday, M.A.K & Hasan, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. London: Longman.
- HE306/1990 vp: *Hallituksen esitys Eduskunnalle vuonna 1989 pidetyn 76. Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymän itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansojen koskevan yleissopimuksen johdosta*. – https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_306+1990.pdf 18.7.2019.
- Heinonen, Visa & Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa 2002: Talouspolitiikan retoriikka. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 273–302. Helsinki: Gaudeamus.

- Heinonen, Visa, Mykkänen, Juri, Pantzar, Mika & Roponen, Seppo 1996: *Suomalaisen talouspolitiikan ajattelumallit valtiovarainministeriön budjettiesitelmissä 1974–1994*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Heinämäki, Leena 2017: 2. Saamelaisten oikeudet Suomessa. – Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus. – *Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2017* s. 22–85. – <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-330-9> 17.7.2019.
- Heinämäki, Leena, Allard, Christina & Kirchner, Stefan 2017: 15. Keskeisimmät johtopäätökset ja suositukset. – Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus. – *Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2017* s. 509–519. – <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-330-9> 17.7.2019.
- Heinämäki, Leena & Kirchner, Stefan 2017: 5. Assessment on recent developments regarding indigenous peoples' legal status and rights in international law: With Special Focus on Free, Prior and Informed Consent. – *Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2017* s. 224–282. – <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-330-9> 17.7.2019.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkasalo, Antero 1999: *Kasvua vai kehitystä? Stady-state-talous ja kestävän kehityksen reunaehdot*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Huoltovarmuuskeskus 2019: *Huoltovarmuus Suomessa*. – <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/huoltovarmuus-suomessa/> 5.8.2019.
- Hyytinen, Ari & Rouvinen Petri 2005: Johdanto. – Ari Hyytinen & Petri Rouvinen (toim.), *Mistä talouskasvu syntyy?* s. 15–30. Helsinki: Taloustieto Oy.
- IS 2018: Elon Musk julkaisi videon: Näinkö ihmiset liikkuvat tulevaisuudessa? *Iltä-Sanomat*. 13.3.2018. – <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000005601966.html> 31.7.2018.
- ISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jackson, Tim 2011: *Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede*. Helsinki: HS kirjat.
- Johansson, Sten 2001: Conceptualizing and measuring quality of life for national policy. FIEF working paper series 2001.
- Jokinen, Arja 2002a: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 37–53. Tampere: Vastapaino.
- 2002b: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 126–159. Tampere: Vastapaino.
- 2004: 6. Poliitikkojen puheet puntarissa: kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. – *Diskurssianalyysin aakkoset* s. 189–226. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2002: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 54–97. Tampere: Vastapaino.
- Kajanoja, Jouko & Simpura, Jussi 2000: Johdatusta kirjan teemoihin. – Jouko Kajanoja & Jussi Simpura (toim.), *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia* s. 13–23. Helsinki: Stakes.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 2002: Retoriikka. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 233–272. Helsinki: Gaudeamus.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo 2002: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 60–113. Helsinki: Gaudeamus.
- Kiander, Jaakko 2005: Julkinen sektori, verotus ja talouskasvu. – Ari Hyytinen & Petri Rouvinen (toim.), *Mistä talouskasvu syntyy?* s. 259–274. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Kotaja, Sari 2008: *Keskipohtjalaisyriykset toimintaympäristönsä ja sen hyvinvoinnin rakentajina: diskurssianalyttinen näkökulma*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, johtaminen.
- Kotimaisten kielten keskus 2015: *Konjunktio: eli, elikkä*. – <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/629> 26.2.2019.
- 2019: *Suomen kielipoliittiset ohjelmat*. – https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipoliittikka/suomen_kielipoliittiset_ohjelmat 17.7.2019.

- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018. – <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi> [viitattu 11.8.2019].
- Kuusisto, Riikka 1996: Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. – Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 267–291. Tampere: Vastapaino.
- Laki saamelaiskäräjistä 1995/974. Annettu Helsingissä 17.7.1995. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974#L2P9.>> 4.7.2019.
- Lapin liitto 2018: *Pohjoislapin maakuntakaava, luonto- ja maisemaselvitys*. – http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=4216928&name=DLFE-34309.pdf 4.7.2019.
- Lapin liitto 2019: *Lapin liiton hallitus päätti, että Jäämeren radan suunnittelua jatketaan maakuntakaavatasolla*. – <http://www.lappi.fi/lapinliitto/ajankohtaista/sisalto/-/view/418536> 7.8.2019.
- Liikenne- ja viestintäministeriö 2019a: *Suomen ja Norja välisen Jäämeren radan selvitystyöryhmän loppuraportti*. – <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161366> 10.7.2019.
- 2019b: *Liikenne- ja viestintäpolitiikka*. – <https://www.lvm.fi/vastuualueet> 8.7.2019.
- Liikennevirasto 2018: *Jäämeren rataselvitys*. – https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/lr_2018_jaameren_rataselvitys_web.pdf 29.3.2018.
- Limnell, Jarno 2009: *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Väitöskirja. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Loranca-Garcia 2000: Paikallisen sosiaalisen pääoman rakentuminen Euroopan unionissa – kumppanuudet ja kolmas sektori. – Jouko Kajanoja & Jussi Simpura (toim.), *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia* s. 71–87. Helsinki: Stakes.
- Luonnonvarakeskus 2019: *Selvitys uudistuskypsiä metsien pinta-alatietojen päivittämisen vaikutuksesta Suomen metsien hiilinielulaskelmaan valmistui*. – <https://www.luke.fi/uutiset/selvitys-uudistuskypsiä-metsien-pinta-alatiedon-paivittämisen-vaikutuksesta-suomen-metsien-hiilinielulaskelmaan-valmistui/> 1.7.2019.
- Luukka, Minna-Riitta 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 133–160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Meadows, Donella, Randers, Jorgen & Meadows, Dennis 2005: *Kasvun rajat 30 vuotta myöhemmin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikkonen, Inka 2010: ”Olen sitä mieltä, että...”. *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mäntynen, Anne 2003: *Miten kielestä kerrotaan: Kielijuttujen retoriikkaa*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nortio, Jukka 2018: Katsaus: Kaivostoiminta törmää luontoarvoihin. – *Tekijä*. – <https://tekijalehti.fi/2018/06/13/katsaus-kaivostoiminta-tormaa-luontoarvoihin/> 22.3.2019.
- OECD 2011a: *Towards green growth. A summary for policy makers. May 2011*. – <https://www.oecd.org/greengrowth/48012345.pdf> 24.5.2019.
- Ollikainen, Markku 1991: *Kestävä kehitys, ongelmia ja tulkintoja*. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
- 2017: Pariisin ilmastopöytäkirja ja Suomi: mahdollisuuksia vai rasitteita? – *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 113 (2017). – <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2017/03/kak-1-2017-Ollikainen.pdf> 7.2.2019.
- Ollikainen, Markku & Pohjola, Matti 2013: *Taloukasvu ja kestävä kehitys*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Palonen, Kari 1992: Puolueohjelmien retoriset luonteesta. – *Politiikka* 34:4 s. 370–374.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996: Johdanto: Retorinen käänne? – Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 7–19. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chaim & Olbrechts-Tyteca, Lucie 1971: *The new rhetoric. A treatise on argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame.
- Perelman, Chaim 1996: *Retoriikan valtakunta*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- PeVL 32/2010 vp: Perustuslakivaliokunnan lausunto 32/2010 vp. – https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/pevl_32+2010.pdf 26.7.2019.
- PeVM 13/2014 vp – HE 264/2014 vp: Perustuslakivaliokunnan mietintö. – https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_13+2014.pdf 18.7.2019.
- Pietikäinen, Sari 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 191–217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- 2016: Critical debates: discourse, boundaries and social change. – Nikolas Coupland (toim.), *Sociolinguistics* s. 263–281. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Juvenes Print.
- Pohjola, Matti 2005: Talouskasvu talouspolitiikan tavoitteena. – Ari Hyytinen & Petri Rouvinen (toim.), *Mistä talouskasvu syntyy?* s. 275–296. Helsinki: Taloustieto Oy.
- 2015: *Taloustieteen oppikirja*. 11.–13. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Pomerantz, Anita 1986: Extreme case formulations: a new way of legitimating claims. – *Human Studies* 9 s. 219–229.
- Puro, Jukka-Pekka 2005: *Retoriikan historia*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Rovasalo, Mari-Erika 1994: Komiteamietintöjen välittämät mielikuvat – kurkistus virkakielen kääntöpuolelle. – *Kielikello* 2/1994. – <https://www.kielikello.fi/-/komiteamietintojen-valittamat-mielikuvat-kurkistus-virkakielen-kaantopuolelle> 22.2.2019.
- Saamelaiskulttuurin ensyklopedia 2015: *Asutushistoria*. – <http://senc.hum.helsinki.fi/wiki/Asutushistoria> 20.7.2019.
- 2014a: *ILO:n alkuperäiskansoja ja heimoja itsenäisissä valtioissa koskeva kansainvälinen sopimus (nro 169)*. – [http://senc.hum.helsinki.fi/wiki/ILO:n_alkuper%C3%A4iskansoja_ja_heimoja_itsen%C3%A4iss%C3%A4_valtioissa_koskeva_kansainv%C3%A4linen_sopimus_\(nro_169\)](http://senc.hum.helsinki.fi/wiki/ILO:n_alkuper%C3%A4iskansoja_ja_heimoja_itsen%C3%A4iss%C3%A4_valtioissa_koskeva_kansainv%C3%A4linen_sopimus_(nro_169)) 20.7.2019.
- 2014b: *Lapinverotus*. – <http://senc.hum.helsinki.fi/wiki/Lapinverotus> 20.7.2019.
- Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2019: *Saamelaiset Suomessa*. – <https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/> 17.7.2019.
- Serageldin, Ismail 1996: Sustainability and the wealth of nations. First steps in an ongoing journey. – *Environmentally sustainable development studies and monographs series* No. 5. Washington D.C.: The World Bank.
- Shore, Susanna & Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Solin, Anna 2012: Genremuutos kieli-ideologisena prosessina. Normiriidat ja uuden genren kotouttaminen. – *Virittäjä* 3/2012 s. 349–377.
- Stiglitz, Joseph E, Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul 2010: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. – <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report> 23.5.2019.
- Sukhdev, Pavan 2011: Pavan Sukhdevin esipuhe. – *Hyvinvointia ilman kasvua* s.18–21. Helsinki: HS kirjat.
- Summa, Hilka 1996: Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. – Kari Palonen & Hilka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 51–83. Tampere: Vastapaino.
- Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>> 1.8.2019.
- SYKE, Aalto-yliopisto & Ilmatieteen laitos 2019a: *Kasvihuonekaasut lämmittävät*. – <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/ilmio/-/artikkeli/3a576a6e-bec5-44bc-a01d-11497ebdc441/kasvihuonekaasut-lammittavat.html> 29.3.2019.
- 2019b: *Liikenne on merkittävä kasvihuonekaasupäästöjen tuottaja*. – <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/cd3c06f0-ddc2-4984-840f-c35a98daf01e/liikkuminen-ja-yhdyskuntarakenne.html> 29.3.2019.
- 2019c: *Atlantin merivirrat hiipuvat*. – <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/ilmio/-/artikkeli/abd5ac2a-2366-4d6e-a211-e5574b97e6f1/atlantian-merivirrat-hiipuvat.html> 3.7.2019.
- 2019d: *Napamerien jääpeite hupenee*. – <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/ilmio/-/artikkeli/4be2265d-15bd-43c4-828f-f1224960ef47/napamerien-jaapeite.html> 3.7.2019.

- Särkelä, Riitta & Pohjola, Anneli 2011: Sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksia ja merkityksiä. – Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.), *Sosiaalisesti kestävä kehitys* s. 9–25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Sääskilahti, Minna 2006: *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Taylor, Paul W 1986: *Respect for nature: A Theory of environmental ethics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Tieteen termipankki 2014a: *Hiilinielu*. – <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:hiilinielu> 7.2.2019.
- 2014b: *Metafora*. – <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:metafora> 21.2.2019.
- 2014c: *Deonttinen modaalisuus*. – http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:deonttinen_modaalisuus 24.4.2019.
- 2015: *Episteeminen modaalisuus*. – https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:episteeminen_modaalisuus 18.4.2019.
- 2016: *Deduktiivinen päättely*. – <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:deduktio> 29.3.2019.
- 2017: *Induktiivinen päättely*. – <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:induktio> 29.3.2019.
- Tilastokeskus 2017: *Lapin suhdannekatsaus 2017*. – https://www.stat.fi/static/media/uploads/lapin_suhdannekatsaus_2017.pdf 27.11.2018.
- Tuulentie, Seija 2001: *Meidän vähemmistömmä. Valtaväestön retoriikat saamelaisien oikeuksista käydyissä keskusteluissa*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ulkoministeriö 2019: *Arktinen neuvosto*. – <https://um.fi/arktiset-toimijat> 31.5.2019.
- Ulkoasiainministeriö 2014: *Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014*. – <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4735105/ihmisoikeusselonteko+2014.pdf/d01ca513-476b-4067-893f-9a746f6a4bf0/ihmisoikeusselonteko+2014.pdf.pdf> 18.7.2019.
- United Nations 2013: *Concluding observations on the sixth periodic report of Finland*. – <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCaqhKb7yhshDrA9AyYXqXWEvDClg0PRGuojHipZZRfVqkVD1wql2BGH85IGytBe%2BMkZO16fRILzRf%2FBHg2egz%2BP6qmPOVHh6JKIgKCy7fFJ5nxEg4gyky> 17.7.2019.
- Vihreät - De Gröna Facebookissa 2019: *Kansallisaarre vai kauppatavaraa?* – <https://www.facebook.com/vihreat/videos/kansallisaarre-vai-kauppatavaraa/766677817058911/> 17.7.2019.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php> 21.11.2018.
- VR-Yhtymä Oy 2019: *Energiatehokkuus*. – <https://www.vrgroup.fi/fi/vrgroup/vastuullisuus/ymparisto/energiatehokkuus/> 22.3.2019.
- Yle Areena 2018: *Maailmanpolitiikan arkipäivää: Jäämeren rata kuohuttaa tunteita Lapissa*. – <https://areena.yle.fi/1-4491574> 27.11.2018.
- Yle Uutiset 2015: *Lehti: Norjan Kirkkoniemeen suunnitellaan uusia satamia*. – [yle.fi](https://yle.fi/uutiset/3-8154319) 14.7.2015. – <https://yle.fi/uutiset/3-8154319> 10.8.2019.
- 2018a: *"Miksi tavallisilta saamelaisilta ei kysytä?" Jäämeren rata koskettaa monen paikallisen elämää Inarissa*. [yle.fi](https://yle.fi/uutiset/3-10118988) 16.3.2018. – <https://yle.fi/uutiset/3-10118988> 27.11.2018.
- 2018b: *Huoltovarmuuskeskus tyrmää ministerin perustelun Jäämeren radalle: "Huoltovarmuusperustetta radalle ei ole"*. [yle.fi](https://yle.fi/uutiset/3-10143415) 5.4.2018. – https://yle.fi/uutiset/3-10143415?utm_source=twitter-share&utm_medium=social 1.8.2019.
- Ylikoski, Petri 1998: *Kuinka argumentti voi epäonnistua?* – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki: Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot* s. 158–175. Helsinki: Gaudeamus.
- Ympäristöministeriö 1994: *KESTÄVÄ KEHITYS. Raportti määritelmää pohtineen työryhmän keskusteluista 18. huhtikuuta 1994*. – https://www.ym.fi/fi/fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys 14.5.2019.
- 2017: *Mitä on kestävä kehitys*. – https://www.ym.fi/fi/fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys 14.5.2019.
- 2018a: *Pariisin ilmastopöytäkirja*. – <http://www.ym.fi/pariisi2015> 7.2.2019.

- 2018b: *Kansallinen ilmastopolitiikka*. – http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Ilmasto_ja_ilma/Ilmastonmuutoksen_hillitseminen/Kansallinen_ilmastopolitiikka 7.2.2019.
- 2019: *Suomen Natura 2000 -alueet*. – https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet 4.7.2019.
- Young, Katharine Galloway 1987: *Talewords and storyrealms. The phenomenology of Narrative*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Zolatas, Xenophon 1981: *Economic growth and declining social welfare*. New York: York University Press.

Aineistolähteet

- Teksti 1:** Kaleva.fi 2017: Puheenaihe: Pitääkö Jäämeren rata rakentaa? – *Kaleva.fi* 17.6.2017. – <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/puheenaihe-pitaako-jaameren-rata-rakentaa/762776/> 26.8.2019.
- Teksti 2:** Kaleva.fi 2017: Jäämeren rata odottaa Suomen aloitetta. – *Kaleva.fi* 13.6.2017. <https://www.kaleva.fi/lukijalta/mielipiteet/jaameren-rata-odottaa-suomen-aloitetta/762469/> 26.8.2019.
- Teksti 3:** Koti-Lappi 2018: Puheenvuoro: Jäämeren rata on mahdollisuus. – *Koti-Lappi* 12.4.2018, s. keskustele 5.
- Teksti 4:** Lapin kansa 2018: Radan rakentaminen kannattaa. – *Lapin kansa* 29.3.2018, s. mielipide 02.
- Teksti 5:** Lapin kansa 2018: Jäämeren rata lopettaa porotalouden? – *Lapin kansa* 20.3.2018, s. mielipide 02.
- Teksti 6:** Koti-Lappi 2018: Jäämeren radan suunnittelu lopetettava. – *Koti-Lappi* 27.9.2018, s. keskustele 5.
- Teksti 7:** Kaleva.fi 2017: Arktiksella on tehtävä valinta. – *Kaleva.fi* 20.6.2017. – <https://www.kaleva.fi/lukijalta/mielipiteet/arktiksella-on-tehtava-valinta/763160/> 26.8.2019.
- Teksti 8:** Aamulehti 2018: Jäämeren rata olisi turha. – *Aamulehti* 19.3.2018, s. mielipide B5.
- Teksti 9:** Lapin kansa 2018: Nato-rata Jäämerelle. – *Lapin kansa* 19.3.2018, s. mielipide 05.
- Teksti 10:** Sámediggi/Saamelaiskäräjät 2018: *Nuorisoneuvoston avoin kirje liikenne- ja viestintäministeriölle kaavaillusta Jäämeren radasta 13.4.2018*. – <https://www.samediggi.fi/2018/04/13/nuorisoneuvoston-avoin-kirje-liikenne-ja-viestintaministeriölle-kaavaillusta-jaameren-radasta/> 25.8.2019.
- Teksti 11:** Lapin kansa 2018: Turha neuvotella Jäämeren radasta. – *Lapin kansa* 8.6.2018, s. mielipide 02.